

Kerttu Tarjamo

**HÄIRIÖN HALLINTAA HYVINVOINTIVALTIOSSA:
Viranomaisten nuorisorikollisuuskeskustelu 1950- ja 1960-luvun
Suomessa**

Suomen historian
Pro gradu-tutkielma
Jyväskylän yliopiston
Historian laitoksella
Keväällä 2000

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos Historian
Tekijä Kerttu Tarjamo	
Työn nimi Häiriön hallintaa hyvinvointivaltiossa: Viranomaisten nuorisorikollisuuskeskustelu 1950- ja 1960-luvun Suomessa	
Oppiaine Suomen historia	Työn laji Pro gradu
Aika Kevät 2000	Sivumäärä 105+3
Tiivistelmä – Abstract <p>Työn tutkimuskohteena on viranomaisten käymä nuorisorikollisuuskeskustelu 1950- ja 1960-luvun Suomessa. Nuorisorikollisuus kasvoi tasaista vauhtia 1950-luvun alusta lähtien. Kehitys tapahtui samaan aikaan kuin Suomi oli löytämässä tiensä hyvinvointivaltioiden joukkoon ja sodan aiheuttamat tuhot olivat jäämässä taakse. Sosiaaliset ongelmat, kuten nuorisorikollisuus hajottivat kuitenkin kuvaa ongelmia voittaneesta ja kaikille hyvinvointia tarjoavasta maasta. Tämä ristiriita askarrutti monen nuorisorikollisuuden ja yleensä nuorison parissa työskentelevän mieltä. Työssä selvitetään tätä viranomaisten kokemaa hämmennystä ja heidän tapaansa tulkita ilmiötä: miten nuorisorikollisuutta selitettiin ja miten sitä uskottiin kyettävän kontrolloida.</p> <p>Työn lähdemateriaalia ovat muun muassa eri viranomaistahojen ammatti- ja aikakausjulkaisut, joissa nuorisorikollisuuskeskustelua pääasiallisesti käytiin. Nämä aikalaikirjoitukset ja virallisesta normimaailmasta kertova nuorisorikoslaki ja siihen liittyvät komiteamietinnöt ovat valtakunnallisen keskustelun lähteinä. Jyväskylä on työssä paikallistason tutkimuskohde, esimerkkinä tyypillisestä sodan jälkeen vauhdilla kehittyneestä kaupungista, jossa nuorisorikollisuus kasvoi 1950- ja 1960-luvulla. Jyväskylän Raastuvanoikeuden aineistoa, muun muassa tuomiokirjoja käyttämällä havainnollistetaan minkälainen ongelma nuorisorikollisuus paikallistasolla oli ja minkälainen toiminta oli syynä viranomaisten huoleen.</p> <p>Nuorisorikollisuuskeskustelu laantui ja sai uusia sävyjä 1960-luvun loppupuolella, jolloin nuoremmat sukupolvet alkoivat vaikuttaa yhteiskunnassa. Tuolloin kritiikin ja huolen aiheena oli koko vanhentunut yhteiskuntajärjestelmä ja arvomaailma, johon se pohjautui. Tutkimuksessa todetaan, että viranomaisten nuorisorikollisuuskeskustelu syntyi sotaa edeltävän arvomaailman ja sotaa seuranneiden vuosikymmenten yhteiskunnallisen todellisuuden yhteen törmäyksestä. Viranomaiset tulkitsivat nuorison käyttäytymistä sotaa edeltävällä aikakaudella omaksumistaan arvoista ja ihanteista käsin. Ne eivät kuitenkaan olleet realistisia aikakaudella, jota varjosti sodan tuhot (henkisellä ja materialistisella tasolla).</p>	
Asiasanat Rikollisuus, sosiaalinen kontrolli, viranomaiset, hyvinvointivaltio, sodan jälkeinen yhteiskunta	
Säilytyspaikka	
Muita tietoja	

Sisällysluettelo

I Johdanto	1
1.1. Talouden jälleenrakennusta valtion johdolla.....	1
1.2. Nuorisorikollisuuskeskustelun lähteillä.....	4
1.3. Kysymyksenasettelu.....	10
II Normit ja nuorisorikollisuustilanne	15
2.1. Syy huoleen: nuorisorikollisuuden kehitys.....	15
2.2. Mielenkiinto poikkeaviin nuoriin.....	18
2.3. Lakiin kirjatut normit 1950- ja 1960-luvulle.....	23
2.4. Huoli moraalittomasta nuorisosta.....	30
III Nuorisorikollisuuden syitä etsimässä	37
3.1. Näkemyserojen ääripäät.....	37
3.2. Lainsäädännöllinen ongelma.....	38
3.3. Ulkoisten paineiden uhrin.....	42
3.3.1. Sairauden ja terveyden rajamailla.....	42
3.3.2. Rakenteet ja heikko tausta.....	45
3.3.2.1. Nuoret rakenteiden pyörteissä.....	45
3.3.2.2. Ruohonjuuritason ongelmia.....	51
3.4. Nuorisorikolliset ja rikosten syyt.....	56
IV Nuorisorikollisuuden vastustaminen	60
4.1. Kunnan kuri ja laitoshoido.....	60
4.2. Ymmärtäväistä kasvatusta ja hoitoa.....	62
4.2.1. Vastuullisuuden vahvistaminen.....	62
4.2.2. Ensisijaisesti nuorisorikollisuuden ehkäisemistä.....	63
4.2.2.1. Vanhempien vastuu kasvatustyössä.....	63
4.2.2.2. Nuorten koulutusmahdollisuuksien turvaaminen.....	65
4.2.2.3. Sääntöjen kunnioittamisen opettaminen.....	67
4.2.2.4. Ohjattua harrastustoimintaa.....	69
4.2.3. Nuorten rikollisten hoitaminen.....	72

V Kritiikki ja muutos.....	76
5.1. Nuorisorikollisuuden ja normien uudelleenarviointia.....	76
5.2. Nuorisorikollisuuskeskustelun uudet tuulet.....	79
5.2.1. Nuorisohuoltajien normikriisi.....	79
5.2.2. Nuorisorikollisuuskeskustelusta yhteiskuntajärjestelmän kritiikkiin.....	83
VI Hyvinvoinnin tuolla puolen.....	88
6.1. Hyvinvointivaltion häiriöstä normaaliksi ilmiöksi.....	88
6.2. Hyvinvointi puntarissa.....	89
6.3. Sodan henkinen perintö: pahoinvointia hyvinvointivaltiossa.....	91
Lähdeluettelo.....	97
Liitteet.....	106

I Johdanto

1.1. Talouden jälleenrakennusta valtion johdolla

Toisen maailmansodan jälkeisiä vuosikymmeniä Suomessa on yleensä kuvattu jälleenrakennuksen ja hyvinvointivaltion luomisen ajaksi. Yhteiskunnassa tapahtui kasvua, muutosta ja kehitystä. Hannu Soikkanen jaottelee muutoksen hitaampaan 1950-lukuun ja rajun muutoksen 1960-lukuun, jossa "1960-luvun raju muutos otti vauhtia edelliseltä vuosikymmeneltä ja paljon kauempaakin"¹ Soikkasen mukaan vuosikymmenet erosivat toisistaan siksi, että monista uudistuksista huolimatta 1950-luvulla oli vallalla vielä monia vanhakantaisia piirteitä kuten tilojen määrän kasvu, maaseudun työttömyyden ratkaisu hätäaputoilla ja luokkapohjainen puoluejako.² 1960-luvulla yhteiskunnan muutosvauhdin kiihtymisen mahdollisti se, että "muutoksen osatekijät, niin ideologia, yhteiskunnalliset rakenteet kuin lainsäädäntökkin, olivat kytkeytyneet toisiinsa", ne olivat samalla aaltopituudella. Ratkaisevaa 1960-luvulla oli eri tahojen omaksuma yhteinen tavoite, teollistuminen. Siinä nähtiin avain uudenaikaistumiseen, taloudelliseen kasvuun ja korkeampaan elintasoon. Samalla huomattiin sosiaalipolitiikan ja taloudellisen kasvun yhdistetty merkitys.³ 1960- ja 1970-luvun Suomea voi Matti Alestalon mielestä kutsua teollisuusyhteiskunnaksi. Teollisuusyhteiskunnaksi muuttuminen oli vaatinut rajua elinkeinorakenteen muutosta, mikä tarkoitti, että maa- ja metsätalousaloilla työskentelevien määrä pieneni todella paljon ja niistä vapautunut työväestö oli integroitu muille elinkeinoaloille, lähinnä palvelu- ja teollisuusaloille.⁴ Varsinainen väestön kaupungistuminen ja kaupunkiin muuttaminen tapahtui 1960-luvulla. Vauraus alkoi näkyä kodeissa huonelukujen kasvuna, televisioiden ja jääkaappien ilmaantumisena. Kulttuuri keskiluokkaistui ja palkat ja toimeentulo tasaantuivat.⁵

Sotien aikana valtion rooli kansalaisten huoltajana ja valvojana oli korostunut huomattavasti. Välittömästi sodan jälkeen suuri kansallinen projekti oli sotakorvausten toimittaminen, jossa valtiolla oli edelleen keskeinen rooli.⁶ Tällaista keskitettyä yhteiskunnan hallintaa ei ilmeisestikään haluttu sen kummemmin alkaa vähentää sotienkaan jälkeen. Valtion rooli vahvistui edelleen ja sen tehtävät laajenivat. Valtiosta tuli merkittävä teollisuuden harjoittaja, jonka seurauksena teollisuuden rakenne

¹Soikkanen 1997, 585. Ks. myös Törnudd 1978, 7.

² Soikkanen 1997, 578-579, 585. Sodan jälkeen 1945 annetun maanhankintalain perusteella maahan oli perustettu 100 000 uutta maatilaa, jotka olivat kooltaan hyvin pieniä ja vielä 1950-luvulla maatilojen lukumäärä oli kasvanut. Tilat olivat kuitenkin niin pieniä, että useimman pientilallisen oli hankittava lisäansioita tilan ulkopuolisesta työstä. Alestalo 1985, 117, 119. 1950-luvun on sanottu olleen myös vakauttamispolitiikan ja perusturvan luomisen aikaa. Nämäkin vahvistavat kuvaa vuosikymmenen rauhallisuudesta ja vakaudesta. Kallio 1982, 41-42. Mikkola 1991, 217.

³Soikkanen 1997, 586-587.

⁴Alestalo 1985, 102-103.

⁵Lehtonen 1982, 594, 599. Virrankoski 1982, 71. Tommila 1972, 587, 634.

⁶Soikkanen 1997, 581-582.

monipuolistui ja ulkoinen riippuvuus väheni. Valtion hyvinvointitehtäviin kuuluivat toimeentuloturvan takaaminen, koulu- ja korkeakoulujärjestelmän kehittäminen, sosiaali- ja terveystalouden järjestäminen. Kun näille saroille ohjattiin yhä enemmän varoja, niin menoja puolestaan karsittiin järjestyksen ylläpidon aloilta.⁷

Järjestyksen ylläpito sai pikemminkin uuden asun. Yhteiskunnan järjestys toteutuikin hyvinvointivaltion muodossa, sitomalla ihmisten elämä yhä tiukemmin yhteiskunnallisiin instituutioihin, heitä pystyttiin myös valvomaan paremmin, valvominen voitiin oikeuttaa hyvinvointiaatteella. Tämän ansiosta sosiaalinen kontrolli sai uuden tason. Erityisesti nopeasti kasvavissa kaupungeissa, joissa ihmisten anonymitteetti lisääntyi, perinteiset kyläyhteisölle tyypilliset kontrollimekanismit heikkenivät—ainakin hetkellisesti. Epävirallisten sosiaalisen turvallisuuden ja sosiaalisen kontrollin muotojen tilalle tulivat viralliset valtion ja kuntien turva- ja kontrollijärjestelmät.⁸ Valtion tehtävien ja toiminnan laajentuessa oli myös sen hallinnon laajennuttava. Tämä merkitsi niin uusien organisaatioiden kuin virkojenkin perustamista. 1960-luvulla Suomeen perustettiinkin uusia ministeriöitä ja keskusvirastoja.⁹

Sotavuosien jälkeen valtion voimakasta puuttumista yhä useammille elämän aloille pidettiin itsestäänselvyytenä. Kasvava hallinto merkitsi uusia laitoksia ja enemmän niissä toimivia virkamiehiä. Valtion valvovan silmän alle saatettiin entistä tiiviimmin myös nuoret. Sota-aikana kiinnostus lapsia ja nuoria kohtaan oli selvästi noussut. Heihin oli pakko panostaa jotta tulevaisuudessakin riitti maanpuolustajia.¹⁰ Lapsiin ja nuoriin kohdistetut odotukset perustuivat edelleen kodin, uskonnon ja isänmaan ihanteille. Eikä riittänyt, että nuoret sidottiin yhteen instituutioon eli kouluun, vaan nuorten vapaa-aika asetettiin myös julkisen vallan ohjaukseen. Lasse Siuralan mielestä institutioinnilla haluttiin varmistaa kansallisen identiteetin, työnteon merkityksen ja protestanttisen etiikan opettaminen nuorille. Nuorista haluttiin tehdä aktiivisia kansalaisia ja suojella heitä joutilaisuudelta.¹¹ Vanhempien tarvetta nuorten ohjaamiseen lisäsi myös näkyvämpien nuorison alakulttuurien, kuten lättähattujen esiin tulo. Nuoret alkoivat näkyä ja kuulua enemmän kuin ennen, puhumattakaan siitä, että nuorten osuus väestöstä nousi, kun suuret ikäluokat saavuttivat teini-iän. Huolta nuorison tilasta aiheutti erityisesti nuorisorikollisuus, joka naisten rikollisuuden ohella oli kasvanut jo sotavuosien aikana. Sodan aikaista rikollisuuden kasvua oli helppo selittää viittaamalla

⁷Alestalo 1985, 110.

⁸Pulma 1987, 214.

⁹Soikkanen 1997, 593-594.

¹⁰ Sosiaalipolitiikassa keskeiseksi nousi väestöpolitiikka. Oli ryhdyttävä tukemaan aviopareja ja perheitä kaikin mahdollisin keinoin: maa tarvitsi lisää terveitä ja voimakkaita kansalaisia. Esimerkiksi Väestöliitto perustettiin välirauhan aikana 1941. 1920- ja 1930-luvulla oli tehty väestöennusteita, joiden mukaan vuoden 1970 jälkeen Suomen väkiluku kääntyisi laskuun. Väkiluvun lasku koettiin suureksi uhkaksi, sillä se aiheuttaisi taloudellisia ongelmia ja samalla se heikentäisi edelleen Suomen asemaa Neuvostoliiton naapurina. Alapuro ja Alestalo 1973, 128.

¹¹Siurala 1994, 217-218. Ks. myös Pulma 1987, 247. Kauppi ja Seppänen 1996, 127.

sotaan toisin kuin nuorisorikollisuuden jatkuvaa kasvutrendiä 1950-luvun alusta lähtien.¹² Sille ei ollut yhtä selkeää syytä ja siksi se oli niin hämmentävä. Nuorisorikollisuudesta muodostuikin nuorison ja rikollisuuden parissa toimiville viranomaisille todellinen ongelma 1950- ja 1960-luvun Suomessa.

Ei kuitenkaan voi sanoa, että hyvinvointi voitaisiin liittää vain sotia seuranneisiin vuosikymmeniin. Hyvinvointia oli lähdetty hiljalleen kehittämään sotaa edeltävinä vuosina. Ratkaiseva osa oli ilmeisestikin sosiaalipolitiikan kehittämisellä.¹³ Panu Pulman mukaan vuosikymmenen puoliväliä voi luonnehtia suomalaisen sosiaalipolitiikan käännekohtaksi: 1936 säädettiin huoltolakikokonaisuus, sen yksi merkittävä osa oli lastensuojelulaki, 1937 tuli voimaan äitiysavustuslaki. Pekka Haataasen mielestä jo 1930-luvulla huomattiin miten sosiaalipolitiikalla ja talouspolitiikalla yhdessä pystyttiin parantamaan kansalaisten kulutuskykyä. Juuri sotaa edeltävänä vuonna (1938) sosiaalisen turvallisuuden kasvu oli nähtävissä.¹⁴ Sodan aikana ja välittömästi sotavuosien jälkeen sosiaaliset ongelmat lisääntyivät ja monet uudet ongelmat vaativat ripeitä ratkaisuja. Ongelmia lievitettiin säätämällä muun muassa tärkeitä perhepoliittisia lakeja: perhelisien maksu, kansakouluihin tuli maksuton kouluruokailu, kodinperustamislainat, yleinen lapsilisä, asuntolainat ja -tuet.¹⁵ Sotaa edeltävinä vuosina ja sodan aikana oli tavallaan jo luotu puitteet (lainsäädännölliset) valtion yhä kasvavalle roolille.

Matti Mikkola on kuvannut 1960-lukua seuraavasti: *“Kansakunta muutti kiskoille ja pyörien päälle, se hakeutui kaupunkeihin ja etelään, muutti kerrostaloihin, astui avarampiin tehdassaleihin ja konttoreihin, hankki television ja tuli kytketyksi kulutuksen loputtomaan virtaan. Ensi kertaa historiassamme valtaosa väestöstämme saattoi haaveilla paremmasta palkasta, autosta ja omasta asunnosta.”*¹⁶ Mikkolan kuvauksessa kiteytyy tutkimuksessa esiintyvä näkemys 1950- ja 1960-luvun Suomesta, se oli kaikin puolin hyvää aikaa. 1950- ja 1960-lukua käsittelevässä tutkimuksessa on vallinnut hyvin positiivinen kuva aikakaudesta. Sodan jälkeisestä ajasta kirjoitettu historia on käsitelty pääasiassa taloudellista kehitystä, luokkaeroja ja poliittisia oloja. Poliittista historiaa on kyllä kirjoitettu kohtalaisesti ja viime vuosina on voitu kosketella arempiakin aiheita. Aikakautta ovat käsitelleet myös yhteiskuntatieteilijät, erityisesti sosiologit. Harrastusta on innoittanut uusien tutkimuksellisten metodien ja lähestymistapojen tulo Suomeenkin. Ongelmallista on mielestäni kuitenkin se, että sodan jälkeinen Suomi käsittää ajan 1940-luvulta tähän päivään. Ei ole olemassa selkeää rajaa, joka erottaisi meidät ja sodan

¹² Lähteenmaa 1991, 95. Törnudd 1978, 7, 34.

¹³ Sosiaalipolitiikka vakiinnutti sotien välillä asemansa valtiokoneistossa. Sosiaalihallitukseen tilasto-osastossa tehtiin tutkimuksia ihmisten ulkonaisista olosuhteista (esimerkiksi työ- ja asunto-oloista). Sosiaalipolitiikka nähtiin ennen kaikkea keinoksi, jolla voitiin lieventää työväenliikkeen esiin tuomia vastakohtaisuuksia ja nostaa työväki keskiluokkaan. Toimijana oli valtio, joka edusti kaikkien yhteistä etua. Alapuro ja Alestalo 1973, 110-114. Haatanen 1992, 290-293.

¹⁴ Pulma 1987, 198. Haatanen 1992, 297, 302.

¹⁵ Pulma 1987, 198-200. Suonoja 1992, 400-401.

¹⁶ Mikkola 1991, 218.

jälkeisen Suomen. Se ei ole mikään ihme, koska nykyään suuri osa suomalaisista on sodan eläneitä ja sodan aikana syntyneitä. Tämä seikka on mielestäni huomioitava myös tutkimuskirjallisuutta luettaessa, tutkijat kirjoittavat ajasta, joka on ollut heille jo pelkästään ajallisesti kovin läheinen, omat muistot ja kokemukset ovat läsnä erittäin tiiviisti tutkimustyössäänkin. Miten ne ovat vaikuttaneet työhön: mitä on haluttu tuoda esiin ja mikä on haluttu jättää sivuun siitä ajasta (monien kohdalla omasta nuoruudesta), jonka itse on elänyt. On huomioitava myös se mitä on kyetty näkemään omasta ajasta ja toisaalta mikä on ollut mahdollista tuoda julkisuuteen.

Tutkimuksessa on selvitetty elämän ulkoisia edellytyksiä ja elinolosuhteita. Henkistä ilmapiiriä ei sen sijaan ole tutkittu kovinkaan paljon. Sotien jälkeiseen aikaan on yhdistetty modernin yhteiskunnan kehittyminen. Modernilla on yritetty kuvata jotain teollistumisen ja teknologisoitumisenkin kattavaa, laajempaa henkistä tasoa. Esimerkiksi Kari Immonen kirjoittaa 1950- ja 1960-luvun yhteydessä modernin mentaliteetin kypsymisestä. Modernin mentaliteetin kehittyminen oli alkanut jo ennen sotia, mutta 1950- ja 1960-luvulla se syveni ja sai selvemmän otteen ihmisistä. Moderni perustui ajatukselle, että tulevaisuus oli aina parempi kuin menneisyys, se oli turvallisempaa ja laadullisesti parempaa.¹⁷ Elämän suunta nähtiin pysyvästi nousevana ja kaikki vaihtoehdot ja ratkaisut, jotka olivat ristiriitaisia sen kanssa, yritettiin torjua. Immosen mukaan moderniin mentaliteettiin kuului myös koulutustavoitteisuuden kokeminen tulevaisuuden rakentamisen muotona.¹⁸ Modernin määrittäminen mentaliteetiksi on kuitenkin ongelmallista, sillä mentaliteetti -käsite on historian tutkimuksessa edelleenkin epämääräinen.¹⁹ Tarkoituksenmukaisempaa olisi käyttää konkreettisempia termejä. Immosen kuvaaman modernin mentaliteetin sijaan voisi puhua hyvinvointiin tähtäävästä asennoitumisesta, jolle leimallista oli turvallisuuden tavoittelemisen ja vahva tulevaisuususkko. Koulutustavoitteisuus nousi tulevaisuuden kannalta keskeiseen osaan ja niin tässä asennoitumisessa perustettiin paljon nuorten ja heidän kasvattamisensa varaan.

Sodan jälkeisestä Suomesta voi saada tutkimuskirjallisuuden pohjalta varsin toisenlaisenkin kuvan. Tutkimukset, joissa on käsitelty suomalaisten henkistä tilaa haastavat perinteisen siloitellun kuvan sodanjälkeisistä vuosikymmenistä. Ne arvioivat käsitystä hyvinvoinnista toiselta kantilta. Esimerkiksi Juha Siltala kirjoittaa, että sodan

¹⁷Immonen 1996, 120, 123-125. Immonen vertaa 1950- ja 1960-lukuja 1920- ja 1930-lukuihin. Hänen mukaansa moderni ei ollut vielä 1920- ja 1930-luvuilla mentaliteetti, koska moderni oli ohjelmallista ja siten hyvin tietoista. Mutta 1950- ja 1960-luvulla sen ei käsitetty enää olevan jotain poikkeavaa, vaan se oli itsestään selvää, mukana oloa uudessa elämässä.

¹⁸Immonen 1996, 124. Pertti Virrankosken mielestä koulusivistyksen arvostuksen lisääntyminen oli keskeistä 1950-luvun Suomessa. Koulunkäynti, akateemisten opintojen ja ammattikoulun suorittaminen yleisty. Virrankoski 1982, 70. Ks. myös Kangas 1992, 258-259.

¹⁹Modernia on vaikea ymmärtää mentaliteetiksi, jos mentaliteetti määritellään esimerkiksi pitkäaikaiseksi kollektiiviseksi henkiseksi rakenteeksi ja siihen liitetään tunteet, tunnetilat ja asenteet. Tosin tällaisessakin määritelmässä käsitteiden keskinäiset suhteet jäävät epämääräiseksi. Kuvaavaa on, että mentaliteettia määriteltäessä lähes ainoa seikka, josta yleisesti ollaan yksimielisiä on se, että kyseessä on jotain pitkäaikaista.. Mentaliteetin määrittelystä ks. esim. Kemppinen 1993, 71-73.

jälkeinen aikakausi on yksi Suomen historian tunteiden käsittelyn solmukohtia. Hänen mukaansa jälleenrakennuksen ja hyvinvointi-ideologian omaksuminen on myös saattanut toimia selviytymisstrategiana. Pakotettuina sotien jälkeen uskomaan voittajan totuuteen suomalaisten luottamus omiin kokemuksiinsa heikkeni.²⁰ Omien kokemusten tilalle oli pakko tuoda jotain muuta. Sotaa ei voitu puida omien kokemusten pohjalta ja siten se oli pakko yrittää unohtaa. Hyvinvointiaatteen omaksuminen on voinut olla unohtamisen apuväline, selviytymiskeino. Myös Marja Tuominen on perehtynyt erityisesti sodan jälkeisessä Suomessa vallitsevaan henkiseen tilaan. Aikaisempaa Matti Mikkolan kuvausta 1960-luvun hyvinvointi Suomesta kannattaakin täydentää Tuomisen toteamuksella, että sodanjälkeinen aika oli Suomessa ”hajonneiden kiintopisteiden ja maailmankuvien jälleenrakennustyötä siinä missä talojen tai siltojen tai tehtaiden.”²¹

Sodan jälkeisten vuosikymmenten elämää ei mielestäni voi tutkia ellei ota huomioon sekä rajusti kasvavaa materiaalista hyvinvointia että sodan aiheuttamaa henkistä pahoinvointia sodan läpikäyneille sukupolville. Toisaalta on huomattava, että henkinen pahoinvointi haluttiin jättää taka-alalle. Sota ja sen kokemukset haluttiin unohtaa, se haluttiin pois tietoisuudesta. Se kyettiinkin painamaan pois tietoisuudesta ja korvaamaan jollain muulla; hyvinvointi-ideologia oli tarpeeksi vahva korvike. Kaikki mikä soti hyvinvointia vastaan koettiin häiriöksi. Nuorisoriikollisuus oli juuri tällainen häiriö, joka ei sopinut kuvaan hyvinvointi Suomesta. Tutkimuksessa on kuitenkin todettu, että nuorisoriikollisuus kasvoi sodan jälkeisenä aikana. Usko yhteiskunnassa kasvavaan ja vallitsevaan hyvinvointiin ja toisaalta nuorisoriikollisuuden kasvun huomaaminen muodostavat ristiriidan, jota on mielenkiintoista lähteä selvittämään.

1.2. Nuorisoriikollisuuskeskustelun lähteillä

1950- ja 1960-luvun nuorisoriikollisuudesta ja siitä käydystä keskustelusta on olemassa paljon lähdeaineistoa. Olen jakanut nuorisoriikollisuuskeskustelusta kertovat alkuperäislähteet kahteen pääryhmään: 1)nuorisoriikollisuutta koskeva aikalaiskirjallisuus 2)viralliset asiakirjalähteet. Ensimmäisen ryhmän lähteiden avulla pääsee kiinni jonkinlaiseen yleiseen tasoon, jossa nuorisoriikollisuutta käsitellään ilmiönä. Nuorisoriikollisuutta koskevan aikalaiskirjallisuuden rajoja on hieman hankala hahmottaa. Ensiksikin lasken tähän ryhmään kuuluvan ne aikakausi- ja ammattijulkaisut joita julkaisivat ovat nuorisoriikollisuuden kanssa työskentelevät viranomaistahot ja ammattialojen taustaorganisaatiot sekä ammattiyhdistykset. Tällaisia julkaisuja olivat esimerkiksi Rikollisuutta vastaan, Lapsi ja nuoriso, Huoltaja, Poliisimies ja Lakimies.

²⁰Siltala 1996, 194.

²¹ Laajemmin Tuominen kuvaa tilannetta seuraavasti: ”Takana oli kuuden vuoden suursota ja tappio omassa sodassa, Euroopan murentuminen, vanhojen kiintopisteiden hajoaminen. Mutta kulttuuristen ja kansainvälis-poliittisten kiintopisteiden ohella hajosivat myös eettiset ja moraaliset mittapuut: samaan aikaan, kun Yhdysvalloissa rakennettiin atomipommia, toteutettiin Suomen sodanaikaisessa liittolaisvaltiossa »maailmanhistorian ensimmäistä teknologista kansanmurhaa«. Suomalaisilla puolestaan oli ratkaistavanaan dilemma, jonka muodostivat hävitty sota ja sodan vaatimat uhrit.” Tuominen 1991, 74.

Nuorisosta ja nuorisorikollisuudesta oli kannanottoja yleisestikin julkisessa keskustelussa, mutta tämän työn keskipisteessä ovat nimenomaan viranomaisia edustaneet julkaisut. Heidän kuitenkin odotettiin puuttuvan ja ratkaisevan ongelman.²²

Rikollisuutta vastaan oli Vankeusyhdistys ry:n julkaisema lehti. Vankeusyhdistys ry (vuodesta 1967 Kriminaaliyhdistys ry) oli “niiden voimien yhteen liittymä, jotka pyrkivät järkipäisen huolto- ja kasvatustoiminnan avulla vastustamaan rikollisuutta”²³. Julkaisu on lähteenä keskeinen, koska yhdistyksen toiminta keskittyi nimenomaan rikollisuuteen ja nuorisorikollisuusasiat olivat sille tärkeitä. Lapsi ja nuoriso oli puolestaan Lastensuojelun keskusliiton julkaisu. Lastensuojelun keskusliiton tärkeimpiin tehtäviin kuuluivat muun muassa lastensuojelun ja nuorisonhuollon alalla toimivien eri tahojen yhteistyön edistäminen ja lastensuojelun ja nuorisonhuollon alojen kehityksen seuraaminen niin koti- kuin ulkomailla.²⁴ Huoltaja puolestaan oli Sosiaalihuollon Keskusliiton ja siihen liittyneiden yhdistysten äänenkannattaja, sitä julkaisi oma Huoltaja-säätiönsä. Julkaisu käsitteli nimenomaan sosiaaliturvaa. Poliisimies oli Suomen Poliisien liiton äänenkannattaja ja Lakimies puolestaan suomalaisen lakimiesyhdistyksen aikakauskirja.

Nuorisorikollisuudesta ja nuorison ongelmista on paljon kirjoituksia käsittelemissäni aikalaisjulkaisuissa. Lähes jokaisesta numerosta voi löytää jotain asiaan liittyvää. Lehdistä on suhteellisen hyvin voinut hahmottaa suuret linjat, joilla keskustelua on käyty. Kirjoittajien parista erottautuu edukseen kourallinen asialle vihkiytyneitä, joilla oli myös jonkin tasoinen auktoriteetti asema suhteessa muihin. Muissa artikkeleissa usein toistetaan näiden auktoriteettien näkemyksiä tai päivitellään nuorison aiheuttamia ongelmia sen sijaan että asiaa valaistaisiin joltain uudelta kantilta. Olenkin kiinnittänyt erityistä huomiota näihin julkaisuihin useasti kirjoittelevien henkilöiden artikkeleihin. Tällaisia henkilöitä on ollut parisenkymmentä. Monien näiden kirjoittajien mielipiteet ovat heijastelleet laajempiakin tuntemuksia, tuskin kovinkaan moni heistä olisi muutoin voinut jatkaa kirjoitteluaan niin monia vuosia. Useasti samat nimet tulivat muutenkin esiin nuorisorikollisuutta käsittelevien teosten, seminaarien ja komiteanmietintöjen

²² Nuorten käyttäytymistä käsittelevää julkista keskustelua ovat sotien jälkeisten vuosien ajalta tutkineet Ilkka Heiskanen ja Ritva Mitchell. Teoksesta ”Lättähatuista punkkareihin” löytyy mielenkiintoisia tekstiesimerkkejä aikuisten suhtautumisesta nuorison uusiin käyttäytymismuotoihin. He ovat tutkineet suurelle yleisölle tutumpia lehtiä kuten Seura, Apu ja Suomen kuvalehti. Ks. Heiskanen ja Mitchell 1985, 114-163.

²³ Nämä tiedot löytyvät jokaisen lehden alusta. Yhdistyksen toimintamuotoja olivat nuorten lainrikkojien henkilötutkintojen suorittaminen, rikoksentekijöiden valvonta ja huolto, työnvälitys ja työhuoltotoiminta rikoksista tuomittujen parissa, kriminaalihuollon työntekijöiden koulutus ja valistus ja tutkimustyö.

²⁴ Tiedot löytyvät jokaisesta Lapsi ja nuoriso- lehden numerosta. Samat tiedot löytyvät myös Poliisimiehen, Lakimiehen ja Huoltajan joka numeron sivuilta.

yhteydessä. Usean näiden julkaisujen taustahahmojen joukkoon kuului aikakauden vaikuttajahahmoja.²⁵

Nuorisorikollisuuden parissa työskennellyt virkamieskunta oli 1950- ja 1960-luvulla miesvaltaista. Niinpä nuorisorikollisuuskeskusteluakin kävivät pääasiassa jo keski-ikään ehtineet tai sen ohittaneet miehet. Joukossa ei kovin montaa poikkeusta ollut. Vasta 1960-luvun puolella keskustelussa alkoi kuulua naisten ääni sekä nuorempien 'tulevaisuuden' vastuunkantajien mielipiteitä. Nuorisorikollisuuskeskustelua käytiin pääasiassa siis hyvin homogeenisen ryhmän sisällä.

Aikalaislähteiden ryhmään kuuluvat myös tutkittavalla aikakaudella vaikuttanut tai silloin tuotettu tutkimuskirjallisuus, jossa on käsitelty nuorisorikollisuutta. Tämän ryhmän rajaaminen on ollut ongelmallista. On ollut vaikea rajata omaksi ryhmäkseen nuorisorikollisuuskysymyksen kannalta olennaista tutkimuskirjallisuutta, koska aihetta sivutaan niin monella eri alalla ja eri aiheiden piirissä. Tieteenalat, joissa nuorisorikollisuutta käsitellään ovat kriminologia, sosiologia, sosiaalipolitiikka, psykologia, kasvatustiede ja oikeustiede. Lisäksi jokaisen tieteenalan sisällä on useita eri lähestymistapoja. Lapsi- ja nuorisopsykologiaa käsittelevä tutkimus, jossa nuorisorikollisuus on vain yksi pieni luku voi olla monin kerroin valaisevampi kuin teos, joka käsittelee nimenomaan nuorisorikollisuutta. Sen avulla on mahdollista hahmottaa tutkittavaa aikakautta sekä aatteita ja sijoittaa nuorisorikollisuus ja siitä käyty keskustelu laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin. Toinen ongelma, johon aikalaiskirjallisuuskäsitteellä olen törmännyt on miten rajata se ajallisesti. Tutkimusajankohtani on 1950- ja 1960-luku, mutta sinä aikana vaikuttanut tutkimus onkin peräisin 1930- ja 1940-luvulta, ehkäpä vieläkin aikaisempaa. Suurempi ongelma on rajata aikalaiskirjallisuutta toisesta päästä; koska ei tutkimuksen enää voi sanoa olevan 1950- ja 1960-luvun aikalaistutkimusta. 1960-luvulla aloitetut tutkimukset ovat julkaistu vasta 1970-luvulla, jopa 1980-luvunkin puolella. Olenkin mieluummin venyttänyt haitaria enemmän aikarajauksen alkupuolelta, sillä 1950- ja 1960-luvulla toimineet virkamiehet ovat opiskeluaikoinaan tutustuneet vuosisadan alkukymmenillä tuotettuun tutkimuskirjallisuuteen. Niiden tulkinnat ovat varmasti vaikuttaneet vahvasti myöhempään toimintaan. Samalla perusteella olen jättänyt alkuperäiskirjallisuuden ulkopuolelle 1960-luvun jälkeen tuotetun kirjallisuuden. 1960-luvun lopullakaan tuotettu nuorisorikollisuusasioita käsittelevä kirjallisuus ei luultavasti ole ehtinyt suuresti vaikuttaa käytäntöön heti ilmestyttyään — vanhempaan polveen ei välttämättä myöhemminkään.

Työssä käytetään pääasiassa kahdenlaisia virallisia asiakirjoja. Toisaalta tärkeitä lähteitä ovat nuorisorikollisuutta koskevat lait ja asetukset sekä niitä edeltävät

²⁵Esimerkiksi Vankeusyhdistyksen johtokunnasta löytyy 1950-luvulta sellaisia nimiä kuin Veli Verkko (sosiologi, professori), Reino Ellilä (lainsäädäntöneuvos) ja Martti Kaila (psykiatri, professori). Tiedot

komiteanmietinnöt, joista huomattavimmat ovat Laki nuorista rikosentekijöistä vuodelta 1940 ja sitä valmisteleva komiteanmietintö vuodelta 1937. Yhtä tärkeä lähde on ollut nuorisoriikollisuusasioita pohtimaan asetetun toimikunnan komiteanmietintö vuodelta 1966. Ensin mainittuja lähteitä pidän pohjustuksena 1950- ja 1960-luvun nuorisoriikollisuustilanteelle. Vuoden 1966 komiteanmietintö on puolestaan osoitus toimista, jotka nuorisoriikollisuuskeskustelu aiheutti. Nuorisoriikollisissa näkyy viralliset normit, joiden pohjalta nuorisoriikollisuutta on käsitelty. Perustelut on kätkeyty komiteanmietintöihin. Komiteoiden kokoonpanojen perusteella voi puolestaan päätellä minkä suuntaista suhtautumista nuorisoriikollisuuteen on haluttu edistää, minkälaista suuntausta oikeuden saralla on arvostettu. Täysin erilaisia virallisia asiakirjalähteitä ovat oikeusistuinten nuorisoriikollisuuteen liittyvät asiakirjat. Päinvastoin kuin muut edellä mainitut aikalaislähteet ne ovat paikallis- ja yksilötason lähteitä.

Tuomio-, sakko- ja rangaistusluetteloita voi hyödyntää tilastollisen materiaalin kokoamiseen. Niiden kautta saa yleiskuvan siitä kuka rikoksia on tehnyt ja millaisia rikoksia on tehty. Lisäksi niistä voi hahmottaa paikallista rangaistuskäytäntöä. Ne palvelevat aiheeseen johdattelevana kvantitatiivisena aineistona. Itse rikostapahtumiin ja oikeusprosessiin pääsee kiinni vasta tuomiokirja-aineiston kautta. Kuten useimman byrokraattisen laitoksen asiakirjamateriaalia, on tuomiokirja-aineistoakin tarjolla enemmän kuin tarpeeksi. Yhteen rikostapaukseen saattaa liittyä useita eri dokumentteja. Oheismateriaalina on monia liitteitä kuten esimerkiksi syytetystä tehty henkilötutkintakaavake, eri tahojen esimerkiksi kouluviranomaisten tai lääkärin lausunnot ja poliisin tekemät raportit. Tuomiokirjamateriaalissa huomio onkin kiinnitettävä erityisesti liitteisiin, sillä ne kertovat paljon kriteereistä, joiden pohjalta rikoksia ja rikollisia on arvioitu. Niistä voi todeta mitä tekijöitä rikostapauksessa ja rikoksen tekijän taustassa tai persoonassa on painotettu. Tuomiokirja-aineisto on kvalitatiivista materiaalia, joka kertoo toimijoiden vaikuttimista. Niiden avulla voi päästä kiinni viranomaisten käytännössä yksilöön (nuoreen rikosentekijään) kohdistamaan kontrollitoimintaan ja sen taustalla piileviin motiiveihin. Niitä voi siten käyttää periaatteen eli viranomaisten keskenään käymän keskustelun ja käytännön toimien eli nuoriin kohdistuvan valvonnan ja huollon vertailemiseen keskenään.²⁶

löytyvät Rikollisuutta vastaan -lehden numeroista.

²⁶ Tuomiokirjojen perusteella voi hahmottaa kontrolliketjun, jossa toimijoina olivat viranomaiset ja heidän toimensa kohteena rikoksen tehnyt nuori. Kontrolliketjulla tarkoitetaan prosessia, joka alkoi siitä, kun rikoksen tehnyt nuori jäi kiinni ja joutui viranomaisten kanssa vastatusten. Prosessin päätepisteenä oli tilanne, jossa viranomaiset eivät enää valvoneet suoraan nuoren elämää. Eli se koska tämä kontrolliketju päättyi, riippui siitä minkälaisen tuomion hänelle tuomioistuin määräsi. Vapausrangaistuksen saaneen nuoren läpikäymä kontrolliketju oli luonnollisesti paljon pidempi, kuin sakkorangaistuksen tai vaikkapa pelkän varoituksen saaneen nuoren. Kontrolliketjusta näkee kuinka monta eri viranomaistahoa nuorisoriikollisuustapauksessa oli mukana. Tähän työhön käytetyn materiaalin pohjalta ei ole mahdollista tarkastella koko kontrolliketjua. Sen täydellisempi tarkastelu vaatisi tutustumista materiaaliin, joka on laadittu nuoreen kohdistetuista huoltotoimista (valvonnasta, rangaistuksista, kasvatuksesta). Kontrolliketjuun voisi perehtyä case-tyyppisellä tutkimuksella.

Nuorisirikollisuudesta 1950- ja 1960-luvun Suomessa kertovia lähteitä lukemalla tulee vaikutelma, ettei tie hyvinvointi-Suomeen ollut kuitenkaan täysin mutkaton, vaan matkalla kohdattiin erilaisia sosiaalisia ongelmia, yksi oli nuorisirikollisuuden²⁷ kasvu. Kasvu oli tapahtunut tasaisesti koko 1950-luvun ajan, eikä kasvulle ollut näkyvissä loppua.²⁸ Kauko Lampi kirjoitti vuonna 1955 Rikollisuutta vastaan lehdessä, että rikollisuuden määrä oli kasvanut erityisesti alle 18-vuotiaiden ryhmässä. Huima kasvu koski niin juopumus-, omaisuus- kuin moottoriajoneuvorikoksia. Lampi kirjoitti nuorisirikollisuuden kasvuilmiöstä jo 1950-luvun alkuvuosina ja veikkasi, että siinä tulee tulevaisuudessa tapahtumaan vain kasvua. Vuonna 1961 tekemässään raportissa Lampi käsitteli kymmenvuotiskautta 1951-1960 ja pystyi entistä selvemmin näkemään nuorisirikollisuuden kasvutrendin. Rikollisuus oli lisääntynyt kaudella juuri alle 18-vuotiaiden kohdalla ja huolestuttavaa oli, että alle 15-vuotiaidenkin tekemä rikollisuus oli kasvanut.²⁹ Tämä ilmiö ei jäänyt ilman huomiota. Erityisen kuuma puheenaihe se oli 1950- ja 1960-luvun vaihteessa. Kohu näyttää kuitenkin laantuneen 1960-luvun puolivälin jälkeen.

1960-luvulle tultaessa nuorisirikollisuudesta oli tullut niin suuri ongelma, että sen merkeissä kokoonnuttiin Turkuun huhtikuussa 1961. Turun neuvottelupäiville kokoontui nuorisirikollisuuden parissa työskenteleviä, eri alojen edustajia pohtimaan nuorisirikollisuutta, joka oli Neuvottelupäivien avauspuheenvuoron pitäneen Armo Hormian mukaan aikansa polttavimpia ongelmia.³⁰ Turun neuvottelupäivien perusteella vaikuttaisi, että nuorisirikollisuudesta muodostui suuri ongelma, koska se ei sopinut yksin hyvinvointiaatteen kanssa.³¹ Nuorisirikollisuus ei kuitenkaan ollut ongelma ainoastaan Suomessa, vaan se oli polttava kysymys monissa muissa maissa. Lontoossa pidettiin 8.-20.8.1960 YK:n II rikollisuuden ehkäisemistä ja rikoksentekijään kohtelua käsittelevä konferenssi, jossa keskeinen teema oli nuorisirikollisuus. Nuorisirikollisuuden määrällinen kasvu oli havaittu useissa maissa ennätysmäisen suureksi. YK:n konferenssissa oli myös pohdittu taloudellisen edistyksen vaikutusta nuorisirikollisuuden kasvuun, mutta sitä ei haluttu allekirjoittaa. Katsottiin, että

²⁷Nuorisirikollisella tarkoitettiin 15 muttei 21 täyttäneitä henkilöä. Nuorisirikoslainsäädännöstä ks. Pihlajamäki 1991, 275-276 ja Laitinen ja Nyholm 1995, 17-20.

²⁸Esim. Lampi 1955, 26-28.

²⁹Lampi 1955, 26-27. Lampi 1951. Lampi, 1953a..Lampi 1961, 27-35. Kauko Lampi oli Vankeusyhdistys ry:n toiminnanjohtaja. Hän toimi yhdistyksen johtokunnan sihteerinä useita vuosia ja kirjoitteli yhdistyksen julkaiseman Rikollisuutta vastaan lehteen ahkerasti. Monet hänen kirjoittamistaan artikkeleista käsittelevät erityisesti rikollisuudessa tapahtuneita määrällisiä ja laadullisia muutoksia. Lampi kirjoitti juttuja myös moniin muihin rikollisuutta käsitteleviin julkaisuihin. Lampi käytti Suomen virallista tilastoa seurattessaan nuorisirikollisuuden kasvua. SVT onkin ollut keskeinen lähdemateriaali rikollisuuden tutkijoille. Esimerkiksi Törnudd 1978. Törnuddin mukaan nuorisirikollisuus kasvoi rajusti 1960-luvun lopulla. 1970-luvulla nuorisirikollisuuden määrä putosi normaaliksi. Törnudd 1978, 34. Nuorisirikollisuuden kasvua toisen maailman sodan jälkeisessä yhteiskunnassa kasvatuksellisesta kannalta on käsitellyt mm. Lea Pulkkinen. Ks. Pulkkinen 1984, 104, 217-218, 221-222, 269.

³⁰Hormia 1962a, 6-7. Hormia oli lääketieteen ja kirurgian tohtori ja neuvottelupäivät organisoineen Turun Mielenterveysseuran puheenjohtaja.

³¹Neuvottelupäivillä pohdittiinkin mikä osuus hyvinvoinnilla oli nuorisirikollisuuteen. Esimerkiksi Hormia 1962a, 6 ja Teuri 1962, 26.

tällaisen havainnon tekemiseksi ei ollut tarpeeksi pitäviä todisteita. Kysymyksessä oli pikemminkin, että joihinkin rikollisuuden muotoihin ei ollut aiemmin vain kiinnitetty huomiota. On huomionarvoista, että YK:n konferenssin päätöslauselmissa ja suosituksissa yritettiin selvästi lieventää nuorisoriikollisuudesta aiheutunutta kohua ja huomautettiin että nuorisoriikollisuudessa tapahtuneita muutoksia oli liioiteltu huomattavasti. Nuorisoriikollisuuteenkin kehoitettiin suhtautumaan maltillisesti ja asiallisesti.³² Turun neuvottelupäivien perusteella ei tule sellaista kuvaa, että nuorisoriikollisuutta olisi vähätelty. Ongelma vaikuttaa olleen akuutti ja merkittävä. Ainakin sellaiseksi se koettiin Suomessa.

Lontoon konferenssissa osanottajana oli Valentin Soine, Suomen vankeinhoitolaitoksen ylijohtaja³³, joka raportoi konferenssista kotimaassaan kirjoittamalla artikkelin, jonka liitteenä oli myös konferenssin päätöslauselmat ja suositukset. Lontoon konferenssin päätöslauselmat ja Turun neuvottelupäivien julkaisu ovat hyvä pohja laajemmalle tutkimukselle, koska niissä tulee esille monet nuorisoriikollisuuskeskustelussa esiintyneet teemat. Niistä saa kohtalaisen käsityksen siitä, mistä kaikesta nuorisoriikollisuudesta nousseessa kohussa oli kyse ja kuinka monia eri puolia asiassa on ollut. Lisäksi niistä on hahmotettavissa keitä asia kiinnosti. Dokumentit ovat aivan omiaan jatkokysymysten herättäjinä. Ne ovat tavallaan kokoomateoksia aikakauden mielipiteistä ja niiden avulla on helpompi lähteä suunnistamaan muiden lähteiden parissa. Luokittelen ne aikalaislähteiden joukkoon. Käsittelen nuorisoriikollisuusongelmaa erityisesti Turun neuvottelupäivien materiaalin pohjalta tuonempana tässä työssä.

1.3. Kysymyksenasettelu

*”Ei ole epäilystäkään siitä, että kriminaalipoliittiselta kannalta asioita arvosteltaessa yhteiskuntaamme tällä hetkellä uhkaa suurin ja vakavin vaara lisääntyvän nuorisoriikollisuuden muodossa, joka myöhemmin on varmasti ulottava vaikutuksensa rikollisuuteen yleensä uusintariikollisuuden pelottavassa hahmossa. Kansallamme on näin ollen, jos tahdomme rehellisesti katsella totuutta, tuskin vakavampaa probleemaa kuin on kysymys miten voimme tukahduttaa uhkaavan nuorisoriikollisuuden kasvun.”*³⁴

Nuorisoriikollisuus oli viranomaisten silmissä todella vakava ja hälyttävä ongelma 1950- ja 1960-luvun Suomessa, josta kertoo muun muassa edellinen kommentti. Tässä työssä tarkoitukseni on selvittää nuorisoriikollisuudesta viranomaisten keskuudessa nousutta kohua. Lähtökohtani on nuorisoriikollisuuden parissa työskennelleiden viranomaisten kokema hämmennys: jos hyvinvointi oli yhteiskunnassa lisääntynyt, niin miksi ihmeessä nuorten tekemä rikollisuus kasvoi? Hyvinvointi ja rikollisuus kuulostavat keskenään

³²Nuorisoriikollisuuden uudet muodot..., 15-16.

³³Valentin Soine oli myös Vankeusyhdistys ry:n vaikuttajahahmo ja hänen artikkeleitaan löytyy niin ikään useista rikollisuutta käsitteleistä julkaisuista.

³⁴Salmiala 1957, 100. Ks. myös Honkasalo 1959, 12 ja Hormia 1962a, 6-7.

ristiriitaisilta ilmiöiltä ja sitä se juuri oli aikakaudella nuorisorikollisuudesta huolestuneille. Nuorisorikollisuus niin kuin rikollisuus yleensä koettiin aikansa häiriöksi ja siksi se piti yrittää poistaa.

Aikalaislähteiden perusteella nuorisorikollisuudesta muodostui 1950-luvun alusta lähtien kuuma puheenaihe, joka oli kiihkeimmillään vuosikymmenten vaihteessa ja hiipui pikku hiljaa vuoden 1965 jälkeen. Toinen aikarajaukseen vaikuttava tekijä on se miten hyvinvointivaltiosta lähdeaineistossa puhuttiin. 1960-luvun alkupuolelle saakka hyvinvointivaltio oli pääasiassa tavoite. Sen sisältö oli vakiintumaton ja yleisesti sillä tarkoitettiin yksinkertaisesti jotain parempaa. 1960-luvun toisella puoliskolla alettiin nähdä mitä hyvinvointi konkreettisesti merkitsi ja sen tuloksia oli mahdollista alkaa pohtia ja jopa kritikoida. Kritiikki vaikutti myös nuorisorikollisuudesta käydyssä keskustelussa. 1960-luvun lopulla esiintyi kommentteja, jotka kyseenalaistivat kokonaan 1950-luvulla vielä täysin asialliseksi koetun huolen. Rohkeimmat uskalsivat väittää, että nuorison käyttäytymisestä noussut kohu johtuikin vanhempien epärealistisista ja vanhentuneista, kristilliseen arvofilosofiaan perustuvista käsityksistä.³⁵ Toisten mielestä kannatti miettiä pitäisikö esimerkiksi nuorille tyypillisiä anastuksia ylipäättään pitää niin vakavina rikoksina.³⁶ Sävy oli siis aivan toisenlainen, kuin aiemmin esitetyissä suurta huolestuneisuutta ilmentävissä mielipiteissä. Yhteiskuntaan laajemmin liittyviä perusteita tekemälleni aikarajaukselle on ehkä se, että 1950-luvun alusta voidaan Suomessa katsoa palatun jonkinlaiseen normaaliin elämään.³⁷ Tällöin on ehkä päästy soveltamaan myös sodan aikana annettuja lakeja, joita oli esimerkiksi vuonna 1943 voimaan tullut laki nuorista rikoksen tekijöistä. Toisessa päässä aikarajausta on 1960-luvun loppupuolella julkisen vallan yhdeksi erilliseksi hallinnon alaksi muodostunut nuorisopolitiikka.³⁸

Työssä selvitän viranomaisten käsityksiä nuorisorikollisuudesta 1950- ja 1960-luvulla, miten he tulkitsivat ilmiötä. Tutkin 1) miten nuorisorikollisuusasioiden parissa työskentelevät viranomaiset kokivat ilmiön eli miten siitä tuli heidän mielestään 'häiriö' ja 2) mitkä olivat heidän mielestään sen syyt. Lisäksi tarkastelen 3) minkälaisilla toimenpiteillä nuorisorikollisuuteen katsottiin voitavan puuttua eli minkälaisia ehdotuksia keskustelussa tehtiin ilmiön vastustamiseksi. Tutkimuksessa selvitetään myös 4) miten mielipiteet ja näkökulmat nuorisorikollisuuteen muuttuivat aikarajauksen

³⁵ Charpentier 1968, 624-625.

³⁶ Raitasuo 1968, 79.

³⁷ Esimerkkejä 1950-luvun alkupuolen normalisoitumisesta olivat asuntotilanteen saaminen sotaa edeltävien vuosien tasolle 1950, sotakorvausten loppuun maksaminen ja Helsingin Olympialaiset 1952, elintarvikesäännöstelyn päätyminen 1954, Porkkalan takaisinluovutus ja Suomen liittyminen YK:n ja Pohjoismaiden neuvostoon 1955. Kaikki ilmensivät sota-aikaisten poikkeusratkaisujen purkamista. Integroituminen kansainväliseen yhteisöön osoitti, että sotien jälkeinen Suomi hyväksyttiin muiden länsimaisten demokratioiden joukkoon.

³⁸ Konkreettisia osoituksia tästä olivat esimerkiksi 1973 Opetusministeriöön perustettu erityinen nuorisotoimisto, entisestä nuorisotyölautakunnasta tuli samana vuonna valtion nuorisoneuvosto. Heiskanen ja Mitchell 1985, 77-78. Ks. myös Puuronen 1997, 184-185.

sisällä. Lopuksi päästään pohtimaan tutkimuksen 'suurta kysymystä' eli 5) miksi nuorisoriikollisuuskeskustelua ylipäätään käytiin eli miksi nuorisoriikollisuudesta nousi niin suuri kohu?

Lähestyn nuorisoriikollisuuskeskustelua sosiaalishistoriallisesta näkökulmasta. Pertti Haapalan mukaan sosiaalishistoriallisessa tutkimuksessa on tarkoitus selittää, miten sosiaalinen ongelma on käsitetty aikanaan. Nuorisoriikollisuus käsitetään tässä siten yhteiskunnassa esiintyvänä sosiaalisena ongelmana, jota viranomaiset yrittävät selittää. Nuorisoriikollisuuskeskustelun tarkastelemisen kautta pyritään selvittämään yhteiskunnassa tapahtunutta aatemaailman muutosta. Ongelmien havaitseminen yhteiskunnassa merkitsee pyrkimystä yhteiskunnan hallitsemiseen. Hallitsemisen taustalla ovat normit ja siten päästään käsiksi yleensä tutkittavan aikakauden yhteiskuntaan, ei pelkästään tutkittavaan ilmiöön.³⁹ Ajatus perustuu Emile Durkheimin esittämään käsitykseen, ettei rikollisuus ole yhteiskunnalle vieras tai epänormaali ilmiö, vaan sen olennainen osa. Rikollisuuden kautta yhteiskunnassa määritetään normeja, joiden mukaan eletään.⁴⁰ Kysymyksessä on siten kontrollin tutkiminen ja se miten kontrollin kautta pyritään ratkaisemaan ongelmia. Sosiaalista kontrollia esiintyy yhteiskunnassa useammilla tasoilla, joiden arvo- ja normipohjassa saattaa olla ristiriitaisuuksia ja päällekkäisyyksiä (esimerkiksi ala- ja vastakulttuurit). Sosiaalinen kontrolli voidaan jakaa esimerkiksi primaariin ja sekundaariin kontrolliin tai epäviralliseen ja viralliseen kontrolliin. Primaari ja epävirallinen kontrolli tapahtuu ”jokapäiväisen kanssakäymisen yhteydessä, tavallaan itsestään. Sekundaari kontrolli taas on organisoitua kontrollia, jota tavallisesti harjoittavat koulutetut henkilöt viranomaisten nimissä.”⁴¹ Tutkimuksessani keskityn nimenomaan tähän sekundaariin ja viralliseen kontrolliin, koska lähteet ovat sieltä peräisin. Toimijoita ovat siis viranomaiset eli ne aikuiset, jotka pyrkivät kontrolloimaan nuorison käyttäytymistä. Toisaalta on ongelmallista käyttää viranomaiset käsitettä viittaamalla sillä johonkin yhteen ja yhtenäiseen ryhmään, koska viranomaistahoja on useampia. Viranomaiset ovat jonkin asteinen välittävä porras valtiovallan ja kansalaisten välillä ja he pystyvät olemaan vuorovaikutuksessa molempiin suuntiin. Asemansa vuoksi viranomaisilla on oikeus hoitaa ja harjoittaa kontrollipolitiikkaa.⁴² Nuorisoriikollisuuden parissa työskenteleviin viranomaistahoihin lasken ainakin poliisit, vankeinhoitolaitoksen työntekijät, tuomarit ja lakimiehet, sekä sosiaalityöntekijät.

Tutkimuksen aiheena nuorisoriikollisuuskeskustelu poikkeaa ratkaisevasti muusta rikollisuudesta käydystä keskustelusta, koska kysymys ei ole vain rikoksen tekijöiden ja viranomaisten välisestä konfliktista, vaan keskustelussa on keskeistä myös aikuisten ja

³⁹Haapala 1989, 88-89. Sosiaalinen ongelma-käsitteen määrittelystä ks. Sipilä 1979, 13-18.

⁴⁰Durkheim 1982, 85-87. Laine 1991, 16-17, 22, 25.

⁴¹Sipilä 1979, 33-34. Ks. myös Laitinen ja Nyholm 1995, 115.

⁴²Kontrollipolitiikan kohde on poikkeava käyttäytyminen. Kriminaalipolitiikka on kontrollipolitiikan yksi alue ja keskittyy rikollisuuteen, joka on yksi poikkeavan käyttäytymisen muoto. Laitinen ja Nyholm 1995, 113.

nuorten kohtaaminen. Nuorisoriikollisuuskeskustelun selvittämisessä onkin kyse ikään perustuvien ryhmittymien tutkimisesta.⁴³ Eli nuorisoriikollisuuden kontrollissa ei ole kyse pelkästään siitä minkälainen käyttäytyminen katsotaan rikolliseksi vaan myös siitä minkälainen käyttäytyminen katsotaan nuorille sopimattomaksi. Viranomaiset edustavat aikuisten keksimiä normeja, instituutioita ja lakeja. He päättävät mikä on nuorille parasta. Nuorilla ei ole mahdollisuutta virallisin keinoin vastustaa heihin kohdistuneita vaatimuksia.⁴⁴ Viranomaisten toimintaan vaikuttavatkin heidän käsityksensä ja suhtautumisensa nuoriin yleensä: minkälaista käyttäytymistä nuorilta odotetaan ja minkä katsotaan heidän roolinsa tai paikkansa yhteiskunnassa olevan.⁴⁵ Työni keskeisimpiä osia onkin selvittää minkälaisia nuoria haluttiin 1950- ja 1960-luvun Suomessa kasvattaa, mitä odotuksia ja rooleja heille asetettiin.⁴⁶

Aikuisten ja nuorten välisten suhteiden selvittämisen apuna käytän Karl Mannheimin 1920-luvulla hahmottamaa sosiologista sukupolvikäsitettä. Sen avulla voi määritellä sukupolvia ja etsiä niiden yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia. Sen mukaan pelkästään samaan aikaan syntyminen ei vielä merkinnyt samaan sukupolveen kuulumista. Tutkimukseni kannalta tärkeä on Mannheimin sukupolviaseman ja aktualisoituneen sukupolven käsitteet. Ensimmäinen merkitsee vasta mahdollisuutta yhteiseen kokemiseen ja toisella tarkoitetaan ”yhteisen kohtalon jakamista”.⁴⁷ Ratkaisevaksi 1950- ja 1960-luvun tutkimiselle muodostuu juuri sukupolvien kohtaaminen. Toisella sukupolvella on kokemus sekä sotaa edeltävästä, sen aikaisesta sekä sodan jälkeisestä ajasta. Nuoremmalla sukupolvella on kokemus vain sota-ajasta ja sitä seuranneesta ajasta.

Jyväskylässä kertovaa materiaalia käytän tässä työssä esimerkinomaisesti, lähinnä elävöittämään tutkimusta. Jyväskylässä tapahtuneista nuorisoriikoksista saa käsityksen siitä, mitä 1950-1960-luvun nuorisoriikollisuus todellisuudessa oli. Toiseksi valtakunnallisesti käytyä keskustelua nuorisoriikollisuudesta on mielenkiintoista verrata siihen mitä nuorisoriikollisuuden kontrolliketjussa todella tapahtui paikallistasolla. Jyväskylän käyttäminen esimerkkinä sodanjälkeisestä Suomesta on sikäli osuvaa, että kaupunki oli hyvin tyypillinen sodan jälkeen voimakkaasti kehittyvä kaupunki. Ja

⁴³ Uudemmassa sosiaalishistoriassa on muodostunut tavaksi tutkia muita kuin luokkarajojen määrittämiä ryhmiä. Näitä voivat olla ikään, sukupolven tai syntyperään perustuvat ryhmittymät. Davis 1996, 9-10.

⁴⁴Viralliselle sosiaaliselle kontrollille on tyypillistä vaikuttaminen ylhäältä alaspäin. Valvottavilla puuttuu usein mahdollisuus suojautua kontrollilta ja valvonta tapahtuu ilman suurta vastarintaa. Laitinen ja Nyholm 1995, 116.

⁴⁵Ks. Gillis 1974. Gillis on tutkinut nuorisoriikollisuutta Englannissa ja keskeiseksi hän siinä näkee aikuisten odotukset.

⁴⁶ Sosiologi Tony Jeffs kirjoittaa, että nuorisoon ei yleensä ole kiinnitetty huomiota ennen kuin heidän olemassaolostaan on tullut jonkinlainen ongelma. Kuitenkin, Jeffs huomauttaa, että nuoriso on aina silloin joutunut mielenkiinnon kohteeksi, kun on haluttu tarkastella yhteiskunnan nykytilaa tai sen tulevaisuutta. Jeffs 1997, 155.

⁴⁷Soikkanen ja Vares 1998, 37. Puuronen 1997, 78-81.

Jyväskylässä todella tapahtui voimakasta nuorisoriikollisuuden kasvua erityisesti 1950- ja 1960-luvun vaihteessa.⁴⁸

⁴⁸ Esim. Tommila 1972, 582-587, 599, 632-638, 642-650. Karonen 1997, 70-72. Niiranen ja Nurmi 1997, 66-68. Roiko-Jokela 1997, 49, 52, 57, 64.

II Normit ja nuorisoriikollisuustilanne

2.1. Syy huoleen: nuorisoriikollisuuden kehitys

”Huveissa käyntejä varten muodostetaan ryhmiä, joiden käytössä useimmiten on vanhoja, huonokuntoisia autoja. Ajetaan paljon ja lujaa, koska samana iltana on käytävä useammassa tilaisuudessa etsimässä parasta orkesteria ja hauskimpia tyttöjä. Vieraalla paikkakunnalla ollaan rohkeampia ja rennompia kuin kotipuolella. Autoissa on yleisesti mukana viinaa ja niitä käytetään huvien aikana ”jäähyllyä käyntiin”. Paluumatkalla ajetaan aika rennosti eikä aina selvänä ja vailla ylikuormaa. Muun ohjelman puutteessa kokoonnutaan kahviloiden, kioskien ym. seutuville, muutamilla mukanaan ajokit, joilla toveritkin saavat kokeilla, kuka ajaa parhaan ajan tietyllä kierroksella. Muodostuu ryhmiä, jotka kiertävät autoilla kortteleita etsien tyttöjä ja viinaa. Öiseen aikaan lähdetään vieraille paikkakunnille, missä suoritetaan murtoja baareihin ja kioskeihin. Matkalla tarkkaillaan, olisiko tien sivussa vaurioituneita autoja, joissa on jotakin anastettavaa.”⁴⁹

Edellä oleva kuvaus julkaistiin Poliisimieheissä vuonna 1966. Ylipoliisipäällikkö Fjalar Jarvan kuvauksessa tuli ilmi suurimmat ja samalla yleisimmät nuorten sopimattoman käyttäytymisen muodot: autolla hurjastelu, tyhjäpäiväinen huveissa käyminen ja maleksiminen (kunnon harrastusten puuttuminen), viinanjuonti, seksuaalisuuden esille tuominen ja vandalismiksi tai huliganismiksi luokiteltava rikollisuus. Poliisit, jotka toimivat nuorisoriikollisuuden parissa tiesivät kokemuksesta missä tilanteissa nuoret jäivät kiinni ja minkälaisen käyttäytymisen vuoksi. Moni aikalainen jakoi Jarvan näkemyksen nuorten ongelmallisesta käyttäytymisestä. Ne joilla ei ollut yhtä suoraa tai käytännönläheistä kosketusta nuorisoriikollisuuteen hankkivat tietonsa useimmiten virallisista tilastoista. Tilastot tukivat Jarvan kuvausta nuorten tyypillisistä rikoksista. Nuorisoriikollisuuden kasvu oli tilastojen valossa todella hurjaa koko 1950- ja 1960-luvun ajan. Tilastot edistivät huolestuneisuuden lisääntymistä ja uhkaavien tulevaisuudenkuvien muodostumista. Tässä luvussa luodaan katsaus 1950- ja 1960-luvun nuorisoriikollisuuden ’suureen linjaan’, joka on hahmotettavissa kansallisen tason tilastoista. Nuorille tyypillistä rikollisuutta, sen todellista luonnetta ja tekijöitä esitellään Jyväskylän paljon lyhyemmän aikavälin aineiston avulla.⁵⁰

Vuosien 1951-1969 välisenä aikana rikoksista syytettyjen nuorten määrä kasvoi aina vuoteen 1967, jonka jälkeen määrässä tapahtui ensimmäisen kerran pientä laskua, joka kesti muutaman vuoden.⁵¹ Nuorten osuus kaikista käsitellyistä rikoksista nousi vajaan

⁴⁹ Jarva 1966, 297.

⁵⁰ Jollei erikseen mainita, kaikki tämän luvun kansallisen tason tiedot pohjautuvat Suomen viralliseen tilastoon koottuun oikeustilastoon vuosilta 1951-1970. SVT XXIII A: 89-107, 1951-1970. Jyväskylästä kertovaa tilastomateriaalia ei voi verrata kansalliseen tilastoon, koska tilastointiperusteet ovat olleet erilaiset.

⁵¹ Ks. Liite. Taulukko 5.

kahden vuosikymmenen aikana kymmenesosasta kolmasosaan. Rikosrakenteessa tapahtui siis selvä muutos. Nuorten tekemät rikokset eivät enää 1960-luvulla olleet poikkeuksia.

Samalla rikokset myös kevenivät eli nuoret syyllistyivät pääasiallisesti vähäisiin omaisuusrikoksiin ja alkoholirikoksiin. Liikenne rikoksista muodostui kuitenkin merkittävin rikosryhmä. Moottoriajoneuvoihin ja liikenteeseen liittyvät rikokset olivatkin suurin nuoria tuomioistuimen eteen passittanut rikosryhmä. Niiden määrä nousi koko 1960-luvunkin. Rikosryhmän merkittävyyden kasvua kuvaa muun muassa se, että vuodesta 1965 alkaen liikenne rikokset olivat omana ryhmänään SVT:n rikostilastoissa. Sitä ennen ne oli niputettu 'muut rikokset'-otsakkeen alle. Samoin kävi alkoholirikosten osalla, 1965 juopumus oli oma rikosryhmänsä, eikä enää 'valtioon tai yhteiskuntaa vastaan tehtyjen' rikosten kohdalla. Samalla otsakkeeseen lisättiin tarkennukseksi 'syytteeseen johtanut juopumus' osoittamaan, ettei juopumus välttämättä johtanut toimenpiteisiin.⁵²

Väkivaltarikollisuus puolestaan pysyi suhteellisesti katsoen vähäisenä. Siinäkin ryhmässä nuorille oli tyypillisempää lievät pahoinpitelyt tai ruumiin vamman tuottamiset kuin törkeät pahoinpitelyt ja ryöstöt. Nuorisorikollisuus oli selvästi poikien rikollisuutta. Tyttöjen osuus rikoksen tehneistä vaihteli 10-15 prosentin välillä. Nuorten rikollisuudessa osuus oli huomattavasti suurempi kuin täysi-ikäisten kohdalla, jossa naisten osuus oli suurimmaksi osaksi viiden prosentin paikkeilla.

Jyväskylän materiaalin avulla voidaan täsmentää käsitystä nuorten tekemistä rikoksista. Tässä tarkastelun alla on lyhyempi aikaväli, kuin mitä yllä on kansallisella tasolla käsitelty. Kysymys on Jyväskylän nuorisorikollisuudesta vuosina 1958-1962. Aikavälillä kaupungissa oli 244 nuorisorikostapausta, joissa oli mukana yhteensä 285 nuorta rikosentekijää.⁵³ Seuraavasta taulukosta (Taulukko 1) näkyy, miten nuorten rikollisuus kasvoi vuosina 1958-1962.

Taulukko 1. Nuorisorikollisuus Jyväskylässä 1958-1962 (Lähde: JyMA, JyMRA, JRO II os Bbb. 1958-1962.)

	1958	1959	1960	1961	1962
Rikostapaukset, joissa alaikäisiä	23	20	44	54	97
Alaikäiset rikoksen tekijät	27	23	68	63	104

⁵² Ks. Liite. Huomioita rikostilastoista ja -taulukoista

⁵³ JyMA, JyMRA, JRO II os Bbb. 1958-1962.

Rikostapausten määrä nelinkertaistui samoin kuin nuorten rikollistenkin määrä. Huomattavat muutokset rikosluvuissa on nähtävissä erityisesti 1959-1960 ja 1961-1962. Valtakunnallisestikin katsottuna nuorisoriikollisuuden osuus kokonaisrikollisuudesta kasvoi vuosien 1958-1962 välillä noin kymmenellä prosentilla. Vuonna 1958 nuorisoriikollisuuden osuus kaikista rikoksista oli kymmenen prosentin luokkaa, mutta 1962 sen suhteellinen osuus oli noussut kahteenkymmeneen. Kasvua arvioitaessa on kuitenkin huomioitava se että suuret ikäluokat alkoivat saavuttaa nuorisoriikollisuuden kannalta kriittisen 15 vuoden iän 1950-luvun loppuvuosista alkaen.

Tyypillisimmät nuorten tekemät rikokset olivat Jyväskylässäkin alkoholi-, liikenne- ja omaisuusrikoksia. Trendi ei sinänsä poikennut yleisestä rikollisuuden kehityksestä. Huomattavasti harvemmin nuoret syyllistyivät väkivaltarikoksiin ja viranomaisia vastaan tehtyihin rikoksiin.⁵⁴ Vuonna 1960 tapahtunut nuorisoriikollisuuden huomattava kasvu heijastui erityisesti omaisuus- ja liikenne-rikosten määrässä. Kun vielä vuonna 1959 alle 18-vuotiaiden nuorten tekemiä omaisuusrikoksia löytyi vain viidessä rikostapauksessa löytyi niitä vuonna 1960 28 eri rikostapauksessa. 18-20-vuotiaiden tekemiä omaisuusrikoksia ei puolestaan 1959 ollut yhtään, mutta 1960 niitä oli 13 rikostapauksessa. Alle 18-vuotiaiden tekemiä liikenne-rikoksia oli 1959 kuudessa eri rikostapauksessa, mutta 1960 niitä löytyi 20 tapauksesta. Liikenne-rikoksien määrä nousi myös 18-20-vuotiaiden ryhmässä, sillä 1959 niitä oli viidessä eri tapauksessa ja 1960 yhdeksässä tapauksessa oli kyse liikenne-rikoksista.⁵⁵

Rikoksia tehneiden nuorten elämäntilanteet olivat ainakin Jyväskylässä hyvin samantyyppisiä. Koululaiset, ammattikoululaiset ja opiskelijat olivat rikostentekijöiden joukossa vähemmistönä. Rikoksia alaikäisinä tehneet olivat pääasiallisesti jo työelämässä. Suurin ryhmä oli varsinaisessa palkkatyössä, yleensä työläisnuoria. Huomattava osa näistä työläisistä oli sekatyömiehiä, ammatillisesti kouluttautumattomia, monenlaisia hanttihommia tekeviä nuorukaisia. Toiseksi suurin ryhmä oli erilaisissa harjoittelija-, apulais- tai oppilasasemassa olevat. Nuorisoriikollisuuden kasvu tapahtui lähinnä näiden ryhmien sisällä.⁵⁶ Joidenkin nuorten asema määriteltiin vielä vanhempien mukaan, kirjoihin merkittiinkin vain isän tai äidin asema. Samoin katsottiin tarpeelliseksi kirjata ylös, jos nuori oli romaani.⁵⁷ Noin puolet rikoksiin syyllistyneistä nuorista oli jyväskyläläisiä. Toiset puolet nuorisoriikoksista jakaantui varsin tasaisesti Jyväskylän kunnan ja maalaiskunnan alueella asuvien tai muualla asuneiden välillä.⁵⁸

⁵⁴ JyMA, JyMRA, JRO II os Bbb. 1958-1962. Karonen 1997, 72.

⁵⁵ JyMA, JyMRA, JRO II os Bbb. 1959-1960.

⁵⁶ JyMA, JyMRA, JRO II os Bbb. 1958-1962.

⁵⁷ Esim. § 348 syyskuu 1958, § 362 lokakuu 1958, § 2 tammikuu 1959, § 18 tammikuu 1960, § 487 marraskuu 1961. JyMA, JyMRA, JRO II os Bbb. 1958-1961.

⁵⁸ JyMA, JyMRA, JRO II os Bbb. 1958-1962.

Sukupuoli kuitenkin vaikutti siihen minkälaisiin rikoksiin syyllistettiin. Valtakunnallisia tilastoja myötäillen tytöt jäivät Jyväskylässäkin kiinni lähinnä näpistämisestä, petoksesta, viranomaisen erehdyttämisestä tai esteettömästä poissaolosta syytettynä. Sukupuolijakauma nuorisorikollisuudessa oli kuitenkin erittäin selkeä. Nuorison tekemät rikokset olivat Jyväskylässäkin suurimmalta osin nuorten miesten tekemiä. Naisten määrä pysyi vuosien 1958-1961 välillä alle kymmenen henkilön. 1962 naisten määrä nousi neljääntoista, mutta kun sitä verrataan miesten vastaavaan lukuun, 90, ei naisten osuus nuorisorikollisuudessa ollut kovinkaan suuri.⁵⁹

Jyväskylässä 15-17- ja 18-20-vuotiaiden ryhmän välillä ei ollut suuria eroja siinä minkälaisia rikoksia tehtiin. Pieniä aste-eroja oli, kuten 15-17-vuotiaiden yleisempi sortuminen luvattomaan ajoneuvon käyttöön. Vanhemmat puolestaan suorittivat vakavammat omaisuusrikokset, nuorempien syyllistyessä useammin näpistämiseen.⁶⁰

Nuorten tekemien rikosten joukosta voi muodostaa kuvan nuorille tyypillisistä tapauksista. Sellainen oli esimerkiksi kesäkuussa 1958, jolloin 19-vuotias varaosamyyjänä toimiva mies jäi kiinni varomattomuudesta liikenteessä. Helmikuussa 1960 16-vuotias varastoapulainen joutui puolestaan vastaamaan syytteeseen varomattomuudesta liikenteessä, moottoripyörällä ajosta ilman asianmukaista ajolupaa ja lisäksi vielä ajamisesta valoitta pimeään aikaan. Alkoholiin liittyvät rikokset olivat suosittuja. 20-vuotias sekatyömies Viitasaareltä syyllistyi alkoholin luvattomaan hallussapitoon lokakuussa 1958. Joulukuussa 1960 17-vuotias hitsari jäi kiinni juopottelusta ja toukokuussa 1961 17-vuotias autonapumies joutui vastaamaan kanteeseen alkoholin luvattomasta myynnistä. 60-luvun puolella alkoi olla enemmän tapauksia, joissa alkoholin nauttiminen yhdistyi johonkin toiseen rikokseen. Esimerkiksi helmikuussa 1961 17-vuotias autonapumies sai rangaistuksen rattijuoppoudesta sekä ajokorttitta ajosta. 20-vuotias konekorjaaja sai toukokuussa 1962 puolestaan rangaistuksen moottoriajoneuvon luvattomasta käyttämisestä, sen kuljettamisesta juopuneena ilman ajokorttia ja poliisin antaman pysähtymiskiellon sekä liikennemerkin noudattamatta jättämisestä ja vielä lisäksi hurjastelusta. Omaisuusrikosten saralla yleisintä oli näpistäminen, josta muun muassa kotiapulaisena toiminut 20-vuotias nainen jäi kiinni huhtikuussa 1960.⁶¹

2.2. Mielenkiinto poikkeaviin nuoriin

Tässä luvussa käsittelen normeja, jotka vaikuttivat viranomaisten ja muiden aikuisten käsitykseen nuorista 1950- ja 1960-luvulla. Normit olivat se pohja, joiden perusteella edellisessä luvussa käsitelty nuorten käyttäytyminen luokiteltiin rikolliseksi. Tärkeitä käsitteitä, jotka vaikuttivat nuorisorikollisuuden määrittelyyn ja käsittelemiseen

⁵⁹ JyMA, JyMRA, JRO II os Bbb. 1958-1962.

⁶⁰ JyMA, JyMRA, JRO II os Bbb. 1958-1962.

⁶¹ JyMA, JyMRA, JRO II os Bbb. 1958-1962.

olivat poikkeavuus ja nuoruus. Seuraavissa luvuissa tarkastellaan mitä nämä pitivät sisällään ja miten niihin liitetyt arvostukset ilmenivät viranomaisten suhtautumisessa nuorisoriikollisuuteen.

Poikkeava käyttäytyminen on yhteiskunnan käyttäytymissääntöjen, normien noudattamattomuutta. Normit voivat olla kirjoittamattomia sääntöjä tai ne on voitu virallistaa lainsäädännöllisin toimenpitein. Normien sisäistäminen on sosialisaaion keskeinen osa. ”Poikkeavuus on sitä mitä kulloinenkin ihmisyhteisö haluaa sen olevan.”⁶² Toisin sanoen poikkeavuus määräytyy aina oman aikansa arvostuksista. 1950- ja 1960-luvulla psykologiassa, sosiologiassa ja kasvatustieteessä käsiteltiin paljon poikkeavuutta, poikkeavaa käyttäytymistä, sopeutumattomuutta tai epäsosiaalista käyttäytymistä. Myös lapsi- ja nuorisopsykologia tuli tärkeämmäksi psykologian alaksi, koska lapsuudelle ja nuoruudelle annettiin ihmisen kokonaiskehityksen kannalta paljon suurempi merkitys kuin aikaisemmin. Erityisesti lapsuuden kasvuympäristöllä ja tapahtumilla oli vaikutus yksilön myöhempään kehitykseen, siihen olisiko hänen kehityksensä normaalia vai poikkeavaa. Nuoruus oli ihmiselle herkkää aikaa, joka saattoi laukaista yksilössä piilevän poikkeavuuden.

Kirjoitettuja normeja olivat nuoria rikollisia koskevat lait. Niistä on mahdollista hahmottaa sitä, minkälainen nuori rikollinen oli ja minkälaista oli hänen poikkeava käyttäytyminensä. Toisaalta kaikista poikkeavan kuvauksista voi alkaa hahmottaa myös sitä, mikä oli ’normaali’.⁶³ Varsinaisten lakitekstien lisäksi olen käyttänyt niitä edeltäviä komiteanmietintöjä. Ne valaisevat paljon laajemmin usein varsin niukaksi jäävän lakitekstin sisältöä, niistä on löydettävissä varsinaiset perustelut laille. Aikakauden psykologian ja kasvatustieteen teoksista voi poimia kuvauksia ’epänormaalista’ ja ’normaalista’ nuoresta. Toisaalta käsityksiä ’mallinuorista’ ja ’ongelmanuorista’ löytyy monenlaisista puheenvuoroista, joissa kannettiin huolta ’nykynuorten’ tilasta.

Filosofi ja psykologi Eino Kaila, joka oli aikakautensa merkittävimpiä tieteentekijöitä⁶⁴, määritteli 1934 julkaistussa arvostetussa psykologian teoksessaan Persoonallisuus, normaaliin ja epänormaaliin kuuluvia seikkoja. Normaali voitiin määrittellä tyypilliseksi eli keskimääräiseksi tai toisaalta ideaalityypiksi. Ongelmana oli, että luonnossa nämä kaksi käsitettä merkitsivät Kailan mukaan usein samaa. Toisin sanoen luonnossa vain ideaalityypit selviytyivät olemassaolon taistelussa. Vajaat tai ’ala-arvoiset’ yksilöt, degeneraation ilmentymät sen sijaan hävisivät itsestään, karsiutuivat luonnossa. Ihmisen luomassa ympäristössä oli kuitenkin rappioituneidenkin muotojen mahdollista jatkaa

⁶² Laine 1991, 16-22.

⁶³ Poikkeavuudesta ja erilaisuudesta, sen määrittelystä ks. esim. Nygård 1998, 15-16.

⁶⁴ Eino Kailan vaikutus suomalaisissa yhteiskuntatieteissä, erityisesti juuri Persoonallisuus-teoksen kautta oli todella merkittävä myös sotien jälkeisinä vuosikymmeninä. Kailan merkitys ei kuitenkaan rajoittunut vain tieteen piiriin, vaan hänen ”Tieteellisillä julkaisuilla ja opetustoiminnalla ollut huomattava vaikutus koko suomalaisen kulttuurielämään”, kuten vuoden 1966 tietosanakirja asian ilmaisi. Otavan Iso tietosanakirja IV 1966. Allardt 1992, 220, 225-228.

elämää. Siksi ihmisyhteisöissä eivät keskimääräinen ja ideaalityyppi välttämättä vastanneet toisiaan. Normaalin määrittelemisessä olikin siten huomioitava, millaisesta elinympäristöstä oli kyse. Normaalin määritelmä ei siis sopinut ”*esim. jonkin suurkaupungin rappeutuneeseen, perinnöllisesti rasetettuun ja epäedullisen ympäristön vahingoittamaan proletaariin, vaan ennemminkin katsottava, minkälainen on joku biologisesti jalosyntyinen, edullisesti kehittynyt ihmisvalio, esim. Goethe.*”⁶⁵ Normaalin ihanne oli siis hyvän ympäristön keskimääräisestä, eikä huonon ympäristön tuottamasta tyyppillisestä.⁶⁶

1900-luvun alkupuoliskolla kehittyneen uuden pedagogiikan⁶⁷ kasvatuksellinen tavoite oli muokata lapsesta ’sopeutunut normaaliyksilö’, joka käyttäytyi kontrolloidusti ja sopeutui yhteiskunnan normeihin. Käytännössä normeja oli mahdollista määritellä kahdella eri tavalla. Tilastollisesti ajateltuna normi merkitsi keskivertoa, tavallista, joka ilmaisi luonnon säännönmukaisuutta. Toiselta kantilta ajateltuna normi tai käytännössä normaali merkitsi terveyttä. Tilastollista normia puolusti se, että elämä kaihtoi äärimmäisyyksiä ja suuria poikkeuksia. Samoin terveyden normin peruste oli, että elämä kaihtoi myös sairautta.⁶⁸

Poikkeavuutta olivat siis sairaudet (’epäbiologinen yksilö’) ja poikkeaminen keskiverrosta, tyyppillisestä (’epäsosiaalinen yksilö’), ne ilmensivät jonkinasteista luonnottomuutta. Ihmisen luoma yhteiskunta ei automaattisesti karsinut näitä luonnottomia, elämän vastaisia yksilöitä, joten karsinta jäi asiantuntijoiden, kuten opettajien tehtäväksi. Heidän tuli tarkkailla oppilaitaan ja pystyä luokittelemaan oppilaissa ilmeneviä poikkeavuuden tiloja. Poikkeavat yksilöt voitiin luokitella: 1) perinnöllisesti ruumiillisesti poikkeaviin, esimerkiksi aistivikaiset, raajavammaisat, puhevikaiset 2) perinnöllisesti sielullisesti poikkeaviin, esimerkiksi supernormaalit ja vajaamieliset, psykopaatit sekä 3) ympäristön takia sielullisesti poikkeaviin esimerkiksi neurootikot sekä kaikki tilapäisesti häiriintyneet, joiden tuntomerkkejä olivat muun muassa kynsien tai kynän pureskeleminen, erilaiset tahattomat eleet ja liikkeet tai muusta luokasta poikkeavat reaktiot (tilapäinen poikkeavuus johtui usein varhaislapsuudessa koetuista, vastoinkäymisistä tai sopeutumattomuudesta, jotka olivat

⁶⁵ Kaila, E. 1934, 207. Poikkeavuus merkitsi poikkeamista ’elämän normista’. Elämän normi ei ollut mitään tarkasti määriteltävää, vaan siinä ”oli kyse elämän asettamasta luonnollisuuden tai elämän terveen kehityksen normista—modernin yhteiskunnan ainoasta todellisesta normista.” Ojakangas 1997, 173-174.

⁶⁶ Kaila, E. 1934, 206-207. Teollistunut kaupunki nähtiin huonompana ympäristönä, koska siihen liitettiin useammin alkoholismi, sukupuolitaudit ja keuhkotauti, rikollisuus ja itsemurhat, psyykkiset ongelmat ja irtolaisuus. Nygård 1998, 88.

⁶⁷ Ojakangas vertaa uutta pedagogiikkaa edellisen vuosisadan vanhaan pedagogiikkaan. Vanhan kasvatustieteen päämäärä oli, kasvattaa lapsi vapaaksi, järjelliseksi ja siveelliseksi ihmiseksi. Toisin sanoen luonto/elämä tuli taivuttaa hengen palvelijaksi. Käytännön kasvatustyössä se tarkoitti alistumista kovalle kurille ja auktoriteetille. Uudessa pedagogiikassa pyrittiin luonnonmukaiseen kasvatukseen. Luonto oli vaan saanut erilaisen sisällön. Ojakangas 1997, 87-93.

⁶⁸ Ojakangas 1997, 187-189. Ks. myös Mattila 1999, 175. Ojakankaan mukaan poikkeavuudesta tai toiseudesta tuli modernin ajattelun sääntö. ”Sen mukaan vasta toisen kautta voitiin edetä kohti ensimmäistä. Eläimistä toivottiin löytyvän vastaus ihmisen ongelmaan, sairaista luultiin paljastuvan terveys ja hullusta normaali.” Ojakangas 1997, 188.

aiheuttaneet patoutumia).⁶⁹ Poikkeavuuksien määrä oli huima, luettelon perusteella varmasti melkein kaikista ihmisistä olisi voinut todeta poikkeavuutta. Ihmisessä katsottiin löytyvän piilevääkin epänormaaliutta hyvin pienten eleiden perusteella. Syy poikkeavuuteen oli joko perinnöllinen tai ympäristön aiheuttama, se ei ollut lapsen vika. Lapsi ei voinut olla poikkeava ilkeyttään tai pahuuttaan, vaan ”elämä itsessään oli ilkeä hänelle sen asettaessa häneen normien vastaisia, epänormaaleja taipumuksia.”⁷⁰ Poikkeavaan lapseen oli suhtauduttava siten myötätunnolla, sillä hän oli oman tilansa uhri. Häntä tuli auttaa. Kasvatuksella uskottiin monissa tapauksissa kyettävän muuttamaan normaalista poikkeavaa käyttäytymistä luonnolliseen ja normaaliin suuntaan.⁷¹

Poikkeava käyttäytyminen oli kiinnostanut psykologeja, lääkäreitä ja kriminologeja 1800-luvun loppupuolelta lähtien. Erityisesti kriminologinen tutkimus ja poikkeavuuden tutkimus olivat 1900-luvun alkupuolella ja puolessavälissä lähellä toisiaan. Rikollisuutta alettiin pitää yhtenä poikkeavan käyttäytymisen muotona. Tiettyjä poikkeavan käyttäytymisen muotoja, joita pidettiin myös rikollisina, alettiin selittää sairauksien tavoin. Rikollisuuden näkeminen sairautena loi pohjaa vahvalle hoitomentaliiteetille. Kuten mikä tahansa muu sairaus se haluttiin hoitaa. Tilapäinen sairaus haluttiin parantaa ja krooninen sairaus hoitaa ja tarvittaessa eristää terveestä yhteiskunnasta.⁷² Rikollisuuden, kuten muidenkin poikkeavn käyttäytymisen muotojen ajateltiin myös olevan perinnöllisiä—jollei geneettisesti niin ainakin sosiaalisesti. Maailmalla tehtiin tätä olettamusta tukevia kaksoistutkimuksia (tunnetuin oli saksalaisen fysiologin Langin tutkimus kaksosten rikollisuudesta).⁷³ Degeneraatiota ilmentävän sairauden tai poikkeavuuden hoitaminen oli niiden kontrolloimista.

Suomessakin rikollisuus oli tapetilla koko 1930-luvun ja ongelmaa pyrittiin hoitamaan degeneraatio-oppien hengessä. Vuosikymmenen vaihteessa asetettiin sterilointikomitea, 1930-luvun alussa perustettiin komitea pohtimaan rikollisuuden vastustamista, 1934 perustettiin Suomen kriminalistiyhdistys⁷⁴, samana vuonna maassa vietettiin Rikollisuudenvastustamisviikkoa.⁷⁵ Markku Mattilan mukaan 1920- ja 1930-luvulla tapahtuikin suuri muutos yhteiskunnallisessa hoitoideologiassa. Päinavastoin kuin 1800-

⁶⁹ Ojakangas 1997, 172-173, 176-177. Ojakangas on koonnut luettelon poikkeavuuksista 1900-luvun alkupuolen kasvatustieteilijöiden kirjoittamista opetusopeista ja lapsipsykologian teoksista. Näitä kasvatustieteen alalla vaikuttaneita psykologian ja psykiatrian asiantuntijoita olivat muun muassa Matti Koskenniemi, Erkki Saari, Arvo Lehtovaara, Paavo Päivänsalo, Eino Kaila ja Martti Kaila. Tässä työssä edellä mainituista asiantuntijoista on mukana Saari, Lehtovaara ja molemmat Kailat.

⁷⁰ Ojakangas 1997, 174.

⁷¹ Ks. esim. Lilius 1928, 33.

⁷² Pulma 1987, 222-223. Anttila ja Törnudd 1983, 18-19. Laine 1991, 44. Aikalaisteoksia psykologiassa esim. Saari 1949 ja Lehtovaara 1951.

⁷³ Anttila ja Törnudd 1983, 26-29. Mattila 1999, 168-171.

⁷⁴ Suomen kriminalistiyhdistyksen perustamisessa olivat mukana muun muassa Brynolf Honkasalo, Kyösti Kallio, J.K. Paasikivi, Väinö Voionmaa, Bruno Salmiala (ent. Sundström), Paavo Mustala. Ainakin Honkasalo, Salmiala ja Mustala olivat aktiivisia myöhemmin nuorisorikollisuuskysymyksen parissa. Mattila 1999, 174.

⁷⁵ Mattila 1999, 170-171, 174-176.

luvun loppupuolelta periytyvässä kristillis-filantrooppisessa hoitoideologiassa, poikkeava yksilö olikin nyt uhka yhteiskunnalle ja suojelua tarvitsi yhteiskunta. Yhteiskunnan perinnöllisyyttä tuli vaalia poikkeavien asettamalta uhalta. Kyseessä oli rotuhygieeninen hoitoideologia.⁷⁶ Kyse oli yhteiskunnan ja yksilön oikeuksista. 1930-luvulta lähtien yhteiskunnalla oli oikeus suojella itseään keinoilla, jotka puuttuivat yksilön oikeuksiin todella radikaalilla tavalla. Esimerkkejä yhteiskunnan yksilöön suuntaamaan kontrollin tiukkenemisestä olivat sterilisaatiolaki, joka meni eduskunnassa läpi ilman suurempaa vastustusta vuonna 1935⁷⁷ ja vajaamielislaki 1958. Myös poikkeava seksuaalinen käyttäytyminen koettiin uhkana, johon viranomaisten tuli rivakasti puuttua.⁷⁸ Yksilöön kohdistuneiden pakkokeinojen (vapaudenriiston) hyväksyminen ja poikkeavuuden epämääräinen määrittely eli pientenkin eroavaisuuksien määrittely poikkeavuudeksi tai sen ilmentäjäksi oli vaarallinen yhdistelmä. Kynnystä kansalaisten elämään puuttumiseen madallettiin kerralla reilusti.

Psykologiassa tapahtunut kehitys johti 1900-luvun puolella myös ihmisen eri ikäkausien tarkempaan määrittelyyn. Nuoruutta alettiin määrittää tarkemmin erillisenä vaiheena lapsuuden ja aikuisuuden välissä.⁷⁹ Professori Arvo Lehtovaara määritteli nuoruuden alkavan työllä 13-15-vuoden iässä ja pojilla 15-17-vuotiaina. Tämä ensimmäinen vaihe oli varsinaista murrosikää, jota kutsuttiin myös kuohuntavaiheeksi. Se kesti yleensä puolesta kahteen vuoteen, jonka jälkeen alkoi seestymisvaihe. Seestymisvaiheessa alkoivat murrosiän ”kehitystulokset” tulla näkyviin. Vaihe oli paljon rauhallisempi kuin murrosikä ja kesti henkilöstä riippuen 25-vuoden kieppeille. Murrosiän fysiologisten muutosten lisäksi, kuohuntavaiheen aikaiset henkiset muutokset olivat Lehtovaaran mukaan varsin suuria. Siihen liittyi sisäinen tasapainottomuus, ristiriitaisuus ja vähäinen sopeutumiskyky.⁸⁰ Lehtovaaran määrittelemä kuohuntavaihe oli hyvin samanlainen, jonka oli katsottu kuuluvan nuoruuteen jo pitkän aikaa. Se oli monella tapaa hyvin onnetonta aikaa, monien kuvausten mukaan se oli suoraan verrannollinen Goethen kirjoittamaan nuorisokirjallisuuden klassikkoon Nuoren Wertherin kärsimyksiin.

⁷⁶ Kristillis-filantrooppinen hoitoideologia oli perustunut ajatukseen, että tylsämielisten hoidossa tuli kiinnittää huomiota heidän parhaisiin puoliinsa ja auttaa heitä mahdollisuuksien mukaan sopeutumaan yhteiskuntaan. Suojelua tarvitsi siis hoidettava yksilö ja nimenomaan yhteiskuntaa vastaan. Mattila 1999, 182, 233-235, 313.

⁷⁷ Moraalinen tylsämielisyys (kuten muikin tylsämielisyys) oli koko yhteiskuntaan kohdistuva uhka. Koska sen uskottiin olevan periytyvä ominaisuus, ei sen tehokkaaseen ehkäisemiseen uskottu olevan muuta mahdollisuutta, kuin periytymisen estäminen, käytännössä siis psykopaatin sterilisointi. Vaikka psykopaattia olisikin rangaistu, ei se olisi ratkaissut periytymisen ongelmaa. Brynolf Honkasalon, joka oli kutsuttu laatimaan lakiehdotus, mukaan pakkosterilisointia jopa -kastaatiota voitiin puolustaa sillä, että kun yhteiskunnalla oli velvollisuus huoltaa ja hoitaa yksilöä, piti sillä olla oikeus myös suojata yhteiskuntaa yksilöltä. Mattila 1999, 175, 188, 313.

⁷⁸ Pulma 1987, 222-223. Sorainen 1996, 187-188.

⁷⁹ Nykyään ei enää puhuta nuoruuden keksimisestä tai löytämisestä 1700- ja 1800-luvuilla. Kysymys on ollut lähinnä eri ikäkausien erillaisuuden korostamisesta ja nuoruuden pidentymisestä. Ks. Esim. Puuronen 1997 30-42.

⁸⁰ Lehtovaara 1951, 127-128, 132.

Lehtovaaran luokittelussa kuitenkin nuoruudessakin kaikki kääntyi parempaan suuntaan, kunhan kuohuntavaihe oli ohitettu.⁸¹

Ikäkausien tarkemman määrittelyn ja niiden erityisluonteiden toteamisen vuoksi nuoria ei voitu kohdella enää lapsina eikä aikuisinakaan. Lapsia ja nuorisoa varten alettiin suunnitella suojelulainsäädäntöä.⁸² Lainsäädännön lisäksi tuli tarpeelliseksi tehdä tieteellistä tutkimusta nuoruudesta ja nuorisosta. Vesa Puuronen toteaa varsinaisen nuorisotutkimuksen Suomessa alkaneen vasta 1950-luvulla. Nuoria käsittelevä tutkimus koski useimmiten juuri poikkeavaa nuorisoa kuten esimerkiksi vankilapsykiatri Martti Kailan tutkimukset nuorisorikollisuudesta ja Rafael Helangon tutkimus ”Poikasakit” vuodelta 1953. 1950-luvun alussa lättähatut herättivät omalla erityisellä kulttuurillaan huomiota. Nuorten käyttäytyminen ylipäänsä pääsi mielenkiinnon kohteeksi. Nuorisoa koskevien tutkimusten lähtökohdana oli yleensä se, että nuoriso ja sen käyttäytyminen koettiin ongelmaksi. Tutkimuksien avulla pyrittiin löytämään ratkaisuja käytännön ongelmiin.⁸³ Tämän vuosisadan puolivälin Suomen nuorisoon kiinnitettyyn huomioon pätee hyvin brittisosialogi Tony Jeffsin toteamus: ”Vaikuttaa siltä, että niin silloin kuin nytkin, nuoriso on olemassa ainoastaan silloin kun sen olemassaolo on ongelma.”⁸⁴

2.3. Lakiin kirjatut normit 1950- ja 1960-luvulle

Suomessa lapsia ja nuorisoa koskevat huomattavimmat lait olivat vuoden 1936 lastensuojelulaki sekä 1940 säädetty erillinen laki nuorista rikoksentekeijöistä⁸⁵. Molemmat lait ovat olennaisia nuorisorikollisuutta käsiteltäessä. Lastensuojelulaissa määriteltiin pitkälle aikuisten ja lasten suhde, mitkä olivat aikuisten ja lasten keskinäiset velvoitteet ja oikeudet. Laissa ilmaistiin myös aikakauden käsitykset viranomaisten oikeuksista ja suhteesta muihin kansalaisiin sekä yhteiskunnan velvollisuuksista kansalaisten hyvinkin yksityisten asioiden suhteen. Lastensuojelulaissa viitotettiin linjat, joiden pohjalta virallista vaikutusvaltaa vailla olevien (erityisesti äänioikeudettomien lasten ja nuorten) asioita yhteiskunnassa hoidettaisiin. Nuorisorikoslaki oli puolestaan spesifimpi laki, joka vahvisti lastensuojelulaissa

⁸¹ Ks. esim. Lilius 1928, 159-168. Lilius kirjoitti koululaisten sielunelämää käsittelevän oppaan, jossa yksi kokonainen luku on nimeltään ”lapsuuden ja nuoruuden onnettomuus”.

⁸² Gillis 1974, 133.

⁸³ Puuronen 1997, 167-172, 179.

⁸⁴ ”Then as now, it seems youth is present only when its presence is a problem.” Tutkija viittaa tässä nuorisoon kiinnitettyyn huomioon teollistumisen ajoista lähtien. Jeffs 1997, 155.

⁸⁵ Lapsiin ja nuoriin rikoksentekeijöihin sovellettiin jo 1800-luvun puolella erilaisia rangaistuskäytäntöjä kuin aikuisiin. Ensimmäinen vankeinhoitohallinnon alainen kasvatuslaitos perustettiin Keravalle 1891. Laitos oli tarkoitettu 7-15-vuotiaille rikoksia tehneille pojille. 1893 perustettiin vastaava laitos tyttöjä varten Vihtiin. Vuoden 1894 rikoslaisissa syntyakeisuusiäksi määriteltiin 15 vuotta. 7-14-vuotiaille voitiin määrätä kasvatuksellisia seuraamuksia. 1925 alle 18-vuotiaat määrättiin pidettäväksi vankiloissa erillään muista vangeista. Seuraavana vuonna alle 15-vuotiaita koskevat oikeuskäsittelyt määrättiin pidettäväksi suljettujen ovien takana, tuomioistuimen päätöksestä käytäntöä voitiin soveltaa myös 15-17-vuotiaiden kohdalla. 1927 säädettiin asetus nuorisovankiloista ja vuodesta 1932 lähtien ehdollista rangaistusta voi soveltaa nuorien kohdalla laajemmin kuin aikuisten. Laitinen ja Nyholm 1995, 14-20. Laki nuorista rikoksentekeijöistä 1940.

esiintyneitä asenteita ja keskittyi yhteen sosiaaliseen ongelmaan, nuorisoriikollisuuteen. Käsittelen seuraavassa lastensuojelulain suuria linjoja sekä nuorisoriikoslakia hieman tarkemmin.

Vuonna 1936 säädetty lastensuojelulaki perustui muutamalle pääperiaatteelle: lasten suojelulle ja hoidolle ja heitä uhkaavien vaarojen ehkäisemiselle. Lapsia tuli suojella heitä uhkaavilta ruumiillisilta ja henkis-siveellisiltä vaaroilta. Hoidolla tarkoitettiin ruumiillisten ja terveydellisten tarpeiden tyydyttämistä. Ehkäisevällä toiminnalla kotikasvatuksen tukemista, pitämistä lapsia poissa sopimattomista ansiotöistä ja työsuojelua. Lapsen kohdistuvia uhkia, jotka velvoittivat suojelutoimintaan eli lapsen suojeluun ja hoitamiseen oli lukuisia. Toimenpiteisiin antoivat aihetta: vanhempien kuolema tai lapsen hylkääminen, lapsen ruumiillisen tai psyykkisen sairauden (esimerkiksi tylsämielisyys, mielisairaus, aistiviallisuus, raajarikkoisuus) takia tarvittava kodin ulkopuolinen hoidollinen tai kasvatuksellinen apu, toisaalta myös vanhempien sairaus, ymmärtämättömyys, lapsen kasvattamatta jättäminen ja juoppous, lapsesta itsestään tai vanhemmista johtuva sopimattomia ansiotoimia koskevien säädösten rikkominen, oppivelvollisuuden laiminlyönti, huono käyttäytyminen koulussa (koulun kurinpito riittämätön), rikoksen tekeminen ja jääminen vaille syytettä tai tuomiota iän takia, lisäksi vielä kerjääminen, irtolaiseksi havaitseminen ja juopuneena tapaaminen. Sosiaalilautakunta päätti toimenpiteistä, joihin oli ryhdyttävä suojelun kohteeksi joutuneen lapsen suhteen. Toimia olivat alustavan tutkimuksen suorittaminen ja sen jälkeen esimerkiksi varoituksen antaminen tai tilapäinen huostaanotto.⁸⁶

Vaikka lastensuojelulain yksi osa oli ehkäisevä toiminta, se oli sitä kuitenkin ahtaassa merkityksessä—alan asiantuntijoiden toiveista huolimatta. Suojelutoimiin ryhdyttiin vasta kun oli jotain syytä olettaa, että ongelmia oli olemassa. Monet olivat taistelleet paljon laajemman julkisen hallinnon ylläpitämisen ehkäisevän toiminnan puolesta. He olisivat halunneet painottaa lastensuojelutoiminnan yleistä kasvatuksellista vaikutusta. Käytännössä kyse oli laajamittaisesta kunnallisesta nuorisotyöstä. Lain hyväksyneet halusivat kuitenkin painottaa järjestöjen roolia ehkäisevässä lastensuojelutyössä. Vapaan nuorisotyön kannalta lastensuojelulaki olikin merkittävä, sillä huoltolautakunnalla oli mahdollisuus määrätä ohjausta tarvitseva nuori askartelun tai jonkun vastaavan kehittävän harrastuksen pariin. Valtiovalta siis siunasi järjestöjen harjoittaman nuorisotyön ja piti sellaista sopivana nuoren kasvattamiseen. Nuorisotyön piirissä oltiinkin aktiivisia pyrkimyksissä ”vetää nuoriso pois sellaisista harrastuksista, jotka vaaransivat lujan siveellisen luonteen.”⁸⁷

Lastensuojelulaki kuten muutkin sosiaalipoliittiset lait oli luotu ylläpitämään ja vahvistamaan keskiluokkaisia arvoja ja elämäntapaa. Toisaalta niiden avulla pyrittiin

⁸⁶ Haatanen 1992, 139-140.

⁸⁷ Nieminen 1995, 160-161.

kohentamaan erityisesti työväenluokan oloja, mutta se tapahtui keskiluokkaisista lähtökohdista käsin. Muutoksen suunnan tuli olla yksisuuntainen: alemmasta työväenluokkaisuudesta korkeampaan keskiluokkaisuuteen. Lakeja sovellettaessa toimien kohteeksi joutui todennäköisemmin alemmista sosiaaliluokista olevat.⁸⁸

Nuorisorikoslaki oli muotoiltu 1930-luvulla ja se oli luonteva jatke vuosikymmenen laajemmalle rikollisuusproblematiikalle. Se oli konkreettinen osoitus rikollisuudesta kannetusta huolesta. Hallitus teki esityksen nuoria rikoksentekejiä koskevasta laista lokakuussa 1939.⁸⁹ Tärkeimmät perustelut tälle laille olivat, että sivistysmaissa oli alettu kiinnittää suurta huomiota nuorisorikollisuuteen. Lisäksi nuorten osuus tehdyistä rikoksista oli kasvanut ja se oli vaarana kansakunnan tulevaisuudelle.⁹⁰ Nuorten rikollisuus oli havaittu vaaralliseksi, koska kun "rikollisia taipumuksia ilmenee nuorena henkilössä, on pelättävissä, että hänestä kehittyy parantumaton rikollinen".⁹¹

Vuoden 1940 nuorten tekemiä rikoksia koskeva laki perustui paljolti ajatukseen, ettei nuoren luonne ollut vielä vakiintunut. Nuoren tekemä rikos oli ilmaus ajattelemattomuudesta, ymmärtämättömyydestä tai mielijohteen hetkellisyydestä, kuten Brynolf Honkasalo asiaa kuvaili Suomen rikosoikeutta käsittelevässä perusteoksessaan.⁹² Lakia edeltävässä komiteanmietinnössä nuorisolle säädettävää erityistä nuorisorikoslakia ja erityistoimia perusteltiin pitkälti murrosikään ja aikuistumiseen liittyvillä sielunelämän oikuilla. Nuoren itsenäistymisprosessille oli tyypillistä tietoinen itsetehostus, kiihkeämpi tunne-elämä, uudet tarpeet ja ajautuminen uusiin ympyröihin. Nuorelle tällainen muutos oli ongelmallista, koska "Toimintaa eivät yleensä ohjaa harkinta ja arvosatelukyky, vaan tilapäiset mielijohteet, äkilliset päähänpistot ja hetkelliset, heti toimintaan johtavat tunneyllykkeet."⁹³

⁸⁸ Haatanen 1992, 290-291. Alapuro ja Alestalo 1971, 113-114.

⁸⁹ Vuoden 1940 annettua lakia muutettiin vuosina 1942 ja 1953. 1965 asetettiin komitea, jonka tehtäväksi annettiin pohtia nuorisorikoslakia uudelleen. Laki nuorista rikoksentekejiä annettun lain muuttamisesta. Suomen asetuskokoelma 1942. Laki nuorista rikoksentekejiä annettun lain muuttamisesta. Suomen asetuskokoelma 1953. Komiteanmietintö 1966:A2.

⁹⁰ Tällainen ajattelu ei ollut mitenkään poikkeuksellista, sillä esimerkiksi vuosisadan alun Isossa Britanniassa oli samanlaisia huolia. Brittien heikko suoriutuminen vuosisadan alun Buurisodista aiheutti suurta polemiikkaa kansakunnan tilasta. Vain murto-osa kutsuntaikäisistä miehistä oli kelvollisia armeijan riveihin. Pääasiallisena esteenä oli heikko fyysinen kunto. Lisäksi monet olivat viranomaisten mielestä älyllisesti vajavaisia. Nämä huomioidut aiheuttivat suuren huolen brittiläisen rodun kunnollisuudesta ja sen selviytymismahdollisuuksista (imperiumin ylläpitämisessä). Viranomaiset ja yhteiskuntatieteilijät alkoivat syitä etsiessä kiinnittämään huomiota erityisesti kasvavaan ja degeneroituvaan nuorisoon. Suurimman huolestumisen kohteena oli yhteiskunnan alempien luokkien nuorisot. Lasten ja nuorten auttamisen taustalla oli eugeniikka ja sosiaali-darwinismiin perustuvat virtaukset. Keski- ja yläluokkaisten nuorten ajateltiin pärjäävän taustansa takia. Suhtautuminen alempiin yhteiskuntaluokkiin oli vakaana paternalistista, eikä heidän uskonto 'paranevan' ilman ylemmältä tasolta tullutta ohjausta. 1900-luvun alkupuolella Britanniassa nähtiinkin useita yrityksiä pelastaa työväenluokkaista nuorisoa degeneroitumasta. Yritykset tapahtuivat tosin keski- ja yläluokkaisten 'lastenpelastajien' ehdoin ja lähtökohdista. Gillis 1974, 134-137, 182. Humphries 1981, 8-11, 14, 165. Searle 1971, 54, 60-63.

⁹¹ Laitinen ja Nyholm 1995, 19. Komiteanmietintö 1937:2, 3. Komiteassa toimivat lakitieteen tohtori Paavo Kekomäki (pj), vankilapsykiatri, lääket. lis., Martti Kaila, vankeinhoidontarkastaja Paavo Mustala ja hallitussihteeri Johannes Haltiala, sihteerinä lakit. kand., varatuomari Jaakko Sadeniemi.

⁹² Honkasalo 1967, 35-36.

⁹³ Komiteanmietintö 1937:2, 4.

Nuorisorikollisuuden uskottiin pitkälti olevan sidoksissa vaikeaan ikäkauteen. Samalla “yhteiskunnan vastavaikutuksilla, olipa tämä sitten rangaistusta tai kasvatusta“ oli huomattu olevan paremmat mahdollisuudet onnistua nuorten kuin vanhempien rikollisten kohdalla. ’Sopivasti järjestetyllä käsittelyllä’ eli nuorten huonojen taipumusten vastustamisella ja hyvien ominaisuuksien vahvistamisella katsottiin pystyttävän puuttumaan “vielä kehitysiässä olevien elämänasenteeseensa sekä siten pelastaa huonosti hoidetut, siveellisesti laiminlyödyt, pahantapaiset ja jo rikollisia taipumuksia osoittaneet nuoret henkilöt yhteiskunnallisesti täysiarvoisiksi kansalaisiksi tai ainakin estää heitä kokonaan luisumasta rikoksiin.“ Toisaalta komiteanmietinnössä todettiin, että vääränlaisella käsittelyllä saatettiin puolestaan ainoastaan varmistaa, että nuori ajautui uusien rikosten tielle.⁹⁴

Nuorisorikollisuuden tiukka sitominen ikäkauden hillittömyyteen ja hallitsemattomuuteen loi perustan nuorisorikoslain valvonta- ja huoltomentaliteetille: toisaalta sille, että syyttämisen ja rangaistuskäytäntöjä lievennettiin nuorten kohdalla. Toisaalta taas sille, ettei pieneenkään rikokseen syylistynyttä tai vaikka syyttämättä jätettyäkään päästetty pälkähästä ilman viranomaistoimia. “Sen sijaan, että ennen kysyttiin, mihin rangaistukseen nuori henkilö on tuomittava, tahdotaan nykyisin yhä enemmän kysyä, mikä toimenpide nuoren henkilön tulevaisuuden kannalta, hänen auttamisekseen järjestettyihin elämäntapoihin, on tarkoituksenmukaisin.“⁹⁵

Nuorisorikoslaissa oli muutamia tärkeitä kohtia, joissa käsitys nuoruuden erityislaadusta tuli vahvimmin esille. Ne tekivät nuorisorikoslain erillisen ja vaikuttivat nuorten rikollisten erityiseen kohteluun. Laki nuorista rikoksentekijöistä päti henkilöön, joka oli rikoksen tehdessään 15-20-vuotias. Alle 15-vuotiaat rikoksen tehneet asetettiin lastensuojeluviranomaisten toimenpiteiden alaisiksi. Komiteanmietinnössä katsottiin, että 18-20-vuotias oli kuitenkin vielä henkisesti kypsytymättömän ja rikos saattoi johtua ajattelemattomuudesta. Laissa kuitenkin määriteltiin 15-17- ja 18-20-vuotiaat omiin ryhmiinsä.⁹⁶ Vuoden 1940 lain tärkeimpiä kohtia olivat syyttämättä ja rankaisematta jättämismahdollisuus. Syyttäjällä oli oikeus jättää alle 18-vuotias syyttämättä mikäli rikoksesta yleisesti määrätty rangaistus olisi ollut suhteellisen pieni.⁹⁷ Lain mukaan alle 18-vuotiaan nuoren rikoksentekijän rankaisematta jättäminenkin oli mahdollista, jos rangaistus olisi ollut lievempi kuin sakko tai kuusi kuukautta vankeutta. Lakiin liitettiin oma pykälänsä korostamaan, että syyttämättä tai rankaisematta jättäminen oli mahdollista “vain, jos teon on katsottava johtuneen ymmärtämättömyydestä tai ajattelemattomuudesta ja perusteltua aihetta on otaksua tekijän ojentuvan, vaikkei häntä

⁹⁴ Vääränlaista käsittelyä oli nuoren pelkkä rankaiseminen (sakko- tai vapausrangaistus) ja jättäminen ilman parempaan elämäntyyliin ohjaavia ja opastavia toimenpiteitä. Komiteanmietintö 1937:2, 3.

⁹⁵ Komiteanmietintö 1937:2, 5.

⁹⁶ Laki nuorista rikoksentekijöistä 1940, 435. 21 vuotta pysyi täysi-ikäisyyden rajana vuoteen 1969 saakka. Tuominen 1991, 54.

⁹⁷ Tällaiseksi pieneksi rangaistukseksi laissa mainitaan sakko tai enintään kolmen kuukauden vankeus. Laki nuorista rikoksentekijöistä, 435.

tuomitakaan rangaistukseen.“ Mikäli alle 18-vuotias rikoksesta epäilty ja siihen syyllistynyt jätettiin syyttämättä tai rankaisematta, oli oikeuden ilmoitettava asiasta paikalliselle huoltolautakunnalle.⁹⁸ Syyttämättä ja rankaisematta jättäminen olivat siten lain mukaan mahdollisia toimenpiteitä, mutta niiden käyttöön ei ainakaan laki kannustanut. Pikemminkin laki korosti toimien poikkeavuutta, niiden käyttäminen vaati todella vahvat perustelut. Joka tapauksessa, ei syyttämättä ja rankaisematta jätettykään päässyt eroon teosta, josta häntä oli syytetty tai josta hänet oli jätetty rankaisematta. Hän joutui kuitenkin huoltolautakunnan huomion ja kiinnostuksen kohteeksi. Kuinka helpolla rikoksesta epäilty tai tuomitsematta jätetty pääsi, riippui siten paljolti huoltolautakunnan aktiivisuudesta. Rikoksesta epäillyn, syyttämättä tai tuomitsematta jätetyn nuoren tulevaisuuden kannalta vaarana oli kuitenkin rikolliseksi leimautuminen ja ennakkoluuloisen tarkkailun alle joutuminen. Syyttämättä tai rankaisematta jätetystä nuoresta saattoi yksittäisenkin tapauksen jälkeen tulla ’mahdollinen rikollinen’ viranomaisten ja oman yhteisön silmissä.

Nuorista rikoksentekijöistä annetun lain toinen tärkeä osa oli nuorisovankilaa käsittelevät kohdat. Vuoden 1940 mukaan nuori sai kärsiä vapausrangaistuksensa nuorisovankilassa, jos katsottiin, että hän hyötyisi siitä ja mikäli hän oli ”kehityskykyinen.“ Nuorisovankilassa oli ”rangaistuksen kasvattavaa vaikutusta erityisesti tehostettava.“ Tätä kasvattavaa vaikutusta tahdottiin korostaa muun muassa sillä lain pykälällä, jolla nuorisovankilaan määrättyjen rangaistukset pidennettiin yhdellä tai jopa kahdella vuodella.⁹⁹

Kolmas nuorisorikoslain erityispiirre¹⁰⁰ liittyi rikosoikeudelliseen prosessiin. Laki määräsi, että nuoren rikoksentekijän asiaa käsiteltäessä ”virallisen syyttäjän, yleisen oikeuden ja vankilaoikeuden on koetettava tarkoin perehtyä, paitsi tehtyyn rikokseen ja sen vaikuttimiin, nuoren rikoksentekijän henkilöllisyyteen, hänen aikaisempiin elämänvaiheisiinsa ja niihin oloihin, joissa hän on elänyt.”¹⁰¹ Pykälä korosti ajatusta siitä, että rikos johtui nuoren perintö- ja/tai ympäristötekijöistä ja rikos oli lähinnä epäsuotuisten kasvuolosuhteiden väistämätön tulos. Käytännössä kyseinen lain kohta merkitsi esitutkinnan suorittamista rikoksista epäillyistä nuorista. Esitutkintaan kuului

⁹⁸ Laki nuorista rikoksentekijöistä 1940, 435.

⁹⁹ Laki nuorista rikoksentekijöistä 1940, 437.

¹⁰⁰ Nuorisorikoslainsäädännössä oli muitakin nuoria suojaavia kohtia. 15-17-vuotiaiden oikeudenkäynnin määrättiin käytäviksi suljettujen ovien takana. Oikeusistuimen harkinnan mukaan tämä oli mahdollista myös 18-20-vuotiaiden kohdalla. Vuonna 1953 tehdyn lainmuutoksen jälkeen nuorta rikoksentekijää ei tuomittu menettämään kansalaisluottamustaan tai olemaan kelvoton maan palvelukseen. Tässäkin pykälässä korostui ajatus, ettei nuori kyennyt ajattelemaan tai ymmärtämään rikollisen tekonsa vaikutuksia ja seuraamuksia. Rikos oli siinä mielessä tahaton. Anttila I. 1952, 109. Laki nuorista rikoksentekijöistä annetun lain muuttamisesta 1953, 965. Laki nuorista rikoksentekijöistä 1940, 438.

¹⁰¹ Henkilötutkinta oli tarkoitettu suoritettavaksi kaikkien 15-20-vuotiaiden rikoksista epäiltyjen kohdalla. Inkeri Anttila totesi, että määräystä oli käytännössä mahdotonta noudattaa sota-aikana. Oikeusministeriö vaatikin henkilötutkintaa suoritettavaksi niissä tapauksissa, joissa rangaistus saattoi olla kovempi kuin sakko tai kuusi kuukautta vankeutta. Anttila uskoi, että henkilötutkinnan suorittaminen oli järkevää pienemmistäkin rikoksista syytettyjen kohdalla. Anttila I. 1952, 139, 150-151.

henkilötutkinta-osa. Kuten Walf Anttila asiaa kuvasi, henkilötutkinta oli perustava asiakirja rikosentekijän käsittelyssä. Henkilötutkinta perustui kahteen erilliseen kaavakkeeseen; ensimmäinen oli viranomaisen suorittamaa henkilötutkintaa varten ja toinen oli tutkittavan itsensä täyttämä henkilötietolomake. Henkilötutkinnan päämäärinä olivat tutkittavan ymmärtäminen sekä hänen motiivinsa ja tapahtuneeseen rikokseen suhtautumisen selvittäminen hänen taustaansa tutustumisella. Tutkinnan perusteella viranomaisten tuli tehdä myös varovaisia arvioita tutkittavan mahdollisesta tulevasta käyttäytymisestä; välttyisikö nuori jatkossa rikoksien tekemiseltä. Henkilötutkinnan tekeminen oli edellytys nuoriin kohdistettavien toimenpiteiden päättämisestä eli sille riittikö nuorelle pelkät lastensuojelulliset toimenpiteet (voiko hänet jättää rankaisematta) tai ehdollinen rangaistus.¹⁰²

Mitä tietoja ja miten henkilötutkinnassa selvitettiin ja kuka sen suoritti? Mikäli paikkakunnalla oli Vankeusyhdistyksen nuorisovalvontatoimisto, henkilötutkinnan suoritti joku toimiston henkilöistä. Jos ei tällaista toimistoa ollut, tutkinta oli huoltolautakunnan tai lastensuojelulautakunnan toimitettavana. Oli tärkeää, että tutkinnan suoritti henkilö, joka oli rikosasiassa puolueeton.¹⁰³ Henkilötutkinnassa kartoitettiin nuoren kasvuympäristö, kysymyksiä oli suvusta ja kotioloista; perheessä ja suvussa ilmenneet rikokset, mielisairaudet ja pahantapaisuuden muodot. Nuoren varhaisimmasta kehityksestä ja koulunkäynnistä oltiin myös kiinnostuneita, samoin hänen luonteestaan. Sairaudet, ruumiinviat ja muut poikkeavuudet unissakävelyä, pimeään pelkoa ja yökastelua myöten haluttiin saada tietoon. Selvityksessä haluttiin siis saada tietää, johtuiko nuoren tekemä rikos perinnöllisistä tekijöistä. Oliko jo hänen luonteessaan jotain poikkeavuutta ja toisaalta oliko hänen sosiaalinen ympäristönsä rikollisuuden kehittymiselle suosiollinen. Tiedot olivat todella yksityiskohtaisia, mutta niillä kuitenkin kartoitettiin vain aikakaudella määritellyjä poikkeavuuden muotoja. Viranomaiset pyrkivät yksityiskohtaisen selvityksen avulla ymmärtämään oliko rikos väistämätön tapahtuma nuoren elämässä vai oliko rikoksessa todella kyse nuoren tietoisesta valinnasta. Tämän määrittelemisen vaikutti suuresti nuoreen kohdistettuihin valvonta- tai huoltotoimiin.

Tärkeitä kohtia olivat myös tiedot nuoren sen hetkisestä asuinpaikasta ja työpaikasta tai koulusta. Työpaikasta saaduilla tiedoilla haluttiin määrittää miten nuori tulisi jatkossa toimimaan; huolestuttavaa oli, jos nuori oli työnsä suhteen huolimaton ja oli vaihtanut sitä usein. Koulumenestyksessä tarkkailtiin nuoren kiinnostuksenkohteita ja lahjakkuutta tai sen puutetta eri aineissa. Lisäksi poissaolot, järjestyksen rikkomiset ja kaikki käytökseen liittyvä synnättiin. Koulunkäyntiä ja työssä käymistä pidettiin kunnan elämän perusteina. Ne pitivät nuoren kaidalla tiellä. Jos niissä oli esiintynyt

¹⁰² Anttila W. 1956, 23. Voipio 1953, 8-9.

¹⁰³ Nuorisovalvontatoimistoissa oli osaksi vakinaisia työntekijöitä ja lisäksi sivutoimisia. Vankeinhoitoyhdistys vastasi valvojien kouluttamisesta, toimitti opaskirjoja sekä järjesti kursseja. Anttila, W. 1953, 34-36 ja 1956, 23. Vaahtera 1950, 43.

leväperäisyyttä oli pelättävissä, ettei nuori kykenisi normaaliin, siveellisen elämään jatkossakaan.

Nuoren alkoholin käyttö ja tupakointi kiinnostivat myös ja yleensäkin vapaa-ajan vietto, missä ja miten hän sen vietti. Lisäksi haluttiin tietää minkälaiset välit nuorella oli kotiinsa. Mikäli nuorella oli rikosrekisteri, tuli se liittää selvityksen liitteeksi. Samoin tuli selvittää oliko nuoren kohdalla ollut aiempia huoltotoimenpiteitä. Tiedot nuoresta hankittiin eri tahoilta. Oli suositeltavaa, että tutkinnan suorittaja tapasi niin nuoren kuin tämän vanhemmat. Kotikäynti oli paikallaan. Nuoren täyttämän kaavakkeen perusteella saatiin viitteitä, kenen muun puoleen tutkinnassa oli käännyttävä. Opettajilta voitiin tiedustella kouluun liittyvistä asioista ja työnantajilta työstä (entisiä työnantajia suosittiin, ettei nykyistä työsuhdetta olisi mahdollisesti turhaan häiritty). Toisilta huoltoviranomaisilta odotettiin yhteistyötä nuoren aiempien toimenpiteiden suhteen. Lisäksi naapureilta voi kysellä tietoja, vaikka oli pidettävä huoli, ettei se pahentanut tutkittavan asemaa yhteisössä. Myös tutkinnan suorittajalta odotettiin arviota nuoren tilanteesta.¹⁰⁴

Rikoksen tehnyttä nuorta koskevassa lakitekstissä ei sinänsä tullut kovinkaan vahvasti selville se, millainen henkilö nuori rikosentekijä oli. Lähinnä siitä kävi ilmi, että nuorten rikollisuus ei ollut sidottu mihinkään tiettyihin luonteisiin. Se saattoi koskettaa ketä tahansa nuorta, joka joutui murrosiän aiheuttaman tunnekuohun valtaan ja toimi harkitsemattomasti. Lakia edeltävästä komiteanmietinnöstä on kuitenkin helppo huomata, että rikoksen tehnyt nuori oli jotenkin normaalista poikkeava. Komiteanmietinnössä selostettiin varsin seikkaperäisesti minkälaisia rikolliset nuoret olivat. Siinä todettiin, että nuorten tekemien rikosten taustalla oli ”synnynnäisten taipumusten pohjalla kehittyvä luonne ja elämän ulkonaiset olosuhteet”. Nuoret rikosentekijät komitea jakoi kolmeen eri ryhmään luontaisten taipumusten ja ulkoisten elämänkohtaloiden perusteella: Ensimmäiseen ryhmään kuuluivat nuoret, jotka olivat ”kasvaneet kieroan” epäedullisten ulkoisten syiden, kuten huonon kodin, kasvatuksen ja huollon puuttumisen, huonon kaveripiirin tai turmiollisten esikuvien takia. Tulokseksi tuli tällöin ”itsekeskeisen, hillittömän, kaikenlaisia mielitekoja noudattavan luonteen”, jolta puuttui sosiaalinen vastuutunto. Pienestä pitäen näille nuorille oli tärkeää oma mukavuus, vetelehtiminen ja kuljeksiminen. Toiseen ryhmään kuuluivat nuoret, jotka ”syystä tai toisesta ovat joutuneet sellaiseen tilapäiseen sielulliseen ristiriitaan,” joka on ajanut heidät tekemään rikoksen.¹⁰⁵ Kolmanteen ryhmään, komiteanmietinnössä laitettiin ne nuoret, ”joiden tekemien rikosten syynä on ollut heidän luonteensa synnynnäinen ja niin ollen pysyvä särmiikkyyys ja poikkeavuus normaalista.” Tällaisille nuorille oli ominaista ”luonteen levottomuus, kiihtyväisyys, äkkipikaisuus, kestäättömyys sekä helposti syntyvä haluttomuus ja kaiken vastuuntunnon puute.”

¹⁰⁴ Anttila W. 1956, 25-27, Voipio 1953, 11-12. Vaahtera 1950, 434-436.

¹⁰⁵ Komiteanmietintö 1937: 2, 4.

Osaa tämän ryhmän nuorista pidettiin luonteiltaan psykopaattisina. Tosin komiteanmietinnössä muistutettiin, että hyvissä olosuhteissa nämäkin olisivat voineet muodostua "sosiaalisiksi yksilöiksi".¹⁰⁶

Komiteanmietinnön mukaan murrosikä toimi monella nuorella rikollisen toiminnan laukaisijana, välittömänä syynä. Rikollisuuteen altistavia tekijöitä oli kuitenkin edellä mainitut kolme ryhmää. Altistavat tekijät olivat useimmiten pidempiaikaisen kehityksen tuloksia. Ensimmäiseen ja kolmanteen ryhmään kuuluvien nuorten odotettiin lankeavan rikoksiin. Toiseen ryhmään saattoi kuulua ihan kuka tahansa nuori, joka oli joutunut äkillisen kiihkon valtaan; tässä ryhmässä murrosikä sinänsä oli myös rikokseen altistava tekijä. Ensimmäiseen ja kolmanteen ryhmään kuuluvat nuoret olivat jollain tapaa poikkeuksellisia, joko luonteeltaan tai sitten kasvuympäristöltään. Toisen ryhmän nuorien poikkeavuudeksi voisi kuvailla rajun murrosiän, joka aiheutti normaalia rankempia tunnekuohuja. Rikoksia tekevät nuoret olivat siten komitean mukaan pääasiallisesti normaalista poikkeavia joko kasvuympäristönsä tai psyykkisen rakenteensa takia. Lähtökohtana nuorisorikollisuuden arvioimisessa oli siis vahva poikkeavuuden korostaminen ja rikollisuuden käsittäminen yhdeksi poikkeavan käyttäytymisen muodoksi.

Komiteanmietinnön käsitys poikkeavuudesta ja sen syistä perustui vahvasti rappeutumisteorioihin, jotka olivat vahvistuneet 1900-luvun alusta lähtien ja jotka vaikuttivat suomalaisessa kasvatustieteessä ja psykologiassa. Onkin huomattavaa, että komitean jäsenenä oli vankilapsykiatrina toiminut Martti Kaila, josta myöhemmin 1940- ja 1950-luvulla tuli vielä laajemmin tunnustettu asiantuntija nuorisorikollisuuskysymyksissä.¹⁰⁷ Komiteassa Martti Kaila oli aikakauden psykologian ja sille läheisten tieteiden erityisesti psykiatrian edustaja. Lisäksi hänellä oli käytännön työhön perustuva kokemus rikollisista ja rikollisten luonteesta. Tosin, vankilapsykiatrilla oli kosketus 'todellisiin' rikollisiin tai niihin, joiden katsottiin olevan niin poikkeavia, että heidät piti eristää ympäröivästä yhteiskunnasta. Vankilapsykiatrin kuva rikosten tielle ajautuneista ihmisistä saattoi olla hieman liian kärjistynyt yleistyksen pohjaksi.

2.4. Huoli moraalittomasta nuorisosta

Vuoden 1937 nuorisorikoslakia valmistelleen komitean mietinnön mukaan lainsäätäjät olivat huomanneet, että nuorten tekemien rikosten takaa löytyi yleensä luontaiset (eli perinnölliset) taipumukset ja epäedulliset kasvuolosuhteet tai kasvatuksen laiminlyönti.

¹⁰⁶ Komiteanmietintö 1937:2, 5.

¹⁰⁷ Psykiatrian professori (Helsingin yliopisto vuodesta 1948) Martti Kaila toimi myös vaikutusvaltaisissa tehtävissä alallaan, muun muassa Kelan ylilääkärinä, Lapinlahden sairaalan (HYKS) hermotautien ja psykiatrian klinikoiden ylilääkärinä, ja lääkäriiliton puheenjohtajana. Otavan iso tietosanakirja IV 1966.

Ei niinkään nuoren tietoinen halu tehdä rikoksia.¹⁰⁸ Epäsuotuisten koti- ja kasvuolosuhteiden vaikutuksesta nuoren rikollisuuteen ajautumisessa oltiin nuorisoriikollisuutta koskevassa keskustelussa 1950- ja 1960-luvulla paljolti samaa mieltä, kuin mitä 1940 nuorisoriikoslain laatimisen aikoihin. Yksi teos, jossa poikkeavia kasvuolosuhteita kuvailtiin oli Erkki Saaren¹⁰⁹ teos *Sielullisesti poikkeavat lapset*, joka julkaistiin 1949. Teoksessa Saari kuvaili epäsuotuisan kasvuympäristön tekijöitä, jotka saattoivat aiheuttaa poikkeavuutta. Perheen ja kotikasvatuksen kannalta huono tekijä oli, jos lapsi kasvoi naimattoman äidin kanssa. Orpous johti usein laiminlyöntiin ja lapsen ja myöhemmin nuoren pahantapaisuuteen. Lapsipuolena kasvaminen ei myöskään ollut kovin hyvä vaihtoehto. Lapsuudessa oli myös haitallista, jos isä oli liian autoritäärinen. Saaren mukaan usein kävi niin, että lapsi oli vanhemman edessä tottelevainen, mutta heti vanhemman silmän välttäässä hän toimi vanhemman käskyjen vastaisesti. Kokolaila huonoiksi vanhemmiksi Saari luetteli alkoholistit, mielisairaat, vajaamieliset ja psykopaatit. Pitkäaikainen sairauskin aiheutti usein epäsuotuisan kasvuympäristön kehittymisen.¹¹⁰

Lapsen asema perheessä oli myös ratkaiseva; ainoat lapset olivat ”hermostuneita, ylikasvatettuja, puheliaita ja antisosiaalisia joko aktiivisella tai passiivisella tavalla”¹¹¹, nuorin lapsi oli usein pilalle hemmoteltu, joka teki hänet alttiimmaksi vaaroille myöhemmällä iällä. Vanhimmalla lapsella oli Saaren mukaan parhaat menestymismahdollisuudet elämässä. Kodin ahtaus aiheutti vaaroja, sillä se asetti lapsen ”alttiiksi sukupuolisille viettelyksille (...) tai ainakin seksuaalisten näytelmien hartaaksi katsojaksi”. Kodissa olevilla alivuokralaisilla tai tilapäisillä asukeillakin oli kielteinen vaikutus lapsen luonteenkehityksen kannalta. Isovanhempienkin asuminen saman katon alla oli pikemmin kielteistä, sillä siitä saattoi aiheutua kasvatuksellisia ristiriitoja.¹¹²

Kauko Lampi perehtyi useissa artikkeleissaan nuorten rikollisten taustaan ja tuli siihen tulokseen, että erityisesti avioton syntyperä ja orpous olivat selvästi rikollisuutta edistäviä tekijöitä. Avioton syntyperä merkitsi Lammen mukaan kasvatusvaikeuksien muodostumista. Orpoudesta rikollisuuden selittäjänä, Lampi totesi yksiselitteisesti, että armoton oli orvon osa. Avioerojen määrä oli kasvanut ja se vaikutti myös lisäävästi nuorisoriikollisuuteen; raskaimmat seuraukset avioerosta lankesivat lasten päälle ja sen jälkeen kunnan kasvatusta oli enää vaikea järjestää. Avioton syntyperä, orpous ja avioero eli ’vajavaiset kotiolot’ loivat epävarmat kasvatusolot ja niiden seurauksena monet nuorista rikoksentekeijöistä osoittivat luonteellista poikkeavuutta. Tosin Lampi huomautti, että vaikka koti olisi muodollisestikin ehjä, se saattoi silti olla vajavainen. Vaaroja oli erityisesti isän elintapojen epäsäännöllisyys (pääasiassa juoppous, jota

¹⁰⁸ Komiteanmietintö 1937:2, 5.

¹⁰⁹ Filosofian tohtori Saari toimi urallaan muun muassa Järvilinnan vastaanottokodin johtajana.

¹¹⁰ Saari 1949, 101, 111-114.

¹¹¹ Saari 1949, 115.

¹¹² Saari 1949, 118.

seurasivat aviovaikeudet ja taloudelliset ongelmat). Lampi totesi avioerolasten osuuden nuorisoriikollisten keskuudessa olevan suurehkon, mutta toisaalta hän tunnusti, että oli tehty tutkimuksia, joissa väitettiin ettei särkyneillä kodeilla ollut vaikutusta rikollisuuteen. Vaikka avioero ei sinänsä vaikuttanut lapsen rikolliseksi muodostumiseen, väitti Lampi kuitenkin, että aviottomien lasten, orpojen ja avioerolasten harrastuneisuus (sosiaalinen toiminta) oli vähäisempää. Uskomus avioerolasten osuudesta nuorisoriikollisuuteen oli vankempi kuin tutkimustieto. Huonojen kotiolojen negatiivista vaikutusta nuoriin ja sitä kautta nuorisoriikollisuuden kasvuun Lampi toisti tasaisin väliajoin.¹¹³ Lammen käsitystä rikollisten nuorten taustasta säesti muun muassa Valentin Soine. Hän totesi, että nuorisoriikollisista 70 % oli rikkinäisistä kodeista, joka oli yksi syy siihen, että nuorien rikosten tekijöiden ”tunne-elämänsä on ruhjottu aivan nuorena”.¹¹⁴ Kotioloja koskevassa keskustelussa kävi myös usein ilmi, että hyvässä kodissa eivät molemmat vanhemmat käyneet töissä. Tarkemmin sanottuna, äidin työssäkäynti oli lapsen ja nuoren normaalin kehityksen kannalta huonoa.¹¹⁵

Asiantuntijat tiesivät erittäin tarkkaan sen mitkä tekijät vaikuttivat siihen että kodista tulikin lapselle huono kasvu ympäristö. Niin Saaren, Lammen kuin Soinenkin teksteissä orpous, avioton syntyperä sekä lapsipuolena kasvaminen liitettiin nuorisoriikollisuuden syihin. Kyse oli hyvien kotien vähenemisestä. Hyvän kodin edellytys oli ainakin tavoiltaan keskiluokkainen ydinperhe, jossa äiti kasvatti sopivan määrän lapsia kotosalla. Mutta ei riittänyt, että lapsista pidettiin kotona huolta, vaan oli tärkeää, että isä elätti perheen kodin ulkopuolisella rehellisellä työllä. Psykkisesti tai fyysisesti sairaat vanhemmathan luettiin epäpätevien vanhempien joukkoon. He joutuivat tukeutumaan yhteiskuntaan itsensä ylläpitämiseksi, joten lapset eivät voineet oppia heiltä ’kunnon’ kansalaisen mallia.

Välittömän kasvu ympäristön (kodin) lisäksi lapsen ja nuoren kehitykseen vaikutti muut lähiympäristön tekijät. Kavereilla ja ystäväpiirillä oli nuoren käyttäytymisen kannalta suuri merkitys, sillä Saaren mukaan rikokset tehtiin porukassa tai kaksin. Koulussa saatu huono käytösarvosana saattoi ennakoida rikokseen ajautumista, sillä monilla nuorilla rikollisilla oli huonommat käytösarvosanat kuin muilla. Huomattavasti varmempi enne rikollisuudelle oli nuoren karkailu ja luvaton poissaolo koulusta. Lisäksi Saari arvioi, oli nuorten rikos tekijöiden ”edistyksensä selvästi heikompi ja myös luokalle jäämis prosenttinsa suurempi.”¹¹⁶

¹¹³ Lampi 1953 B, 28-29. Lampi 1954, 8-9. Ks. Myös Lampi 1959, 31-34, 36 ja Lampi 1967, 127.

¹¹⁴ Soine 1959, 10. ks. Myös Soine 1961, 20-21 ja Soine 1966, 10. Vankilapsykiatrina toimiva Achilles Westling kiinnitti erityistä huomiota ”romaanitheimoon” kuuluviin nuoriin rikos tekijöihin. Hänen mukaansa romaanien ”poikkeavat sosiaaliset olosuhteet ja käyttäytymisstandardit” aiheuttivat viranomaisille paljon lisätyötä, muun muassa nuorisoriikollisuuden saralla. Westling 1956, 15, 23.

¹¹⁵ Ks. esim. Lampi 1959, 35. Teuri 1962, 24. Minkkinen 1962, 49.

¹¹⁶ Saari 1949, 120.

Asuinpaikallakin oli vaikutuksensa nuoren kielteiseen kehitykseen. Kaupungissa kasvaneet lapset olivat pelkästään fyysisiltä ominaisuuksiltaan Saaren havaintojen mukaan erilaisia kuin maaseudulla, esimerkiksi ”sukupuolien väliset eroavaisuudet ovat kaupungissa huomattavasti suuremmat kuin maaseudulla.”¹¹⁷ Sukukypsyys ja seksuaalisuus olivat lapsille ja nuorille ei-toivottuja aiheita. Hyvä esimerkki nuorten avoimemman seksuaalisuuden aiheuttamasta huolesta oli vuonna 1946 ensimmäisen kerran julkaistu piispa E.G. Gulinin kirjoittama ”Nuoren rakkauden ongelmia”. Gulin käsitteli kirjassaan nuorten mieliä askarruttavia rakkauteen ja seksuaalisuuteen liittyviä kysymyksiä ja opasti heitä kristillisten oppien pohjalta. Esipuheessaan Gulin puolusteli joidenkin mielestä ”liian räikeältä” tuntuva esitystään, sillä että nuorten ”oma mielensä — niin ihmeelliseltä kuin asia saattaakin kuulua — liikkuu jo näissä kysymyksissä.”¹¹⁸ Gulinin teos kuvailee hyvin sitä, miten hälyttäväksi asiaksi nuorten itsenäisyys (tässä nimenomaan ihmissuhteiden ja seksuaalisen käyttäytymisen alueella) koettiin. Nuorten itsenäistyminen oli uhka, koska se vähensi vanhempien kontrollia, hallitsemisen tunnetta. Toisaalta kirjanen kertoo myös siitä, miten suuria tabuja tällaiset aiheet olivat vanhemmille itselleen. Nuorten välittömämpi suhtautuminen seksuaalisuuteen ja sen avoimempi esille tuominen vaikutti vanhemman sukupolven silmissä myös antautumiselta alempien, järjen vastaisten, viettien vietäväksi. Seksuaalisuuden kontrolloiminen oli aikakauden käsitysten mukaan olennainen osa moraalisesti ja älyllisesti kehittyntä ihmistä. Se erotti ihmiset eläimistä. Eino Kailan mukaan normaalille ihmiselämälle oli luonnollista, että ”animaalinen tarve-elämä mahtavine energioineen on alistettava henkisen ja syvähenkisen elämän palvelukseen.” Siksi esimerkiksi normaali ihminen ei saanut seksuaalista tyydytystä pelkästä fyysisestä sukupuolilyhteydestä, vaan tyydytys oli mahdollista saada vain, jos sukupuolilyhteys oli ilmaus rakkaudesta.¹¹⁹ Nuorten vapaampi asennoituminen seksuaalisuuteen ymmärrettiin kevytmieliseksi ja pinnalliseksi suhtautumiseksi rakkauteen. Se poikkesi normaalista seksuaalisesta käyttäytymisestä. Se oli myös uhka avioliitolle, joka oli yhteiskunnan kaikkein perustavanlaatuisin instituutio.¹²⁰

Kaupunkilaislapset olivat Saaren mukaan itsenäisempiä ja itsevarmempia. Kuten jo edellä mainitusta ilmeni, ei näitä ominaisuuksia, toisin kuin nykyään, pidetty kovin suotavina lasten ja nuorten kohdalla. Kaupungissa asuvilla lapsilla oli selvästi suurempi riski joutua rikolliselle tielle. Erityisesti kaupunkilaispojat olivat taipuvaisia karkailuun ja irtolaisuuteen. Lisäksi kaupungeissa oli suurempi mahdollisuus katsoa elokuvia ja se

¹¹⁷ Saari 1949, 122.

¹¹⁸ Omassa ajassaan Gulinin teos todella oli aika raju ja hän toimi varsin ennakkoluulottomasti tarttuessaan aiheeseen julkisesti. Esipuheessa Gulin kertoi kirjoittaneensa teoksen ”sen hädän pakottamana, mihin tämä aika on saattanut erityisesti koulunuorisomme”. Gulinin kaltaiselle henkilölle nuorten neuvominen pohjautui todellakin haluun pelastaa ja suojella nuoria, palauttaa heille viattomuus tai yrittää ylläpitää hyvää maailmaa, jota nykyaikainen yhteiskunta yritti hajottaa. Samalla Gulinin kokemus häitä kertoi kuitenkin paljon hämmennyksestä ja sopeutumattomuudesta, jota muuttuva yhteiskunta aiheutti monissa aikuisissa. Gulin 1960, 3.

¹¹⁹ Kaila, E. 1934, 208. Ks. myös Allardt 1992, 225-227.

¹²⁰ Ks. esim. Kontula 1991, 137-138.

olikin nuorten suosima harrastus. Elokuvat turmelivat nuorten mieliä, niistä sai kieroutuneen käsityksen elämästä, jossa työnteolla ei ollut sijaa.¹²¹ Kaupunkilaisesta elämäntavasta oltiin 1950- ja 1960-luvulla moneen otteeseen ja monesta syystä erittäin huolestuneita. Kaupungissa asuminen ja huonot harrastukset tai harrastamattomuus kulkivat yleensä käsikkäin. Kaupungissa nuoret vetelehtivät kaduilla ja joutuivat sen seurauksena monenlaisiin kiusauksiin, sillä kaupungeissa oli tarjolla monenlaiset ”al-arvoiset huvitukset”¹²². Tiheästi rakennetuissa kaupungeissa kunnolliset leikki- ja askartelupaikat puuttuivat kokonaan. Liikunta- ja urheilumahdollisuudet olivat vähäiset ja kosketus luontoon puuttui kokonaan.¹²³ Vääränlaiseen vapaa-ajan käyttöön kuuluivat elokuvat, tanssit, juopottelu.¹²⁴ Suurin syy siihen, että kaupunki oli huonompi kasvuympäristö kuin maaseutu liittyi kontrollin ja yhtenäisyyden puutteeseen. Kaupungista puuttui pienille maalaisyhteisöille tyypillinen toisten asioista tietäminen ja muiden toimien vartiointi. Arvo Lehtovaara huomautti, että tutkimukset osoittivat, että ”kaupunkilaisolot sisältävät enemmän vaaroja ja sen yhteisömuodot antavat vähemmän tukea sellaisille yksilöille, joiden yhteiskuntakelpoisuus on vähäinen (kykenemättömyys jatkuvaan ponnisteluun eteenpäin pääsemiseksi, alttiutta rikollisuuteen tai irtolaisuuteen jne.)”¹²⁵ Kaupungista puuttui siis sellainen primaari sosiaalinen kontrolli, jonka avulla olisi voitu säädellä poikkeavien ja erilaisten ihmisten elämää. Kyse oli myös tietynlaiseen elämään sopeutumisesta ja siihen sopeuttamisesta. Lehtovaaran mukaan kaupungeissa ihmiset olivat taipuvaisempia yliherkkyyksireaktioihin, koska nykyinen elämäntahti oli siellä niin kiihkeä.¹²⁶

Esimerkiksi sosiaalipolitiikan vaikuttajahahmo Heikki Waris piti kaupunkia monimutkaisempänä yhteisönä kuin maaseutua. Se oli vaativampi ympäristö lähinnä teollistuneisuuden ja teknologisoitumisen takia. Kaupungissa yksilöltä vaadittiin selviytymiseen enemmän kuin maaseudulla, moraalisesti ja älyllisesti. Siksi se tarjosi enemmän vaaroja yhteiskunnan heikommille jäsenille. Esimerkiksi monet psykopaatit, joiden oireilu ei ollut jatkuvaa, olivat kaupungeissa työkyvyttömiä. ’Yksinkertaisissa maalaisoloissa’ heidän oli helpompaa pysyä työkykyisinä, koska työ ei rytmittynyt kellonaikojen mukaan: he pystyivät aina tekemään jotain. Yhteiskunnan muuttuessa lähti maaseudun kyvykkäin ja huonoin väestö maalta kaupunkiin. Sopeutumattomien yksilöiden määrä nousi, ellei maaltamuuttoa pyritty hallitsemaan.¹²⁷ Suomalaisessa sosiaalitutkimuksessa vaikutti 1930-luvulta lähtien amerikkalainen koulukunta, joka painotti huonon asuinalueen vaikutusta huonoon käyttäytymiseen. Waris oli itsekin tutkinut asuinalueen ja poikkeavan käyttäytymisen yhtäläisyyksiä muun muassa

¹²¹ Saari 1949, 121-122.

¹²² Honkasalo 1959, 18.

¹²³ Lampi 1951, 122.

¹²⁴ Esim. Gulin 1960, 8-15. Anttila, W., 1954, 23 ja Anttila, W., 1956, 27.

¹²⁵ Lehtovaara 1951, 105-106.

¹²⁶ Lehtovaara 1951, 105-106, 166.

¹²⁷ Waris 1950, 329-330. Waris 1952, 40-41.

teoksessaan Työläisyhteiskunnan synty Pitkäsillan pohjoispuolelle.¹²⁸ Vaikka asuinalueita käsittelevien tutkimusten tarkoitus ei varmasti ollut leimata kaupunkeja tai työläiskaupunginosia, ne saattoivat julkisuudessa johtaa yksioikoisten yleistysten ja yhtäläisyyksien vetämiseen. Tutkimuksista kävi kuitenkin usein ilmi, että tietyillä alueilla alkoholismi, sukupuolitaudit, avioerot, rikollisuus ja vajaamielisyys olivat yleisimpiä kuin muualla. Kun samaan aikaan korostettiin vielä tiettyjen ongelmien, kuten alkoholismin periytyvyyttä ja kasvuympäristön vaikutuksia kehittyvään yksilöön, oli helppo tehdä tietynlaisia johtopäätöksiä.¹²⁹ Tutkimukset huonoista asuinympäristöistä eivät kuitenkaan rajoittuneet kaupunkiin, vaan 1930- ja 1940-luvulla kiinnitettiin huomiota myös maaseutuköyhälistöön, jonka toimeentulo oli kovin vähäistä. Maaseudun heikot elinolot eivät kuitenkaan saanut niin paljon huomiota ja huolestumista aikaan kuin kaupungin. Kysymys oli siitä, että maaseudulla uskottiin olevan aina jotenkin helpompaa tulla toimeen. Sodan jälkeisellä ajalla maaseudun asuttamisella kyettiin ratkaisemaan kodittoman väestön ongelma. Pekka Haatanen kirjoittaa, että Suomessa elettiin pienviljelyoptimismin aikaa aina 1960-luvulle asti.¹³⁰ Maaseudun asuttamisella oli ratkaistu niin merkittävä väestöongelma, joten maaseutua oli vaikea nähdä huonona elinympäristönä. Varattomuus tai muuten heikommat lähtökohdat eivät olleet niin vaarallisia tai kohtalokkaita tekijöitä yksinkertaisessa maalaisympäristössä kuin monimutkaisessa kaupungissa.

Saaren ja muiden aikalaisten epäsuotuisten tekijöiden ja poikkeavuuden kuvauksesta voi päätellä, minkälainen oli sopiva kasvuympäristö lapselle ja nuorelle tai mitkä olivat edellytykset normaalille kehitykselle. Perheessä tuli olla molemmat vanhemmat (mieluiten lapsen biologiset), lapsia piti olla enemmän kuin yksi muttei kuitenkaan suurperheen verran. Maalaiselämä oli suositeltavampaa kuin kaupunkilaiselämä, kaupungissa olevien vaarojen ja houkutusten takia; maalaisympäristössä oli vähemmän mahdollisuuksia huonoihin harrastuksiin. Koulussa tärkeimpiä asioita oli koululaisen poissaoloihin puuttuminen. Suotuisan kasvuympäristön tuloksena mallinuori olisi tottelevainen koulussa (hyvä käytösnumero). Hän ei olisi turhan itsenäinen eikä itsevarma, vaan selvästi tottelevainen ja alistuva vanhempia kohtaan. Fyysinen kehitys ja erityisesti sukukypsyys eivät tapahtuisi hänessä kovin ajoissa ja seksuaalinen herääminenkin tapahtuisi järjen ohjaksissa. Vapaa-aikanaan mallinuori harrastaisi rehtejä harrastuksia, poissa kadulta, jotka totuttaisivat hänet työntekoon ja oikeaan elämään.

¹²⁸ Sipilä 1981, 125-127. Alapuro ja Alestalo 1973, 117-118, 124-125.

¹²⁹ Ks. esim. Waris 1952, 226, 233. Suomessa oli syntynyt vuosisadan alussa myös vahva sosiaalitalastollinen perinne. Tilastoista pyrittiin osoittamaan kausaalisuhteita. Sen sijaan, että tilastoilla olisi vain osoitettu joitain ilmiöitä, niistä saatettiin vetää suoria johtopäätöksiä. Esimerkiksi aikansa sosiologisen tutkimuksen auktoriteetti Veli Verkko todisti tutkimuksissaan, että huono viinapää oli syy väkivaltarikollisuuteen. Alapuro ja Alestalo 1973, 121-125.

¹³⁰ Haatanen 1981, 144-145.

Lapsia ja nuoria koskevien erityislakien tarkoitus oli suojella viranomaisten toimien kohteeksi joutunutta alaikäistä. Käytännössä viranomaisille oli myönnetty laajat oikeudet puuttua heidän elämäänsä. Nuoren osoittamat oireet poikkeavuudesta tuli ottaa vakavasti, sillä kehittyessään ne saattoivat muodostua uhkaksi yhteiskunnalle. Poikkeavuuden muodoista ja vaaroista oli paljon tietoa sosiaalisten, psykologisten ja kasvatustieteellisten tutkimusten ansiosta. Niiden tarjoamaa tietoa pyrittiin soveltamaan yksilöön kohdistetussa kontrollissa. Oli olemassa selvät periaatteet siitä, minkälaista alaikäisen käyttäytymisen tuli olla ja minkälaisissa olosuhteissa hänen oli paras kasvaa. Viranomaisilla oli mahdollisuus myös selvittää nuorisorikollisten ja ongelmanuorten taustat erittäin perusteellisesti. Tietoa rikoksiin tai muuhun pahantapaisuuteen taipuvaisista nuorista ei pitänyt puuttua. Nuorisorikollisuusluvut kuitenkin kasvoivat, vaikka viranomaisilla oli normit, joita valvoa ja ainakin teoreettiset edellytykset valvomisen toteuttamiseksi. Maa oli siirtymässä hyvinvoinnin aikakauteen, jossa kaikilla piti olla mahdollisuus menestyksekkääseen elämään.

Normit perustuivat jo sota edeltäviin aikoihin, erityisesti 1920- ja 1930-luvun käsityksiin poikkeavuudesta ja rikollisuudesta. Sota ei ollut hävittänyt tämän arvomaailman olemassaoloa, vaan siihen pohjautuvat näkemykset saivat vahvistusta vielä 1940- ja 1950-luvulla. Tämä arvomaailma oli pohjana sen määrittelylle, mikä 1950- ja 1960-luvulla oli sallittua ja mikä kiellettyä. Näiden arvojen ja muuttuneen ja muuttuvassa olevan yhteiskunnan todellisuuden yhteensovittamisesta sai alkunsa 1950- ja 1960-luvun nuorisorikollisuuskeskustelu. Nuorisorikollisuus kertoi poikkeavuudesta ja sen kasvu koettiin suureksi yhteiskunnalliseksi uhaksi. Mutta sen ajateltiin olevan myös väliaikainen häiriö, joka voitiin poistaa. Seuraavissa luvuissa käsittelem viranomaisten käsityksiä nuorisorikollisuuden syistä ja sen vähentämiseksi otettavista reaktiomuodoista.

III Nuorisorikollisuuden syitä etsimässä

3.1. Näkemyserojen ääripäät

Nuorisorikollisuuskeskustelusta 1950- ja 1960-luvulla on löydettävissä muutamia pääsuuntauksia, joihin mielipiteet voi jakaa. Nuorisorikollisuutta käsitelleet neuvottelupäivät Turussa vuonna 1961 on hyvä aloituskohta nuorisorikollisuuskeskustelun purkamiseksi. Neuvottelupäivien luennot ja keskustelut koottiin kirjaseksi ja aineisto julkaistiin seuraavana vuonna Keskustelua nuorisorikollisuudesta -nimisenä. Julkaisusta löytyy niin poliisin, lakimiehen kuin psykiatrin näkemykset nuorisorikollisuuden luonteesta. Neuvottelupäiviltä pystyy myös hahmottamaan nuorisorikollisuusasiassa Suomessa vaikuttaneet henkilöt. Ne joille asia oli läheinen, olivat luultavimmin mukana konferenssissa. Turun neuvottelupäivät olivat reagoimista nimenomaan 1950-luvulla tapahtuneeseen nuorisorikollisuuden kasvuun. Siellä tulivat esille monet eri näkökulmat, joita on mahdollista löytää jo 1950-lukulaisista nuorisorikollisuutta käsitelleistä teksteistä. Toisaalta neuvottelupäivillä yritettiin ennakoida tulevaisuutta eli pohtia nuorisorikollisuuden näkymiä 1960-luvulla. Turussa esitettyjen mielipiteiden kaltaisia kannanottoja oli laajasti esillä myös myöhemmin 1960-luvulla käydyssä keskustelussa. Turun neuvottelupäivillä esitettyjen näkemysten erittelyn apuna käytän Ahti Laitisen ja Marja-Liisa Nyholmin esittämää jaottelua yhteiskunnan eri suhtautumistavoista nuorisorikollisuuteen. He ovat jakaneet suhtautumistavat kahteen suurempaan kategoriaan 1)laillisuutta korostavaan ja 2)rikoksen tekijää ymmärtävään lähestymiseen.

Ensimmäiselle lähestymistavalle keskeistä on kovempien rangaistusten kannattaminen ja kriminaalipolitiikan uudelleenarviointi. Kaiken kaikkiaan suhtautumiselle on ominaista moralisointi ja kasvattaminen. Yksilön eristäminen yhteisöstä on tämän näkökulman pohjalta keino rajoittaa rikollisuutta. Työn tekemisen ja fyysisen rasituksen nähdään karaisevan jollakin tapaa rikoksen tekijää ja samalla aiheuttavan sopivasti kärsimystä hänelle, tuloksena odotetaan rikollisen ryhdistäytyvän. Tällainen lähestymistapa on saanut laajempaa kannatusta Yhdysvalloissa ja Englannissa. Ymmärtävälle suhtautumiselle on tyypillistä rikoksen tekijän tukeminen ja auttaminen. Tämä ryhmä voidaan jakaa kolmeen alaluokkaan: hoito, kasvatus ja yhteiskuntapoliittiseen näkökulmaan.¹³¹ Laitisen ja Nyholmin jaottelu on mielestäni käyttökelpoinen 1950- ja 1960-luvun nuorisorikollisuuskeskustelun purkamiseen, koska se on riittävän rosoinen ja siten joustava. Se perustuu enemmän sille, miten nuorisorikollisuuteen pitäisi reagoida, kuin sille mistä se johtuu. Nuorisorikollisuuskeskustelusta 1950- ja 1960-luvulla on helppo löytää eri mielipiteiden perusvire: hyökättiinkö puheenvuorossa nuorisorikollisuutta vastaan kovemmalla lainsäädännöllä ja rangaistuksilla vai haluttiinko siihen puuttua pehmeimmillä otteilla.

¹³¹Laitinen ja Nyholm 1995, 119-121.

Keskustelussa oli esillä monenlaisia mielipiteitä nuorisorikollisuuden syistä, joissa oli vaikutteita erilaisista teorioista. Keskustelua olisi kuitenkin vaikea jaotella erilaisten rikollisuuden syitä selvittävien kriminologisten teorioiden mukaan, sillä usein keskustelijat olivat napanneet mieleisiään osia eri teorioista. Jollakin näkemys perustui pelkkään maalaisjärkeen, toisilla taas yhteen tai useampaan teoriaan. Joukkoon tosin mahtui muutama, joiden näkemykset pohjautuivat varsin suoraviivaisesti tiettyihin teorioihin ja jotka myös ilmaisivat sen.

3.2. Lainsäädännöllinen ongelma

Turun neuvottelupäivien ensimmäisessä istunnossa luennoi oikeustieteen professori Bruno Salmiala. Salmiala osallistui aktiivisesti yhteiskunnalliseen toimintaan. Hän oli ottanut osaa muun muassa Suomen Kriminolisti yhdistyksen toimintaan sen perustamisesta lähtien sekä ollut aikoinaan IKL:n kansanedustajana. Hän luennoi aiheesta Nuorisorikollisuus lainsäädännön kohteena.¹³² Nuorisorikollisuuden kasvun taustalla oli Salmialan mielestä rikollisuuden yleistyminen lasten (alle 15-vuotiaat) keskuudessa 1950-luvulla. Hänen mukaansa lasten rikollisuus oli vuosien 1950-1959 aikana kasvanut kolmikertaisesti. Salmiala uskoi myös, että nuorison tekemien rikosten tuomioistuinkäsittely oli lieventynyt. Rangaistusajat olivat lyhentyneet ja ehdollisesta rangaistuksesta oli tullut melkein automaattinen käytäntö. Salmialan mukaan lievemmat tuomiot ja rangaistukset olivat heikentäneet rangaistusseuraamuksen yleisestävyyttä ja samaan aikaan oli myös rikollisuusluvuissa tapahtunut kasvua.¹³³ Salmiala painottikin rikoslainsäädännön yleispreventiivistä tarkoitusta: rangaistusuhkia säätämällä yhteiskunta pyrki pitämään jäsenet laillisella tiellä. Varoittavaksi esimerkiksi hän nosti Ruotsin rikoslainsäädännön, joka perustui hänen mukaansa ainoastaan kasvatukselliselle pohjalle. Naapurimaassa olikin tapahtunut nuorisorikollisuuden kasvua.¹³⁴

Salmiala kommentoi nuorisorikollisuusasiaa aiemminkin, jolloin hän oli erityisen huolissaan moottoriajoneuvojen anastuksista. Nimenomaan nuorten tekemät, moottoriajoneuvoihin liittyvät rikokset olivat yleensä lakimiesten keskustelunaiheena. Moottoriajoneuvojen anastuksien kasvu oli 1950-luvulla huima ja ne olivat nuorten erikoisalaa. Salmiala totesi, että niihin liittyi usein muitakin rikoksia, kuten polttoainevarkauksia. Mutta hänen mielestään eivät näihin rikoksiin syyllistyneet olleet yleensä asosiaalista tai huonoa ainesta, vaan syylliset olivat tavallisia nuoria, joille auton anastaminen oli poikamaisen seikkailun halun ja vauhdin hurmoksen tyydyttämistä. Autot oli tavallista jättää lukitsematta eikä kynnyksen anastamiseen ollut kovin korkea, koska se ei sisältänyt varsinaista murtautumista. Salmialan mielestä oli tärkeää, että moottoriajoneuvorikosten seuraamusjärjestelmässä korostettiin enemmän

¹³²Salmiala 1962. Salmialan luento on toimitettu lyhennettynä ja osin täydennettynä.

¹³³Salmiala 1962, 14-15.

¹³⁴Salmiala 1962, 12-13.

yleispreventiivistä merkitystä.¹³⁵ Samanlaisia mielipiteitä esitti myös lainsäädäntöneuvos Reino Ellilä. Hänen mielestään moottoriajoneuvojen anastuksista oli tullut huliganismia, joiden suurimpana syynä oli hänenkin mukaansa liian lievät rikosoikeudelliset seuraamukset.¹³⁶

Turun neuvottelupäivillä Salmialan viitoittamaa linjaa myötäili komisario Helge Teuri, joka kertoi nuorten rikollisuudesta Turussa. Teuri katsoi, että nuoret olivat oppineet käyttämään hyväkseen nykyaikaisia edistyksellisiä virtauksia. Tällaisiksi Teuri luetteli kotien ja koulujen vapaan kasvatuksen periaatteet, vaatimukset nuorten suuremmasta vapaudesta, suurempi inhimillisyys ja ymmärtämys rikoksen tekijää kohtaan ja lievemmat rangaistukset. Teuri jakoi nuorisoriikollisuuden syyt kahteen lajiin, 1) perussyyt ja 2) erityissyyt. Perussyiksi hän laski lähinnä huonoon kotiin sekä huonoon koulutukseen ja kasvatukseen liittyvät asiat kuten vanhempien juopottelu, molempien vanhempien työssäkäynti, huono asunto, koulun keskeytyminen, työn puuttuminen alle 16-vuotiaana. Seikkailunhalun Teuri laski myös perussyiden joukkoon, mutta sen taustalla saattoikin puolestaan olla liian hyvä ja tavallinen elämä. Nämä perussyyt rikollisuudelle olivat läsnä aina. Kyseessä olivat juuri ne syyt, joita oli jo viimeistään 1930-luvulta lähtien pidetty rikollisen uran alkamisen edellytyksinä ja jotka loivat vallitsevan nuorisoriikoslainsäädännön normipohjan.

Nuorisoriikollisuuden huiman kasvun taustalla piti kuitenkin olla joitain aikakauteen sidottuja erityisyyttä. Näitä erityisyyttä oli komisario Teurin mielestä vaikea selvittää, mutta hän katsoi, että käsillä olevan nuorisoriikollisuuden pääsyy oli löydettävissä nuorisoriikoslainsäädännöstä. Tähän tulokseen oli tutkimuksissaan tullut Viljo Eloranta ja Teurin mukaan Elorannan teoria vastasi laajemminkin poliisien mielipiteitä.¹³⁷ Lakitieteen lisensiaatti Viljo Eloranta, joka oli tehnyt yhteistyötä Salmialankin kanssa, kirjoitti tutkimuksistaan samana vuonna, jolloin Turussa neuvoteltiin. Hänen mukaansa viranomaiset ja eri järjestöt olivat samaa mieltä nuorisoriikollisuuden kasvusta ja siitä että sille piti tehdä jotain. Elorannan mielestä mitään ei kuitenkaan ollut tehty, koska kaikki jäivät pohtimaan vain edellä mainittuja rikollisuuden perussyitä. Sodan jälkeisen nuorisoriikollisuuden kasvun erityisyyttä oli Elorannan tutkimusten perustella etsittävä ensisijaisesti jostain muualta kuin kodeista ja vanhemmista. Huomio tuli kiinnittää nimenomaan nuorisoriikoslainsäädäntöön.¹³⁸ Eloranta käytti apunaan vuosien 1945-1959 rikollisuuskehitystä. Hän ihmetteli, miksi nuorisoriikollisuus laski vuosina 1945-1952 ja toisaalta miksi se oli sen jälkeen vain noussut. Hänen mielestään oli ristiriitaista, että aikakautena joka oli lähempänä sotavuosia, rikollisuus oli vähempää, kuin myöhempanä

¹³⁵ Salmiala 1958, 100-103, 108-110, 115

¹³⁶ Ellilä R., 1958, 5, 13, 16-17.

¹³⁷ Teuri 1962, 20, 22-24.

¹³⁸ Eloranta 1961, 151-152.

ajanjaksona, jolloin sitä paitsi ”jokaisella alalla on edistytty, rikoksenteikijän inhimillisessä käsittelyssä ja ymmärtämisessäkin”.¹³⁹

Eloranta oli päätenyt tutkimuksissaan siihen että vuosina 1945-1952 tapahtunut lasku nuorisorikollisuudessa ei johtunut siitä että rikollisuuden perussyissä olisi tapahtunut positiivista muutosta vaan se oli ”vanhan koetellun rangaistusjärjestelmämme ansiota”.¹⁴⁰ Samalla logiikalla vuoden 1952 jälkeinen rikollisuuden kasvu johtui puolestaan rangaistusjärjestelmän uudesta, inhimillisemmästä suunnasta, joka tapahtui vuoden 1953 nuorisorikollisuuslain muutosten jälkeen. Vuoden 1943 laki oli ollut tarpeeksi ankara vankilarangaistuslaineen, 1953 rangaistusjärjestelmää lievennettiin liiksi.¹⁴¹ Ongelmia tästä näkökulmasta olivat nuorten jättäminen syyttämättä liian herkästi (tai jopa lainvastaisesti kuten Eloranta ehdotti), kokonaan rankaisematta jättäminen, ehdollisen vapausrangaistuksen lisääntynyt soveltaminen ja toisaalta ehdottoman vapausrangaistuksen vähäinen käyttö (nuorisovankiloissa oli paljon enemmän kapasiteettia). Myös sosiaalilautakuntien katsottiin laiminlyöneen tehtäviään syyttämättä jätettyjen nuorten kohdalla, ne eivät olleet täyttäneet tehtävänsä syyttämättä jätettyjen ojentamisessa.¹⁴² Muita nuorisorikollisuuden kasvuun vaikuttaneita erikoissyitä oli Teurin puheenvuorossa kotikurin löystyminen. Kodit vierittivät kasvatuksellisen vastuun kouluille, mutta kouluilla ei ollut mahdollisuutta kunnolliseen kurinpitoon, koska koulussa ei ollut oikeutta edes ruumiilliseen kuritukseen. Myös lisääntynyt hyvinvointi aiheutti lisäongelmia: hyödykkeitä oli tarjolla enemmän kuin aiemmin ja niitä oli myös nuorten omistettava, vaikka sitten rikollisin keinoin. Tosin monet tavarat kuten mopot ja polkupyörät olivat varsin helposti saatavilla ja tavarataloissa ne olivat houkuttelevasti esillä.¹⁴³ ’Laillisuusmiesten’ mielipiteiden pysyvyys oli yhtä järkähtämätöntä, kuin niiden sisältö. Turussa ja jo sitä aiemmin esitettyjen mielipiteiden kaikuja kuultiin vielä muutaman vuoden jälkeen ainakin Salmialan ja Ellilän taholta.¹⁴⁴

’Laillisuusmiehet’ puhuivat paljon moottoriajoneuvoihin liittyivistä rikoksista ja siitä miten niiden takaa löytyi liian löysä lainsäädäntö. Moottoriajoneuvojen anastukset ja luvattomat käyttöönotot olivat Jyväskylässäkin nuorille tyypillisiä rikoksia. Kuitenkin yleisempiä moottoriajoneuvoihin liittyneitä rikoksia olivat ajokorttita ajo ja varomattomuus liikenteessä. Myös alkoholin vaikutuksen alaisena ajaminen oli nuorille tyypillistä. Monessa tapauksessa moottoriajoneuvon lainvastainen käyttöönottoaminen, ajokorttita ajo ja humalassa hurjastelu liittyivät toisiinsa. Lepsusta lainsäädännöstä huolestuneiden viranomaisten käsitykset nuorten autohurjasteluista pitivät osaksi paikkansa. Toisaalta oli paljon tapauksia, joita tuskin voi kuvata huliganismiksi.

¹³⁹ Eloranta 1961, 160-161.

¹⁴⁰ Eloranta 1961, 161.

¹⁴¹ Eloranta 1961, 161, 1970-171.

¹⁴² Eloranta 1961, 173-180, 185. Teuri 1962, 23-25.

¹⁴³ Teuri 1962, 26-27.

¹⁴⁴ Ks. Ellilä 1963 ja Anttila I. 1962.

Seuraavassa kaksi esimerkkiä Jyväskylästä. Vuoden 1959 aikana syytetyksi toisen irtaimen omaisuuden luvattomasta käyttöönotosta ja autoa ajokorttita ajamisesta joutui 17-vuotias polkupyöränhuoltomies PK. Eräänä iltana hän oli päättänyt käydä paikallisella työväentalolla katsomassa josko siellä olisi ollut tansseja. Matkalla poliisit olivat napanneet syytetyn, koska tämä oli heidän mukaansa ajanut liian lujaa. Samalla oli selvinnyt, ettei PK:lla ollut ajokorttia. Eikä auto, jota PK ajoi, kuulunut hänelle, vaan työpaikkansa Shellin huoltamon asiakkaalle, joka oli jättänyt auton huoltoon. PK kertoi laittoman teon syynä olleen ajattelemattomuus. Poliisit palauttivat auton oikealle omistajalle, jolla ei asian suhteen ollut mitään vaatimuksia. Nuorukaisen katsottiin ojentuvan sakkorangaistuksella.¹⁴⁵

Toinen, jo huomattavasti mutkikkaampi tapaus löytyy heti vuoden 1960 alusta. Tapaus lienee juuri sellainen, joista nuorisoon kohdistuneet huligaani-syytökset vain voimistuivat. Jutun rikokset olivat niin omaisuus-, liikenne- ja alkoholirikoksia. Tapaukseen sisältyi muun muassa lukuisia murtoja ja varkauksia ja ajokorttita ajoa. Kaksi rikostapauksessa mukana ollutta poikaa olivat alle 18-vuotiaita, mutta kolmas pojista oli jo 18.¹⁴⁶ Tammikuuisena perjantai-iltana olivat työkaverit, sekatyömiehet KM (synt. 1940) ja KH (synt. 1943) ostaneet ja nauttineet pullon pomeranssiviinaa. Heidän seuraansa oli kaupungilla liittynyt kolmas nuori mies, koululainen MK (synt. 1944).¹⁴⁷ Iltana oli kulunut kaupungilla maleksimisen merkeissä. Pojat eivät olleet etukäteen suunnitelleet minkäänlaisen rikoksen tekemistä, mutta ilmeisesti alkoholin vauhdittamina olivat innostuneet rikkomaan muutaman liikkeen sekä yksityisen autotallin ikkunat. Liikkeiden ikkunat he rikkooivat pelkästään huvin vuoksi, heillä ei ollut mitään aikomusta varastaa niistä mitään, eivätkä sen vuoksi olleet edes menneet rikotuista ikkunoista sisälle. Ikkunat rikottuaan, poikajoukko oli jatkanut matkaansa ja anastanut eräästä autosta avaimet. Hankalan pysäköintipaikan vuoksi he eivät pystyneet ajamaan kyseistä autoa, mutta anastamiaan avaimia poikien oli tarkoitus koittaa johonkin samanmerkkiseen autoon. Niinpä pojat tunkeutuivat yksityisiin autotalleihin ja päätyivät useamman epäonnistuneen auton anastusyrityksen toimittamiseen.¹⁴⁸

Illan aikana auton hankkimisesta oli muodostunut pojille todellinen pakkomielle, sillä autotallien jälkeen pojat päättivät ottaa alleen kadulla käynnissä olleen kuorma-auton. KM ohjasi kuorma-autoa ja pojat suuntasivat kohti Muuramea. Matka ei kuitenkaan sujunut ongelmitta, sillä KM menetti kuorma-auton hallinnan liian kovassa vauhdissa ja auto suistui tieltä ojaan. Kaiken tämänkään jälkeen pojat eivät olleet valmiita myöntämään retken epäonnistumista, vaan yrittivät vielä anastaa auton lukitsemattomasta autotallista, mutta tämäkin yritys jäi puolitiehen virta-avaimen

¹⁴⁵ JyMa, JyMRA JRO II os Ccb. 1959 huhtikuu § 154. JyMa, JyMRA, JRO II os Bbb. 1959 § 154.

¹⁴⁶ JyMA, JyMRA, JRO II os.Bbb. 1960 § 59.

¹⁴⁷ Tässä työssä rikosentekijöihin viitataan heidän nimikirjaimillaan, koska käsiteltävä aika on niinkin lähellä nykypäivää.

¹⁴⁸ JyMA, Jy MRA, JRO II os Ccb. 1960 helmikuu § 59.

puuttuessa. Jokin keino oli löydettävä Jyväskylään palaamiselle, joten pojat yrittivät vielä lähteä ajamaan toisella kuorma-autolla, mutta auto osoittautui liian monimutkaiseksi ohjata. Niinpä KM ja KH joutuivat tyytymään anastettuihin polkupyöriin, joita he eivät kuitenkaan jaksaneet ajaa Jyväskylään asti. MK oli jo aiemmin lähtenyt kävelemään kohti kaupunkia. Syyksi illan rajuun toimintaan yksi pojista ilmoitti ajattelemattomuuden, toinen huonon seurauksen ja alkoholin ja kolmas ei mitään. Rikoksen suorittaneet nuoret miehet eivät saaneet turhia sympatioita puolelleen, koska kaikilla heistä oli takanaan aiempia rikoksia. Asianomistajia jutussa oli yhteensä 14, yksityisiä ja yrityksiä. Kahden tekijän kohdalla koulukoti nähtiin ainoaksi ratkaisuksi. Yhden kohdalla ojentumista saattoi toivoa muullakin konstilla.¹⁴⁹

Molemmat edellä esitetyistä nuorisorikostapauksista voidaan laillisuusnäkemyksen kannalta sanoa johtuneen nuorten ajattelemattomuudesta ja kiinnijäämisriskin aliarvioimisesta. Jutuissa autolla ajamaan pääseminen oli pojille keskeinen tavoite. Ensimmäisessä tapauksessa ei syytetty varmastikaan ajatellut auton lainaamisesta koituvan kenellekään harmia. Poliisi kuitenkin osoitti tehokkuutensa nappaamalla pojan epäilyttävän kovan vauhdin takia ja syytetty joutuikin vastaamaan suhteellisen pienestä rikoksesta. Kolmen koptan tapauksessa humalaiset pojat saivat rauhassa mellastaa aikansa ilman kenenkään väliin tuloa. Toisaalta, poikien toiminta oli niin päättäväisen tuhoavaa, että on mahdollista, ettei kenenkään väliin tulo olisi sitä paljoakaan haitannut. Eikä sitä olisi välttämättä estänyt kovien rangaistustenkaan pelko. Kun kahdelle kuitenkin harkittiin laitossijoitusta, osoitti se viranomaisten valmiutta ottaa kovatkin otteet poikien käyttäytymiseen puuttumiseksi. Nämä tapaukset eivät osoittaneet, että lainsäädännön sallimat sanktiot ja viranomaisten toiminta nuorten rikollisten kohtaamisessa olisivat olleet liian lieviä.

3.3. Ulkoisten paineiden uhrin

3.3.1. Sairauden ja terveyden rajamailla

Laillisuusnäkemyksen kannattajien mielipiteet eivät jättäneet lukijoita tai kuuntelijoita kylmiksi Turussa 1961 eikä muulloinkaan. Keskustelua syntyi ja keskustelijat halusivat korjata Salmialan ja Teurin käsitystä rikoslainsäädännön roolista. Keskustelijat huomauttivat, että todelliset syyt nuorisorikollisuuteen olivat lähempänä nuoria itseään ja heidän olosuhteitaan. Ja koska nuorisorikollisuuden kasvu oli kansainvälinen ilmiö, sitä ei voitu selittää pelkästään lainsäädännöllisten muutosten kautta, jotka olivat vielä olleet kovin vähäpätöisiä.¹⁵⁰ Viljo Elorannan tutkimuksia syytettiin myöhemmin muun muassa näennäistieteelliseksi. Lisäksi väitettiin, että oli täysin mahdollista, että rikollisuuteen vaikuttavissa perussyissäkin oli tapahtunut muutosta. Huomautettiin

¹⁴⁹ JyMA, JyMRA, JRO II os Ccb. 1960 helmikuu § 59.

¹⁵⁰ Teuri 1962, 30, 33, 35. Kommentteja esittivät muun muassa Valentin Soine, ylitarkastaja Niilo Kotilainen ja Kaarlo Helasvuo, jotka vaikuttivat jatkuvasti nuoria koskevassa keskustelussa.

myös, ettei rikollisuuden kasvun voitu sanoa johtuvan syyttämättä tai rankaisematta jättämisestä ja vapausrangaistuksen käyttämättömyydestä, sillä sellaisesta ei ollut tilastollista näyttöä.¹⁵¹

Nuorisoriikollisuuteen ja -rikollisiin ymmärtäväisesti suhtautuvien mielipiteet alaikäisten harrastaman rikollisuuden syistä poikkesivat toisistaan aika paljon. Kuitenkin niiden yhteisenä piirteenä oli, että ilmiö liitettiin laajempaan yhteyteen, eikä sitä käsitelty erillisenä. Se määriteltiin esimerkiksi vain oireeksi syvemmällä yhteiskunnassa piilevästä sairaudesta¹⁵², ilmentymäksi sosiaalisessa kentässä vaikuttavista tekijöistä¹⁵³ ja hyvinvointivaltion hinnaksi¹⁵⁴. Näkemyserot johtuivat pääasiassa siitä, miten nuorisoriikollinen määriteltiin. Toisille hän oli normaalista poikkeava yksilö, joka oli psyykkisesti häiriintynyt, toisin sanoen rikollisuus ilmensi yksilön psyykkistä sairautta. Toisten mielestä taas nuorisoriikolliseksi saattoi ajautua täysin normaalisti kehittynyt yksilö, syy rikollisuuteen oli lähinnä kasvu- ja elinympäristössä ja rikollisuuteen ajautuminen oli vain onnettomien sattumien summa. Tällöin puhuttiin usein sopeutumattomuudesta tiettyyn tilanteeseen. Monet kiinnittivät erityisen suurta huomiota murrosiän herkkään vaiheeseen, jonka aiheuttamat kasvukivut pakottivat kehittyvän nuoren toimimaan irrationaalisesti. Tutkijalle nämä eri näkemykset aiheuttavat jonkin verran päänvaivaa, sillä vaikuttaa siltä että monet nuorisoriikollisuudesta keskustelleet sekoittivat itsekkin eri näkemyksiä nuorisoriikollisista keskenään. Lisäksi ongelmallista on, että asiasta keskustelleet puhuivat hyvinkin eri tasoilla. Toiset puhuivat ainoastaan nuorisoriikollisuudesta, kun taas jotkut puhuivat laajemmasta nuorisopulmasta. Se miten nuorisoriikollinen määriteltiin liittyi myös siihen käsiteltiinkö nuorisoriikollisuutta yksittäisenä ilmiönä vai osana laajempaa kokonaisuutta.

Ymmärtävät näkemykset nuorisoriikollisuuteen on mahdollista jakaa ainakin kolmeen alaluokkaan. Ensimmäistä voi kutsua hoitomentaliiteetiksi, jossa laitostaminen nähdään ratkaisuna rikollisuuden ehkäisyyn. Hoitonäkemys perustuikin psykiatriaan ja poikkeavuuden psykologiaan. Toinen näkemys on helppo mieltää yhteiskuntapoliittiseksi, joka perustuu sosiologiaan. Siinä selvitettiin nuorisoriikollisuuden rakenteellista luonnetta, ympäristötekijöitä ja niiden muuttumista. Kolmatta lähestymistapaa voi kuvailla kasvatustajatteluun perustuvaksi. Sen takana on pedagogiikka, psykologia ja sosiaalipsykologia. Näkemys korostaa lapsen kasvuolosuhteita, perhettä ja lapsen ominaisuuksia.¹⁵⁵ Jaottelu erilaisiin näkemyksiin ei ole kovin tiukka, eri suhtautumistavoista löytyy samoja piirteitä ja ne ovat

¹⁵¹ Bruun ja Hartman 1961, 627, 634-635. Ks. myös Sveri 1962, 581. Sveri selostaa nuorisoriikollisuustilannetta Ruotsissa ja sikäläistä seuraamusjärjestelmää, jossa pääpaino on ollut sosiaalihuollollisissa toimenpiteissä.

¹⁵² Hormia 1961, 7.

¹⁵³ Minkkinen 1961, 49.

¹⁵⁴ Soine 1966, 6.

¹⁵⁵ Laitinen ja Nyholm 1995, 119-121.

päällekkäisiäkin. Mutta jaottelu helpottaa kuitenkin hahmottamaan niitä eri ulottuvuuksia, jotka liittyvät nuorisorikollisuuden käsittelyyn.

Nuorisorikollisuutta hoitonäkökulmasta käsitteli Turussa 1961 lääketieteen ja kirurgian tohtori Armo Hormia. Nuorisorikollisuuden hän määritteli kehittyvän yksilön sosiaaliseen kenttään tapahtuvan mukautumispyrkimyksen epäonnistumiseksi. Se oli sairauden puhkeamista ja vaati parantavia erityistoimenpiteitä. Yksilön ja yhteiskunnan intressit olivat yleensä toisistaan poikkeavia ja näiden osapuolten välille syntynyt tulos oli aina kompromissi. Todellisuudessa yksilö joutui joustamaan enemmän. Toisaalta mitä poikkeavampi yksilö oli kyseessä, sitä enemmän olisi yhteiskunnan pitänyt venyä, mutta tällä joustamisellakin oli rajansa. Tuloksena yksilö saattoi tulla torjutuksi ja jäädä yhteiskunnan ulkopuolelle. Tällainen syrjäytyminen oli omiaan edistämään sairaalloisten ilmiöiden, joita olivat mielisairaus, neuroottisuus ja yhteiskunnan normien vastainen käytös eli rikollisuus, kehittymistä yksilössä. Yhteiskunta oli puolestaan aina normaaliyksilöiden yhteiskunta, jossa vajaamielisten oli vaikea omaksua normaaliyksilöitä varten muokattuja normeja. Rikollisuuteen erityisen alttiita olivat ne vajaamieliset, jotka jäivät lievästi vajaäälyisten (apukoulu) ja korkean asteen vajaäälyisten (vajaamielislaitos) välimaastoon. Altistuminen tapahtui ilmeisestikin sen vuoksi, että oppivelvollisuusiän jälkeen yhteiskunnan ote yksilöstä heikkeni. urbaani ympäristö oli paljon mutkikkaampi kuin aikaisempi ja siinä lievempikin älyllinen heikkous voimistui. Nyky-yhteiskunnan rakenteessa olevia edellytyksiä nuorisorikollisuudelle olivat Hormian mukaan aineellisten arvojen ja omistamisen merkityksen korostaminen. Samaan aikaan yhteiskunnasta puuttui positiivisia, innostavia ja toteutettavissa olevia tavoitteita.¹⁵⁶

Hormialle nuorisorikollisuus merkitsi psyykkistä sairautta. Sen hetkiseen nuorisorikollisuuden kasvuun vaikutti erityisesti yhteiskunnan monimutkaistuminen, jossa heikompien yksilöiden oli entistä vaikeampi selviytyä. Yhteiskunnan monimutkaistumisesta oli moni muukin huolissaan. Jo aiemmassa luvussa mainittiin Heikki Wariksen huolestuminen nopean teknologisoitumisen kehityksestä. Hänen käsityksensä aikakauden aiheuttamista ristiriidoista tukivat Hormian näkemystä. Wariksen mielestä ongelmana oli, että ihmisen moraalinen kehitys ei pysynyt teknologisen kehityksen perässä: ”Industrialistisen yhteiskunnan nykypolvelta puuttuvat ne lujat moraaliset katsomukset, jotka määräisivät sen tekemiset ja tekemättä jättämiset, olkoon kysymys talouselämästä taikka perhe-elämästä, työstä taikka vapaa-ajan harrastuksista.”¹⁵⁷ Kaikkein vaikeinta elämä tällaisessa yhteiskunnassa oli niille, jotka olivat henkisesti vajaakykyisiä, luonnevikaisia tai mielisairaita.¹⁵⁸

¹⁵⁶Hormia 1962b, 69-71, 75.

¹⁵⁷Waris 1950, 331.

¹⁵⁸Waris 1950, 330.

Hoitonäkemyksen edustajat lähestyivät nuorisorikollisuutta suhteellisen kapea-alaisesti. Heidän mielestään nuorisorikollisuuden taustalla oleva ongelma oli psyykkisten häiriöiden yleistyminen, epänormaalien yksilöiden määrän kasvu. Kasvua ruokki uuden yhteiskunnan yhtäaikainen monimutkaistuminen ja moraalien kehittymättömyys. Hoitonäkemyksellä ei ollut ainakaan nuorisorikollisuuskeskustelun parissa kovinkaan monta edustajaa. Luultavasti sen vuoksi, että sen takana täytyi olla lääketieteellinen koulutus, spesifimmin psykiatrinen. Hormian edustamassa näkemyksessä oli havaittavissa sosiaalipatologisia kaikuja. Sosiaalipatologia oli voimissaan vielä 1950-luvun Suomessa.¹⁵⁹

3.3.2. Rakenteet ja heikko tausta

3.3.2.1. Nuoret rakenteiden pyörteissä

Sosiologian asiantuntijan, filosofian tohtori Yrjö Littusen luennon aiheena Turussa 1961 oli poikkeavat nuorisoryhmät ja nuorisorikollisuus. Hänen näkökulmansa oli yhteiskuntapoliittisesti suuntautunut. Littunen esitti, että rikollinen käyttäytyminen oli yleistä suurimmalle osalle ihmisiä jossakin muodossa, sääntöjen rikkominen ei ollut mitenkään poikkeavaa. Poikkesivatko sitten nuorten rikollisten elämänarvot jotenkin ratkaisevasti muiden arvomaailmasta tai poikkesivatko he ihmisinä ylipäätään muista? Littusen päätelmä oli, etteivät arvot luultavasti olleet erilaisia, vaan nuorisorikollisuuteen syyllystyneet ja muut ihmiset poikkesivat lähinnä toimintamahdollisuuksien suhteen. Yhteiskunnassa ei kaikilla kenties ollut samanlaisia mahdollisuuksia arvopäämäärien toteuttamiseen.¹⁶⁰

Nuorten kohdalla Littunen näki ongelmaksi liian teoreettisen koulutuksen, joka ei valmistanut nuoria vastuuseen ja tiedon käytännön soveltamiseen. Samalla yhteiskunnassa tapahtui teollistumisen myötä vaurastumista, urbanisoitumista ja byrokratisoitumista, jotka aiheuttivat muutoksen myös tavoiteltavissa persoonallisuuden piirteissä. Suurempi taloudellinen menestys puolestaan toi mukanaan kulutuskulttuurin, jolle oli ominaista nopeat muodin muutokset ja kulutushyödykkeiden muuttuminen. Ryhmällä oli suuri vaikutus yksilöön, erityisesti ikätovereilla ja lähiympäristöllä. Yksilön normilähde ei ollut enää sama kuin ennen.¹⁶¹ Käytännössä Littusen selitysmalli tarkoitti sitä, että nuorisorikollisuuden nousun taustalla olivat heikompiosaiset nuoret, joiden oma taloudellinen tausta ei mahdollistanut kulutuskulttuuriin osallistumista. Siksi heidän oli ryhdyttävä tavoittelemaan materialistista hyvinvointia laittomin keinoin.

¹⁵⁹ Anttila ja Törnudd 1983, 18-19, 28-29.

¹⁶⁰ Littunen 1962, 101-102.

¹⁶¹ Littunen perustaa päätelmänsä amerikkalaisten Clowardin ja Ohlinin väitteisiin. Littunen 1962, 102-105.

Littusen näkemys nuorisorikollisuuden syistä liittyi yhteiskunnan rakenteellisiin muutoksiin. Yhteiskunnassa tapahtuneet rakennemuutokset olivat monen muunkin mielestä nuorisorikollisuuden pääsyyt. Merkittävin tämän näkemyksen edistäjä oli varmasti kriminologi Inkeri Anttila, joka kirjoitti asiasta erityisen paljon 1960-luvun puolella, 1960-luvun puoliväliin mennessä hänen näkemyksensä oli hioutunut varsin tiiviiksi kokonaisuudeksi. Hänen kirjoituksissaan nuorisorikollisuuden selittäminen oli vankalla tieteellisellä pohjalla ja se näkyy tulkintojen jänteveydessä. Monien muidenkin selitykset viittasivat samanlaisiin tulkintoihin, esimerkiksi vankeinhoitolaitoksen ylijohtaja Valentin Soine ja oikeustieteilijä Brynolf Honkasalo olivat kirjoituksissaan yhteiskunnan rakenteellisten muutosten jäljillä, mutta kumpikaan heistä ei kyennyt artikuloimaan ongelmaa yhtä jämäkästi kuin Anttila.¹⁶² Itse asia jäi niissäkin tunnepitoisuuden ja epäasiallisuuden jalkoihin kuten Anttila itse kommentoi nuorisorikollisuudesta esitettyjä tulkintoja.¹⁶³

Anttila ei pitänyt hyvinvointia sinällään syynä nuorisorikollisuuden kasvuun, vaikka hänen mukaansa tietynlainen rikollisuus, erityisesti omaisuusrikollisuus olikin tyypillistä hyvinvointivaltiolle. Hän huomautti, ettei rikollisuus johtunut hyvinvoinnista eli elintason kasvusta, sosiaalisesta turvasta tai viihtyvyyden paranemisesta. Syynä olivat muut hyvinvointivaltion kehitykselle rinnakkaiset ilmiöt. Näitä ilmiöitä, jotka Suomessa olivat tapahtuneet yhtäjaksoisesti 1950-luvun alusta, olivat kaupunkilaistuminen, teollistuminen, väestön liikkuvaisuuden kasvu, yhteiskunta rakenteen ja toimintamuotojen monimutkaistuminen, monien perheelle ja suvulle kuuluneiden tehtävien siirtyminen yhteisölle, tavaroiden runsaus, massatiedotusvälineiden merkityksen kasvu ja vapaa-ajan lisääntyminen.¹⁶⁴ Anttila ei nähnyt tarvetta syyttää uutta, vielä muotoutumassa olevaa yhteiskuntaa vaan kehotti muitakin maltillisuuteen, sillä: ”Meidän on ymmärrettävä, että emme voi saada yhdellä kertaa kaikkea: nopeaa muuttumista ja hyvinvoinnin lisääntymistä ja toisaalta entisajan yhteiskunnan rauhallista staattisuutta.”¹⁶⁵ Kaiken kaikkiaan Anttilan suhtautuminen nuorisorikollisuuteen oli viileän asiallista verrattuna moniin muihin.

Anttilan mukaan kaupungistuminen ja teollistuminen aiheuttivat normien määrän kasvun, sillä uusissa ympäristöissä muodostuneet normit eivät sulkeneet pois vanhoja normeja, vaan alkoivat vaikuttaa niiden rinnalla. Uudessa yhteiskunnassa oli siten kaksinkertainen määrä rikottavia normeja. Lisäksi vanhat normitkin alkoivat vaikuttamaan uudella tavalla uudessa kaupunkilaisessa ympäristössä. Anttila otti esimerkiksi juopumus-, virkamiehen vastustamis- ja viranomaisen erehdyttämissäännöt, joiden rikkomukset tapahtuivat useimmiten kaupungeissa. Kaupunki oli enemmän viranomaisten kontrolloitavissa. Liikenne rikkomukset olivat teollistuneen

¹⁶² Soine 1959, 1966. Honkasalo 1959.

¹⁶³ Anttila ja Christiansen 1963, 429.

¹⁶⁴ Anttila I. 1962, 85.

¹⁶⁵ Anttila I. 1962, 90.

yhteiskunnan tulosta. Ne johtuivat usein yksinkertaisesti sääntöjen tuntemattomuudesta; normeja oli niin paljon, ettei niitä kaikkia voitu heti sisäistää.¹⁶⁶

Vapaa-ajan lisääntyminen kaupungeissa aiheutti ongelmia sen käytöstä. Kaupungeissa mikään ei ollut ilmaista ja vapaa-ajan vietto vaati rahaa. Toisaalta taas lisääntynyt vapaa-aika merkitsi Anttilan mukaan enemmän mahdollisuuksia omaisuusrikosten tekemiseen.¹⁶⁷

Vapaa-ajan lisääntyminen oli yksi nuorisorikollisuudesta keskustelevien lempiaiheita. Oikeastaan lähestymistavasta riippumatta se koettiin yhdeksi pahimmista hyvinvointiyhteiskunnan tuloksista tai sen rinnakkaisilmiöistä. Sitä jaksettiin päivitellä läpi 1950- ja 1960-luvun.¹⁶⁸ Esimerkiksi Brynolf Honkasalo kuvasi vapaa-ajan käyttöä nykyajan 'suureksi yhteiskunnalliseksi probleemiksi'. Hän oli huolissaan siitä että vapaa-aikaa käytettiin usein "ala arvoisten huvitusten ja nautintojen etsimiseen, mikä johtaa yksilön helposti sosiaalisessa suhteessa kaltevalle pinnalle ja suoranaisiin rikoksiin."¹⁶⁹

Tavaroiden ja valikoiman runsaus laski esineiden rahallista arvoa, jolloin niiden häviäminen ei ollut yhtä suuri menetys kuin ennen. Kaupunki oli varkauksille otollinen ympäristö, sillä ihmisvilinässä yksilö säilytti anonyymiytensä eikä omantunnontuskia tullut tuntemattomilta varastettaessa. Ja tehokas mainonta sai ihmiset uskomaan tarvitsevansa täysin turhiakin esineitä—ilmeisesti laittomuudenkin uhalla.¹⁷⁰ Vaikka kaupunki oli helpommin viranomaisten kontrolloitavissa, se ei monen mielestä riittänyt ehkäisemään rikollisuutta, sillä kaupungissa säilyvä anonymiteetti tarkoitti myös heikkoa naapuruston kontrollia.¹⁷¹ Monet pitivät tilannetta erityisen pahana sellaisen nuoren kohdalla, joka muutti yksin maaseudulta uuteen ja outoon kaupunkiympäristöön. Heidän kohdallaan anonymiteetti ja ympäristön kontrollin puute saattoi vaikuttaa paljon jyrkemmin kuin kaupungissa kasvaneilla.¹⁷²

Vapaa-ajan viettotapojen suhteen 1950-luvun Suomessa pahennusta herätti erityisesti nuorten lättähattujen käyttäytyminen. Vanhempia ärsytti lättähattujen hullunkurinen pukeutuminen, ylimieliseksi koettu puhetapa ja kadulla maleksiminen. Lättähattut ja sen jälkeen muut erityiset nuorisokulttuurit oli helppo erottaa muista ihmisistä pelkän ulkoisen olemuksen takia. Erilainen pukeutumistyyli luultavasti vain korosti aikuisten

¹⁶⁶ Anttila I. 1962, 86, 89-90. Raatimies Niko Oksanen piti 1957 nuorisorikollisuuden suurena syynä juuri nuorten laintuntemattomuutta. Hänen mielestään nykymaailmassa oli tärkeätä tuntea lakia, sillä oikeuslaitos oli tullut lähemmäksi kansalaisia. Tämä lienee kauniimpi ilmaisu sille, että viranomaisten valta yksittäisten kansalaisten elämässä oli kasvanut. Oksanen 1957, 5, 9-10.

¹⁶⁷ Anttila I. 1962, 86.

¹⁶⁸ Nimim. "Laius" 1956, 446. Soine 1959, 13-14. Honkasalo 1959, 19.

¹⁶⁹ Honkasalo 1959, 19.

¹⁷⁰ Anttila I. 1962, 86-87.

¹⁷¹ Soine 1959, 12. Honkasalo 1959, 18-19.

¹⁷² Ks. esim. Bredenberg 1961, 127, Sandström 1963, 271-273, Soine 1966, 7.

silmissä vaikutelmaa poikkeavasta käyttäytymisestä. 1950-luvun alusta lähtien 1960-luvun puoliväliin saakka lehdistö raportoi nuorisosta aikuisille skandaalinomaisesti, luoden nuorten käyttäytymisestä selviä tulevaisuuden uhkakuvia. Julkisuus kuitenkin korosti ja vahvisti nuorten käsitystä omasta asemastaan ja merkittävydestä, jolloin sen itsenäisyys voimistui.¹⁷³ Huoli nuorison vapaa-ajan viettotavoista osoittaa, ettei nuorten käyttäytymistapoja haluttu heti mieltää omaksi kulttuuriikseen, vaan niitä pidettiin yksinkertaisesti moraalittomina hullutuksina, jotka edistivät rikollisuutta.

Nuorisorikollisuuden runsasta kasvua suhteessa aikuisten rikollisuuteen Anttila selitti murrosiän aiheuttamina sopeutumisvaikeuksina. Rajusti muuttuvassa yhteiskunnassa (jota kuvattiin jopa sosiaalista vallankumousta läpikäyväksi) herkässä iässä olevat nuoret olivat alttiimpia sopeutumishäiriöille, kuin aikuiset. Nuorten sopeutumisvaikeuksista Anttila kirjoitti yhdessä tanskalaisen Karl Christiansenin kanssa. Heidän mielestään suurin osa nuorista selvisi tuosta vaikeasta ajasta ilman suurempia vaikeuksia, mutta joidenkin kohdalla se aiheutti ”tilapäisrikollisuutta ja muuta epäsosiaalisuutta, johon liittyy kroonisen rikollisuuden vaara seuraavina vuosina”¹⁷⁴. Jotkut saattoivat esimerkiksi olla kehityksessä muita ikäisiään jäljessä ja se aiheutti tilapäisiä kasvukipuja.¹⁷⁵ Oli ymmärrettävä, että lapsen ja nuoren kohdalla rikollinen teko oli usein oire jostain muusta. Esimerkiksi varkauden motiiveina saattoivat olla kosto, viha tai muu tunnereaktio, kun taas aikuisella varkaudet olivat useimmiten tarkkaan harkitun taloudellisen tai materiaalisen hyödyn tavoittelua.¹⁷⁶ Heidän mielestään yhteiskunnan kannalta oli parempi, että nuorisorikollisuus oli runsasta, kuin että aikuisten rikollisuus olisi äkisti kasvanut. Nuoriin oli helpompi vaikuttaa, sillä vaikka nuorten tekemä rikollisuus ei ollut sinällään kovinkaan vaarallista, siihen oli puututtava ja sitä oli rajoitettava jottei tilapäisestä vaiheesta olisi muodostunut elämäntapa. Nuori oli Anttilan ja Christiansenin mukaan haavoittuvampi kuin aikuinen joutuessaan lain kanssa vastakkain ja pahimmassa tapauksessa rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä oli se, joka leimasi nuoren rikolliseksi ja ajoi tämän uusintarikollisuuteen.¹⁷⁷

Omaisuus-, alkoholi- ja liikenne rikokset olivat yhteiskuntapoliittista selitysmallia kannattavien mukaan merkittävimpiä nuorisorikollisuuden muotoja. Ne olivat myös ratkaisevassa asemassa nuorisorikollisuuden kasvussa. Seuraavassa jyvaskyläläisiä esimerkkejä tyypillisistä nuorten tekemistä omaisuus- ja alkoholirikoksista. Omaisuusrikoksista esimerkkinä on tapaus vuodelta 1958. Syyskuun alussa syyllistyivät vuonna 1940 syntynyt puhelinasentaja TL ja 1939 syntynyt viilaaja KT jatkettuun näpistämiseen.¹⁷⁸ Pojat olivat anastaneet kadulle pysäköidystä kuorma-autosta bensaa

¹⁷³ Heiskanen ja Mitchell 1985, 105, 112-113.

¹⁷⁴ Anttila ja Christiansen 1963, 430.

¹⁷⁵ Anttila ja Christiansen 1963, 430, 435.

¹⁷⁶ Anttila ja Christiansen 1963, 432-433.

¹⁷⁷ Anttila ja Christiansen 1963, 431.

¹⁷⁸ JyMA, JyMRA, JRO II os Bbb. 1958 § 378.

valuttamalla sitä tankista kumiletkun kautta kanisteriin. Poliisit olivat sattuneet näkemään pojat kadulla kanisteri kädessä ja kysyneet kanisterin alkuperää. TL ja KT olivat heti tunnustaneet tekonsa. Kuulusteluissa pojat kertoivat, että olivat jo viikkoa aiemmin anastaneet samasta autosta noin 20 litraa bensaa. Pojat sanoivat, ettei heillä itsellään ollut varaa ostaa polttoainetta ja olivat sen vuoksi ryhtyneet tähän puuhaan. Ensimmäisellä kerralla he olivat lähteneet ajelemaan KT:n moottoripyörällä. Toisella kerralla, jolloin he jäivät kiinni, pojilla oli tarkoitus lähteä moottoriveneajelulle, sillä he olivat menossa marjastamaan Päijänteen saaristoon. Pojat korvasivat anastamansa polttoaineen kuorma-auton omistajalle. Syyksi rikokseensa TL sanoi ajatteleamattomuuden ja KT kertoi teon johtuneen rahapulasta ja työttömyydestä. Henkilötutkinnoissa paljastui, että poikien kotitaustat olivat hyvät. TL oli ehtinyt asua kaksi kuukautta pois kotoa. KT oli rikoksen tehdessään ollut kolme viikkoa työttömänä. Poikien rikosta ei koettu kovin vakavaksi, sillä asianomistaja ei esittänyt mitään korvausvaatimuksia, koska oli saanut korvauksen menetyksestään. Rangaistusvaatimukset jäivät virallisen syyttäjän käsittelyyn. Alkuperäinen syytös jatketusta varkaudesta muuttui tuomiona jatketuksi näpistämiseksi.¹⁷⁹

Eräässä nuorisorikostapauksessa vuonna 1962 syytettynä oli 17-vuotias autonapumies AL. Joku AL:lle tuntematon mies oli lokakuuisena päivänä tullut kadulla kyselemään viinaa. AL olikin aikaisemmin samana päivänä haettuttanut jollakin toisella kaksi pulloa viinaa Alkosta ja nyt hän lupasi myydä nämä pullot. Ensimmäisen pullon AL myi miehelle heti, sillä se oli hänellä mukanaan. Toisen pullon AL haki saman tien kätköstään ja myi senkin samalle herralle. Maksuksi AL sai yhteensä 3000 markkaa (nykyrahassa noin 288 mk) ja se olikin varsin hyvä hinta, sillä Alkossa pullojen kappalehinta oli 750 mk (nykyrahassa noin 72 mk).¹⁸⁰ Saadusta myyntivoitosta ei kuitenkaan ollut nuorelle miehelle iloa kovinkaan kauan, sillä poliisit olivat sattumalta todistaneet kauppojen tekoa ja AL sai syytteen väkijuoman luvattomasta myynnistä. Syytetty, joka oli sosiaaliviranomaisille tuttu useimpien vuosien ajalta kertoi, että hän oli myynyt pullot rahapulnan takia. Hän oli jäänyt työttömäksi autonapumiehen hommista. Syytetty oli huoltoviranomaisen mukaan saanut miltei olemattoman kasvatuksen. Hän oli aikaisemminkin jäänyt kiinni juopumusrikoksista. Nyt AL:lle suositeltiin hoitotoimia alkoholin väärinkäytösten takia.¹⁸¹

Alkoholirikosten yhteydessä jokunen tuomittiin myös väkivaltarikoksesta. Esimerkiksi voidaan ottaa helmikuussa 1962 käsitelty tapaus, jossa syytettynä oli 17-vuotias, jo aiemmin lain kanssa tekemisissä ollut, jyvaskyläläinen autonapumies PL. Häntä syytettiin juopumuksesta, kolmesta lievistä pahoinpitelystä ja vahingonteosta.¹⁸² Tammikuuisena päivänä syytetty PL oli juonut itsensä humalaan. Silminnäkijöiden

¹⁷⁹ JyMA, JyMRA, JRO II os Ccb. 1958 lokakuu § 378.

¹⁸⁰ Nykyrahaksi muuntamiseen käytetty vuoden 1962 kerrointa, joka on 0,096.

¹⁸¹ JyMA, JyMRA, JRO II os Ccb. 1962 marraskuu § 602. JyMA, JyMRA, JRO II os Bbb 1958, § 602.

¹⁸² JyMA, JyMRA, JRO II os Bbb. 1962, § 86.

mielestä (PL ei itse muistanut kyseisen illan asioita) syytetty oli ollut tolkuttomassa humalatilassa ja aiheuttanut kaupungilla häiriötä ja pahennusta. Hän oli mennyt itselleen tuntemattomien poikien luokse ja pyytänyt toiselta tämän juuri kioskilta ostamia nakkeja. Pyyntöön ei suostuttu, josta nuorukainen oli suivaantunut niin, että oli yllättäen lyönyt molempia. Tosin, toinen lyödyistä oli itsekin ollut sen verran humalassa, ettei oikein kyennyt muistamaan illan tapahtumia tarkkaan, eikä hän siksi tohtinut vaatia korvauksia tai rangaistusta syytetylle. Toinen uhreista vaati lyöjälle rangaistusta. Tämä ensimmäinen kohtaaminen ei jatkunut pidemmälle. Myöhemmin samana iltana syytetyn kaverit saivat hommattua itselleen ja syytetylle kyydin, jotta PL saataisiin viedyksi kotiinsa. Aluksi syytetty ei ollut välittänyt mennä autoon sisälle. Asiasta aiheutui jonkin verran melua ja ihmisiä kerääntyi seuraamaan tilannetta. PL ei kuitenkaan sietänyt sivustakatsojia ja löikin sitten yhtä heistä. Ongelmia syntyi lisää, kun PL piti saada kyydin jälkeen nousemaan ulos autosta. Hänet oli pitänyt väkiväkällä siirtää ajoneuvosta ulos ja tästä pakkotoimesta raivostuneena PL ryhtyi potkimaan autoa aiheuttaen sille vahinkoa. Kyseessä oleviin rikoksiin syytetty ei osannut sanoa mitään varsinaista syytä, koska ei humalan vuoksi mitään kunnolla muistanut. Lievien pahoinpitelyiden ja yhden vahingonteon ansiosta PL tuomittiin vapausrangaistuksen.¹⁸³

Erityisesti Littusen ja Anttilan yhteiskunnan rakennetta painottavat käsitykset nuorisorikollisuudesta olivat yhteneviä kriminologiasta tutun anomiateorian kanssa. Itse asiassa anomiasa on kyse juuri Littusen kuvaamasta ongelmasta eli arvopäämäärien ja toteuttamismahdollisuuksien välisestä ristiriidasta.¹⁸⁴ Anttila toi esiin myös toisen kriminologian parissa usein käsitellyn ongelman, leimautumisen. Yhteisössä toimiva sosiaalinen kontrolli leimasi rikoksen tehneen nuoren rikolliseksi tai poikkeavaksi. Häneen kohdistettujen ennakkoluulojen vuoksi nuori saattoi alkaa käyttäytyä leiman mukaisesti sen sijaan, että pyrki siitä eroon. Omaksuttuaan yhteisössä poikkeavan jäsenen roolin oli todennäköistä, että nuori ajautui uusintarikollisuuteen. Toisaalta, leimautumisen pelon ajateltiin toimivan myös rikoksia ehkäisevänä tekijänä.¹⁸⁵

Yhteiskuntapoliittisessa selitysmallissa katujen, kauppojen ja markettien houkutukset, henkilökohtaisten suhteiden väheneminen anonyymissa kaupunkikulttuurissa sekä nuorten aikuisista poikkeava katukulttuuri olivat nuorisorikollisuuden syitä. Sama nuorisorikollisuuden selitysmalli oli pitkään vallalla erityisesti Britanniassa. Britanniassa selitysmallissa oli huomattavinta se, että sen takana olivat keskiluokkaiset aikuiset, ”nuorisorikollisuus nousi vaarallisimpaan mittakaavaan kaupungissa, ja häiritsevä kuva moraalittomasta ja epäsosiaalisesta työläisnuorisokulttuurista inspiroi kolmen sukupolven ajan keskiluokkaisia yhteiskuntauudistajia kampanjoimaan estävän ja ehkäisevän lainsäädännön puolesta, jonka tarkoituksena oli ratkaista hälyttävä

¹⁸³ JyMA, JyMRA, JRO II os Ccb. 1962 helmikuu, § 86.

¹⁸⁴ Laine 1991, 59-60. Laitinen ja Nyholm 1995, 114. Historian tutkimuksessa anomia-teoriaa on soveltanut Heikki Ylikangas tutkiessaan puukkojunkkareita.

¹⁸⁵ Anttila ja Törnudd 1983, 37-38. Laine 1991, 63-66.

yhteiskunnallinen ongelma.”¹⁸⁶ Alun perin selitysmalli pohjautui käsitykseen, että työläisnuoriso kävi läpi paljon voimakkaamman murrosiän ’kuohuntavaiheen’, koska työläisvanhemmat eivät kyenneet pitämään tarpeeksi kovaa kuria. Kriminologisissa tutkimuksissa oltiinkin 1930-luvulta lähtien keskitytty juuri työläisnuorisoon. 1950-luvulta lähtien työläisnuorisoon alettiin soveltaa kulttuurisen deprivaaation teoriaa. Sen mukaan kulttuurinen ympäristö, jossa työläisnuoret kasvoivat oli epäsuotuisampi, kuin keskiluokkainen. Työläisnuoret perivät köyhyyden kulttuurin (culture of poverty), jolle oli tunnuksenomaista älyn ja älykkyyden aliarvostaminen, luovuttaminen, pienet odotukset ja välittömän tyydytyksen tavoittelu. Tämä köyhyyden kulttuuri oli keskiluokkaisten viranomaisten mukaan nuorisorikollisuuden perusta. Heikompiosaiset nuoret syyllistyivät rikoksiin, koska heillä ei taustansa takia ollut edellytyksiä eikä mahdollisuuksia toimia toisin.¹⁸⁷ Tällainen suhtautuminen nuorisorikollisiin heijastuu myös Suomessa käydyssä keskustelusta, jossa ilmiön syytä etsittiin yhteiskunnan rakenteista. Yhteiskunnan rakenteiden takia oli ryhmä nuoria, jotka eivät kyenneet välttämään rikoksien tekemistä. Nuorisorikolliset löytyivät siis alemmista yhteiskuntakerroksista. Näkemyksessä ei suoraan syyllistetty mitään tiettyä yhteiskuntaryhmää nuorisorikollisuuden aiheuttajana, vaan pyrittiin puhumaan asiasta laajempaan koko yhteiskunnan ongelmana. Selitysmallin voi kuitenkin yhdistää jo sotaa edeltävien vuosikymmenten käsitykseen tietyssä väestönosassa ilmentyvistä moraalisisesta rappioitumisesta.

3.3.2.2. Ruohonjuuritason ongelmia

Lastensuojelujohtaja Jaakko Minkkinen käsitteli nuoriso-ongelmaa Turun neuvottelupäivillä sosiaalityöntekijän kannalta. Hänen näkökulmansa oli kasvatuspainotteinen. Ihminen oli Minkkisen mukaan ympäristönsä tuote ja ihmisen käyttäytymistä muovasivat erilaiset vaikutteet ja rakenteelliset edellytykset, ”nuorison käytöshäiriöt ovat yleensä oire monista sosiaalisessa kentässämme vaikuttavista tekijöistä ja että yksilön rakenteellisilla tekijöillä on aina oma osuutensa”. Nuorison ongelmien syytä oli siis etsittävä jostain syvemmältä sosiaalisesta kentästä, juurista. Oli syytä tutkia myös nuorten lapsuutta.¹⁸⁸ Lähellä Minkkisen 1961 esittämää näkemystä oli koko 1950- ja 1960-luvun ajan Kauko Lampi, joka kerta toisensa jälkeen korosti erityisesti lasten ja nuorten kotiolosuhteiden merkitystä. Suhteessa edellä esiteltyyn yhteiskuntapoliittiseen näkemykseen, kasvatuspainotteinen näkökulma korosti kotien ja

¹⁸⁶ ”It was in the city that juvenile crime assumed its most dangerous proportions, and the disturbing image of an amoral and antisocial working-class youth culture inspired three generations of middle-class social reformers to campaign for prohibitive and preventive legislation aimed at solving this urgent social problem.” Humphries 1981, 165.

¹⁸⁷ Humphries 1981, 16-20. Ks. myös Gillis 1974, 134, 137, 181-182.

¹⁸⁸ Minkkinen 1962, 48-49. Talcott Parsons, joka selitti nuoruutta modernisaatioteorian avulla, katsoi, että nuorisorikollisuus oli erityisesti nuorten keskiluokkaisten poikien äitikapinaa. Parsonsin mukaan keskiluokkaisissa kodeissa äidin rooli oli kasvanut, koska isät viettivät yhä enemmän aikaansa työn parissa. Poikien kapina ilmeni korostuneena maskuliinisena käytöksenä, jonka muotoja olivat pahuus, kurittomuus ja rikollisuus. Puuronen 1997, 97-98, 133.

koulujen vaikutusta nuoriin Kyse oli lähinnä siis tasoerosta, jossa yhteiskuntapoliittisessa näkemyksessä syyt rikollisuuteen etsittiin yhteiskunnan suurista linjoista, yleiseltä tasolta ja kasvatuspainotteisessa käsiteltiin samoja asioita ruohonjuuritasolla. Näkemyksissä oli paljon päällekkäisyyttä, mutta samalla ne täydensivät toisiaan. Monet aikalaiset olivat jossain näiden kahden näkemyksen välissä.

Mitkä asiat vaikuttivat sitten Minkkisen mielestä nuorten ongelmien syntyyn? Ensimmäiseksi hän kiinnitti huomionsa äitien ansiotyössä käymiseen: "Äitien rakastava, hoivaava ja kasvattava vaikutus on siten kauttaaltaan ratkaisevasti heikentynyt." Lasten hoito oli järjestetty usein puutteellisesti, kotiapulaisten, jotka vaihtuivat usein, taso oli huono. Lapset jätettiin usein myös vanhusten hoitoon. Minkkisen mukaan työssä käyvällä äidillä ei ollut mahdollisuutta työpäivän jälkeen korjata kasvatuksellisia puutteita ja niin lapsilta puuttuivat usein edellytykset yhteiskunnalliseen elämään. Muita kotien ongelmia olivat vanhempien juopottelu, vastuuttomuus kasvatuksessa, irtolaisuus ja muu epäsosiaalisuus. Avio- ja asumuserot aiheuttivat vakavia sopeutumattomuusoireita. Kotien ote lapsista oli yleensä ottaen heikentynyt, nähtävissä oli selvää vastuuttomuutta. Vanhemmilla ei ollut lapsille tarpeeksi aikaa ja moraalikäsitteet olivat löystyneet.¹⁸⁹ Erityisesti Kauko Lampi oli huolissaan huonoista kotiololoista ja hän kirjoitti niistä 1950-luvun alkuvuosista lähtien. Lammen kirjoituksista tuli ainakin epäsuorasti selväksi, että huonot kotiolut olivat tyypillisempiä alemmissa sosiaaliluokissa. Vapaaehtoista nuorisotyötä tehnyt Dagny Staaf-Busch huomioi kuitenkin, että vanhempien osoittamaa lasten laiminlyöntiä tapahtui kaikissa sosiaalisissa ryhmissä, myös keski- ja yläluokkaisissa perheissä. Lisäksi hän muistutti, että vanhemmat käänisivät liian helposti selkänsä lapsia ja nuoria koskeville negatiivisille asioille eli ongelmia ei yksinkertaisesti haluttu nähdä. Joskus se saattoi johtua pelkästä sinisilmäisyydestä.¹⁹⁰ Vanhemmat eivät olleet itse kotona tai jos he olivat, ei siellä useinkaan ollut tilaa lapsille (osaksi huoneistojen ahtauden takia). Käytännössä vanhemmat ajoivat lapset kadulle.¹⁹¹

Nuorisoriikollisuuden takana oli myös aikuisten oman käyttäytymismuotojen rappioitumista ja välinpitämättömyyttä. 1940- ja 1950-luvulla viranomaisien toimintaa leimasikin usein vielä koko kansaan kohdistuva holhousasenne. Myös vanhempia, muita aikuisia opastettiin ja kannustettiin kunnollisiin elämäntapoihin. Tietämätöntä kansaa pyrittiin valistamaan Suomessa monenlaisin keinoin. Yksi esimerkki oli Helsingin olympialaisia edeltävä hurja kampanjointi hyvien käytötapojen puolesta, josta Matti

¹⁸⁹ Minkkinen 1962, 49-52.

¹⁹⁰ Esim. Lampi 1953, 28-29, myös Lampi 1954, 8-9, Lampi 1959, 29-37. Dagny Staaf-Busch on nuorisoriikollisuusasioita käsittelevien joukossa poikkeus. Hän on maallikko, joka kirjan takakannen tekstin mukaan on "vapaaehtoisesti omasta aloitteestaan tehnyt nuorisotyötä Helsingissä". Teoksessa on poikkeavaa myös se, että päinvastoin kuin monet muut, Staaf-Busch haluaa tuoda esiin, että ongelmanuorisoa löytyy ihan tavallisista perheistä, keskiluokkaisista ja yläluokkaisista, niin suomen- kuin ruotsinkielisistä. Staaf-Buschin kirja on alunperin koottu 1961. Staaf-Busch 1965, 5-7, 74, 117, 121. Kotikasvatuksesta ks. myös Bredenberg 1961, 128 sekä Soine 1966, 10.

¹⁹¹ Staaf-Busch 1965, 47-48, 146. Soine 1966, 11.

Peltonen on kirjoittanut. Huonoista käytöstavoista kritikoitiin koko kansaa, ei ainoastaan nuoria. Tavoitteena oli parantaa yleisen tapakulttuurin tasoa, ryhdistää kansalaisia alkoholin käytössä ja luoda oikeata urheiluhenkeä Olympialaisia silmällä pitäen. Sodan uskottiin aiheuttaneen yleisen tapakulttuurin rappioitumista. Se näkyi vahvasti juuri miesten alkoholin käytössä. Tämän 'aristokraattis-virkamiehisen' käytösihanteen haastajana oli kuitenkin 1950-luvun viihdeteollisuuden 'rillumarei'-kulttuuri. Rillumarei-kulttuurin ihanne oli 'reilu jätkä', oikeudenmukainen ja rehti, mutta sievistelemätön kansanmies, kuten esimerkiksi Tuntemattoman sotilaan Koskela. Muun muassa Yleisradiossa yritettiin sensuroida rillumarein teoksia.¹⁹² Uudenlainen viihdekulttuuri nähtiinkin epäsuotuisana tekijänä nuorten käyttäytymiseen.

Nuorten vapaa-ajan suhteen ongelmallista oli myös se, että nuorilla oli runsaita taskurahoja, joiden käyttöä ei valvottu, ne houkuttelivat kaupallisten huvitusten ja kielteisten harrastusten pariin. Aikuisten esimerkki oli hyvin ratkaisevassa asemassa nuorison käyttäytymismuotojen suhteen, "sieltäkin tapaa entistä enemmän esikuvia, jotka ovat kääntäneet huomionsa sisäänpäin oman minänsä kirkastamiseen ja omien henkilökohtaisten etujensa ajamiseen, eikä ulos- ja ylöspäin aatteen ja isänmaan velvoittaman edun hyväksi."¹⁹³ Kaupallisuus oli johtamassa nuoria harrastuksettomuuteen ja juurettomuuteen ja monet kaupalliset huvitukset pyrkivätkin vetoamaan ihmisten alhaisimpiin vaistoihin. Lehdissäkin mainostettiin avoimesti sukupuoliasioita paljastavia kirjoja. Julkkiset edistivät rappiota huonolla esimerkillään, koska he olivat aina kuvissa kilistelemässä laseja. Rock and roll-elokuvissa, kuten Nuori kapinallinen oli autohurjasteluja ja mellastavia ja sadistisia nuorisoliigoja, jotka vaikuttivat Suomessakin nuorten käyttäytymiseen.¹⁹⁴ Nuorten ajautuminen tällaisten huonojen harrastusten pariin ei ollut ihme, sillä ei voitu odottaa, että nuoret osasivat omatoimisesti kehittää hyviä harrastuksia, he tarvitsivat siinä aikuisten opastusta.¹⁹⁵ Ongelmana oli myös uuden viihde- ja kulttuurituotteiden laaja levikki, se ei koskenut vain yhtä kansan osaa, vaan se oli kaikkien käytettävissä. Se oli niin huonojen kuin hyvienkin kotien nuorten saatavilla ja pikemmin vielä paremman elintason nuorilla, joilla oli enemmän varaa kuluttaa rahaa.

Nuorisotyö ja sen tarjoamat ohjatut harrastukset oli monille nuorisorikollisuudesta keskustelleille patenttiratkaisu ongelmaan kuin ongelmaan. Nuorisotyö oli Suomessa jätetty pääasiallisesti vapaiden järjestöjen vastuulle ja siihen panostettiin 1900-luvun alkuvuosista lähtien. Monet 1950- ja 1960-luvun nuorisokysymyksestä kiinnostuneet haikailivat perinteisen, 'kunnon' nuorisotyön perään, jota oli kehitetty erityisesti 1920- ja 1930-luvun Suomessa. Tuolloin nuorisotyön tarkoituksena oli kerätä koko nuoriso yhteisen isänmaallisen nuorisotyön pariin. Käytännössä "Nuorisotyön valtavirta

¹⁹² Peltonen 1996, 288-293, 301-307.

¹⁹³ Minkkinen 1962, 54.

¹⁹⁴ Minkkinen 1962, 53-56. Ks. myös von Weissenberg 1956, 18 ja Honkasalo 1959, 24-27.

¹⁹⁵ Minkkinen 1962, 53-56.

mukautui valkoisen, porvarillisen Suomen kulttuuriin ja yhteiskuntapolittisiin pyrkimyksiin.”¹⁹⁶ Aatteellista nuorisotyötä tehtiin koko poliittisella kentällä, mutta niiden toimintaan osallistui lähinnä määrätyn perhetaustan omaava nuoriso. Kristilliset nuorisoliikkeet poikkesivat toiminnastaan muista järjestöistä, sillä ne pyrkivät käytännössä kokoamaan kaikki nuoret yhteen. 1930-luku oli Suomessa kristillisen nuorisotyön kultakautta. Sen päämääräksi oli 1920-luvulla muotoutunut nuorten maallistuvan maailmankuvan vastustaminen, kirkosta vieraantuneiden työväenluokkaisten perheiden nuorten palauttaminen seurakuntien yhteyteen ja samalla yhdistää eri luokkaisia nuoria. Työllä pyrittiin kasvattamaan maahan vastuuntuntoisia kansalaisia, mutta sillä haluttiin myös pelastaa jo raiteilta suistuneita nuoria rikoksentekejiä. Kristillisen nuorisotyön toimintamuodoiksi vakiintuivat opintokerhot, kuorot, leiri- ja retkitoiminta, urheilu ja voimistelu. Toimintamuodot olivat tuttuja myös muille nuorisjärjestöille ja nämä olivat niitä kunnan harrastuksia, joita nuorille haluttiin tarjota. Kristillisen nuorisotyön ohella ja yhdessä sen kanssa, nuoret kokoavana järjestönä pyrki toiminaan Mannerheimin Lastensuojeluliitto, joka järjesti nuorille muun muassa kerhotoimintaa.¹⁹⁷

Sotien välisenä aikana nuorisotyössä keskityttiin erityisesti poikiin kohdistuvaan työhön, sillä maanpuolustus oli heistä riippuvainen, mikäli Suomi sellaiseen kriisitilanteeseen joutuisi. Kun Suomi sitten oli joutunut maata uhkaavaan kriisiin ja selvinnyt siitä, ei nuorten asemaa ollut mitään syytä väheksyä. Olihan Suomessa järjestettyjen sodan aikaisten Nuorten Talkoiden kautta pystytty helpottamaan kotirintaman tilannetta. Nuorisotyöstä tuli Suomessa yksi jälleenrakennuksen muoto. Opetusministeriöön perustettiin 1944 valtion nuorisotyölautakunta, jonka tehtävänä oli ohjata maan nuorisotyötä ja varmistaa sen rahoitus. Seuraavina vuosina nuorisotyölautakuntia perustettiin kunnallisella tasolla. Niiden tehtävänä oli tukea ja kannustaa järjestöjen harjoittamaa nuorisotyötä ja varmistaa että kunnassa koulutettiin ohjaajia nuorisotoimintaan sekä nuorille oli tarjolla jo aikaisemmin hyväksi todettua kerho- ja urheilutoimintaa. Ongelmaksi muodostui kuitenkin nuorten ikäluokkien suuri volyyymi. Työmarkkinat ja koulujärjestelmä ei pystynyt vetämään sisään suuria ikäluokkia kokonaan, jonka vuoksi nuorten vapaa-ajan kysymyksestä muodostui hälyttävä. Nuorisotyöhön panostettiinkin 1950-luvun puolivälistä lähtien enemmän varoja, joilla yritettiin lievittää muun muassa nuorisotyön ohjaajapulaa. Nuorisotutkimus tuli myös apuun ja sen avulla yritettiin löytää ratkaisuja käytännön nuorisotyöhön.¹⁹⁸ Toimia ei nuorisorikollisuudesta huolestuneiden keskuudessa pidetty kuitenkaan riittävinä. Nuorisotyö ei Minkkisen mukaan ollut enää riittävää suojelemaan nuoria turmelevilta vaikutuksilta. Pätevistä ohjaajista oli aina pula ja ohjaajilla oli heikko kosketus nuorten

¹⁹⁶ Nieminen 1995, 154.

¹⁹⁷ Kirkon piirissä nuorisotyön menetelmiä oli nykyaikaistettu muun muassa palkkaamalla erityisiä nuorisopappeja. Työläisväestölle suunnatun, kristillisen Settlementtoiminnan kautta pyrittiin tarjoamaan vähempiosaisille nuorille ohjattuja, hyviä harrastuksia. Nieminen 1995, 104-105, 109-111, 135-136, 147, 162-165.

¹⁹⁸ Nieminen 1995, 207-208, 214-216, 220-221, 244. Ks. myös Puuronen 1997, 172-175, 179.

sosiaaliseen taustaan, eikä heillä ollut kunnan käsitystä nuorten tarpeista. Lisäksi ongelmanuoret jäivät yleensä aina nuorisotyön ulkopuolelle. He olivat nuorisotyössäkin liiaksi eristäytyneitä muista. Nuorten harrastustoiminta vaati aikuisten ohjausta, muuten toiminnasta tuli helposti huonoon käyttäytymiseen suuntautunutta.¹⁹⁹

Harrastustoiminnan puutteellisuuden lisäksi nuorten ongelmiksi koitui myös se, ettei koulut olleet paikkaamassa kotien kasvatuksellisia puutteita, vaan niissä keskityttiin lähinnä tiedon jakamiseen. Kouluilla ei edes ollut tarpeeksi tietoa oppilaidensa sosiaalisista oloista. Suurissa kouluissa, joissa oli paljon lapsia, yksilö jäi vaille huomiota.²⁰⁰ 1950-luvulla huolestumista aiheutti vielä se, että oli nuoria, jotka eivät olleet käyneet edes kansakoulua loppuun. Koulunkäymättömyys, huono koulumenestys ja jatkokoulutuksen ulkopuolelle jääminen tekivät nuoren alttiimmaksi rikollisille teille ajautumiseen. Nuorisoriikollisuutta käsittelevissä teksteissä koulutuksen puute muodostuikin 1960-luvulla ehkä tärkeimmäksi epäkohdaksi; jos kodit olivat (joka tapauksessa) ongelmaisina, niin nuorten olisi pitänyt saada hyvitystä huonoihin oloihinsa edes koulussa.²⁰¹ Suurten ikäluokkien ongelma oli akuutti myös koulutuksen saralla. Koulutuksen takaaminen kaikille kansalaisille oli hyvinvointiyhteiskunnan tärkeimpiä tavoitteita ja suuret ikäluokat muodostivat sille ennen kokemattoman haasteen. Reijo Wileniuksen mukaan vuonna 1960, 15-19-vuotiaista nuorista oli kirjoilla kansalais- tai oppikouluissa, ammattikouluissa ja korkeakouluissa noin 33 prosenttia.²⁰² Luku tarkoitti sitä, että suuri osa 15-19-vuotiaista nuorista oli koulutuksen ulkopuolella, työelämässä tai työttöminä. Oppikoulun jälkeen monilla nuorilla oli vaikeuksia päästä jatkokoulutukseen, jonka tuloksena he jäivät harhailemaan, he olivat ylituotantoa. Jotkut nuoret joutuivat vanhempien taholta liian korkeiden odotusten kohteeksi, sillä perheille oli vaikea hyväksyä, ettei oppikoulu ollut kaikille sopiva paikka. Pahimmassa tapauksessa tällainen nuori jäi vielä ammattikoulunkin ulkopuolelle ja niin nuori joutui turhautumaan ja alkoi etsiä hyväksyntää muualta kuin lähimmäisiltään. Ammattikoulun suorittaneet nuoret jäivät usein ilman koulutusta vastaavaa työtä. Varsinainen työttömyys koski ennen kaikkea kansakoulun päättäneitä nuoria. Heille muodostui alemmuudentunne ja hakeutuivat samanlaisten kaverien pariin, joilla kaikilla oli käsillään liikaa aikaa. Siitä syntyi paljon epäsosiaalisuutta.²⁰³ Nuorten hyvinvoinnin lisäksi harrastustoiminnan tai nuorten vapaa-ajan vieton ja koulutuksen järjestäminen olivat niin tärkeitä asioita, koska ne olivat tapa kontrolloida ja ohjata nuorisoa; niiden avulla nuoret sopeutettiin yhteiskuntaan oikealla tavalla. Nuorten rooliksi modernissa yhteiskunnassa oli muotoutunut koulun käyminen ja tulevaisuuden työvoimareservinä toimiminen. Vapaa-ajan vietonkaan ei tullut häiritä näiden päämäärien saavuttamista.

¹⁹⁹ Minkkinen 1962, 53-58. Ks. myös Lampi 1953, 30-32, nimim. ”Laius” 1956, 446-448, Bredenberg 1961, 128-130, Staaf-Busch 1965, 148, Soine 1966, 14.

²⁰⁰ Minkkinen 1962, 53, 58.

²⁰¹ Lampi 1959, 38. Lampi 1964, 9-10. Soine 1966, 10.

²⁰² Wilenius 1964, 10. Ks. myös Nieminen 1995, 214-215.

²⁰³ Minkkinen 1962, 53, 58. Soine 1966 10.

Viranomaisten tuli luoda kaikille nuorille edellytykset tähän nuoruuden malliin sopimiseksi ja samalla varmistaa, ettei kukaan poikennut muotista.²⁰⁴

3.4. Nuorisorikolliset ja rikosten syyt

Rikoksen tehneiden alaikäisten taustat tutkittiin aina suhteellisen tarkkaan. Nuorista toimitetuissa henkilötutkinnoissa arvioitiin rikoksesta epäillyn kotitausta. Arvion teki viranomainen, mutta myös nuori itse sai kertoa kokemuksensa kasvuympäristöstään. Jyväskylässä suurin osa rikoksista syytetyistä nuorista oli työmiehiä. Henkilötutkintakaavakkeista ilmenee, että nuoret olivat kasvaneet useimmiten heikoissa tai tyydyttävissä taloudellisissa oloissa, mutta päinvastoin kuin nuorisorikollisista käydyssä keskustelussa, nuoren kasvuympäristöä ei aina luonnehdittu huonoksi. Viranomaisten nuorisorikollisuuskeskustelussa paljon käsitelty nuorten rikollisten huono kotitausta tai sitten huono luonne löytyi Jyväskylässäkin monista tapauksista. Mutta monessa tapauksessa kyseessä ei ollut kumpikaan.

Suuremmassa kolmen pojan rikostapauksessa vuonna 1960, joka sisälsi humalassa ja korttita ajoa anastetuilla moottoriajoneuvoilla sekä murtautumisia, syytettyjen poikien kotitaustat olivat vaihtelevia. Työttömyydestä kärsineiden sekatyömiesten KM:n ja KH:n perheissä oli kärsitty isän alkoholin käytöstä. KM:n sukurasituksena oli laajemminkin esiintyvää juoppoutta ja äidin veljen syyllistyminen tappoon. Taloudellinen tilanne oli KM:n perheessä kuitenkin tyydyttävä. KH:n vanhemmat olivat liikkeenharjoittajia, mutta taloudellisesti heillä meni huonosti. Perheen käytössä oli vain huone ja keittiö, sillä asunnosta oli muut kaksi huonetta alivuokralaisilla. KM:n luonnetta kuvattiin levottomaksi, kouluun hän oli ollut liian villi, myös apukouluun. KM oli kuitenkin ehtinyt käydä jopa oppikoulua. Hänellä oli tapana hakeutua kaltaiseensa seuraan. Hänen tiedettiin usein yllyttäneen nuorempiaan pahantekoon. Luonteeltaan KH:ta kuvattiin suhteellisen rauhalliseksi, mutta erikoistilanteissa hän oli hermostunut ja kiukkuinen. Henkilötutkinnassa tuli esiin, että syytetty oli lapsena jäänyt auton alle ja kärsinyt aivotärähdyksen. Kansakoulun käynyt nuori mies oli koulutöidensä suhteen ollut leväperäinen. Molemmat nuorukaiset polttivat tupakkaa ja KM oli käyttänyt ennen alkoholiakin, mutta KH oli rikosiltaan asti pysytellyt siitä erossa. Lisäksi molemmat pojat olivat olleet entuudestaan lain kanssa tekemisissä. Rikosporukan kolmas jäsen oli koululainen MK. Henkilötutkinnan mukaan syytetyn kotitausta oli hyvä. Luonteeltaan MK oli äkkipikainen ja huolimaton ja hänellä oli todettu aivovamma. Hänen koulunkäyntinsä oli takkuillut, lahjoiltaan hän oli keskitason alapuolella ja koulussa hänen tiedettiin tappelevan opettajien ja muiden oppilaiden kanssa. Hän liikkui yleensä huonossa seurassa ja poltti tupakkaa sekä joi alkoholia. Rikosjupakan syyksi nuoret

²⁰⁴ Siurala 1991, 12, 217-218. Ks. myös Tuominen 1991, 70.

sanoivat alkoholin ja seuran (KM) sekä ajattelemattomuuden (KH) tai pelkästään sen, että oli pyydetty mukaan (MK).²⁰⁵

Vuonna 1962 lieivistä pahoinpitelyistä, vahingonteosta ja juopumuksesta rangaistun autonapumiehen PL:n taustasta löyty epäsuotuisia tekijöitä, kuten myös samana vuonna lievemmästä rikoksesta, alkoholin luvattomasta kauppaamisesta syytetyn autonapumiehen AL:n taustasta. Molempien isiltä löytyi rikosrekisteri (myös AL:n veljillä) ja vankilarangaistus. AL:n kohdalla todettiin, ettei äitikään ollut huolehtinut yhdeksänlapsisesta perheestä, joten kasvatusta oli jäänyt olemattomaksi. AL asui vanhempiensa luona ahtaissa oloissa. Tosin AL:n itsensä mielestä hänen kotioloissaan ei ollut mitään poikkeavaa. PL:n luonteesta todettiin, että hän oli äkkipikainen ja hermostunut. Lisäksi hänet kuvailtiin määrääväksi ja omasta mielestään hän oli kykenevä sakinjohtajuuteenkin. Kansakoulun käynyt PL oli ollut ajoittain työttömänä, mutta rikoksen tehdessään hänellä oli työpaikka. Syytettyä AL kuvattiin laiskaksi ja toisten johdateltavissa olevaksi. Hän oli käynyt kansakoulun, mutta työpaikkoja hän oli vaihtanut useasti ja nyt jäänyt työttömäksi. Molemmat nuoret polttivat tupakkaa ja käyttivät alkoholia. Lisäksi molemmat olivat syyllistyneet aikaisempiin rikoksiin. PL:n rikosrekisteristä löytyi niin pahoinpitelyjä kuin juopumuksia ja hän olikin parhaimmillaan ehdollisessa vapaudessa aikaisempien rikostensa takia. AL oli aikaisemmin pidätetty juopumusrikoksista.²⁰⁶

Näissä tapauksissa nuorten kotitaustoista löytyi juuri niitä tekijöitä, joista oltiin huolestuneita. Alkoholin käyttöä ja jopa suvussa ilmennyttä rikollisuutta, ahtaita asuntoja ja kasvatuksen laiminlyöntiäkin. Ainakaan muodollisesti hajanoneita koteja ei ollut, mutta perheissä ilmeentyi joskus taloudellisia ongelmia. Ketään näistä nuorista ei saanut koulunkäynnistään hyvää todistusta, pikemminkin heihin sopi 'häirikkö'-termi. Työpaikan pitäminen oli ongelmallista tai he olivat kokeneet työttömyyttä. He kaikki polttivat tupakkaa ja rikokset liittyivät myös alkoholiin. Muutama oli nuorempana joutunut onnettomuuteen, joka oli saattanut vaikuttaa epäsuotuisasti kehitykseen. Useimmilla oli aikaisempia rikkeitä takana. Tämän ryhmän pojat olivat juuri niitä 'ongelmanuoria', joihin usein viitattiin. Heihin sopi 1930-luvulta periytyvien normien mukainen 'epäsosiaalisen yksilön' määritelmä. Toisin sanoen heidän taustoistaan löytyi juuri niitä ympäristöstä peräisin olevia poikkeavaa käyttäytymistä ja rikollisuutta aiheuttavia syitä (ympäristön aiheuttama sielullinen poikkeavuus).

Rikokseen ajaututtiin Jyväskylässä mieluummin taskurahojen ja muodikkaiden tavaroiden puutteesta, kuin niiden runsaudesta. Moottoriajoneuvot olivat kuitenkin nuorten mieleen ja moni halusi päästä ajelemaan, vaikkei itsellä olisikaan ollut ajoneuvoa. Kiusaus kävi joskus liian suureksi. Rahaakin nykymaailmassa tarvittiin

²⁰⁵ JyMA, JyMRA, JRO II os Ccb. 1960 helmikuu § 59.

²⁰⁶ JyMA, JyMRA, JRO II os Ccb. 1962 helmikuu, § 86. JyMA, JyMRA, JRO II os Ccb. 1962 marraskuu § 602. JyMA, JyMRA, JRO II os Bbb 1962, § 602.

enemmän kuin ennen. Nuoret pitivät nykyaikaisiin huveihin osallistumisesta ja kulutuskulttuurin mahdollistavista harrastuksista. Aina ei kuitenkaan nuorilta näyttänyt löytyvän malttia pohtia laittoman teon seurauksia. Taustaltaan tai edes luonteeltaan nämä nuoret eivät kuitenkaan olleet aina 'tyypillisiä nuorisorikollisia', joita kuvattiin jo edellä. Esimerkiksi luvattomasta autolla ajamisesta vuonna 1959 kiinni jäänyt PK oli tyydyttävästi toimeentulevasta perheestä. Isä oli työmies ja henkilötutkinnan suorittanut viranomaisen luonnehti kotia hyväksi. Henkilötutkinnan mukaan PK oli luonteeltaan rauhallinen eikä yleensä hermoillut. Hän poltti tupakkaa, muttei käyttänyt alkoholia. Porukassa hän meni muitten mukana, muttei ollut johtajatyyppejä. PK sanoi päätyneensä rikokseen pelkämästä ajattelemattomuudesta.²⁰⁷

Bensaa kuorma-autosta 1958 anastaneiden työmiesten TL:n ja KT:n luonteita tai kotitaustojakaan ei voinut luonnehtia täysin rikollisiksi. TL:n perhe tuli taloudellisesti tyydyttävästi toimeen. Hänen sanottiin saaneen hyvän kasvatuksen, vaikka huoltoviranomaisten olikin pitänyt suorittaa kotikäyntejä muiden sisarusten vuoksi. Luonteeltaan häntä kuvattiin hiljaiseksi, itseensä sulkeutuneeksi, toisten mukana kulkeväksi nuorukaiseksi. Hän harrasti valokuvausta ja moottoripyöräilyä. TL tupakoi, muttei käyttänyt alkoholia. Ammattikoulun käynyt puhelinasentaja osasi työnsä, mutta suoritti sen laiskasti. KT:n kotiolot olivat myös ihan kelvolliset. Hänkin oli luonteeltaan hiljainen, vaikka suuttuikin vähästä. KT oli lisäksi aina avulias nuoremmilleen. Hän harrasti urheilua, mutta poltti tupakkaa ja käytti joskus alkoholiakin. Myös ammattikoulun suorittanut KT oli ollut kolme viikkoa työttömänä, mutta nyt päässyt töihin moottori- ja polkupyöräkorjaamolle. Häntä oli aiemmin sakotettu moottoripyörällä ajamisesta vanhentuneella harjoitusluvalla. Rikoksen syyksi nuoret ilmoittivat ajattelemattomuuden (TL) ja työttömyydestä johtuvan rahapuljan (KT).²⁰⁸

Nämä nuoret miehet eivät täyttäneet varsinaisen nuorisorikollisen määritelmää. Henkilötutkinnan kuvauksista päätellen pojat olivat aivan tavallisia ja kunnollisia nuoria, jotka eivät olleet huonon taustansa tai pahan luonteen takia ajautuneet rikoksiin. He eivät olleet vain miettineet asiaa aivan loppuun saakka. Nuorisorikollisuuskeskustelussa nämä nuoret olisivat kuuluneet siihen nuorten rikollisten joukkoon, jotka eivät kyenneet vastustamaan niitä kiusauksia, joita nykyaikainen kulttuuri tarjosi. Jos poikien taustoista oli tuotava esiin jotain epäsosiaalisuutta ilmentävää, oli se luonteiden hiljaisuus, syrjään vetäytyminen, sisään päin kääntyneisyys ja äkillinen hermostuminen. Nähtävästi eivät viranomaiset kuitenkaan pitäneet näitä ominaisuuksia kovin huolestuttavina. Huomio kiinnitettiin selvästikin enemmän kotitaustaan ja aktiivista yhteiskunnan sääntöjen rikkomista aiheuttaviin luonteenpiirteisiin. Vaikka passiivinen epäsosiaalisuus saattoi nuoren itsensä kannalta olla haitallisempaa (esimerkiksi nykyään paljon puhutun syrjäytymisen

²⁰⁷ JyMA, JyMRA, JRO II os Ccb. 1959 huhtikuu § 154

²⁰⁸ JyMA, JyMRA, JRO II os Ccb. 1958 lokakuu § 378.

aiheuttajana), ei se yhteiskunnan kannalta ollut harmillisen näkyvää. Nuorisorikollisuuden kontrollissa tärkeä normi oli nuoren muodollinen yhteiskuntakelpoisuus.

Ensimmäisen ryhmän ongelmanuorten tekemiin rikoksiin sopi nuorisorikollisuuskeskustelussa erityisesti kasvatusajatteluun perustuva lähestymistapa (epäedullisen kasvuympäristön aiheuttamat ongelmat). Lisäksi osan rikollisuutta olisi voinut selittää hoitonäkökulmasta (selvästi luonteeltaan tai kehitykseltään poikkeavia nuoria). Toisen ryhmän rikollisuutta olisi aikakauden keskustelussa käsitelty yhteiskunnallisessa selitysmallissa (yhteiskunnan rakenteelliset ja sosiaaliset ongelmat) sekä laillisuusnäkemyksessä (nuorten normien tuntemattomuus ja ajattelemattomuus). Eri lähestymistavoissa korostettiin lähinnä erilaisten rikosten merkitystä nuorisorikollisuuden kasvuun. Kaikille selitysmalleille löytyi perusteet ja konkreettinen näyttö, mutta keskustelijat pysyivät useimmiten vain oman näkökulmansa takana.

Nuorten harrastuksettomuuden aiheuttamasta sopeutumattomuudesta oltiin kaikissa näkökulmissa huolestuneita. Sosiologinen tutkimus ”Nuorison harrastukset ja yhteisön rakenne” vuodelta 1957, jota olivat kirjoittamassa muun muassa Erik Allardt ja Yrjö Littunen paljasti kuitenkin erilaisia näkemyksiä harrastuksista ja nuorten käyttäytymisestä. Tutkimus lähti liikkeelle nuorison vapaa-ajan vieton ongelmasta ja sen tuli palvella ratkaisun löytämistä. Laajaan kyselymateriaalin perustunut tutkimus osoitti, että harrastukset usein kasaantuivat tiettyjen nuorten osalle. Se tarkoitti, että samat nuoret osallistuivat perinteisten ’hyvien’ ja uusien ’huonojen’ harrastuksiin. Myös jengiläiset lukeutuivat usein tähän ryhmään, he eivät olleet sopeutumattomia, koska he kuitenkin osallistuivat yhteistoimintaan. Ongelmanuoria harrastuneisuuden kannalta katsottuna olivat ne, jotka eivät osallistuneet minkäänlaisiin harrastuksiin, ei edes niihin huonoihin. Heillä oli ylipäättään heikompi tiedon taso. Todellisia sopeutumattomia nuoria olivat siis sosiaalisesti eristäytyneet nuoret. Heidän eristäytymisensä saattoi tosin johtua huonosta kodista tai kasvuympäristöstä.²⁰⁹ Tutkimuksen päätelmät osoittivat muutamia virhepäätelmiä nuorisorikollisuuden syiden suhteen. Harrastuksettomuus ei liittynyt välttämättä sellaiseen nuorten käyttäytymiseen, jota pidettiin huonona. Sen perusteella ei voitu sanoa, oliko nuori mahdollinen rikollinen vai ei. Ongelma liittyi suurempaan kysymykseen nimittäin siihen, ettei nuorten pahantapaiseksi katsottu käyttäytyminen rajoittunut vain tiettyyn yhteiskuntaluokkaan – vihjailuista ja suorista syytöksistä huolimatta. Esimerkiksi lättähattujen kulttuuri ei Suomessa ollut luokkasidonnaista.²¹⁰ Lättähattut eivät olleet automaattisesti alaluokkaisia ja huonotapaisia, poikkeavia nuoria. Nuorisorikollisuuden syiden kartottamista haittasi se, että todellisuudessa rikoksia tekivät kaikki nuoret, mutta rikollisuuden syyt liitettiin perinteisesti aina tiettyyn kansanosaan.

²⁰⁹ Allardt ym 1958, 1, 80-82, 201-202.

²¹⁰ Ks. esim. Lähteenmaa 1991, 95.

IV Nuorisorikollisuuden vastustaminen

4.1. Kunnan kuri ja laitoshoido

Nuorisorikollisuuteen reagoinnissa oli kaksi tasoa, sen ehkäiseminen tulevaisuudessa ja toisaalta nuorten rikollisten käsittely. Laillisuusnäkemys uskijat olivat nuorisorikollisuuden ehkäisemisen suhteen monipuolisempia kuin mitä syiden esittely olisi antanut odottaa. Teurin ratkaisuja nuorisorikollisuuteen olivat nuorille tarjottavat, nuoria kiinnostavat harrastukset ja koulutusmahdollisuuksien lisääminen. Lisäksi nuorten tekemien rikosten uutisointia sanomalehdissä oli tarpeen rajoittaa, jottei se saisi aikaan aiheettomia sensaatioita. Paljon riippui aikuisten toimista ja heidän tulikin olla esimerkkejä nuorille.²¹¹ Vaikka Salmiala kannatti suhteellisen tiukkaa linjaa nuorten rikollisuutta koskevassa lainsäädännössä, hän huomautti, että lainsäädännölliset ja kriminaalipoliittiset toimenpiteet olivat rikollisuuden ehkäisyssä vasta toissijaisia: ensisijaisia olivat kasvatukselliset ja yhteiskunnalliset ennalta estävät toimenpiteet. Nuorille oli opetettava yhteiskuntajärjestyksen perustana olevien eettisten periaatteiden ja sosiaalisten normien kunnioitus ja niiden noudattamiseen alistuminen. Salmialan käsityksen mukaan psykoanalyttiselle pohjalle rakentuva estoton kasvatus johti usein epäsosiaalisuuteen. Tämän vuoksi oli palautettava kunniaan "kurinalainen, rakkauteen perustuva kasvatus". Nuorille oli tarjottava hyödyllisiä harrastuksia sekä nuorisohjaajia, jotka järjestivät hyväksyttäviä toimintamuotoja vapaa-ajan viettoon. Nuorisorikollisuudella oli taloudellisia sekä moraalisia haittavaikutuksia yhteiskuntaan. Vaikka ennaltaehkäisevä työ vaati varoja, se oli silti edullisempaa, kuin nuorisorikollisuuden laskujen maksaminen.²¹²

Lasten ja nuorten kasvattamisessa oli tämän suunnan edustajien mielestä menty vain huonompaan suuntaan. Uusissa kasvatusvirtauksissa ei ollut mitään kehuttavaa, varsinkaan jos ja kun ne perustuivat psykologiaan. Perinteinen auktoriteettien kunnioittamiseen perustuva kasvatus oli palautettava arvoonsa. Se myös tarkoitti, että yhteiskunnassa vallitsevia virallisia normeja eli lakeja ei tullut kyseenalaistaa. Ne määrittivät oikean käyttäytymisen ja säännöt olivat samat kaikille yhteiskunnan jäsenille. Rangaistusuhkia säätämällä yhteiskunta vain auttoi yksilöä käyttäytymään lakien mukaisesti. Jos rangaistusuhka oli voimakkaampi kuin laittomasta toiminnasta saatu mielihyvä, jättäisi ihminen rikoksen tekemättä ja konfliktitilanteelta välttyttäisiin.²¹³ Tämän idean olettamuksena oli, että normaali ihminen kykeni joka tilanteessa punnitsemaan tekonsa hyvät ja huonot puolet. Lisäksi siinä yksilön piti ajoittain harjoittaa äärimmäistä itsekuria, jottei olisi asettunut poikkitelein yhteiskunnan normien kanssa. Kun yksilö punnitsi asian mielessään ja silti ryhtyi laittomaan toimeen,

²¹¹ Teuri 1962, 27-28.

²¹² Salmiala 1962, 11.

²¹³ Salmiala 1962, 13.

oli hänen myös hyväksyttävä yhteisesti sovittujen sääntöjen rikkomisesta säädetty rangaistus.

Laillisuusnäkemystä kannattaneet miehet olivat nuoriin rikollisiin suhtautumisessaan puolestaan varsin ehdottomia, otetta nuorisorikollisiin piti tiukentaa. Varatuomari H. Walin kirjoitti 1966, että yleinen mielipide suhtautui negatiivisesti nuorten aiheuttamiin häiriöihin ja että siinäkin vallitsi 'pitäisi antaa selkään -mentaliteetti'.²¹⁴ Lainsäädännöllisen otteen tiukentamista vaativat miehet heijastelivatkin luultavasti laajempien massojen mielipiteitä. Ehdollisen rangaistuksen saaminen ei saanut olla yhtä itsestään selvää, kuin se Salmialan mukaan oli. Eikä usean ehdollisen rangaistuksen antaminen ollut järkevää, sillä ehdollisen rangaistuksen valvonta oli heikosti järjestetty. Valvontatoimintaa tuli joka tapauksessa parantaa. Salmialan mukaan nuorisovankila oli hyvä keino reagoida nuorten tekemiin rötöksiin. Ne eivät kuitenkaan saaneet olla pelkkiä kasvatus- ja hoitolaitoksia, koska niiden piti olla myös yleisestiviä rangaistuksia. Eli niiden rangaistuksellista puolta piti myöskin tuoda vahvemmin esiin. Ehdonalaiseen vapauteen päästämistä piti harkita tarkkaan, koska siinäkin oli sama puutteellisen valvonnan ongelma, kuin ehdollisessa rangaistuksessa.²¹⁵

Laillisuutta korostavasta näkökulmasta katsottuna nuorten rikollinen käyttäytyminen johtui moraalien heikentymisestä ja valvonnan höltymisestä. Näkökulmassa huomioitiin vain rikollisuuden välittömät syyt. Niissä ei lähdetty ratkaisemaan sitä, miksi sitten moraalit ja valvonta olivat löystyneet. Suhtautumistapaa leimasi myös vahva erilaisten aikuisten vastakkainasettelu; hyvät ja huonot vanhemmat, moraaliala ylläpitävät ja sitä romuttavat, perinteisesti kasvattavat ja vapaasti kasvattavat. Yhteiskunnan eli viranomaisten piti siten valvoa myös alemmimoraalisia aikuisia. 1930- ja 1940-luvulla kirjoitetuissa normeissa ei ollut vikaa, vaan siinä, etteivät kaikki noudattaneet niitä. Lait olivat yhteiskunnan selkäranka ja niiden noudattamista tuli valvoa tehokkaasti, jopa hieman aggressiivisesti. Näkemykselle oli luonteenomaista vanhojen hyvien aikojen idealisointi. Yhteiskunnassa tapahtunut muutos ei ainakaan tästä näkökulmasta ollut muutosta parempaan. Suurin osa tämän näkemyksen takana olleista miehistä olivat juristeja, jotka olivat toimineet yhteiskunnassa aktiivisesti jo ennen sotia. Sotia edeltävälle ajalle oli Pekka Haatasen mielestä tyypillistä, että sosiaalisia ongelmia niin kuin muitakin asioita pyrittiin hoitamaan lakien avulla. Hallinnon alalla esimerkiksi sosiaaliministeriössä työskenteli paljon lakitieteilijöitä. Yhteiskunnallista kehitystä seurattiin ja esille tulevat ongelmat yritettiin järjestää lainsäädännön kautta.²¹⁶ Toisin sanoen moniin asioihin puututtiin vasta kun niistä tuli ongelmia. Ongelmat uskottiin kyettävän poistamaan lainsäädännön keinoin. Laillisuusnäkemysten edustajat toteuttivat tällaista toimintamallia yhä 1950- ja 1960-luvulla. Nuoret kuviteltiin saatavan takaisin ojennukseen tehokkaammalla lainsäädännöllä. Yhteiskunnallisten asioiden suunnittelu,

²¹⁴ Walin 1966, 602.

²¹⁵ Salmiala 1962, 15-17. Teuri 1962, 20, 27. Eloranta 1961, 170-178, 186-188.

²¹⁶ Haatanen 1992, 301.

kehityksen ohjaus ja parempien edellytysten luominen elämään muuttuvassa yhteiskunnassa ei ollut laillisuusnäkemyksen kannalta keskeistä.

On mielenkiintoista verrata näiden 'laillisuusmiesten' näkemystä Lontoossa pidetyn rikollisuuskonferenssin päätöslauseelmiin, joissa korostettiin että nuorisoriikollisuuden kasvu oli tulosta liian tiukasta valvonnasta. Ensinnäkin katsottiin, että yhä suurempi osa rikoksista tuli ilmi tehokkaamman valvonnan ansiosta. Toiseksi, ongelma oli käsitteellinen. Joissakin maissa nuorisoriikollisuuteen laskettiin kuuluvaksi "pienempiä kurittomuudesta tai yhteiskunnallisesta sopeutumattomuudesta johtuvia tekoja".²¹⁷ Laillisuusnäkemyksessä ongelmallista olikin, että siinä haluttiin varsin kovin ottein puuttua nuorten pienempäänkin pahantapaisuuteen ja kurittomuuteen. Yhteiskunnassa haluttiin tehdä selväksi kenelle valta kuului ja vahvistaa kontrollia. Tämän näkemyksen edustajien kaikkein suurin ongelma olikin kontrollin menettäminen tai sen pelko. Kontrolli haluttiin palauttaa autoritäärisin ottein.

4.2. Ymmärtäväistä kasvatusta ja hoitoa

4.2.1. Vastuullisuuden vahvistaminen

Positiiviset ja negatiiviset ilmiöt levisivät nopeasti nuorten parissa ja siksi nuorisoon oli Armo Hormian mukaan helppoa vaikuttaa. Heidän pitäisi vain saada aikuisilta apua sosiaalisesti arvokkaassa toiminnassa. Hormian näkökulmasta rikollisuuden taustalla oli jonkinlainen psyykinen ongelma tai mielisairaus. Hän ei kuitenkaan kannattanut kaiken vastuun siirtämistä pois rikoksen tekijän hartioilta vetoamalla tekoon ymmärtämystä vailla tehtynä. Vastuuntunne oli nimittäin yksi ihmisen psyyken keskeisimpiä ominaisuuksia, joka oli myös rikollisilla, tavallista heikompana tosin. Hormian mielestä vastuusta vapauttamisella edelleen vain heikennettiin jo valmiiksi vähäistä vastuuntunnetta. Ihmisillä oli velvollisuus ylläpitää niin omaa kuin kanssaihminenkin vastuuntunnetta. Ja mitä nuorempana tätä tunnetta pystyttiin vahvistamaan sitä varmemmin se myös onnistui. Hormian näkemyksen mukaan tehokkaaseen valvontaan kuului myös pysyvä yhteiskunnasta eristäminen, jos tilanne sitä vaati.²¹⁸

Hormian edustaman hoitonäkemyksen lääkkeenä nuorisoriikollisuuteen oli poikkeavien yksilöiden tehokas hoitaminen. Psyykkisen ongelman tai mielisairauden hoidon oli oltava jämäkkää, eikä yksilöä voitu sen nojalla vapauttaa rikollisesta teosta. Niin sairaan tai poikkeavan yksilön kuin ympäröivän normaaliyhteiskunnan etu oli, että poikkeavuuteen puututtiin. Puuttumisella luotiin yksilölle mahdollisuudet tulla toimeen eli sopeutua normaaliyhteiskuntaan tai hänelle tarjottiin ympäristö, jossa hänen oli mahdollista tulla toimeen poikkeavuutensa kanssa. Nuorisoriikollisuuteen reagoimisessa

²¹⁷Nuorisoriikollisuuden uudet muodot..., 15.

²¹⁸Hormia 1962b, 73-74.

Hormian hoitonäkemys oli itse asiassa aika lähellä laillisuusnäkemystä. 'Laillisuusmiehet' halusivat selvästi rangaista rikoksen tehnyttä nuorta, Hormian edustamassa hoitonäkemyksessä rikoksen tehnyttä piti pakkohoitaa, eristää muusta yhteisöstä. Hoitonäkemyksessä oli yhtäläisyyttä laillisuusnäkemykseen myös siinä, että kummassakaan ei vaadittu yhteiskunnan normien muuttamista aikakautta vastaaviksi, vaan yksilöä vaadittiin sopeutumaan vanhojen normien vaatimuksiin. Jos yksilö ei kyennyt noudattamaan vallassa olleita normeja, yhteiskunnan oli asiallista siirtää hänet kauemmaksi normaaliyhteiskunnasta. Näkemysten välinen ero oli käsitys nuorisoriikollisesta; hoitonäkemyksessä nuorisoriikollinen oli selvästi epänormaali, joka tarvitsi hoitoa, kun taas laillisuusnäkemysessä hän oli normaali nuori, joka vain käyttäytyi ajattelemattomasti ja ojentautui vanhanaikaisella kurilla. Näkemykset erosivat enemmän nimellisesti kuin sisällöllisesti. Sisällöllisesti hoitonäkemys sijoittui laillisuusnäkökulman ja ymmärtävän suhtautumisen välimaastoon.

Laillisuus- ja hoitonäkemyksissä heijastuivat vahvimmin vanhat arvostukset ja muuttuvan yhteiskunnan vierastaminen. Ne olivat erityisen voimakkaita 1950-luvulla ja niillä oli silloin suurempi kannatus, mutta näkemysten propagoijat pitivät niistä kiinni vielä 1960-luvullakin. Niissä näkyivät sellaiset 'vanhakantaiset' piirteet, jotka pitivät ihmisiä ainakin ideologisesti kiinni vanhassa.²¹⁹ Vaikka yhteiskunnassa tapahtui 1950-luvulla suuria ulkoisia muutoksia, ei se tarkoittanut, että niitä olisi heti hyväksytty. Uusi ja vanha elivät rinnakkain. Laillisuus- ja hoitonäkemyksen edustajat uskalsivat kritikoida aika voimakkaasti yhteiskunnallista muutosta. Heidän mielestä kehitys oli huolestuttavaa, jos materialismi ja teknologia korvasivat henkiset arvot. Muutokseen sopeutuminen ja sen hyväksyminen vaati sulatteluaikaa.

4.2.2. Ensisijaisesti nuorisoriikollisuuden ehkäisemistä

4.2.2.1. Vanhempien vastuu kasvatustyössä

Ymmärtävämmän suhtautumisen puolella rikosten ehkäiseminen sai kuitenkin suuremman painon, kuin rikollisten rankaiseminen. Guy von Weissenberg, joka 1920-luvulta lähtien oli ollut aktiivisesti mukana kehittämässä vapaata nuorisokasvatustyötä, kirjoitti vuonna 1956 Lapsi ja nuoriso -lehdessä, että yhteiskunnassa oli hyväksytty periaate, jonka mukaan se oli vastuussa jäsentensä menestyksestä ja hyvinvoinnista. Tämän periaatteen toteuttaminen merkitsi, että yhteiskunnan tuli kiinnittää huomiota ja ryhtyä tarpeellisiin toimenpiteisiin mikäli yksilön sopeutumisessa ilmeni ongelmia. Sopeutumisella von Weissenberg tarkoitti yksilön kehitystä tasapainoiseksi, rakentavaksi, yhteisökelpoiseksi persoonallisuudeksi ja kansalaiseksi.²²⁰ Koska

²¹⁹ Ks. Johdanto, 1.

²²⁰ von Weissenberg 1956, 5-6. Von Weissenbergin mukaan nuorisotyössä tuli tähdätä nuoren luonteenkasvatukseen, johon kuului tahdonlujouden, vastuuntunteen ja moraalisen ryhdin kehittäminen. Näillä eväillä nuori oppisi pärjäämään ja sopeutumaan ympäröivään yhteiskuntaan itsenäisesti. Näiden

nuorisorikollisuuden, joka ilmensi sopeutumattomuutta, voimakkaimpia syitä oli vajavaiset kotiolot, oli myös rikollisuuden ehkäisemiseksi tärkeää puuttua niiden kotien lasten elämään. Tulos oli sitä parempi mitä aikaisemmin viranomaiset ottivat kehoissa olosuhteissa kasvaneen lapsen elämän tarkkailun asiakseen. Esimerkiksi Vaasan sosiaalijohtajana toiminut Reino Salo kirjoitti, että huostaan otettavat lapset olivat yleensä todella vaaranalaisista oloista. Sellaisissa tapauksissa oli parempi, että lapsi otettiin huostaan ennen kolmatta ikävuotta. Mitä myöhempään huostaanotto tapahtui sitä todennäköisempää oli, että lapsesta tuli pahantapainen (tai sitä ei kyetty kitkemään hänestä pois) ja alkoi kärsiä psyykkisistä häiriöistä. Hänen mukaansa tulevaisuuden kannalta oli vaarallisempaa, että alle 14-vuotias lapsi osoitti pahantapaisuutta, kuin jos 14-vuotias, sillä 14-vuotiailla pahantapaisuus kuului paljolti ikäkauteen.²²¹ Näinkin rajulla toimenpiteellä haluttiin ehkäistä mahdollista rikollisuutta.

Nuorisorikollisuuden ehkäisemisessä oli yleisemminkin tärkeää aikuisten, nuorten vanhempien elämään ja ratkaisuihin vaikuttaminen. YK:n konferenssin päätöslauselmissakin korostettiin vanhempien vastuuta nuorista. Nuorisorikollisuus oli ensisijaisesti kasvatuksellinen ongelma ja siksi perheellä ja koululla oli siinä suuri osuus. Jos nuoriso oli vailla vanhempien opastusta, oli silloin syytä tehostaa kasvatusta niin nuorten kuin täysi-ikäistenkin tasolla. Tällaisen kasvatuksen merkitys oli sukupolvien välisen kuilun pienentäminen "lisäämällä molemminpuolista ymmärtämystä ja myötätuntoa sekä moraalista ja sosiaalista vastuuntunnetta."²²² Suomessa haluttiin saada äidit takaisin kotiin kasvattamaan lapsia, ratkaisu olisi ollut äidinpalkan maksaminen. Jos äidillä ei ollut mitenkään mahdollista pysyä kotona, oli lapsille järjestettävä kunnollinen kokopäivähoito. Perheiden ongelmia oli ryhdyttävä ratkomaan sosiaalipolitiikan avulla, oli pystyttävä tarjoamaan avioliittoneuvontaa, A-klinikka-toimintaa ja yleistä kansalaisvalistusta. Kasvatusneuvolatoiminta oli yksi tapa, jolla pyrittiin tukemaan perheitä. Niitä alettiin perustaa 1950-luvulla ja vuosikymmenen loppupuolella niitä oli suurimmissa asutuskeskuksissa.²²³

Vaikka useimmiten kasvatuksessa korostettiin äidin roolia, uskallettiin muutamissa artikkeleissa vedota myös isän osuuteen kasvatuksessa. Isän rooli nähtiin merkittävämpänä poikien kohdalla.²²⁴ Idyllissä äiti saattoi viettää päivänsä huolehtien perheestä ja kodista ja työpäivän jälkeen isä vietti enimmänsä aikaansa kotona perheen parissa. Yhteiskunnan perusinstituution avioliiton merkityksen säilyttämisen vuoksi oli tärkeää, että lapset oppivat oikeat sukupuoliroolit. Isän tuli siis olla mallina pojilleen. Alettiin ymmärtää, etteivät lapset oppineet vanhempiensa arvostuksia ellei niitä

lisäksi oli hyvä pitää huoli nuoren fyysisestä kunnosta sekä tietomäärän kartuttamisesta. Nieminen 1995, 185-187.

²²¹ Salo 1954, 26-28. Ks. myös Lampi 1953, 28-29 ja Lampi 1954, 13. Anttila ja Christiansen 1963, 438.

²²² Nuorisorikollisuuden uudet muodot... 17-18.

²²³ Minkkinen 1962, 49-50. Ks. myös Lampi 1959, 35. Pulma 1987, 224.

²²⁴ Staaf-Busch 1965, 47, 68-70. Vrt. esim. Minkkinen 1962, 49 ja Saari 1949, 109-113.

opetettu. Arvojen säilyttäminen sukupolvelta toiselle ei onnistunut ainakaan silloin, jos vanhemmat eivät olleet kotona siirtämässä kulttuuriperintöään lapsille.²²⁵

Murrosiän aiheuttamista vaikeuksista ja sen asettamista haasteista vanhemmille alettiin 1960-luvulla kirjoittaa enemmän. Lapsi- ja nuorisopsykologiaa käsitteleviä kirjoja ja artikkeleita alkoi ilmestyä enemmän. 1950-luvullakin ilmestyi vastaavaa kirjallisuutta, mutta niiden vaikutus alkoi näkyä vasta lähempänä 1960-lukua.²²⁶ Vanhempien tuli olla kotona lempeitä ja ymmärtäväisiä, unohtamatta kuitenkaan lujuuutta ja täsmällisyyttä. Lapsilta tuli myös vaatia jotain, mutta ilman rangaistuksia ja uhkauksia. Murrosikäiset alkoivat vapautua vanhempien vaikutuksen alta, mutta se ei tarkoittanut etteivätkö he olisi tarvinneet ja kaivanneetkin huolenpitoa. Vanhempien oli tärkeää ottaa aikaa tutustuakseen uudelleen murrosikään astuneeseen lapseen, sillä tämän maailma oli muuttunut kovin paljon. Se vaati vanhemmilta kasvatuksen mukauttamista ja joustavuutta.²²⁷ Murrosikää käsittelevän kirjallisuuden leviäminen oli osoitus ilmapiirin vähäisestä vapautumisesta. Puberteettiin liittyvästä seksuaalisuudestakin uskallettiin puhua hieman enemmän julkisuudessa, vaikka useimmilla siihen liittyvät asiat varmasti säilyivätkin kiellettyinä puheenaiheina. Seksuaalisuuteen liittyvien asioiden käsittely oli kuitenkin lähtöisin nuorten 'huolestuttavasta' käyttäytymisestä. Aihepiirin asiallinen käsittely tuli välttämättömäksi, jotta nuoret eivät olisi oppineet 'väärä', sovinnaisuutta vastustavia seksuaalisen käyttäytymisen muotoja.

4.2.2.2. Nuorten koulutusmahdollisuuksien turvaaminen

Nuoriin itseensä piti taas vaikuttaa erityisesti koulun ja vapaa-ajan saroilla. Niillä oli mahdollista vähentää huonojen kotiolojen aiheuttamia häiriöitä. Ensinnäkin oli varmistettava, ettei vanhempien varattomuus tai kodin sijainti olleet esteenä koulutuksen saannille. Koulutus tuli olla kaikkien saatavilla. Peruskoulutuksessa oli taattava kaikille perustiedot, yleissivistystä, jonka avulla oli mahdollista toimia ja pärjätä nykyaikaisessa yhteiskunnassa. Erityisesti peruskoulutuksessa oli huomioitava, että koulun tuli antaa oppilaille kasvatusta ja henkisiä välineitä myös vapaa-ajan viettämiseen.²²⁸ Koulu oli tehokas kanava nuorten elämän valvontaan. Sinne piti perustaa sosiaalityöntekijöiden virkoja, sillä sosiaalityöntekijällä oli mahdollisuus perehtyä opettajien havaitsemaan laiminlyöntitapaukseen. Laiminlyönnin ilmentymiä nuorena olivat muun muassa osaamattomuus kouluaineissa, huomiota herättävä pukeutuminen ja poikkeava käytös. Kansakouluihin perustettiin ensimmäiset kuraattorin

²²⁵ Ks. Tuominen 1991, 34-35. On mielenkiintoista miten äidit nähtiin niin keskeisenä syyllisenä nuorisoriikollisuuden kasvuun. Antu Soraisen mukaan sotien jälkeen kontrolli kiristyi naisten kohdalla, koska se muutenkin etsi uusia kontrollin kohteita. Sorainen 1996, 187.

²²⁶ Joitain 1950- ja 1960-luvulla ilmestyneitä lapsi- ja nuorisopsykologisia tai siihen perustuvia artikkeleita: von Weissenberg 1956. Bredenberg 1961. Anttila ja Christiansen 1963. Frisk 1964.

²²⁷ Staaf-Busch 1965, 17-18, 29-33. Ks. myös Frisk 1964, 262, 265.

²²⁸ Wilenius 1964, 8-9, 14.

toimet vuonna 1966.²²⁹ Tärkeää oli myös varmistaa, että nuorille oli tarpeeksi jatkokoulutuspaikkoja. Korkeakoulujen piti olla avoinna myös vähävaraisille ja ammattikoulupaikkoja tuli lisätä. 1964 Kauko Lampi huomautti koulutuskysymyksen ajankohtaisuudesta, sillä suuret ikäluokat olivat pian saapumassa jatkokoulutusikänsä. Heidän tulvaansa ei ollut ennakoitu koulutuspaikkojen lisäämisellä, pikemminkin yhteiskunnassa oli lisätty erilaisia karsintoja ja kynnyksiä kuin lisätty mahdollisuuksia. Käytännössä tämä tarkoitti hyvin epämääräistä tulevaisuutta monille nuorille. Se saattoi ajaa monet välinpitämättömyyteen, holtittomuuteen, piittaamattomuuteen ja katkeruuteen. Nämä nuoret tunsivat olevansa ylijäämää, joille ei ollut tilaa kodissa tai koulussa. He olivat tulevaisuuden nuorisorikollisia.²³⁰

Yhteiskunnassa jouduttiin 1950- ja 1960-luvulla lisäämään koulutuspaikkoja lähes jokaisella koulutusasteella. Mitä enemmän oppilaita suoritti keskikoulun, sitä enemmän tarvittiin lukioita ja sen jälkeen myös jatkokoulutuspaikkoja niin ammatillisella kuin akateemisella sektorillakin. Tähtäimessä oli tarjota kaikille keskikoulun ja oppikoulun käyneille jatkokoulutuspaikka. Pitkäjänteinen koulutusjärjestelmän kehittäminen ja laajentaminen alkoi lähinnä 1950-luvun loppupuolelta. Tuolloin suurten ikäluokkien paine oli akuutti. Siihen asti koulutuspolitiikkaakin oli leimannut niukkuus ja säännöstely.²³¹ Muuttuvassa yhteiskunnassa koulutuksen järjestämisellä oli kuitenkin huomattavasti suurempi merkitys kuin aikaisemmin. Koulutus valjastettiin palvelemaan erityisesti työelämän tarpeita, koulutusta lisättiin erityisesti teknillisellä ja kaupallisella alalla. Vuonna 1958 jokainen 20 000 asukasta käsittävä kunta velvoitettiin perustamaan kunnallinen ammattikoulu, jonka tuli sisältää metallityö-, kone-, korjaus-, puutyö-, rakennus-, ompelu-, ja ravintolaosasto.²³² Ylioppilaiden jatkokoulutusmahdollisuuksia lisättiin 1960-luvulla muun muassa vahvistamalla maakuntakorkeakoulujen asemaa. Oulun yliopiston perustamisesta ja Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun laajentamisesta tehtiin päätökset 1950-luvun lopulla. 1960-luvun puoliväliin osattiin odottaa suuria ylioppilasmääriä.²³³ Uusilla jatkokoulutusjärjestelyillä siirryttiin uuteen oppilaskarsintaan. Aikaisemmin oppikoulu oli tarkoitettu eteville, hyvillä oppilaille ja heidät haluttiin myös kouluttaa korkeakouluissa. Ammattikouluun menivät ne, joilla ei katsottu olevan lahjoja muuhun kuin hyvin käytännönläheiseen työhön. Uudessa järjestelmässä koulutus erikoistui ja jakautui useimmille tasoille, se hierarkisoitui. Yksilö haluttiin ohjata sellaiselle alalle, jonka hän taisi parhaiten ja sitä kautta kehittää hänen erikoisosaamistaan. Katsottiin, että yhteiskunta hyötyi siitä, että kaikki sen jäsenet tekivät itselleen mieluista ja omia kykyjä vastaavaa työtä.²³⁴ 1950- ja 1960-luvulla aiheutunut huoli nuorten asemasta yhteiskunnassa ja sopeutumattomasta käyttäytymisestään toimi lähinnä kipinäna pitkäjänteisemmälle koulutussuunnittelulle.

²²⁹ Soine 1961, 21. Pulma 1987, 225.

²³⁰ Lampi 1964, 9-10. Wilenius 1964, 15.

²³¹ Autio ja Heikkilä 1991, 430-432.

²³² Hovi ym. 1989, 106-110. Lappalainen 1991, 107.

²³³ Kangas 1992, 201-205, 231. Ks. myös Heiskanen ja Mitchell 1985, 95-96.

²³⁴ Hovi ym. 1989, 109-111.

Uusi koulutuspolitiikka alkoi muotoutua voimakkaammin vasta 1950-luvun lopulta lähtien. Sen avulla pystyttiin osaksi vastaamaan suurten ikäluokkien sijoittamisepaineisiin, mutta suurten ikäluokkien kasvukipuja sillä ei välttämättä ehditty lieventää.

4.2.2.3. Sääntöjen kunnioittamisen opettaminen

Monet pitivät koulun tärkeänä tehtävänä normien opettamisen. Kodeilla oli ensisijainen vastuu oikeiden sääntöjen opettamisessa, mutta koulujen merkitys tässäkin asiassa kasvoi mitä huonommat olivat jonkun kotiolot. Raatimies Niko Oksasen mielestä oikeustaju oli tulevan elämän perusta. Koululaisille tuli opettaa oikeudenkäytöstä ja tuomioistuimen menettelytavoista. Erityisesti ”sillä ikäasteella, jolla nuoret ovat kuohuntaiässä” oli tärkeää kertoa lainrikkomisen seurauksista.²³⁵ Oksasen lisäksi suomalaiset poliisit kunnostautuivat nuorisoriikollisuuden ehkäisykeskustelussa käytännöllisten ratkaisujen kehittäjinä. Ainakin Poliisimies-lehdessä konkreettisesta nuorisoriikollisuuden ehkäisystä oli monia esimerkkejä. 1957 Poliisimiehessä julkaistiin yhdysvaltalaisen tuomarin Alan R. Fraserin artikkelin Rikollisuuden ennaltaestämisestä nuorten parissa.²³⁶ Fraser kertoi ennaltaehkäisevästä ohjelmasta, joka toteutettiin kouluissa yhdessä opetusviranomaisten ja oppilaiden kanssa. Luokissa pidettiin keskustelutunteja rikollisuudesta, joissa käsiteltiin rikollisuusmääriä, kerrottiin eläviä esimerkkejä siitä miten jostain oli tullut rikollinen. Oppilaille annettiin mahdollisuus tehdä kysymyksiä heitä askarruttavista rikollisuuteen liittyvistä asioista, niin ryhmissä kuin kahdenkeskisesti opettajien tai esitelmöimässä olleen lainvalvojan tai entisen rikollisen kanssa. Tällaista rikosopetusta oli tarkoitus pitää säännöllisesti, eikä jättää vain yhteen kertaan. Päämääränä toiminnassa oli, että nuoriso alkoi tajuta, että ”rikos on tyhmintä ja tolkkuttominta inhimillistä toimintaa.”²³⁷

1960-luvun alussa Poliisimiehessä ilmestyikin artikkeleita, joissa raportoitiin vastaavanlaisista kokeiluista Suomen kouluissa. Asialla olivat Suomen Rikospoliisien Liitto ja Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Poliisi oli hyvä vaihtoehto kertomaan rikosasioista, sillä hän herätti nuorissa enemmän mielenkiintoa kuin oma opettaja, oppilaat kuuntelivat herkemmin poliisin antamia varoituksen sanoja. Yhteiskunnalla oli velvollisuus valistaa nuoria ’oikealla tiedolla’ vastapainoksi kaupalliselle propagandalle. Kuten komisario Väinö Rautio asian ilmaisi: ”on mielestäni varsin paikallaan, että asioista perillä olevat henkilöt antavat nuorisolle oikean ja vääristelemättömän kuvan rikoksesta ja sen seuraamuksista ja samalla kumoavat ne harhakäsitteet, joita heille muualta syötetään.”²³⁸ Kokeilua jatkettiin ainakin kahtena vuonna ja sitä oli kehitetty

²³⁵ Oksanen 1957, 9-10.

²³⁶ Artikkelin oli lyhentäen kääntänyt Iivari Hälvä Keskusrikospoliisista.

²³⁷ Fraser 1957, 578-580.

²³⁸ Rautio 1962, 422. Vuotta myöhemmin lehdessä kerrottiin Raution pitämästä koululaisille tarkoitettusta näyteluennosta, jossa hän kertoi muun muassa, että ”Rikolliset ovat kurjia, onnettomia raukkoja, joista suurin osa on luonnevikaisia, psykopaatteja. He eivät sovellu yhteiselämään toisten ihmisten kanssa,

kouluttamalla luentoja pitäviä poliiseja opetuspedagogisilla neuvottelupäivillä. Kokeilusta huomioitiin miten ”nuoret saivat todeta, että poliisi todellakin haluaa auttaa heitä ja opastaa vilpittömästi oikealle tielle”.²³⁹ Tärkeää olikin, ettei poliisi mennyt kouluun moralisoimaan eikä pelottelemaan. Jos nuorella oli positiivisia kokemuksia poliisista, tuli hänestä luultavasti myöttämielinen yhteiskunnan sääntöjä kohtaan.²⁴⁰ Vuonna 1964 poliisit yrittivät edelleen luoda parempaa yhteyttä nuorisoon. Silloin Poliisin Päivän-tunnus oli Poliisi ja nuoriso—kädenojennus.²⁴¹ Poliisi halusi auttaa nuoria pysymään kaidalla tiellä ystävällisin, mutta varmoin ottein.

Poliisimieheissä käsiteltiin muutenkin sitä, miten poliisin tuli suhtautua nuoriin. Konstaapeli Risto Laine kirjoitti, että kaikki ne, joiden vaikutus tavalla tai toisella vaikutti kasvatettavaan olivat tahattomia kasvattajia. Poliisi oli juuri tällainen. Tahattomien kasvattajien, kuten poliisin, rooli nuoren elämässä saattoi olla hyvinkin tärkeä silloin kun nuori kävi läpi murroskautta, esimerkiksi, kun hän oli saavuttanut oppivelvollisuusiän, eikä hänellä ollut kasvattajia ohjaamassa eteenpäin. Tällaisessa murrosvaiheessa nuori tarvitsi esikuvia. Ketä tahansa henkisesti voimakkaampi, joka miellytti nuorta kävi esikuvasta. Poliisilla oli mahdollisuus ryhtyä nuoren murrosvaiheen esikuvaksi, sillä poliisit pitivät vahtia julkisilla paikoilla, joissa nuoret viettivät kavereiden kanssa aikansa. Mahdollisuudet nuorten kanssa kommunikoimiseen olivat erinomaiset. Poliisilla oli valittavanaan halusiko hän olla ’tsaarinaikainen virkanyrkki’ vai alastaan kiinnostunut poliisi. Alastaan kiinnostuneella poliisilla oli halu luoda turvallisuudentunnetta, estää rikollisuus, ymmärtää inhimillisiä erehtymisiä ja opastaa muita välttämään niitä. Lisäksi hän suhtautui asiallisesti nuoriin, eikä unohtanut arvokkuuttaan tai inhimillisyyttään. Oli tärkeää ettei poliisi ollut tuomari, vaan yksi kanssaihminen joukossa. Vartiopoliisi voi kadulla jäädä jutustelemaan nuorten kanssa mieluummin kuin käyttää aikaansa nuorten kytäämiseen tietäessään hyvin, että nuoret tekivät paljon liikenne-rikkeitä.²⁴²

Pienessä kaupungissa, kuten Jyväskylässä poliisin oli varsin helppo pitää nuoria silmällä. Nuoret kokoontuivat tietyissä paikoissa. Nuoriin kohdistuneen valvonnan tehokkuutta osoitti monet rikokset, joissa poliisi sai nuoren kiinni itse teossa (esimerkiksi AL:n alkoholin kauppaaminen, TL:n ja KT:n bensan varastamiskeikka). Liikenteen valvomisen saralla autoja ei ollut vielä niin paljon, etteikö sääntöjen vastaisesti ajeleva olisi erottunut joukosta varsinkin, jos kyseessä oli nuori kuski.²⁴³ Jyväskylässä poliisi oli myös mukana nuorisotyössä. Esimerkiksi vuonna 1961

eivätkä he koskaan myönnä olevansa väärässä.(...)Jo keski-ikään tullessa on rikollinen tavallisesti täydellinen ihmisraunio, joka toteaa avoimesti, että hänen elämänsä on valunut hukkaan.” Tästä heijastuu mitä voimakkaimmin vanha, perinteinen suhtautuminen rikollisiin. Rikoksen tehnyt ihminen oli luonteeltaan rikollinen. Nimim. ”R. Ola” 1963, 309.

²³⁹ Nimim. ”R. Ola” 1963, 309.

²⁴⁰ Nimim. ”R. Ola” 1963, 309.

²⁴¹ Jarva 1966, 297.

²⁴² Laine 1963, 170-172.

²⁴³ Tommila 1972, 632.

järjestetyn Tavaksi hyvät tavat –teemakuukauden aikana yksi yhteistyökumppaneista oli poliisi.²⁴⁴

4.2.2.4. Ohjattua harrastustoimintaa

Koulu oli hyvä paikka myös nuorten harrastustoiminnan ohjaamiseksi. Siellä oli mahdollista ohjata nuoret monipuoliseen kulttuuriharrastuneisuuteen. Tällainen pohja varmistaisi sisällöllisesti rikkaan vapaa-ajan vieton myös myöhemmällä iällä.²⁴⁵ Mutta koulujen harrastustoiminnan ohella oli kehitettävä myös muuta toimintaa. Pelkkä harrastustoiminnan lisääminenkään ei auttanut, vaan nuorille oli tärkeä luoda myös aivan omia konkreettisia tiloja, sillä ”on vaikeata olla olematta missään ja tekemättä mitään”²⁴⁶ Lisäksi niissä piti olla aikuisia, jotka olivat ohjaamassa toimintaa ja joiden kanssa nuoret saattoivat keskustella, toisin sanoen ”Pingis ei ratkaise ongelmia!”²⁴⁷ Käsitykset siitä minkälaista nuorisotyötä ja ohjattua harrastustoimintaa nuoret tarvitsivat jakautuivat kahtia. Toiset halusivat nostaa kunniaan vanhat kunnan harrastusmuodot, joita oltiin kehitetty 1920- ja 1930-luvulla. Jotkut kuitenkin ymmärsivät, että pelkkä perinteisten harrastusmuotojen kehittäminen ei riittänyt, vaan nuorisotyötä tuli kehittää täysin uusiin suuntiin.

Nuoret tarvitsivat ’raikasta aatteellisuutta’, sillä aatteiden parissa voi kasvaa sosiaalisuuteen ja valveutuneisuuteen. Nuorisotyötä tuli kehittää monipuoliseksi ja puoleensa vetäväksi, nuorisotyöntekijöitä tarvittiin lisää. Tärkeää oli kehittää nimenomaan kunnallista nuorisotyötä, sillä Turussa 1961 esitelmöineen Jaakko Minkkisen mukaan se kykeni kokoamaan nuoret yhteen. Sen avulla voi myös ongelmanuoret ohjata kunnollisten nuorten seuraan.²⁴⁸ Harrastustoiminnan kehittämisellä oli tarkoitus suunnata ”merkittävä annos harhaan joutunutta toiminnan ja seikkailun halua” muuhun toimintaan.²⁴⁹ Erityisen hyvää oli järjestää nuorille ohjattua urheilutoimintaa. Muita hyviä harrastuksia olivat radion, moottorien ja lennokkien rakentelu. Nuorisotyö järjestettiin vielä 1950- ja 1960-luvulla järjestöjen kautta. Poliittinen tilanne heijastui nuorisotyöhön ja niinpä maahan syntyi erityisesti kommunistisia ja maalaisliittolaisia nuorisoseuroja ja -yhdistyksiä. Harrastuksista nuoria vedettiin mukaan keräilytoimintaan, tekniikkaan, moottoreihin ja lemmikkeihin liittyviin harrastuksiin.²⁵⁰ Vuoteen 1955 mennessä yli puolet maan nuorista kuului vähintään yhteen nuorisoyhdistykseen. Urheiluseurat olivat suosituimpia harrastusseuroja ja puoluepoliittiset järjestöt kokosivat noin kymmenesosan nuorista. Partio toiminta oli tyypillistä keskiluokkaisille nuorille, jotka hakeutuivat myös taiteellisiin harrastuksiin.

²⁴⁴ Niiranen ja Nurmi 1997, 66.

²⁴⁵ Wilenius 1964, 18-20.

²⁴⁶ Apajalahti 1959, 283. Ks. myös Staaf-Busch 1965, 150, 155, 161.

²⁴⁷ Staaf-Busch 1965, 154.

²⁴⁸ Minkkinen 1962, 53-57. Ks. myös Bredenberg 1961, 128-130.

²⁴⁹ Lampi 1953, 30. Ks. myös nimim. ”Laius” 1956, 448.

²⁵⁰ Nieminen 1995, 259. Lampi 1953, 31-32. Lampi 1954, 13.

Maatalouskerhot ja nuorisoseurat vetivät luonnollisesti puoleensa maalaisnuorison. Kristilliset kerhot kokosivat nuoria kaikista yhteiskuntaryhmistä edelleen 1950-luvulla.²⁵¹

Ohjattujen harrastusten parissa olevat nuoret ajautuivat harvemmin rikollisuuteen. Nuorisotoiminta olikin suunnattava myös kaupunkien vähäosaisimmille asuinalueille. Ongelmana eivät viranomaisten mielestä olleet ne yli puolet nuorista, jotka osallistuivat harrastuksiin, vaan ne, joita ei niiden pariin ollut saatu. Sopeutumattomille nuorille olisi pitänyt perustaa erityisiä kerhoja, sillä he kartoivat tavallisia järjestöjä ja harrastustoimintaa. Esimerkiksi poliisit olisivat voineet järjestää nuorille suunnattua liikennepartiotoimintaa tai poliisin nuorisokerhoja. Verrattuna tavallisiin urheilukerhoihin, niissä oli uutuudenviehätystä ja niissä nuoret saattoivat tehdä jotain oman turvallisuutensa hyväksi. Poliisin oli huomioitava tällaisessa toiminnassa ensisijaisesti 'ns. tuhmat pojat'.²⁵² Toinen ryhmä, joita piti tukea nuorisotyöllä oli kaupunkieihin muuttavat nuoret. Heidän sopeutumistaan kaupunkiyhteiskuntaan piti helpottaa. Paras vaihtoehto oli luoda edellytyksiä nuorten kotiseuduilla pysymiseksi.²⁵³

Harrastustoiminnan kehittämisessä oli olennaista myös se mille ikäkausille se suunnattiin. Nuorempiin murrosikäisiin eli 13-15-vuotiaisiin ei ollut kiinnitetty tarpeeksi huomiota. He olivat Dagny Staaf-Buschin mukaan juuri sitä porukkaa, joka ajautui kaduille ja baareihin. He olivat liian nuoria pääsemään tansseihin ja muihin huvituksiin, mutta liian vanhoja viettämään kaikkea aikaansa kotonakaan. Sen seurauksena he ”käyttäytyivät kuin huligaanit, juovat, tappelevat ja varastavat.”²⁵⁴ Nämä nuoremmat ongelmanuoret oli suhteellisen helppo saada toimintaan mukaan, kunhan se liittyi heidän omiin kiinnostuksen kohteisiinsa. Staaf-Busch totesi, etteivät tuon ikäiset olleet kiinnostuneet asioista, jotka liittyivät uskontoon, raittiuteen tai partiotoimintaan. Eivätkä he olleet heti valmiita tekemään mitään mikä vaati työtä. Nuorisotyöntekijän piti jaksaa jutella ja kuunnella nuoria ilta toisensa jälkeen.²⁵⁵ Nuorisotyöntekijälle tärkeintä tuli olla ”nuoret itse, heidän henkilökohtaiset ongelmansa, heidän vaikeutensa, sakin rakenne ja normit, sakin painostus jne. Ja tällaiselle täytyy nykyajan nuorisohjaajan voida omistautua, ei rahan hankkimiselle.”²⁵⁶ Nuorisotyötä ei pitänyt siis ainoastaan lisätä, vaan se piti uudistaa kokolailla. Tämä vaati aika paljon aikuisilta. Jaakko Minkkinen esittikin kysymyksen, että tunsivatko vanhemmat oikeasti nuorten tarpeita. Nuorten tarpeet olivat ehkä muuttuneet, koska aika oli uusi. Nuoret elivät ainoastaan tässä uudessa aikakaudessa ja siitä olivat myös heidän tarpeensa lähtöisin.

²⁵¹ Nieminen 1995, 263-264.

²⁵² Lampi 1953, 31-32. Lampi 1954, 13. Bredenberg 1961, 129-130. Nimim. ”Laius” 1956, 447-448.

²⁵³ Bredenberg 1961, 126-127, Lampi 1964, 11.

²⁵⁴ Staaf-Busch 1965, 56. Staaf-Busch kirjoitti, että oppikoululaisilla oli toimintaa teinikunnissaan ja 16-vuotiaisiin työläisnuoriin oli paljon vaikeampaa vaikuttaa, sillä he käsittivät itsensä jo aikuisiksi, vaikkeivät sitä olisikaan. Staaf-Busch 1965, 148.

²⁵⁵ Staaf-Busch 1965, 149-150.

²⁵⁶ Staaf-Busch 1965, 164.

Vanhemmat puolestaan olivat eläneet edeltävääkin kautta, joten heidän vaikuttimensa tulivat yhtäläillä menneisyydestä kuin nykyisyydestä. Vanhempien suhtautumien nuorisoon piti muuttua tämän uuden aikakauden vaatimusten mukaisiksi.²⁵⁷

1950- ja 1960-luvulla viranomaisten parissa ymmärrettiin, että nuorille piti suunnata mielenkiintoisia harrastuksia ja lähestyä myös niitä vierastavia. Ongelmana oli nuorten itsensä omaksumien harrastusten ja vapaa-ajan muotojen vieroksuminen ja vastustaminen. Monien aikuisten oli vaikea nähdä, että nuoret olivat luoneet itselleen muuttuneeseen yhteiskuntaan soveltuvia vapaa-ajan vieton tapoja. Niiden avulla nuoret sopeutuivat ympäröivään yhteiskuntaan—he tekivät sen yksinkertaisemmin, kuin vanhempansa. Nuoret olivat itse aktiivisesti luomassa omaa kaupunkilaiseen ja teollistuneeseen yhteiskuntaan sopivaa kulttuuria. Vanhemmat pitivät kiinni vanhoista kulttuurimuodoista, jotka eivät välttämättä enää sopineet uusiin ympäristöihin. Vanhempien huoli yhteiskunnan heikompien jäsenten sopeutumattomuusoireista sopi luultavasti paremmin heihin itseensä kuin nuoriin.

Nuorisotyön parissa oli kuitenkin jo 1950-luvulla mukana ennakkoluulottomia ihmisiä, jotka tajusivat, että nuorisotyön menetelmät vaativat radikaaliakin uusiutumista. Nuorisorikollisuudesta aiheutunut kiivas keskustelu oli vaikuttamassa siihen, että vuosikymmenen lopulla alettiin kehittää avointa nuorisotyötä, jonka päämääränä oli saavuttaa tavanomaisiin harrastuksiin osallistumattomat nuoret. Mallia saatiin muun muassa USA:ssa harjoitetusta jengityöstä, jossa nuorisotyöntekijät konkreettisesti etsivät niin sanotut ongelmanuoret ja pyrkivät kohtaamaan heidät silmästä silmään. Yhdeksi toimintamalliksi muodostui Suomessakin vuodesta 1957 lähtien nuorisokahvilat, joita perustettiin muutamiin kaupunkeihin. Nuorisokahvilatoiminta ei suinkaan saanut kaikkien nuorten parissa toimivien hyväksyntää, vaan aiheutti kipakkaa kritiikkiä: se ei täyttänyt perinteistä ohjatun harrastustoiminnan muottia, vaan oli lähinnä vain viranomaisten hyväksynnän saanutta nuorison toimetttömyyttä. Nuorisokahvilaidea oli radikaali, koska kahvilan toiminnassa lähdettiin liikkeelle nuorten omista toiveista, heidän omasta kulttuuristaan, ei vain vanhempien hyväksi katsomista vapaa-ajan muodoista. Nuorisokahviloiden kannattajat puolustivat toimintaa muun muassa sillä, että sillä pystyttiin pitämään lättähatut parveilemasta keskustan kaduilta, nuorten kadulla maleksimisestahan juuri oltiin niin monesti huolissaan. Loppujen lopuksi kuitenkin nuorisokahviloilla haluttiin ”saavuttaa järjestöihin kuulumaton kadun nuoriso, antaa sille tilaisuus rakentavaan vapaa-ajan viettoon ja yhdessäoloon sekä ohjata lopuksi se nuorisjärjestöihin.”²⁵⁸ Vaikka päämääränä nuorisokahvilatoiminnallakin oli sopeuttaa nuoret yhteiskunnan hyväksymiin rooleihin, sen merkittävyys oli tavassa lähestyä nuoria. Nuorten omia tapoja ei tyrmätty tai pyritty poistamaan, vaan heille haluttiin sen lisäksi ja sen ohella tarjota myös jotain muuta.

²⁵⁷Minkkinen 1962,48. Vrt. sukupolviteoriat, esim. Karl Mannheim. Puuronen 1997, 78-83 ja Soikkanen ja Vares 1998, 37

²⁵⁸Nieminen 1995, 327. Ks. myös 324-327.

Paikallisella tasolla alettiin 1950-luvun loppupuolelta alkaen muuttamaan nuorisotyön tapoja. Monet pitivät tärkeänä, että kunnallisella tasolla otettiin enemmän vastuuta nuorisotyöstä, varsinkin erityisnuorisotyön saralla. Jyväskylässä kunnallista nuorisotyötä oli alettu kehittämään heti 1940-luvun puolivälissä, jolloin kaupunkiin perustettiin nuorisotyölautakunta ja nuorisotyön ohjaajan virka. Nuorisotyössä kannustettiin muun muassa järjestöjen leiritoimintaa. Ensimmäinen kunnallinen nuorisotila avattiin 1953. 1965 kiinnitettiin enemmän huomiota myös järjestäytymättömään nuorisoon tarjoamalla heille ulkomusiikki-iltoja.²⁵⁹ Nuorisotyöstä haluttiin kuitenkin 1960-luvun puolivälissä siirtyä laajempaan toimintaan, joka ei koskenut pelkästään nuorten vapaa-aikaa, vaan käsitti yleensä nuorten elinolojen ja elämän laadun parantamisen. Nuorisotyöstä siirryttiin 1960-luvun lopussa kokonaisvaltaisempaan nuorisopolitiikkaan. Työn suunnittelussa kunnallisella nuorisotoimella oli keskeisempi rooli ja sen toiminta perustui tutkimustyöstä saatuihin tuloksiin. Nuorisopolitiikasta tuli näkyvää pääasiallisesti vasta 1970-luvulla.²⁶⁰

4.2.3. Nuorten rikollisten hoitaminen

Nuorisorikollisuusongelma vaati ennaltaehkäisemisen lisäksi akuutteja toimia jo rikoksia tehneiden nuorten hoidossa. Uudistusta kaipasi niin rikosoikeudellinen prosessi kuin ehdollisten ja ehdonalaisten rangaistusten valvontatoiminta ja laitoksissa tapahtuva hoito.

Nuoria koskevasta rikosoikeudellisesta prosessista oli 1950-1960-luvulla paljon kirjoituksia. Niissä kuvailtiin sitä miten lain velvoittamia toimenpiteitä sillä hetkellä suoritettiin ja selostettiin myös miten toimia oli tehostettava. Rikosoikeudellisen prosessin osiin haluttiin saada muutoksia. Oli tärkeää huomioida, ettei prosessilla olisi ollut negatiivista vaikutusta nuoreen. Viranomaisten kanssa tekemisiin joutuminen oli alaikäiselle outo tilanne. Siinä oli taattava nuorelle yksilöllinen käsittely, jossa huomioitiin nuoren persoonallisuus ja olosuhteet. Kaarlo Helasvuo oli huolestunut siitä, etteivät nuorisorikosasioissa toimivat kunnalliset sosiaalilautakunnat olleet saaneet tarpeeksi tukea ja ohjausta nuorten asioiden hoitamiseen. Ammattitaidon puute näkyi. Sama ongelma oli Jouni Apajalahden mielestä nuoren oikeusedustuksessa. Sosiaalilautakunnat, joiden velvollisuus oli edustaa nuorta oikeudessa, saattoivat antaa valtakin välinpitämättömästi esimerkiksi kuulusteluja suorittaneelle konstaapelille tai oikeudenpalvelijallekin. Lehdissä kirjoiteltiin usein siitä miten nuori oli oikeudessa välinpitämätön eikä katunut tekoaan.²⁶¹ Apajalahden mukaan tällaisten lehtikuvausten perusteella ihmisille muodostui vääränlainen kuva nuorista rikollisista: ”Olla syytettynä oikeudessa merkitsee psykologisesti katsottuna niin monessa suhteessa epämääräistä ja

²⁵⁹ Niiranen ja Nurmi 1997, 68.

²⁶⁰ Nieminen 1995, 349-351. Heiskanen ja Mitchell 1985, 76-79. Puuronen 1997, 184.

²⁶¹ Helasvuo 1955, 99-100. Ks. myös Apajalahti 1955, 546-547 ja 1960a, 30-32.

labiilia tilannetta, että todellinen ja vilpitön katumus lienee siellä mahdotonta.”²⁶² Oikeudessa nuoren edustajan piti auttaa häntä ymmärtämään mitä siellä tapahtui ja miten siellä toimittiin. Nuorelle oli useasti vaikeaa vastata kysymyksiin, joita oikeudessa esitettiin. Järkevämpää olisi ollut antaa nuoren kertoa ensin itse mitä oli tapahtunut ja sitten vastata esittää täydentäviä kysymyksiä.²⁶³

Helasvuon mielestä Vankeusyhdistyksen (jonka toimihenkilöille jotkut lautakunnat antoivatkin nuoria koskevat tapaukset) asemaa oli vahvistettava niin, että siitä olisi tullut virallinen vankeinhoitoon kiinteästi liittyvä ja sitä täydentävä organisaatio. Vankeusyhdistyksen toiminnan virallistaminen myös rikosasioiden esitutkinnassa palveli niiden joka tapauksessa suorittamia kriminaalihuollon tehtäviä. Nuorten kanssa toimivien viranomaisten määrä vähenisi ja luottamuksellisen suhteen luominen nuoreen oli helpompaa. Apajalahtikin toivoi, että nuorta koskevissa asioissa tehtävät olisi keskitetty yhdelle henkilölle, joka pystyi perehtymään nuoren tilanteeseen kunnolla.²⁶⁴

Ehkä merkittävin kommenttien aihe oli rikostutkinnassa suoritettava rikoksen tehneen nuoren henkilötutkinta. Henkilötutkinnan suorittamisessa oli monen mielestä vakavia puutteita. Tilannetta oli tehostettava, koska henkilötutkinta oli niin keskeisellä sijalla tehtäessä ratkaisuja nuoren tulevaisuuden suhteen. Henkilötutkintaa pidettiin tärkeänä asiakirjana niin tuomioistuimessa kuin vankilaoikeudessa. Se oli myös tärkeä tietolähde vankilan henkilökunnalle sekä ehdonalaisen tai ehdollisen rangaistuksen valvojalle.²⁶⁵ Nuorten rikollisten kohdalla monet halusivat lisätä erityisesti vapaudessa tapahtuvaa huoltoa. YK:n suositusten mukaisesti epäsosiaalista käyttäytymistä tuli hoitaa niin pitkälle kuin mahdollista avohoidolla. Valtion koulukoteihin tarvittiin kyllä lisää paikkoja ja nuori piti sijoittaa koulukotiin jos varoitukset, valvonta ja ohjaavat toimenpiteet eivät auttaneet.²⁶⁶ Nuorta ei pitänyt eristää heti omasta ympäristöstään, vaan pyrkiä sopeuttamaan nuori paikanpäällä. Valvonnan tuli alkaa pienistä varoituksista ja edetä siitä laajempaan puuttumiseen, mikäli sille oli tarvetta. Vapauden riisto oli viimeinen keino. Käytännössä joidenkin nuorten käyttäytymiseen tuli puuttua ennen kuin he ehtivät tehdä mitään varsinaista rikosta. Suomessa nuorten ehdottomien vankeusrangaistusten luku oli Pohjoismaiden suurimpia, jota monet pitivät huolestuttavana kehityksenä. Nuorta rikollista ymmärtämään pyrkivät huomauttivat useasti, että nuoren rikollisen avohoidon edellytyksenä oli kuitenkin valvontajärjestelmän kehittäminen. Pitkällä tähtäimellä se olisi yhteiskunnalle kuitenkin edullisempi vaihtoehto, kuin vankilahoitoon aiheuttamat kustannukset. Vankilarangaistusta ei pitänyt antaa vähäpätöisistä ensikertalaisten tekemistä rikoksista, he eivät olleet vielä paatuneita rikollisia. Epäsosiaalisten nuorten käsittelyn piti

²⁶² Apajalahti 1960a, 32.

²⁶³ Apajalahti 1960a, 27-28.

²⁶⁴ Helasvuo 1955, 99-100. Apajalahti 1955, 546-547.

²⁶⁵ Vaahtera 1950, 433. Voipio 1953, 8. Apajalahti 1960a, 30.

²⁶⁶ Minkkinen 1962, 50, 52-57, 60-62.

kuitenkin olla johdonmukaista ja tinkimätöntä, vastuuta ei saanut vierittää kokonaan pois nuoren harteilta. Valvojan toimi oli vaikea kasvatustehtävä, joka vaati tekijältään lähimmäisenrakkautta ja myötätuntoa. Toimi oli valtion antama luottamustoimi, jossa valvojan oli varmistettava, että nuori vietti nuhteetonta elämää. Valvojan tuli olla ajan tasalla siitä mitä nuoren elämässä tapahtui, avustaa ja opastaa mahdollisissa vaikeuksissa, kuten auttaa vaikkapa työpaikan tai asunnon saamisessa ja neuvoa hyvien harrastusten pariin. Nuoren tuli tavata valvottava tämän kutsusta ja vastata hänen tiedusteluihin. Sääntöjen rikkomisen seurauksena valvoja sai pyytää ehdollisen rangaistuksen täytäntöön panemista tai toisaalta esittää valvonnan lopettamista, mikäli nuori käyttäytyi erityisen hyvin.²⁶⁷

Mikäli nuoren ei katsottu ojentuvan varoituksella tai vapaudessa tapahtuvalla huollolla, oli hänet passitettava johonkin laitokseen. Vaihtoehtoina olivat nuorisovankilat, vankilat, työlaitokset, koulukodit ja erityislaitoksiin kuten psykiatriin hoitolaitoksiin. Valentin Soinen mielestä oli erityisen tärkeää, että luonnevikaiset (psykopaatit) olivat erillisissä vankiloissa, etteivät he häirinneet normaalia vankeinhoitoa. Yleensä vankeinhoitolaitokseen piti saada erikoishenkilökuntaa, kuten psykologeja ja sosiologeja, joita ei ollut yhtään vuoteen 1959 mennessä (psykiatreja oli neljä).²⁶⁸

Ymmärtävän suhtautumisen näkökulmasta rikoksen tehneitä nuoriakin kohtaan haluttiin suhtautua pehmeämmin. Oli tajuttu, että kovilla ja välinpitämättömillä otteilla ei aina päästy hyviin tuloksiin. Pyrkimyksessä heijastuu aikakauden psykologia, jossa kuitenkin korostettiin nuoren mielen herkkyyttä ja epävarmuutta. Nuoriin oli helpompi vaikuttaa, jos heidän kanssaan pääsi hyviin väleihin. Liian autoritäärinen ote saattoi vain pahentaa nuoren uhmaa. Laitoshoitoa ei oltu valmiita sivuuttamaan kokonaan poikkeavien nuorten hoidossa, mutta sitä yritettiin myös kehittää parempaan suuntaan. Nuorisorikollisten huollossa ja hoidossa pyrittiin siirtymään asiantuntevampaan suuntaan.

Tavoissa, jolla nuorisorikollisuuteen haluttiin reagoida näkyi niin vanhat kuin uudenlaisetkin suuntaukset. Lainsäädännöllä reagoiminen sekä kurin palauttaminen edusti vanhoillisinta linjaa, samoin tiettyjen ryhmien ('huonojen' kotien) valvominen ja eristäminen (vajaamieliset). 1950- ja 1960-luvun yhteiskunnan yleiseen kehitykseen liittyviä suuntauksia oli suunnitelmallisuuteen (nuorisopolitiikka, koulutuspolitiikka) tukeutuminen ja uusien nuorisotyön menetelmien (avoin nuorisotyö) kokeileminen. Nuorisorikollisuuden vastustamistoiminnan takana oli kuitenkin vanhoihin arvoihin pohjautuva tavoite: poikkeavien nuorten sopeuttaminen yhteiskuntaan ennen kuin heistä tuli suurempi ongelma. 1950- ja 1960-luvulle leimallista oli kuitenkin se, että nuorison

²⁶⁷ Lampi 1951, 151-152, 236. Anttila W. 1954, 23-27. Soine 1959, 7-8. Minkkinen 1962, 59-60. Hirvi 1966, 40-50.

²⁶⁸ Soine 1959, 8.

piti sopeutua ennen muuta työelämän vaatimiin muotoihin, ei niinkään enää maanpuolustukseen liittyviin.

V Kritiikki ja muutos

5.1. Nuorisoriikollisuuden ja normien uudelleenarvioimista

1950- ja 1960-luvun nuorisoriikollisuuskeskustelu tuotti tulosta. Valtiovallan oli ryhdyttävä toimiin. Oikeusministeriö asetti vuonna 1965 toimikunnan pohtimaan nuorisoriikollisuusasiaa. Toimikunnan tehtävinä oli selvittää nuoriin rikoksentekijöihin kohdistuvan seuraamusjärjestelmän puutteita sekä nuorisoriikollisuuden kasvuun vaikuttavia tekijöitä.²⁶⁹ Toimikunnan puheenjohtajana toimi professori Inkeri Anttila. Komiteanmietintö vaikuttaakin heijastelevan varsin laajasti professori Anttilan käsityksiä. Anttila oli osallistunut nuorisoriikollisuutta käsiteltävään keskusteluun vilkkaasti muutenkin ja julkaissut teoksia aiheesta. Hän oli ehdottomasti yksi aikakautensa merkittävimpiä oikeustieteilijöitä muidenkin kuin nuorisoriikollisuusaiheiden suhteen.²⁷⁰

Komiteanmietintö oli laaja katsaus nuorisoriikollisuuteen. Toimikunta pyrki kartoittamaan koko sodan jälkeisen ajan nuorisoriikollisuustilanteen. Komiteanmietinnössä todettiin, että nuorisoriikollisuus oli kasvanut tasaisesti 1950-luvun alkuvuosien jälkeen. Nuorten tekemät rikokset olivat pääasiallisesti omaisuusrikoksia. Nuorten tekemien rikosten määrä oli noussut, vaikka huomioon otettiin väkiluvunkin nousu. Sitä ei voitu selittää pois seuraamusjärjestelmässä tapahtuneilla muutoksilla. Nuorisoriikollisuuden kasvu oli sidoksissa yhteiskunnan rakenteeseen.²⁷¹ Mietinnön kantava ajatus oli se, että nuorisoriikollisuus oli täysin normaali ilmiö. Siinä kiinnitettiin huomiota muun muassa siihen, miten pieni osa nuorille tyypillisistä rikollisista teoista tuli ilmi; suurin osa nuorista sortui jonkin asteiseen laittomuuteen, mutta kuitenkin vain pieni osa joutui rikosoikeudellisesti vastaamaan teoistaan. Toimikunnan laatiman mietinnön sävy oli voimakkaan asiallinen. Siinä yritettiin selvästi vähentää tunnepitoista suhtautumista nuorisoriikollisuuteen; enää komiteanmietintöön ei liittynyt vahvoja mielikuvia kansan tulevaisuuden rappioitumisesta. Samalla kun lausunnossa todettiin nuorisoriikollisuus normaaliksi ilmiöksi, siinä haluttiin tehdä selvemmäksi eroa normaalien ja poikkeavien nuorten välillä; niiden joiden rikollisuus oli normaalia ja niiden, joiden rikollisuus oli selvästi

²⁶⁹ Komiteanmietintö 1966:A 2, 3.

²⁷⁰ Professori Anttilan lisäksi komiteaan kuuluivat Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston ylimääräinen koulutusjohtaja, lainopin kand. Karl Johan Lång, Kriminologisen tutkimuskeskuksen ylimääräinen assistentti, valtiot. maisteri Patrik Törnudd, Vankeusyhdistyksen valvonnantarkastaja, lainopin kand. Hannes Walin ja fil. tri. Johan Weckroth. Sihteerinä toimi yhtk. lis. Pertti Hemanus. Komiteassa oli huomattavan nuori edustus. Lång, Törnudd, Walin ja Hemanus olivat kaikki 1930-luvun puolivälissä syntyneitä eli selvästi nuoren sukupolven edustajia, jotka tunsivat aikakauden nuorison paremmin. Lång oli myöhemmin seuraava Valentin Soinea Vankeinhoitolaitoksen ylijohtajana ja Törnudd Inkeri Anttilaa Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen johdossa (Anttila johti instituuttia vuodesta 1963 lähtien). Walin otti nuorisoriikollisuuskeskustelussa kantaa vanhoillista rangaistusmentaliteettia vastaan (ks. luku 4.1.). Komitean jäsenet edustivat uutta virkamiessukupolvea. Komiteanmietintö 1966:A 2, 4.

²⁷¹ Komiteanmietintö 1966:A 2, 85.

epänormaalia.²⁷² Komiteanmietinnössä irtauduttiin selvästi sotaa edeltävien aikojen aatteista. Suuri muutos oli siinä, ettei rikollisuutta nähty enää poikkeavana ilmiönä yhteiskunnassa, eikä rikollisen tehnyttä ihmistä poikkeavana jäsenenä. Rikollisuus oli osa yhteiskuntaa, joka lähinnä heijasteli yhteiskunnan negatiivisia puolia, paljasti järjestelmän epäkohtia.²⁷³ Käsitys rikollisuudesta oli komiteanmietinnössä aiempia tulkintoja huomattavasti monimutkaisempi. Rikollisuus ei ollut pahojen tai jotenkin huonompien kansalaisten harrastamaa rappioitunutta toimintaa, vaan saattoi olla kenen tahansa 'kunniallisen' yhteiskunnan jäsenen suorittama harkittu tai harkitsematon teko. Toisin sanoen rikollisuus oli täysin inhimillistä toimintaa ja siksi oli niin tärkeää pohtia tarkkaan minkälaisin sanktioin rikollisuutta rajoitettiin ja miten kiinnijääneisiin rikollisiin suhtauduttiin. Samalla oli tärkeää tutustua rikoksen motiiveihin, koska ne paljastivat laajempia yhteiskunnallisia epäkohtia.

Nuorisoriikollisuustoimikunnan mietinnössä oli useita eri toimenpiteitä, joilla muuttaa siihenastisia nuorisoriikollisuuteen liittyneitä prosesseja. Komitea olisi keventänyt sitä prosessia ja niitä seuraamuksia, joita kohdistettiin pieniin, 'normaaleihin' rikoksiin syyllistyneisiin nuoriin. Tarkoituksenmukaista olisi ollut 15-17- ja 18-20-vuotiaisiin rikoksen tekijöihin kohdistuvien käytäntöjen yhdenmukaistaminen.²⁷⁴ Komiteanmietinnössä haluttiin lisätä syyttäjän ja tuomioistuimen käytössä olevia vaihtoehtoja nuorten rikosentekijöiden kohdalla. Nuoren suorittamaan rikokseen suhtautumisessa komitea korosti erityisistä vaikutuksia. Ensinnäkin toimikunnan mielestä rikosprosessia piti nuorten kohdalla keventää ja toisaalta varmistaa, ettei heidänkään kohdalla oikeusturvaa jätetty sivuseikaksi. Toimikunta suositteli tutkintavankeuden muuttamista tutkintavalvonnaksi ja nuoresta tehtävän henkilötutkinnan kehittämistä.²⁷⁵ Tuomitsematta jättämiskäytäntöä toimikunta toivoi muutettavan monipuolisemmaksi. Se ehdotti, että tuomioistuin voisi käyttää kahdenlaista tuomitsematta jättämisen muotoa. Ensimmäinen vaihtoehto olisi pelkkä nuoren tuomitsematta jättäminen, ilman minkäänlaisia lisäseuraamuksia. Toisessa vaihtoehdossa nuori jätettäisiin ilman rangaistusta, mutta hänet asetettaisiin kuitenkin nuorisovalvonnan alaiseksi pariaksi kolmeksi vuodeksi.²⁷⁶

Yleensä nuorten rikosentekijöiden kohdalla komitea suositteli ”vapaudessa tapahtuvaa käsittelyä.”²⁷⁷ Laitokseen lähettämistä oli todella tarkoin harkittava, koska ”vankilaan joutuminen yleensä suuresti haittaa vastaista sopeutumista. Laitoskäsittely tulee olla

²⁷² Komiteanmietinnössä todettiin: ”kiinni joutuneihin rikosentekijöihin kuuluu huomattava osa sellaisia, joiden rikollisuus on tilastollisesti arvioiden normaalia ja joiden ei sen vuoksi ainakaan erityisistä syistä voida katsoa olevan erikoiskäsittelyn tarpeessa”. Komiteanmietintö 1966:A 2, 86.

²⁷³ Ks. esim. Anttila ja Törnudd 1983, 42.

²⁷⁴ Se suositteli, että syyttämättä ja tuomitsematta jättäminen mahdollistettaisiin myös 18-20-vuotiaiden kohdalla. Komiteanmietintö 1966:A 2, 86.

²⁷⁵ Komiteanmietintö 1966:A 2, 85-86.

²⁷⁶ Komiteanmietintö 1966:A 2, 86.

²⁷⁷ Komiteanmietintö 1966:A 2, 86.

hoidollisesti erittäin tehokasta haittavaikutusten edes osittaiseksi eliminoimiseksi.”²⁷⁸ Laitoshoidon tarvitsevat nuoret olivat ”joissakin suhteissa keskimääräisestä poikkeavaa ainesta” ja he olivat ”erikoiskäsittelyn tarpeessa”.²⁷⁹ Toimikunnan mukaan laitoshoidon tulikin siksi vastata tarkoin poikkeavien nuorten tarpeita. Sen lisäksi laitoksissa vietettyä aikaa tuli lyhentää, sillä mitä pidempään laitoksissa joutui olemaan, sitä vaikeampaa oli normaali yhteiskuntaan palaaminen. Kun 1940-luvulla tehdyssä nuorisorikoslaissa nähtiin laitoshoidon pidentämisen olevan juuri nuorten kohdalla tarkoituksenmukaista, oltiin 1960-luvun puoliväliin tultaessa huomattu, että pitkällä laitosjaksoilla pikemmin vain pahennettiin ongelmia. Kolmas tärkeä seikka toimikunnan mukaan oli, että nuoret lähetettiin oikeisiin laitoksiin. Kaikkia ei tarvinnut lähettää nuorisovankilaan, sillä kaikilla ei ollut senlaatuista hoitoa vaativia ongelmia. Nuorisovankilasta komitea ehdotti muokattavan terapeutin laitoksen, jossa pääpaino olisi ”sosiaalisen häiriintyneisyyden korjaamisella”. Vapausrangaistukseen tuomitut nuoret, joilla ei tämänlaatuista sosiaalista häiriintyneisyyttä havaittaisi, voitaisiin komitean mukaan lähettää nuoren koulutustason mukaisesti joko tavallisiin työsiirtoloihin tai yleisiin vankiloihin. Uutena rangaistuksen muotona komitea suositteli nuorisorestin käyttöönottamista. Nuorisoresti tarkoitti vapausrangaistusta, joka pantaisiin täytäntöön nuoren vapaa-aikoina. Kysymys oli muutaman päivän kerrallaan, esimerkiksi viikonlopun, kestävästä arestista, joka ei häiritsisi nuoren opiskelua tai työssäkäyntiä.²⁸⁰

Radikaalein muutos liittyi nuorten tyypillisimpien rikosten eli omaisuusrikoksista aiheutuvien menetysten korvaamiseen. Toimikunta ehdotti, että korvausten perimisjärjestelmää tehostettaisiin ja sen lisäksi olisi mietittävä jonkinlaisen vakuutusjärjestelmän kehittämismahdollisuutta.²⁸¹ Vakuutusjärjestelmän kehittämisen ehdottaminen ilmensi lieventynyttä asennoitumista varsinkin omaisuusrikollisuutta kohtaan. Sen sijaan, että oltaisiin korostettu laittoman teon vääryyttä ajateltiin, että koska omaisuusrikollisuutta ei kulutusyhteiskunnassa pystytty eliminoimaan oli järkevää, että siitä koituva haitta yritettiin minimoida. Komiteanmietintö ilmensi uudenlaista henkeä: rikollisuuden tuomitsevan suhtautumisen sijaan haluttiin korostaa sen käsittelyä muuttuneeseen yhteiskuntaan sopivalta realistiselta pohjalta.

Kriminaalipolitiikan suhteen komitea halusi korostaa eri tieteenalojen merkitystä. Sosiologista, psykologista ja psykiatriasta tietoutta tarvittiin erityisesti rikollisuuden ehkäisemismuotojen kehittämiseen. Samoin mietinnössä painotettiin, että rikollisuuskeskustelussa oli havaittavissa useita eri suuntauksia, joista osa oli toisilleen vastakkaisia. Ne perustuivat eri arvokäsityksiin. Sen sijaan, että eri näkemykset olisi tuomittu, haluttiin mietinnössä korostaa sitä, että niiden olemassaolo osoitti vain

²⁷⁸ Komiteanmietintö 1966:A 2, 86-87.

²⁷⁹ Komiteanmietintö 1966:A 2, 86.

²⁸⁰ Tavalliseen aikuisten työsiirtolaan tulisi lähettää ne, jotka eivät tarvitse erityistä ammattikoulutusta. Tavalliseen aikuisten vankilaan lähetettäisiin taas ne, jotka olivat ammattikoulutusta vailla ja joille tällaista voitaisiin vankilassa järjestää. Komiteanmietintö 1966:A 2, 87.

²⁸¹ Komiteanmietintö 1966:A 2, 85.

yhteiskunnan moniarvoistumista, joka oli olennainen osa yhteiskunnan demokratisoitumista.²⁸² Kriminaalipoliittisenkin toiminnan kannalta oli positiivista, että nuorisoriikollisuudesta syntyi keskustelua, joka sisälsi erilaisia kannanottoja. Moniarvoisuus ei ollutkaan vaarallista, vaikka nuorisoriikollisuuskeskustelussa se olikin yhteiskunnan muutoksen aiheuttamia ongelmakohtia.

5.2. Nuorisoriikollisuuskeskustelun uudet tuulet

5.2.1. Nuorisohuoltajien normikriisi

Komiteanmietintö nuorisoriikollisuudesta oli johdonmukainen jatko edeltävälle keskustelulle, joskin sen radikaalius piili halussa vähentää nuorisoriikollisuudesta nousutta kohua ja ilmiön normaaliuden korostamisessa. Vuoden 1968 aikana julkaistiin *Lapsi ja Nuoriso* -lehdessä artikkeli, jossa nuorisoriikollisuuteen suhtautumista koskevaa keskustelua jatkettiin siitä, mihin komiteanmietintö oli jäänyt. Artikkelin kirjoittaja Kyllikki Raitasuo raportoi lähinnä kriminologian professori Knut Sverin Pohjola-Nordenin seminaarissa pitämästä esitelmästä. Artikkelissa käsiteltiin pääasiassa nuorten tekemiin rikoksiin reagoimista ja niihin sopivia reaktiomuotoja. Aikuisia kehoitettiin malttiin nuorison suhteen; hyväksymään nuorten uudet toimintamuodot ja murrosiän aiheuttamat ailahtelevaisuudet.²⁸³ Kirjoituksen tekee kuitenkin mielenkiintoiseksi sen kantava ajatus, ettei anastusrikoksia tarvitsisi enää pitää niin vakavina rikoksina. Nykymaailmassa anastukset eivät aiheuttaneet omistajalle todellista taloudellista pulaa, vaan suurin anastuksesta johtuva kärsimys oli siitä johtuva ärtymys. Kansantaloudellisestikaan ei anastusrikoksilla ollut suurta merkitystä. Kirjoituksen mukaan ei anastuksiin pitänyt jättää reagoimatta, vaan kyse oli lähinnä siitä, ettei mitättömien rikosten takia kannattanut pistää käyntiin suurta viranomaiskoneistoa. Normaaliin henkilöön vaikutti usein pelkkä teosta kiinni jääminen niin paljon, ettei suurempiin toimenpiteisiin, kuin anastuksen kirjaamiseen ollut tarvetta. Nuorten kohdalla oli tärkeämpää, että tekoon reagoi vanhemmat/kasvattajat ja tekijän lähipiiri. Nuorten rikollisuus oli useimmiten ohimenevää ja sellaisissa tapauksissa viranomaisten puuttuminen tekoon ei useinkaan parantanut tilannetta. Tärkeää oli kehittää tapoja, joilla pystyttiin ennustamaan olisiko nuori potentiaalinen rikoksen uusija, sillä uusijat olivat rikollisuuden ongelmallinen osa.²⁸⁴ Raitasuon artikkelissa tuotiin esiin se, mitä vuoden 1966 nuorisoriikollisuuskomitean mietinnössä muun muassa omaisuusrikosten vahinkojen korvausjärjestelmällä vihjailtiin: artikkelissa ehdotettiin nyt täysin avoimesti, ettei varkaus enää olisikaan kovin vaarallinen rikos. Varastaminen ei ollut niin vakavaa, koska se oli niin yleistä. Kirjoituksessa ei sanottu, etteikö anastaminen ollut väärin, mutta sitä ei sen kummemmin moralisoitu, vaan hyväksyttiin se itsestään selvänä ilmiönä. Kirjoitus on vahva esimerkki moraalikäsitelyssä tapahtuneesta

²⁸² Komiteanmietintö 1966:A 2, 7.

²⁸³ Raitasuo 1968, 99-100.

²⁸⁴ Raitasuo 1968, 78-80.

muutoksesta; oikea ja väärä ei ollut enää niin jyrkkä vastakohtapari kuin ennen. Samalla siinä haluttiin protestoida yhteiskunnan vallan ulottumista pienempiinkin yksittäistä ihmistä koskeviin asioihin; purkaa sekundaarisen sosiaalisen kontrollin, jyräävän byrokraattisen koneiston, korostunutta merkitystä.

Raitasuon kirjoitus ei ollut yksittäinen tapaus nuorisoriikollisuuskeskustelussa, vaan siihen oli ilmaantunut muitakin uusia kannanottoja ennen muuta 1960-luvun loppupuolella. Aiemmin keskustelussa oli kritisoitu lähinnä sitä miten käytännön toiminta oli ristiriidassa lastensuojelu- ja nuorisoriikolaissa vahvistettujen normien kanssa. Toisaalta kritikoitiin rangaistusmentaliteettiä, jota vielä 1960-luvullakin jotkut jaksoivat puolustaa ja sen tilalle yritettiin tarjota rikollisen tai epäsosiaalisen nuoren ymmärtämiseen ja auttamiseen pyrkivää asennoitumista (tai päinvastoin). Joka tapauksessa, oli näkökulma rangaistusta kannattava tai sitten ymmärtämystä viljelevä, tarkoituksena oli sopeuttaa pahantapainen, epäsosiaalinen, sopeutumaton, poikkeava tai rikollinen yksilö käyttäytymään yhteiskunnassa sillä hetkellä vallalla olevin normien mukaisesti. Kritiikin kohteena eivät olleet normit tai niiden edellyttämät käytännöt, vaan viranomaisten ja yleensä aikuisten leväperäisyys tai kiihkomielisyys normien noudattamisen suhteen. Se mitä 1960-luvun lopulla alettiin vaatia oli puolestaan sekä vallalla olevien normien että niiden noudattamiseen pyrkivien käytäntöjen muuttamista; yksinkertaisesti sanottuna kritiikki kohdistettiin koko yhteiskuntajärjestelmää kohtaan. Eikä sen esittämisessä oltu turhan nöyristeleviä. Kysymyksessä oli arvomaailman muutos, jota kuvasti myös Tampereen kaupungin lasten- ja nuorisohuollon esimiehenä toimineen Pehr Charpentierin kirjoitus Huoltajassa niin ikään vuonna 1968 otsikolla ”Nuorisohuoltajan normikriisi”. Artikkelissaan hän käsitteli viranomaisten ja nuorison välistä suhdetta. Charpentierin artikkelia pidettiin niin radikaalina, että lehden toimitus katsoi aiheelliseksi valmistaa lukijoita lyhyehköllä esittelyllä. Kirjoittajan ja artikkelin toimitus esitteli seuraavasti: ”Hän panee toivonsa aikaan, uusiin ikäpolviin ja joihinkin rämäpäihin, jotka herättävät nuorisohuollonkin viktoriaanisista uinailuistaan. — Tästä kaikesta käykin jo sitten ilmi, että kirjoituksessa puhaltavat reippaanlaiset tuulet — ja ettei kirjoittajan päätä palele.”²⁸⁵ Toimitus teki varmasti viisaasti julkaistessaan tämän huomautuksen, sillä artikkeli poiki keskustelua.

Mitä sitten sisältyi Charpentierin ’reippaanlaisiin tuuliin’? Artikkelin lähtökohtana ei ollut nuorisoriikollisuuden tai nuorison pahantapaisuuden kasvu, vaan se, että nuorisohuollon toiminnan perusta, normimaailma, oli täysin vanhentuneella, aikaan sopimattomalla pohjalla. Charpentierin mielestä se perustui kristilliseen arvomaailmaan, eikä se voinut siksi toimia pluralistisessa arvo- ja normitodellisuudessa. Teoria ja todellisuus olivat ristiriidassa keskenään. Normimaailman, joka hänen mukaansa oli kirjoitettu lastensuojelulakiin, perusteella ideaalinuori oli kiltti, tottelevainen, vanhempia, opettajia ja Jumalaa pelkäävä, siisti, siveä, sopeutuva, raitis, reipas ja

²⁸⁵ Ks. Artikkelin esittelevä toimituksen huomautus. Charpentier 1968, 624.

rehellinen. Todellisuus oli kuitenkin aivan jotain muuta. Nuoret ihan yleisesti laiminlöivät läksyjään, pinnasivat koulusta, liftasivat, tupakoivat, joivat alkoholia ja olivat humalassa, jotkut kokeilivat huumeitakin, eivätkä he totelleet vanhempiaan, vaan valehtelivat ja jopa varastivat näiltä, nuoret ihastuivat toisiinsa ja seurustelivat keskenään.²⁸⁶ Charpentierin ihmetyksen aiheena olikin, miten joitain nuoria saatettiin asettaa valvonnan alaisiksi tai ottaa huostaan huonon käytöksen perusteella, kun he eivät käyttäytyneet yhtään muita nuoria huonommin. Charpentierin luettelemat todellisen nuoren käytökseen kuuluvat ominaisuudet olivat juuri niitä, mistä 1950-1960-luvun nuoriso- ja nuorisoriikollisuuskeskustelussa oltiin huolissaan: niitä pidettiin joko poikkeavuuden tai pahantapaisuuden ilmentyminä.

Charpentierin kirjoituksen kirpein osuus oli varmasti se, jossa hän kuvaili nyky maailman aikuisten käyttäytymistä. Hän piirsi kuvan tekopyhistä aikuisista, jotka vaativa nuoria noudattamaan normeja, joita eivät itsekään kenneet, eivätkä edes halunneet noudattaa: ”Mistäpä aikuiset miehet innostuisivat niin suuresti kuin hyvästä humalasta ja kauniista tytöistä? Mistä he juttelevat keskenään, mitä muuta he halajavat, kuin mukavuuksia, rahaa, matkustamista, hekumaa ja huvituksia?”²⁸⁷ Charpentierin mielestä kaksinaamaisen nuorten moralisoinnin sijaan aikuisten vastuuna oli mieluummin opettaa nuoria ”juopottelemaan kohtuullisesti, rakastelemaan seurauksia ehkäisten ja varastamaan samalla tavalla kuin itekin varastamme”.²⁸⁸ Aikuisten tuli huomioida myös se, että nuoretkin käyttäytyivät eri tavalla eri tilanteissa. Ei heiltä sopinut odottaa samanlaista käyttäytymistä joka tilanteessa, niin kuin nykyään vaadittiin. Joissain tilanteessa ja porukassa nuoren oli aivan normaalia juopotella tai varastaa. Nuorenkin käyttäytymistä tuli tarkastella tilanteen ja ryhmän kontekstissa.²⁸⁹ Charpentier arvosteli juuri sellaisten ihanteiden ylläpitoa, jotka eivät yksinkertaisesti sopineet enää 1960-luvun loppupuolen Suomeen. Suomessa oltiin siirtymässä tai oltiin jo siirrytty osaksi kulutusyhteiskuntaan: ”Säästäväisyydestä siirrytään kulutukseen ja kieltämyksistä aistillisuuteen.”²⁹⁰ Parempi elintaso mahdollisti sen, että nautinnoista ei enää aina tarvinnut kieltäytyä ja tämä heijastui muun muassa vapaammassa seksuaalisessa käyttäytymisessä ja nautintoaineiden lisääntyneessä käytössä. Molemmat olivat osoituksia kohonneesta elintasosta.²⁹¹

Charpentierin näkökulma perustui vahvasti eri sosiaaliryhmissä vallitseviin arvostuksiin. Pluralistisen arvomaailman haasteita oli, että toisissa perheissä nuoren alkoholin käyttö ja aikaiset seksuaalikokemukset eivät herättäneet suurta huolta, vaikka toisissa ne nähtiin suuriksikin ongelmiksi. Toiset vanhemmat eivät jaksaneet kauaa

²⁸⁶ Charpentierien ‘todellinen nuori’ perustui tamperelaisilta keskikoulun IV ja kansalaiskoulun VIII luokkalaisten pojilta kerättyihin tietoihin. Charpentier 1968, 625.

²⁸⁷ Charpentier 1968, 625.

²⁸⁸ Charpentier 1968, 625.

²⁸⁹ Charpentier 1968, 626.

²⁹⁰ Kontula 1991, 138.

²⁹¹ Kontula 1991, 137-138. Karvonen ym. 1991, 147, 152.

katsella nuoren toilailua ja toivoivat nuorisohuoltajan puuttuvan asiaan kun taas toiset halusivat ja pystyivät hoitamaan asian yksityisesti kotonaan. Vanhempien eroavat arvostukset olivat nuorisohuoltajan kannalta ongelmallisia. Mutta Charpentierin mielestä ratkaisu oli juuri kulloinkin kyseessä olevan nuoren sosiaalisen ryhmän tai tulevan ammattiryhmän mukainen toiminta. Charpentierin mielestä nuori voitiin siirtää sellaiseen yhteisöön, jonka normeja ja arvostuksia hänen käyttäytymisensä vastasi. Aikuiset ja vanhemmat piti saada hyväksymään nuoren muuttunut käyttäytyminen, sillä se oli vain nuoren sopeutumista uuteen normijärjestelmään.²⁹² Mikäli nuoren kohdalla ilmaantui todellista poikkeavuutta tai ongelmia, nuorisohuoltajan tuli selvittää häiriön perimmäinen syy. Jos oli kyse sakissa liikkuvasta nuoresta, tuli huomio kiinnittää koko porukkaan. Samalla tavalla oli suhtauduttava nuoren perheeseen. Ongelmat saattoivat johtua nuoren vanhemmista, jolloin vanhempia tulisi auttaa. Mutta todellisen syyn poistaminen vaati jotain muuta kuin valvontaa tai laitoshoidoa. Tilalle Charpentier ehdotti taloudellista tukea, ammatinvalinnanohjausta, yksityisopetusta, psykoterapeuttisia keskusteluja nuoren ja vanhempien kanssa tai ryhmätyötä koko jengin kanssa, harrastusmahdollisuuksien tarjoamista, työpaikan vaihdosta ja ammattiopetusta. Paljolti samoja keinoja, joita oli aikaisemminkin ehdotettu. Avohoito tulisi sitä paitsi paljon edullisemmaksi, kuin yksilön siirtäminen laitokseen. Charpentier totesi lopuksi, että koko nuorisohuollon organisaatio ja sen toimihenkilöt elivät oman perinteensä, ennakkoluulojensa ja pelkojen kahleissa, eikä siltä pohjalta ollut mahdollista uudistua.²⁹³ Charpentier korosti, että sosiaalisia kysymyksiä ei voitu ratkaista ennen kuin huoltoviranomaiset kykenivät näkemään eri arvomaailmojen olemassaolon. Viranomaisten oli myös hyväksyttävä toisenlainen arvomaailma ja ratkaista nuortenkin ongelmia heidän omasta taustastaan käsin.

Charpentierin artikkeli sai niin kauhistunutta kuin kriittisen hyväksyvää palautetta. Juhani Kaimio oli ehdottomasti vanhojen normien ylläpitämisen kannalla. Hänen mukaansa oli sodittava pluralistista arvomaailmaa vastaan kristillisiin arvoihin perustuvien normien avulla. Kaimio myönsi, ettei kukaan ollut täydellinen, mutta silti oli mahdollista ja piti pyrkiä ”Hengellä kuolettamaan lihan teot.”²⁹⁴ Hän lisäsi myös, että sosiaalityöntekijä, joka piti ’rypemisestä’ oli väärällä alalla.²⁹⁵ Kari Alanära murjaisi puolestaan Kaimiota, ettei liian siveellinen henkilö oikein sopinut lujittamaan syntisen ja saastaisen maailman normeja. Alanära piti Charpentierin pyrkimyksiä

²⁹² Käytännön esimerkiksi Charpentier antoi tilanteen, jossa oppikoulua käynyt, mutta siellä pärjäämätön nuori siirtyy takaisin kansakouluun. Nuoren käyttäytyminen uudessa koulussa saattoi vaikuttaa sopeutumattomuudelta, vaikka todellisuudessa nuori vain muutti käytöksensä vastaamaan kansakoululaisten normi- ja arvomaailmaa. Charpentier 1968, 626.

²⁹³ Charpentier 1968, 626-628. Organisaation ongelmia oli muun muassa rankaisuperiaate, jonka mukaisesti vain rankaisu ja uhkailu auttoivat. Charpentierin yksi selitys rankaisumentaliteetille oli kovin freudilainen: ”joskus oma seksuaalinen tyydyttämättömyys ja jännitteisyys purkautuu vihana tässä suhteessa paljon paremmin menestyneeseen nuoreen”. Lause oli varmasti yhtä ärsyttävä ja ällistytävä kuin muu aikuisiin kohdistettu kritiikki. Charpentier 1968, 628.

²⁹⁴ Kaimio 1968, 715.

²⁹⁵ Kuten niin monet muutkin, piti Kaimiokin seksuaalivalistusta sopimattomana, koska se tähtäsi vain ”sukuvietin estottomaan ilmaisuun”. Kaimio 1968, 715.

hyvinä, muttei uskonut hänen ehdottamiin ratkaisumalleihin. Esimerkiksi nuoren sijoittamisen samanlaisia arvoja kannattavaan yhteisöön näki Alanära lähinnä käytännön mahdollisuudeksi.²⁹⁶ Alanären mielestä ratkaisu oli lähinnä nykyisten organisaatioiden ylläpitäminen ja niiden kehittäminen. Hän puolusti laitosten ylläpitämistä, sillä ”ne nimittäin takaavat tehokkaan sopeuttamisen perusedellytyksen, fyysisen hallinnan.”²⁹⁷ Kaimion ja Alanären vastineista tuli esille 1950-1960-luvun nuorisoriikollisuuskeskustelua hallinneet piirteet: vanhojen ’hyvien’ arvojen, normien ja reaktiomuotojen ylläpitäminen, joko ankaran moralisoivalla tai ylenpalttisen ymmärtävällä toiminnalla.

Charpentierin artikkeli oli lähtökohtaisesti aivan erilainen kuin 1950- ja 1960-luvun nuorisoriikollisuuskeskustelun linjaukset. Se ei päivitelty nyky maailman materialismia eikä pohtinut hyvinvoinnin tuomia ongelmia. Lähtökohtana oli todellinen muutos, joka oli jo tapahtunut ja johon tuli sopeutua. Eikä siinä jaettu vanhempia parempiin tai huonompiin, asetettu viranomaisia ja vanhempia vastakkain, hyväksyttiin vain pluralistinen arvomaailma. Charpentierin avoin kritiikki aikuisten kaksinaismoralismia kohtaan oli varmasti monelle vaikeaa luettavaa. Hän ei moralisoinut alkoholia juovia tai mukavuudenhaluisia, seksistä kiinnostuneita aikuisia, ei tuominnut heitä alhaisiksi tai katsonut näiden piirteitten olevan tyypillisiä sosiaalisesti heikommille. Hänen mukaansa kaikki ne pahat ja siveettömät asiat, joita aikuiset kuitenkin harrastivat, oli hyväksyttävä inhimillisenä käytöksenä—nuortenkin kohdalla. Nuorille ei pitänyt kertoa kuinka pahoja nämä asiat olivat, vaan osoittaa miten niistä saattoi nauttia joidenkin rajojen puitteissa. Charpentierin artikkelissa sanottiin ääneen asioita, joita ei ollut totuttu kuulemaan julkisuudessa, eikä varmasti olisi haluttukaan kuulla. Vaikka Charpentierin kirjoitus oli varustettu toimituksen varauksellisella esipuheella, oli sen pelkkä julkaiseminen ennakkoluulotonta ja kannanotto radikaalinkin muutoksen tarpeeseen.

5.2.2. Nuorisoriikollisuuskeskustelusta yhteiskuntajärjestelmän kritiikkiin

Charpentierin ja Raitasuon artikkelit perustuivat uuteen ajatteluun ja ne luotailivat vahvasti vuonna 1967 julkaistun Pakkoauttajat-teoksen kaikuja. Kirja kokosi yhteen 1960-luvun puolesta välistä yhä voimakkaammin esitetyn yhteiskuntakritiikin, myöhemmässä tutkimuksessa tämän aikaiseen yhteiskuntakritiikkiä onkin kutsuttu pakkoauttajat keskusteluksi.²⁹⁸ Alkusanoina kirjan toimittaja Lars D. Eriksson esitteli kirjan käsittelevän Suomessa tapahtuvaa yksilöiden hoitoa ja valvontaa. Huolestuttavinta oli, että Suomessa yksilön oli niin helppo päästä vapaudestaan.

²⁹⁶ Alanären mielestä nuoren siirtämisen esteenä olisivat aikuiset, jotka ylläpitivät vanhaa arvomaailmaa: ”Ainakin on vaikea kuvitella sosiaalilautakunnan puheenjohtajana toimivan kunnianarvoisan rovastin suosittelen paikallisen puoluemiehen vastikään orpoutuneen jälkeläisen ammattikoulupaikaksi Sirola-opistoa, joka lapsen taustaa ja tulevaisuutta silmällä pitäen saattaisi olla erinomainen ratkaisu.” Alanära 1968, 821.

²⁹⁷ Alanära 1968, 822.

²⁹⁸ Pulma 1987, 238-240. Ylikangas 1998, 215. Roiko-Jokela 1991, 49, 64.

Viranomaisilla oli harvinaisen laajat valtuudet puuttua yksilön vapauteen. Mutta puututtiinko yksilön elämään yhteiskunnan vai yksilön parhaaksi. Ja mitä valintaperusteita Suomessa käytettiin lähetettäessä ihmisiä 'hoitoon'. Suomalainen hoitoideologia oli vakavasti ristiriidassa yksilön vapauden periaatteen kanssa. Varsinkin, kun niin sanottu hoito ei yleensä poikennut rangaistuksesta. Kirja oli osoitettu niille poliittisille päättäjille, jotka tajusivat, että systeemi oli epäinhimillinen ja diskriminoiva.²⁹⁹ Kirjan kritiikki kohdistui koko yhteiskuntajärjestelmään. Nuoriin suhtautuminen ja nuoriin kohdistuva kontrolli oli vain yksi kritiikin osa-alue.

Vapaudenriistoa kritikoitiin teoksen artikkeleissa kovalla kädellä. Teoksessa mainittiin, että yksilön vapaus oli taattu Suomen hallitusmuodossa ja YK:n ihmisoikeuksissa. Huolestuttavinta oli erityisesti hoitolaitoksiin sulkeminen; yksilö voitiin lähettää sellaiseen ilman tuomioistuimen päätöstä eli pelkän sosiaalilautakunnan päätöksen perusteella. Usein henkilön poikkeavuudesta ei ollut mitään faktoja, vaan lähettäminen perustui ”sanotaan tehneen” ja ”naapurit epäilevät” -tyyppiseen tietoon. Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen, jossa marxilaisella tutkimuksella oli vahva jalansija 1960-luvulla, johtaja Kettil Bruun³⁰⁰ oli erityisen huolestunut siitä, että sosiaalilautakunnasta oli tullut oma tuomioistuimensa, joka saattoi päättää ihmisten vapaudesta: niistä puuttui usein asiantuntemus, eikä niillä ollut velvoitetta kuunnella tapauksen eri puolia, niin kuin tuomioistuimen piti. Niiden toimintaan vaikutti paljon ympäristön yksilölle antama leima, siksi laitoksiin joutui helpommin alemmista sosiaaliluokista. Klaus Mäkelän, joka toimi myös Alkoholipoliittisessa tutkimuslaitoksessa, mukaan suhteettoman monet vapaudenriistot liittyivät jotenkin myös alkoholiin; perusteina olivat rattijuoppous, maksamattomat juopumussakot tai alkoholistihoitolaan lähettäminen.³⁰¹ Toisaalta mielivaltaisuus saatettiin peittää lääketieteellisten termien taakse. Lisäksi hoitoon voitiin määrätä määritlemättömäksi ajaksi toisin kuin vankilaan.³⁰²

Monen kirjoittajan mukaan laitokseen lähettäminen, joko rangaistus- tai hoitolaitokseen, perustuikin Suomessa useimmiten erilaisen ja keskiluokkaisesta poikkeavan elämäntavan tuomitsemiseen. Sosiaalihuollon periaatekomitean tutkija Pirkko Sirén, joka myös toimi Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen piirissä, kirjoitti, että keskiluokkaisen sosiaalityöntekijän oli varmasti vaikeaa ymmärtää alemmissa sosiaaliluokissa hyväksytyä käyttäytymistä, esimerkiksi seksuaalisen kanssakäymisen

²⁹⁹ Eriksson 1967, 7-8.

³⁰⁰ Kettil Bruun oli myöhemmin toimittamassa myös hyvin yhteiskuntakriittistä teosta *Taloudellinen valta Suomessa*. Stolte-Heiskanen 1992, 290.

³⁰¹ Mäkelä 1967, 13-16, 19-25.

³⁰² Sirén 1967, 85. Mielivaltaisuudesta Klaus Mäkelä ottaa esimerkiksi 15-vuotiaan tytön lähettämisen koulukotiin ”constitutio psychopatica asocialiksen” perusteella, jonka vieläpä psykiatri oli todennut. Koulukotiin lähettämisen takana oli se, että tyttö oli ollut sukupuoliyhteydessä muutaman pojan kanssa ja pinnannut koulustakin joitakin tunteja. Tytön hajanaiset kotiolut tai suvaitsematon ympäristö oli kuitenkin Mäkelän mielestä se ratkaiseva syy, miksi tyttö joutui sosiaalilautakunnan toimien kohteeksi. Mäkelä 1967, 55-56.

aikaisempaa aloittamista. Sirén kirjoitti: ”Kaikkeen lakisääteiseen huoltotoimintaan tuntuu vääjäämättömästi liittyvän moralistinen ja autoritääriin sormenheristys.”³⁰³ Lääketieteen lisensiaatit Ilkka ja Vappu Taipale kirjoittivat oman artikkelinsa Suomessa vielä voimassa olevasta irtolaislainsäädännöstä. He huomauttivat, että sen mukaan mallikansalaisen tuli olla ”säännöllisessä ja pysyvässä työsuhteessa, asuttava omassa kodissaan ja oltava vain aviollisessa sukupuolisuhteessa”.³⁰⁴ Jos tästä mallikansalaisen kaavasta poikettiin, oli yhteiskunnalla vallalla olevan käsityksen mukaan oikeus ojentaa yksilöä. Erityisen tarkan valvonnan alla olivat naiset ja nuoret tytöt.³⁰⁵ Taustalla vapaudenriistoihin oli ”suuren yleisön tunneperäinen kammo poikkeavia yksilöitä kohtaan”³⁰⁶, se aiheutti turvattomuutta, jota yritettiin poistaa säätelemällä tai parantamalla. Toisin sanoen epämiellyttävä, häiritsevä tilanne yritettiin saada hallintaan keinolla millä hyvänsä. Poikkeavan yksilön eristäminen oli konkreettisin keino siirtää ongelma pois silmistä.³⁰⁷ Pirkko Sirénin mukaan moralisoinnin kohteena olivat herkimmin suojelukasvatuksen alaisiksi joutuneet alaikäiset. Sosiaalilautakunnat saattoivat lähettää nuoren koulukotiin saamaan hoitoa sillä periaatteella, ettei nuori silloin enää häirinnyt paikkakunnalla. Nuoren ongelmia ei sijoitettu laajempaan kehyksiin. Toimien kohteeksi joutui vain nuori, joka oireili, muttei vanhempia tai ympäristöä, jossa saattoi piillä ongelman syy. Koulukoteja ja koko suojelukasvatusjärjestelmää Sirén kritikoiti todella kovalla kädellä, siinä ei ollut yhtään vahvaa rengasta. Koulukodeissa ei voinut odottaa kenenkään nuoren pysyvän normaalina saati sitten muuttuvan normaaliksi. Koulukodeissa luotettiin eristetyllä maatilalla elämisen, ruumiillisen työn tekemisen sekä autoritaarisen kasvatuksen ojentavaan vaikutukseen. Se näytti olevan yleislääke, jota käytettiin niin irtolaisten hoidossa kuin koulukodeissa, kuten Taipaleet huomauttivat.³⁰⁸

Pakkoauttajien kirjoittajat toivat esille joitain asioita, jotka eivät olleet uusia. Esimerkiksi 1950- ja 1960-luvun nuorisoriikollisuuskeskustelussa oltiin pohdittu juuri esimerkiksi asiantuntevien ammattilaisten puuttumisen ongelmaa ja painotettu esimerkiksi nuorisotyöntekijöiden kouluttamisen tarvetta ja vankilapsykiatrien määrän lisäämistä. Viranomaisille asia ei ollut tuntematon, mutta Pakkoauttajien kirjoittajat toivat sen esille melko aggressiivisesti.

³⁰³ Sirén 1967, 78.

³⁰⁴ Taipaleiden mukaan irtolaislainsäädäntö, joka oli perua 1930-luvulta perustui ”moraaliseen närkästyksen ja pakkotoimiin, kuin ajatuksiin todella auttaa sen kohteena olevia ihmisiä.” Taipale ja Taipale 1967, 143.

³⁰⁵ Taipale ja Taipale 1967, 143-144, 153. Poikkeavuuden vierastamisesta kirjoitti myös teatteriohjaaja Kristin Olsoni, joka kummeksui valtaväestön tarvetta huoltaa romaneja (esimerkkinä mustalaislähetys), vaikei siihen ollut mitään todellista tarvetta. Olsoni 1967, 164.

³⁰⁶ Mäkelä 1967, 53.

³⁰⁷ Mäkelä 1967, 49-50. Bruun 1967, 14. Taipale ja Taipale 1967, 144.

³⁰⁸ Sirén jaksoi kuvata koulukotien puutteita tarkasti. Sirén väitti, että koulukodeissa tuijotettiin oppilaitten tottelevaisuutta ja muuta ulkoista käyttäytymistä. Rangaistukset olivat raakoja, ruumiillista kuritusta käytettiin vielä, vaikka se kiellettiin 1965. Sirén 1967, 78-105. Ks. Myös Taipale ja Taipale 1967, 175.

Pakkoauttajat-teoksen kirjoituksissa käsiteltiin paljon poikkeavuuteen liittyvää ongelmaa. Suomessa poikkeavuutta ei suvaittu, vaan se haluttiin aina poistaa, muuttaa valtavirtaan sopivaksi. Jos poikkeavuutta ei ollut mahdollista poistaa, haluttiin se ainakin eristää normaalista yhteiskunnasta. Tämä näkemys oli tullut esiin myös nuorisoriikollisuuskeskustelussa. Monet käsittivät nuorisoriikollisuuden siksi niin vaaralliseksi ilmiöksi, että sen katsottiin ilmentävän poikkeavuutta. Se mitä käsitettiin poikkeavuudeksi, oli kuitenkin usein Pakkoauttajat-kirjan mukaan eri arvoihin perustuvan elämäntavan diskriminointia. Poikkeavuuden sijaan saattoikin kyse olla vain eri arvomaailmaan pohjautuvasta toiminnasta. Kirjoittajien mukaan viranomaisten ei tullut ratkaista sosiaalisia ongelmia omista arvoistaan käsin, vaan hyväksyä yhteiskunnan moniarvoisuus. Keskiluokkainen huoltoviranomainen saattoi moralisoida työväenluokkaisen nuoren käyttäytymistä tajuamatta, että nuori käyttäytyi oman kulttuurin sääntöjen mukaisesti, ja ettei hänen käyttäytymisessään ollut omasta arvomaailmasta katsottuna mitään poikkeavaa tai laitonta. Siksi siitä ei olisi myöskään pitänyt tuomita ja rangaista. Tässä näkemyksessä oli jo vahvoja marxilaisen historian ja sosiologian tutkimuksen kaikuja.³⁰⁹

Pakkoauttajat olikin yksi osoitus varsinkin uusien sosiologisten virtausten esiinmarssista Suomessa. Yhteiskuntatieteellinen tutkimus oli hiljalleen radikalisoitunut ja 1960-luvun lopulla sen uudet kiinnostuksenkohteet nostettiin julkisuuteen. Tutkimuksessa haluttiin nostaa nyt esiin yhteiskunnassa vallitsevat ristiriidat ja se miten niitä yritettiin säädellä. Pakkoauttajissa sosiaalityön instituutioita haluttiin kuvata kontrolli- ja hoitotoimenpiteiden kohteiksi joutuneiden ihmisten näkökulmasta. Esiin nostettiin hallitsevat ja hallitut -problematiikka, kritiikin kohteeksi joutui yhteiskunnalliset valtarakenteet.³¹⁰ Tämä oli muutos 1950-lukulaiseen amerikkalaisvaikutteiseen sosiologiaan, jolla oli pyritty edistämään yhteiskunnallista harmoniaa (suuntauksen edustajia olivat muun muassa Allardt ja Littunen). Suuntaus korosti yhteiskunnassa tarviittavaa eri ryhmittymien välistä sopua, jotta teollistuminen saattoi edistyä. Yhteiskunnan rakennetta koskeva tutkimus, joka nuorisoriikollisuuskeskustelussa oli voimakkaana palveli juuri tätä harmonian tavoittamista.³¹¹

Pakkoauttajien kirjoittajien mukaan liikkeelle oli lähde aivan uudelta arvopohjalta, jonka lähtökohtana oli yksilö. Sosiaalisia ongelmia ei voitu ratkaista yhteiskunnan tarpeista käsin. Teos haastoi viranomaisia miettimään oliko Suomi länsimainen demokratia, jossa yksilön vapautta kunnioitettiin. Ei riittänyt, että maa oli muuttunut ulkoisesti länsimaisen teollisuusvaltion kaltaiseksi, vaan muutoksen tuli tapahtua myös arvoissa. Kritiikki oli varsin osuvaa, sillä demokratian kehitys edusti länsimaisuuden tasoa, sitä oliko Suomi ansainnut paikkansa muiden kehittyneiden länsimaiden joukossa. Tätä osoittaa muun muassa vuoden 1966 nuorisoriikollisuuskomitean toteamus, että eri

³⁰⁹ Pulma 1987, 238-239. Ks. myös Humphries 1981, 2, 23-24.

³¹⁰ Eskola 1992, 283-285.

³¹¹ Stolte-Heiskanen 1992, 287-289.

näkökulmien salliminen edusti demokratian kehittymistä. Suomen kansainvälisestä kunnosta koetusta epävarmuudesta todisti myös Helsingin Olympialaisia edeltäneet koko kansan 'sivilisoimiskampanjat', joista mainittiin jo aemmin.³¹² On ironista, että nuoret, joihin pahantapaisuussytökset useimmiten suuntautuivat olivat nuorisokulttuurin muotoineen kuitenkin kaikkein nopeimmin länsimaistuva ryhmä.

Vuoden 1966 nuorisorikollisuuskomitean mietintö perustui sekä 1950- ja 1960-luvun nuorisorikollisuuskeskustelun näkemykseen sekä aivan uusiin tuuliin. Se tasapainoili vielä näiden välissä, mutta sen pyrkimyksenä oli vielä yhteiskunnallisen harmonian saavuttaminen. Charpentierin ja Raitasuon artikkelit perustuivat lähinnä pakkoauttajatkeskustelun ajatusmaailmaan, joka olikin jo uusien sukupolvien aikaansaannos—niiden jotka olivat 1940-luvun lopulta lähtien olleet 'nuoriso-ongelman' objekteja. Ilmapiirin muuttumisesta oli heti 1960-luvun lopulla muutamia konkreettisia osoituksia. Rikollisuusteemaan liittyi erityisesti keskioluen vapauttaminen ja juopumuksen sekä abortin dekriminointi.³¹³

³¹² Länsimaistumisesta ja demokratisoitumisesta ks. esim. Peltonen 1996, 290-291. Tuominen 1991, 168. Vrt. nuorison nousuun Saksassa. Bude 1995, 290-293.

³¹³ Soikkanen 1997, 590.

VI Hyvinvoinnin tuolla puolen

6.1. Hyvinvointivaltion häiriöstä normaaliksi ilmiöksi

Viranomaiset seurasivat nuorisorikollisuuden kasvukehitystä 1950-luvun alkuvuosista lähtien erittäin huolestuneina. Rikollisuus ilmensi sotaa edeltävän normimaailman mukaan poikkeavuutta ja sopeutumattomuutta. Ilmiö oli ristiriitainen jälleenrakennusajan taloudellisen menestyksen kanssa: nuorisorikollisuus ilmensi yhteiskunnallisia ongelmia, ei positiivista kehitystä, siksi se piti yrittää poistaa. Uutta ongelmaa lähdettiin poistamaan vanhoista normeista käsin. Nuorison pahantapaisuus alkoi lisääntyä samoihin aikoihin, kun nuorison alakulttuurit tulivat näkyvimmiksi. Nuorisorikollisuuden syitä etsittiinkin ensisijaisesti yhteiskunnan uusien ilmiöiden puolelta muun muassa primäärin sosiaalisen kontrollin vähenemisestä, vapaa-ajan lisääntymisestä, äitien työssäkäynnistä, kaupungistumisesta ja materialististen arvojen korostamisesta. Syiden etsintä perustui ensiksi kuitenkin arvioihin, joita tehtiin vanhojen arvostusten pohjalta. Uusien käyttäytymismuotojen laaja levinneisyys teki nuorisorikollisuusongelmasta erityisen ongelmallisen. Poikkeavuudeksi koetun käyttäytymisen määrä oli niin suuri, ettei resurssit olisi riittäneet siihen puuttumiseen. Suuret ikäluokat tulivat syyntakeisuuden ikään 1950-luvun viime vuosina. Nuorisorikollisuuskeskustelu kävi 1950- ja 1960-luvun vaihteessa kuumimmillaan, josta osoituksena oli muun muassa Turussa pidetyt neuvottelupäivät.

Turussa tuli ilmi nuorisorikollisuuskeskustelun kirjo: niin 1950-luvulla voimakasta vastakaikua saavuttaneet vaatimukset kurin palauttamisesta kuin 1960-luvulla pikkuhiljaa enemmän kannatusta saaneet ymmärtäväisemmät ja maltillisemmat suhtautumistavat. Konservatiivisemmissä näkemyksissä lähdettiin liikkeelle yhteiskunnan suojaamisesta yksilössä esiintyvältä poikkeavuudelta tai pahantapaiselta käyttäytymiseltä. Ymmärtävissä näkemyksissä alettiin siirtyä käsitykseen, jossa yksilön aseman ja oikeuksien turvaamisella päästiin niin yksilön kuin yhteiskunnankin kannalta parhaaseen ratkaisuun. Nuorisorikollisuuden ratkaisuehdotukset yritettiin kuitenkin 1960-luvun puoleen väliin asti sovittaa 1940 hyväksytyn nuorisorikoslain kanssa. Nuorisorikollisuuskeskustelun muuttuminen kävi ilmi vuoden 1966 nuorisorikollisuuskomitean mietinnössä, jossa konservatiivisemmat näkemykset saivat osakseen vain maininnan ja kritiikkiä. Vuoden 1966 komiteamietintö oli kuitenkin vasta alkusoitto sille muutokselle, joka ilmeni seuraavien vuosien tapahtumissa ja yhteiskuntakritiikissä. Pakkoauttajat-keskustelun päästessä käyntiin koko yhteiskuntajärjestelmä ja sitä ylläpitävät normit kyseenalaistettiin. Siinä huomautettiin myös, että 1950- ja 1960-luvun nuorisorikollisuusongelmakin oli vain viranomaisten vanhanaikaisen, kristillisiin arvoihin perustuvan aatemaailman aiheuttamaa, eikä nuorison ja yhteiskunnan todellisiin ongelmiin voitu päästä käsiksi ennen kuin tämä tosiasia tunnustettiin. Uusi aika vaati uudet arvot ja uudet toimijat.

6.2. Hyvinvointi puntarissa

Sodan jälkeisen Suomen historiaa on tutkittu lähinnä kasvavana menestystarinana. 1960-luvun poliittinen murros, sukupolvikonflikti ja sen tulosta on myös tarkasteltu lähinnä yksisuuntaisena positiivisena kehityskaarena. Vaikka muutama teos on käsitellyt aikaa kriittisemmin, on niissäkin keskitytty lähinnä 1960-luvun loppupuolen ja 1970-luvun tapahtumiin ja varsinkin suuriin julkisiin tapahtumiin. Esimerkiksi Marja Tuomisen, joka kuitenkin pohtii sodan aiheuttamia vaikutuksia, kiinnostus kohdistuu nimenomaan nuorten aikuisten poliittiseen aktiivisuuteen 1960- ja 1970-luvulla ja sen aiheuttamaan sukupolvien väliseen juopaan. Tässä työssä mielenkiinto on kohdistunut juuri samojen sukupolvien aikaisempaan konfliktiin; 1950-luvun sekä 1960-luvun alkupuolen alle 21-vuotiaiden teinien rikolliseksi koetun käyttäytymisen aiheuttamaan hälyyn. Se mitä näiden eri sukupolvien välillä on tapahtunut lapsuudessa ja varhaisnuoruudessa (eli tutkimallani ajanjaksolla) ei luultavasti ole aivan mitätöntä 1960-luvun loppupuoliskolla voimistuneen nuorten poliittisen ja kulttuurisen toiminnankaan kannalta. Tuomisenkin tulkitsee sukupolvien aiempien kokemusten erojen avulla myöhäisen 1960-luvun ja 1970-luvun tapahtumia. Menneisyyden lähestyminen sukupolvien välisten suhteiden kautta on lähellä Lloyd deMausen viitoittamaa psykohistoriaa, jossa painotetaan nimenomaan vanhempien ja lasten välisiä suhteita. Varmasti 1960-luvulla alkanutta poliittista ja kulttuurista muutostakin, jossa nuoriso oli keskeisessä roolissa olisi järkevä lähestyä psykohistoriallisesta näkökulmasta eli perehtymällä sodan jälkeisiin vanhempien ja lasten suhteisiin ja perhe-elämään.³¹⁴ Perhe-elämää ei sovi kuitenkaan eristää ympäröivästä todellisuudesta, vaan sitoa siihen.

Käsittämäni aikakauden nuorisorikollisuutta koskevasta keskustelusta on löytynyt monia tasoja. Mielenkiintoisinta antia nuorisorikollisuuskeskustelussa olikin hyvinvointivaltion tilan tarkastelu. Sosiologi Jeffs huomauttaa, että nuoriso on aina silloin joutunut mielenkiinnon kohteeksi, kun on haluttu tarkastella yhteiskunnan nykytilaa tai sen tulevaisuutta.³¹⁵ Nuorisorikollisuuskeskustelussa olikin olennaista yleensä oman aikakauden käsitteleminen, sen ongelmien esille nostaminen ja niiden pohtiminen. Nuoret toimivat välittäjinä omaan aikaan ja heidän nähtiin edustavan myös (pelottavaa) tulevaisuutta.³¹⁶ 'Nuoriso-ongelma' pakotti miettimään hyvinvointi-ideologiaa, sen toteutumista Suomessa ja tulevaisuuden näkymiä. Jälleenrakennuksen ja hyvinvoinnin kasvun maassa oltiin yllättyneitä, ettei kaikki ollutkaan niin hyvin. Kansalaisilla oli parempi sosiaaliturva ja enemmän materiaalista hyvää kuin koskaan

³¹⁴ DeMause 1982, 3. Ks. myös Tuominen 1991, 60-61.

³¹⁵ Jeffs 1997, 155.

³¹⁶ Nuorten roolia prosessissa voi verrata vaikka kulttuurintutkijan kädessä olevaan esineeseen: omaa aikakautta voi olla (ihmistä) helpompi tutkia, kun asia on ulkoistettuna, konkreettisenakin asiana silmien edessä. Itseään ei kuitenkaan näe suoraan esineestä kuten peiliin katsoessa vaan vasta monien mutkien (eri näkökulmien) kautta tutkija saattaa ymmärtää jotain itsestään ja omasta ajastaan. Tutkija saattaa jäädä kiinni itse esineeseen, jolloin oman aikakauden analyysi jää vaillinaiseksi. Takana saattaa olla helpomman tavan valitseminen tai vaikka haluttomuus puuttua johonkin arkaluontoisempaan aiheeseen (tällainen tilanne lienee nykyisin varsin hypoteettinen).

aikaisemmin. Toiset hyväksyivät sen, että kaikkialla maailmassa hyvinvointivaltioon liittyi negatiivisia rinnakkaisilmiöitä kuten rikollisuutta. Joidenkin mielestä taas hyvinvointivaltioon sinänsä kuului moraaliala vähentäviä seikkoja kuten vanhempien (äitien) poissaolo kotoa ja kevytkenkäiset harrastukset. Kumpaankin näkemykseen liittyi pettymys, joillakin jopa ahdistuneisuus siitä, ettei hyvinvointi taannutkaan ongelmista vapaata yhteiskuntaa—kaikesta jälleenrakennuksesta ja sitä edeltävistä uhrauksista huolimatta. Nuorisorikollisuuskeskustelussa työntyi esiin ristiriitaiset tunteet ja epäily, joita monet aikalaiset kokivat hyvinvoinnin ja 'uuden yhteiskunnan' tuoman muutoksen suhteen. Tärkeää onkin huomata, että vaikka modernisoitumiskehityksen tulokset, hyvinvointivaltion toteutuminen on jälkeen päin nähty positiivisessa valossa, ei muutosprosessia koettu omalla aikakaudellaan aina kovin mielekkääksi. Siihen sisältyi paljon epävarmuutta, epäluuloa ja ahdistusta: hallitsemattomuuden tunnetta. Suomen sodan jälkeisten vuosikymmenten historia ei välttämättä olekaan pelkkää hyvinvoinnin voittokulkua.

Tyypillinen piirre 1950-1960-luvun nuorisorikollisuuskeskustelulle oli, että nuoret pysyivät selvästi toiminnan kohteina, objekteina. Aikuiset ja viranomaiset olivat toimijoita. Keskustelijat olivat ensisijaisesti jo ennen sotia aikuistuneita. Viranomaiset nostivat esiin välillä myös viranomaiset ja muut vastakkainasettelun. Eroja oli siinä, miten paljon aikuisten tuli ottaa huomioon nuorten (tai 'muiden') toiveet. Yhteistä kaikille näkökulmille oli hämmästys nuorisorikollisuuden kasvua kohtaan ja toisaalta valtava tarve ymmärtää sitä—saada asia selvitettyä, jotta sitä olisi mahdollista kontrolloida. Toisaalta, monen näkemyksen takana oli syvä halu auttaa ja pelastaa nuoret tilanteesta, johon paha maailma oli heidät ajanut. Välillä artikkeleista välittyi vahva syyllisyyden tunne: aikuisten luoma maailma oli vietellyt pahaa aavistamattomat lapset ja nuoret paheiden luo. Siksi huoli ja halu parantaa tilanne oli niin suuri. Mutta keskustelussa kävi myös ilmi, miten syytä epätoivotusta tilanteesta vieritettiin aina muiden harteille: huonot (eli toiset) kodit, vastuuton viihdeteollisuus, ymmärtämättömät päätöksentekijät (viranomaiset vastaan poliitikot). Tarve löytää oman itsensä ulkopuolella oleva syyllinen nuorisorikollisuuteen tuli kuitenkin vahvimmin ilmi siinä miten äidin roolia korostettiin—huonot välinpitämättömät äidit olivat aina lopulta syyllisiä lasten ja nuorten huonoon käyttäytymiseen. Tämä seikka ei olisi ehkä niin merkittävä elleivät nuorisorikollisuudesta keskustelijat olisi pääasiassa olleet miehiä. Keskustelulle oli tyypillistä asenne, että kyllä miesten ja isien tulisi ottaa vastuuta lapsista, mutta jos lapsesta kasvaisi pahantapainen oli syy loppujen lopuksi aina äideissä. Oma syyllisyydentunto oli helpompi kantaa, kun oli vielä joku itseä pahempi syyllinen.

Nuorisorikollisuuteen reagoimista pohjusti käsitys siitä että viranomaisten piti korjata muiden virheet. Viranomaisten toimiminen haluttiin suunnata lapsiin ja mieluiten kodin ulkopuolisiin instituutioihin—siitä huolimatta, että moneen otteeseen mainittiin, miten

lasten ja nuorten ongelmien taustalla oli perheiden ja kotien ongelmat. Ongelmia käsiteltiin pinnallisesti. Jotkut saattoivat todeta, että alkoholismi aiheutti monessa kodissa pahoinvointia ja siihen piti puuttua. Alkoholi tai väkivaltaisuus nähtiin jonkin ongelman syynä, eikä jonkun muun seurauksena. Koska ne nähtiin syinä, ei ongelmien todellisiin syihin päästy koskaan kiinni. Nyt voikin kysyä, miksi alkoholin liikakäyttöä, vanhempien väkivaltaisuutta tai muuta lasten laiminlyöntiä, joka heikensi nuorten elämän edellytyksiä esiintyi? Mitkä olivat niitä aikuispolven ongelmia, jotka heijastuivat koko sodan jälkeiseen suomalaiseen yhteiskuntaan, mutta joita ei kyetty tai haluttu tiedostaa? Syyllisyyden vierittäminen muiden harteille ja 'todellisten syiden' pinnallinen käsittely toimi itsesuojelumekanismina. Tiedostamattomasti oli varmasti olemassa jokin raja siinä, kuinka paljon omaa yhteiskuntaa tai pikemmin omaa itseä haluttiin tai kyettiin ymmärtämään. Se olisi vaatinut menneisyyden kohtaamista. 1960-luvun loppupuolella tapahtuneen näkökulman muutoksessa on puolestaan mielenkiintoista sen voimakas hyökkääväisyys 'vanhoja' mielipiteitä vastaan. Uusissa näkökulmissakin etsittiin syyllistä, muttei niinkään nuorisorikollisuuden kasvuun, vaan uuden ajan virtausten vastustamiseen. Uusien mielipiteiden nousu johtui pääasiassa uusien sukupolvien varttumisesta ja astumisesta viranomaisten saappaisiin. Miksi 'vanhojen' ja 'uusien' näkemykset olivat niin erilaisia: miten heidän maailmansa erosivat toisistaan?

6.3. Sodan henkinen perintö: pahoinvointia hyvinvointivaltiossa

Sukupolvella tarkoitetaan yleensä "suunnilleen samanaikaisesti syntyneitä ja samoja kokemuksia läpikäyneitä ihmisiä"³¹⁷. Tässä kevyessä määritelmässä tiivistyy mielestäni tarpeeksi hyvin Karl Mannheimin tarkoittama sukupolviaseman sekä aktualisoituneen sukupolven käsitteet. Pelkkä samaan aikaan syntyminen ei riitä samaan sukupolven kuulumiseen, vaan sukupolven kuulumisen edellyttää mahdollisuutta kokea jotain yhteistä eli Mannheimin mukaan samaa sukupolviasemaa. Aktualisoitunut sukupolvi käsitettä käytetään, kun sukupolviasema johtaa jonkin tietyn yhteisen kokemuksen jakamiseen.³¹⁸ Soikkanen ja Vares tekevät yhteenvedon tutkijoiden määrittelemistä sukupolvista Suomen historiassa. Toisen maailman sodan jälkeisiä sukupolvia käsiteltäessä tämän työn suhteen olennaisia ovat 'sotien sukupolvi', 'jälleenrakennuksen sukupolvi' ja 'suuren murroksen sukupolvi'. Ensimmäiseen ryhmään luokitellaan 1920-luvun alkupuolella syntyneet, joiden tärkeimmiksi yhteisiksi kokemuksiksi ovat muodostuneet talvi- ja jatkosota. Tästä sukupolvesta Soikkanen ja Vares huomauttavat osuvasti, että vaikka sotakokemuksista on puhuttu jollain tasolla, ei niiden vaikutusta yhteiskunnalliseen käyttäytymiseen ole kuitenkaan analysoitu. Toisaalta on sanottu, että sukupolvi hiljeni sodan tappion vuoksi ja paneutui heti jälleenrakennustyöhön. Toisaalta taas "sota on kokemuksena niin totaalinen, että se jättää oman leimansa myös lapsiin, jotka herkästi omaksuvat samat arvot kuin varsinainen sotasukupolvi".³¹⁹ Sukupolven

³¹⁷ Soikkanen ja Vares 1998, 37.

³¹⁸ Soikkanen ja Vares 1998, 37.

³¹⁹ Soikkanen ja Vares 1998, 49.

kokemuksella on todellisuudessa paljon kauaskantoisemmat vaikutukset. Jälleenrakennuksen sukupolvi määritellään syntyneeksi 1920-luvun loppupuolella ja 1930-luvun alkupuolella. Heidän 'avainkokemuksiaan' ovat kotirintaman muistot ja jälleenrakennus. Päinvastoin kuin edellinen sukupolvi, jälleenrakennuksen sukupolvi pääsi jo nauttimaan vaurastumisen tuloksista. Kolmas eli suuren murroksen sukupolvi on syntynyt sodan aikana tai sen jälkeen 1940-luvulla. Heidän suurimmaksi yhteiseksi kokemukseksi muodostui maatalous-Suomen muuttuminen teollisuusvaltaiseksi maaksi: avainkokemus oli maaltamuutto. Soikkanen ja Vares kirjoittavat vielä, että murroksen sukupolvea määrittelevät myös ensimmäisen kerran 'ei-kokemukset'. He tarkoittavat sitä, ettei sukupolvi ole kokenut suuria sairauksia tai puutetta, äkillisiä muutoksia tai sotia. Läheisyys sotaan on olemassa, mutta se on kuitenkin menneisyyttä.³²⁰

Sukupolvien määrittelyssä on mielenkiintoista se, missä elämän vaiheessa sukupolven avainkokemuksen katsotaan tapahtuneen. Kaikissa edellä mainituissa ryhmissä se on tapahtunut kutakuinkin nuoruudessa. Eikö avainkokemus voi sitten syntyä aivan lapsuudessa tai toisaalta taas myöhemmässä elämässä? Edellä mainitut sukupolvet ovat käyneet läpi ne kokemukset, mitä jaotteluissa on heidän osakseen määritelty. Kaikkia sukupolvia kuitenkin yhdistää yksi suurempi kokemus, se on sota. Yhdestä sodan sukupolvesta puhumisen sijaan voisi kaikkia esiteltyjä kolmea sukupolvea kutsua sotien sukupolviksi. Kaikilla on siihen kosketuspintaa, mutta eri tasoilla ja eri ikäkausina. 'Sotien sukupolven' kohdalla mainittiin sotakokemuksen välittyminen lapsiin. Siitä Soikkanen ja Vares toteavat, "että tässä tapauksessa sukupolven avainkokemus tavallaan muuttuu jo enemmän, ajan mentaliteetiksi, koska kaikki osallistuvat siihen."³²¹ Mielestäni sodan jälkeisen Suomen tarkastelussa on todella kiinnostava huomiota siihen laajuuteen, jolla sota vaikutti ihmisten elämään. Omalla sukupolvellankin on vielä erittäin selkeä yhteys sotaan vanhempien ja isovanhempien kautta. Useimmat ovat kasvaessaan kuulleet tarinoita sodasta ja pula-ajasta. Isovanhempien uhraukset ovat luoneet sen Suomen, johon meidän on ollut lottovoitto syntyä, kuten peruskoulussa opetettiin. Suomalaisessa historian tutkimuksessa sodan kauaskantoisia henkisiä vaikutuksia ovat ottaneet huomioon erityisesti Marja Tuominen ja Juha Siltala.³²² Sodan vaikutuksista sodan jälkeisessä jakautuneessa Saksassa ovat useat saksalaiset historioitsijat kirjoittaneet erittäin mielenkiintoisesti. Siellä on käsitelty sodan henkisiä arpia enemmän kuin Suomessa, niin ensimmäisen kuin toisen maailmansodan vaikutuksia. Saksassa on ollut ehkä akuutimpi tarve käydä läpi alkuvuosisodan traumaattisia kokemuksia, koska muu maailma on syllistänyt sitä molemmista

³²⁰ Soikkanen ja Vares 1998, 48-49.

³²¹ Soikkanen ja Vares 1998, 49.

³²² Tuominen 1991, esim. 75-78. Siltala 1996, 194. Teoksessa Miehen kunnia Siltala on pohtinut myös miten traumat siirtyvät sukupolvelta toiselle ja miten ne ilmenevät nuorempien sukupolvien elämässä. Mielestäni Siltalan tutkimuksista löytyy hyviä ideoita ja miettimisen arvoisia pointteja. Tosin ne ehkä pitää kiskoa esiin vahvasti freudilaisen näkemyksen takaa. Siltala 1994, esim. 23-24, 40-45.

suursodista.³²³ Suomen tilanne toisen maailman jälkeen oli saman tapainen: maa oli sodan väärällä ja hävinneellä puolella ja sen piti sopeutua liittoutuneiden totuuteen.

Saksalainen tutkija Heinz Bude on käsitellyt 1960-luvun sukupolvikonfliktia Saksassa. Vuoden 1968 sukupolvella tarkoitetaan Saksan historiassa ryhmää, joka perusti ja toimi opiskelijaliikkeessä. Sitä on pidetty perinteisesti ryhmänä, joka osallistumalla kansainväliseen opiskelijaliikkeeseen ja tuomalla sen tavoitteet Saksaan, vapautti kansakunnan kansallis-sosialistisesta menneisyydestä. Käytännössä 'vapauttaminen' tarkoitti kapinointia vanhempien eli natsi-sukupolven luomaa järjestelmää vastaan. Kysymyksessä oli siis selvä sukupolvien välinen konflikti. Ryhmän jäsenet olivat syntyneet 1938-1948, siitä Buden nimitys sodan lapset. Bude kuitenkin haastaa tämän perinteisen käsityksen. Hänen mukaansa vuoden 1968 sukupolvi ei niinkään kapinoinut vanhempiaan vastaan. Sodan lasten sukupolven harteille oli Buden näkemyksen mukaan annettu ei yhtään sen vähempää, kuin vanhempiensa historian (menneisyyden) tulkitseminen.³²⁴ Sodan aikana ja sen jälkeen aikuisten kokemukset olivat paljon korostuneemmin esillä ja niillä kuormitettiin lapsia. Lapset kokivat vanhempien tunteiden syyllisyyden ja häpeän tunteet. Lisäksi lapsista tuli kotirintamalla olleiden äitien ja rintamalta palanneiden isien välien sovittelijoita. Heidän piti ymmärtää molempien kokemuksia, yrittää tasapainoilla ristiriitaisten kokemusten välissä, tajuta ongelmat ja keksiä niihin ratkaisut, pitää perhe koossa. Varhaislapsuudessa opitusta mallista tuli sodan lapsille tapa elää. Buden mukaan vuoden 1968 opiskelijaliike olikin lykkääntynyttä tottelemattomuutta, jonka avulla oli tarkoitus suojella ja puhdistaa vanhempien sukupolvi sen historian taakasta.³²⁵

Buden selitys opiskelijaliikkeen käynnistymisen syystä luo hedelmällisen pohjan myös Suomen 1950- ja 1960-luvun nuorisoriikollisuuskohun syiden pohtimiselle. Tämän työn materiaalin pohjalta ei sukupolvia voida jakaa yhtä tarkasti kuin mitä suomalaisessa tutkimuksessa on saatettu tehdä. Nuorisoriikollisuuteen liittyvässä keskustelussa tapahtui

³²³ Richard Bessel ja Peter Loewenberg kirjoittavat samasta sodasta, ensimmäisestä maailmansodasta, mutta eri sukupolvien kokemuksina sekä siitä miten sen kokemukset vaikuttivat kansallis-sosialistisen Saksan syntymiseen. Bessel kuvailee 'rintama sukupolvea', ja Loewenberg 'natsi sukupolvea'. Rintama sukupolvilaiset (syntyneet 1880-1900) olivat ensimmäisessä maailman sodassa rintamalla taistelleita. Loewenbergin natsi sukupolvilaiset elivät saman sodan aikana lapsuuttaan. Kolmatta saksalaista sotasukupolvea on hahmottanut Heinz Bude. Suhteessa edellisiin sukupolviin, hänen käsittelyn alaisina ovat natsi sukupolven lapset, joita hän kutsuu vuoden 1968 sukupolveksi, tai sodan lapsiksi ('Kriegskinder'). Ks. Bessel 1995, Loewenberg 1974 ja Bude 1995, 75.

³²⁴ Bude käyttää apunaan psykoanalyysin valtavirrasta poikkeavaa käsitystä eräästä identifikaation muodosta ("telescoping of generations"). Psykohistoriallisessa tulkinassa käsitellään yleensä aikuisten tunteiden siirtämistä ja toiveiden projektiota lapseen (esim. Siltala ja Tuominen). Bude puhuu kuitenkin paljon totaalisemmasta identifikaation muodosta, jossa lapselle siirretään aikuisten historian (kokemusten) tulkitsemisen tehtävä. Bude kuvailee tätä prosessia: "Even when still an infant, the child is called upon to show sympathy and understanding for the predicament of their parents and give them assurance. The child becomes the guarantor for a secret world of the parent. In the end, the child protects the parents' real history by making that history its own, albeit in a concealed fashion. The identification between the parents and children is complete and there is no room to acknowledge the real discontinuities in general experience." Bude 1995, 302.

³²⁵ Bude 1995, 302-305.

kuitenkin sukupolvien eroavaisuuksiin pohjautuva muutos. Sukupolvien eroa en halua kuitenkaan kuvata tiettyjen syntymäkohorttien avulla, sillä se olisi liian tiukka jako. Olennaiseksi mielestäni nousee se, mikä oli viranomaisten eli tämän työn kontrolloijien ja toisaalta objekteina olevien nuorten ja nuorisorikollisten eli kontrolloitavien suhde sotaan. Siitä nuorisosta, josta 'vanhat' viranomaiset puhuivat nousi myös se 'uusi' radikaalien keskustelijoiden ja viranomaisten ryhmä 1960-luvun loppupuolella. Kontrolloijat olivat useimmiten kokeneet sodan rintamalla. Heillä oli myös käsitys sotaa edeltävästä ajasta ja siksi he olivatkin varsinaisia jälleenrakentajia—heillä oli kuva siitä minkälaista elämän tulisi ilman sotaa olla. Kontrolloitavat olivat sodan käyneiden lapsia. Tähän kuuluu kaksi eri ryhmää. Ne jotka syntyivät juuri ennen sotaa tai sodan aikana, niin että heidän ensimmäiset muistonsa liittyvät sota-aikaan. Toisen ryhmän muodostavat ne, joilla ei ole omaa kokemusta sodasta, vaan ovat syntyneet sodan loppuvaiheessa tai sen jälkeen. He elivät silti sodan käyneiden perhe-elämää. Nämä ovat Suomen sotien jälkeisen historian 'sodan lapsia'. Kontrolloitavilla ei ollut kuitenkaan käsitystä elämästä ennen sotaa. He eivät olleet jälleenrakentajia vaan pikemminkin rakentajia. Rakentajilla ei ollut valmista mielikuvaa siitä, miten asioiden tulisi olla. Kun sodan tuhot varjostivat elämän alkuvaihetta, ei ole ihme, etteivät 1930-lukulaiset moraalikäsitykset olleet millään tavalla todellisia.³²⁶

Sotaa edeltävät vuodet muistavalla sukupolvella oli mielikuva elämästä ilman sotaa. Heillä oli siihen aikakauteen pohjautuva näkemys siitä mitä hyvä elämä oli niin ulkoisten kuin henkistenkin arvojen suhteen. Hyvinvointivaltio synnytti heissä sotaa edeltävään aikaan sidottuja miellelyhtymiä. Kun materialistinen hyvinvointi kasvoi, mutta sosiaaliset ongelmat eivät hävinneet monet olivat syvästi pettyneitä. Ei ymmärretty, että hyvinvointivaltio merkitsi ennen kaikkea hyviä taloudellisia oloja, että sen sisältö oli materialistinen. Sitä ei automaattisesti seurannut henkinen hyvinvointi. Monien viranomaisten hyvinvointivaltion kritiikissä heijastuikin pettymys käsitteen sisältöön. Samalla kun Suomi oli kohdannut suuret aineelliset tappiot ja väestö oli joutunut kokemaan suuria menetyksiä, oli myös vanhat hyvät arvot joutuneet koetukselle ja monessa tapauksessa menettäneet merkityksensä. Sodan aikana kasvaneiden, sen aikana tai heti sen jälkeen syntyneiden maailmankuva perustui lähinnä menetykseen ja tuhoon, aikaan jolloin koti, uskonto ja isänmaa joutuivat ulkoisen paineen takia kyseenalaisiksi. Lasten ja nuorten normit perustuivat sota-aikaan, joka vanhemmalle sukupolvelle oli kaiken poikkeavan aikaa. Nuoret eivät kyenneet kuitenkaan pitämään sota-aikaa tai sen normeja poikkeuksellisena, sillä heillä ei ollut

³²⁶ Peter Loewenberg kirjoittaa Saksan natsi sukupolven muodostumisesta ja uskoo, että kansallissosialismin toteutuminen johtui pitkälti ensimmäisen maailman sodan aikaisten lasten ja nuorten sodan aikaisista ja jälkeisistä kokemuksista. Natsi-sukupolven lapsuudelle, joka siis sijoittui ensimmäiseen maailmansodan aikaan, oli leimallista vanhempien pitkät poissaolot varhaisvuosina, äärimmäinen nälkä ja puute, isän palaaminen rintamalta hävinneenä sekä sodan kansallisen häviämisen kokemus. Eväät lamavuosien kohtaamiselle olivat suhteellisen heikot ja laman läpi käyminen aiheutti entistä enemmän turhautumista. Sen vuoksi sukupolvi oli erityisen altis ja vastaanottavainen voimakkaan, karismaattisen johtajan vetämälle ideologialle. Loewenberg 1974, 82-83, 104.

mitään henkilökohtaista vertauskohtaa sille. Rauhan ajan yhteiskunnassa törmäsivät nämä kaksi lähtökohtaisesti täysin erilaista maailmaa. Nuorille sodan jälkeiseen muutokseen liittyvä taloudellinen kasvu ja siihen liittyvä kulutustottumusten muutos oli lapsuuteen verrattuna vain ja ainoastaan parempaa ja heidän oli helpompi sopeutua tähän muutokseen. Sen pohjalta muodostui myös uusi arvomaailma, jonka avulla saatettiin tehdä eroa sota-aikaan ja päästä sen yli. Vanhemmat sukupolvet vertasivat uutta yhteiskuntaa sota-aikaa edeltävään aikaan ja olivat pettyneitä muuttuneen yhteiskunnan arvostuksiin—ne eivät olleet heidän odotustensa mukaisia vanhoja hyviä arvoja, heidän mielestään niistä heijastui lähinnä arvottomuus.

Mielenkiintoista nuorisorikollisuuskeskustelussa 1950- ja 1960-luvulla oli se, että sodan vaikutuksista puhuminen oli niin vähäistä. Sota varjosti molempien ryhmien elämää, mutta siitä ei kuitenkaan puhuttu ääneen. Nuorisorikollisuuskeskustelussa oli vain muutamia huomioita sotaan tai sen vaikutuksiin. Esimerkiksi Kauko Lampi huomioi 1956, että sota oli ollut häiriö yhteiskunnan kehityksessä, mutta: ”nuorisomme on hyvin selvinnyt sodan ja sen jälkeisen ajan kurimuksista eikä ole käytökseltään sen huonompaa kuin aikaisemminkaan”.³²⁷ Käytännössä siis sota ei ollut vaikuttanut nuoriin kovinkaan paljon, jo vuoteen 1956 mennessä ongelmat olivat ohi! Sota nähtiin myös tilapäisenä häiriönä yhteiskunnassa, jonka poistuessa voitiin jatkaa siitä, mihin 1930-luvun lopulla oli jääty. Normaaliin paluu, pelkkä ulkoinen jälleenrakennuskin kesti 1950-luvulle asti. Suomessa ehdittiin elää yli 15 vuotta poikkeustilassa: 15 vuodessa ehti jo kokonainen sukupolvi elää lapsuutensa ja astua nuoruusvuosiin. Tätä takaisin paluun mahdollisuutta eivät monet aikuiset voineet käsittää ja se heijastui nuorisorikollisuuskeskustelussakin. Sota oli myös liian henkilökohtainen asia, jotta oltaisiin kyetty analysoimaan sen vaikutuksia maan henkiseen tilaan.

”Suomessa on jätetty niin paljon voimakkaita asioita ja suuria tunteita pinnan alle, ja verho vedettiin eteen heti sodan jälkeen. Sota on ollut vanhempien ja isovanhempien salaisuus.”³²⁸ Aivan viime aikoina (syksyllä 1999) on sodasta ja sodan jälkeisestä ajasta alettu keskustella julkisuudessa. Muutosta on siivittänyt ainakin kaksi tärkeää seikkaa; uusi ulkopoliittinen tilanne 1980-luvun lopulta lähtien ja hyvinvointi Suomessa (1960-luvun alusta lähtien) syntyneiden sukupolvien aikuistuminen. Sotaan on tullut etäisyyttä ja asioita uskalletaan punnita useammalta kantilta. Vasta nyt on tullut tutkimus, jossa on uskallettu kirjoittaa suoraan, kuinka epätoivoisessa tilanteessa Suomi todellakin oli ennen talvisodan rauhansopimuksia. En usko, etteikö asiasta oltaisi ollenkaan tiedetty, se on mieluummin haluttu sivuuttaa, unohtaa. Vaikka historian tutkimuksen kentällä sodan ja sitä seuranneita vuosikymmeniä on muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta käsitelty suhteellisen yksipuolisesti, ei tuon aikakauden suomalainen yhteiskunta ole jäänyt vaille kuvausta eikä tulkintaa: ”Suomalaisissa kirjoissa on toisenlainen poljento,

³²⁷ Lampi 1956, 746.

³²⁸ Suomalaisen naisen salatut tunteet. HS 20.11.1999.

minä pahoittelin. Täällä pestään sodan jättämää pyykkiä vielä kauan. Ja muita traumoja. Täällä yritetään koko ajan kirjoittamalla ymmärtää mitä on tapahtunut ja miksi Suomessa huokailaan paljon.”³²⁹ Vahvoja kuvauksia ja kokemuksia löytyy kaunokirjallisuuden puolelta; tarvikepulasta, vanhempien kamppailusta sotamuistoja vastaan, pyrkimyksestä tasapainoilla menneisyyden ja nykyisyyden ristiriitojen välillä, täysin erilaisten maailmojen ja sukupolvien kohtaamisesta.³³⁰ Sodan traumaattisuudesta ei julkisuudessa puhuttu paljon, ei ainakaan virallisella tasolla.³³¹ Heinz Bude esitti Saksan kohdalla, että aikuisten kamppailu sotakokemusten kanssa heijastui juuri lapsiin. Käytännössä lasten piti väheksyä omia kokemuksiaan ja tehdä tilaa aikuisten dominoiville näkemyksille. On todennäköistä, että saman tyyppinen kuvio esiintyi myös Suomessa. Aikuisten kokemat sodan aikaiset kärsimykset menivät lasten kokemusten edelle. Oikeutus tuli siitä, että aikuiset olivat joutuneet uhrautumaan totaalisesti maan tulevaisuuden (lasten ja nuorten) tähden: nuoremmilla sukupolvilla ei olisi ollut mitään ilman tätä uhria.³³² Siksi nuorten erilaisiin arvoihin perustuva käyttäytyminen, joka johti aina laittomuuteen asti, koettiin niin hälyttäväksi. Nuorilla ei ollut oikeutta kapinoida aikuisten arvomaailmaa kohtaan, sillä sen ansiota Suomi pystyi kehittymään itsenäisenä, länsimaisena valtiona. Tästä näkökulmasta nuorisorikollisuus oli osoitus aikuisten arvomaailmaan kohdistuneesta kapinasta.

³²⁹ Lardot 1997.

³³⁰ Muutamia esimerkkejä romaaneista: Helvi Hämäläisen *Kadotettu puutarha* (1995), Pirkko Saision *Elämän meno* (1975), Raisa Lardotin *Andy ja Vera* (1997), Leena Landerin *Iloisen kotiinpaluun asuinsijat* (1997). Helvi Hämäläisen teos kuvaa erityisen hyvin sodan hajottavaa vaikutusta ihmisten arkeen. Hämäläisen tulkinnan osuvuutta kuvaa se, ettei teosta voitu julkaista valmistumisvuotenaan 1951, vaan vasta yli 40 vuotta myöhemmin.

³³¹ Sotien jälkeisen Suomen menneisyyden kuvaukseen sopii hyvin kirjailija Leena Landerin toteamus: ”Ei ole harvinaista, että juuri kirjailija on reagoinut yhteiskunnan tapahtumiin historiantutkijoita ja sosiologeja nopeammin ja totuudenmukaisemmin. Silloin on yleensä kysymys lähimenneisyyden traumaattisista tapahtumista, joiden tutkimiseen valtakoneistojen virallinen totuus on tarkoituksellisesti jättänyt mustia aukkoja ja/tai luotettavien dokumenttien puute on aiheuttanut tieteellisen totuuden vääristymiä.” Lander 1993, 50.

³³² Ks. esim Tuominen 1991, 60-61, 75. Soikkanen ja Vares 1998, 48-49. Bessel on todennut, että maailmansotien välisessä Saksassa pidettiin yllä rintamasukupolvi –myyttiä. Sen ylläpitäminen merkitsi muiden yhteiskunnan jäsenten syyllistämistä: muilla (lähinnä naisilla ja lapsilla) ei ollut käsitystä rintaman kokemuksista. Samalla se merkitsi poliittisten ja taloudellisten realiteettien kieltämistä ja vastuun kaihtamista niistä. ”The idea of the front generation thus was less a way to interpret the actual experience of the First World War than a means by which to retreat from the unpleasant realities of the war and the post-war period, and that is what made it politically so corrosive.” Bessel 1995, 129-135.

Lähdeluettelo

I Alkuperäislähteet

A. Arkistolähteet

Jyväskylän maakunta-arkisto (JyMA)

Jyväskylän maistraatin ja raastuvanoikeuden arkisto (JyMRA)

Jyväskylän kaupungin raastuvanoikeuden II osaston tuomio-, rangaistus- ja sakkoluettelot 1958-1962 (JRO II os Bbb.)

Raastuvanoikeuden II osaston tuomiokirjat 1958 lokakuu, 1959 huhtikuu, 1960

helmikuu, 1961 lokakuu, 1962 helmikuu ja 1962 marraskuu. (JRO II os Ccb.)

B. Painettu aikalaikirjallisuus

Alanära 1968, Alanära, Kari, Normihuoltajien arvokriisit. Huoltaja 56 (1968), 821-822.

Allardt ym. 1958, Allardt, Erik, Jartti, Pentti, Jyrkilä, Faina ja Littunen, Yrjö, Nuorison harrastukset ja yhteisön rakenne. Porvoo.

Anttila I. 1962, Anttila, Inkeri, Mistä johtuu rikollisuus hyvinvointivaltiossa. Teoksessa Suomen lakimiesliiton XII lakimiespäivien pöytäkirja 1962. Vammala.

Anttila I. 1966, Anttila, Inkeri, Nuorisorikollisuus hyvinvointivaltiossa. Lakimies ja yhteiskunta.

1966:1, 45.

Anttila I. 1952, Anttila, Inkeri, Nuori lainrikkaja. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja N:o 53. Helsinki.

Anttila I. 1962, Anttila, Inkeri, Toimenpiteistä nuorisorikollisuuden vastustamiseksi. Pohjoismaissa viime vuosina ilmenneen rikollisuuden kehityksen yleistä taustaa vasten tarkasteltuna. Poliisimies 1962:15-16.

Anttila ja Christiansen 1963, Anttila, Inkeri ja Christiansen, Karl. O., Nuoruusvuosien sopeutumisvaikeudet ja nuorisorikollisuus. Teoksessa Käytännön ihmistuntemus. Toim. Arvo Lehtovaara ja Markus Saari. Porvoo.

Anttila W. 1954, Anttila, Walf, Ehdollisesti tuomitun nuoren rikoksentekijän valvonta. Rikollisuutta vastaan 1954:2,

Anttila W. 1953, Anttila, Walf, Kymmenen vuotta nuorisonvalvontaa. Rikollisuutta vastaan 1953:1, 34-37.

Anttila W. 1956, Anttila, Walf, Mihin pyritään nuoren rikoksentekijän henkilötutkinnalla. Rikollisuutta vastaan 1956:1, 21-29.

Apajalahti 1959, Apajalahti, Jouni, Epäsosiaalinen nuoriso ja kunnon kansalaiset. Lapsi ja nuoriso. 1959:10, 282-284.

Apajalahti 1962, Apajalahti, Jouni, Kasvattajien osuudesta nuorten rikosjutuissa. Rikollisuutta vastaan 1962:1, 23-28.

- Apajalahti 1960A, Apajalahti, Jouni, Nuori rikoksenteijä oikeudessa. Rikollisuutta vastaan 1960:1, 27-32.
- Apajalahti 1960B, Apajalahti, Jouni, Milloin nuoren rikoksenteijän henkilötutkinta on suoritettava. Rikollisuutta vastaan 1960:2, 43-48.
- Apajalahti 1955, Apajalahti, Jouni, Sosiaalilautakunnan edustus oikeudessa nuoren rikoksenteijän asiaa käsiteltäessä. Huoltaja 43 (1955).
- Bredenberg 1961, Bredenberg, Th., Murrosikäisen nuorison sopeutumisoongelmia. Huoltaja 49 (1961), 125-130.
- Bruun ja Hartman 1961, Bruun, Kettil ja Hartman, Tor, Nuorisirikollisuutemme. Lakimies 59 (1961), 627-635.
- Bruun 1967, Bruun, Kettil, Yhteiskunnan valvojat ja vapaudenriistot. Teoksessa Pakkoauttajat. Toim. Lars D. Eriksson. Helsinki.
- Charpentier 1968, Charpentier, Pehr, Nuorisohuoltajan normikriisi. Huoltaja 56 (1968), 624-628.
- Ellilä 1958, Ellilä, Reino, Moottoriajoneuvon anastukset eli ns. autovarkaudet rikospoliittisena probleemina. Rikollisuutta vastaan 1958:2, 5-23.
- Eloranta 1961, Eloranta, Viljo, Nuorisirikollisuudesta ja sen nykyisen kasvun erityisyydestä. Lakimies 59 (1961).
- Eriksson 1967, Eriksson, Lars D., Alkusanat. Teoksessa Pakkoauttajat. Toim. Lars D. Eriksson. Helsinki.
- Fraser 1957, Fraser, Alan R., Rikollisuuden ennaltaestämisestä nuorison parissa. Poliisimies 1957:17, 578-581.
- Frisk 1964, Frisk, Max, Teini-ikäisten sopeutumisvaikeudet ja niiden lievittäminen. Lapsi ja nuoriso 23 (1964), 261-266, 278-282.
- Gulin 1960, Gulin, E. G., Nuoren rakkauden ongelmia. 3. painos. Helsinki.
- Helasvuo 1955, Helasvuo, Kaarlo, Kasvatuksellisuhoollolisista tehtävistä nuorten lainrikkojain oikeuskäsittelyssä. Huoltaja 43 (1955), 98-102, 137-141.
- Hirvi 1966, Hirvi, Tauno, Nuorten lainrikkojain kotihuolto Rikollisuutta vastaan 1966:1, 37-50.
- Honkasalo 1959, Honkasalo, Brynolf, Nuorisirikollisuudesta ja sen syistä. Teoksessa Suomen lakimiesliiton kymmenensien lakimiespäivien pöytäkirja 1959. Vammala.
- Honkasalo 1967, Brynolf, Suomen Rikosoikeus: yleiset opit II osa. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisu B-sarja N:o 34. Helsinki.
- Hormia 1962C, Hormia, Armo, Ihmisen ongelmia. Turun mielenterveysseuran julkaisu No 2. Turku. Hormia 1962A, Hormia, Armo, Neuvottelupäivien avaus. Teoksessa Keskustelua nuorisirikollisuudesta. Toim. Armo Hormia ja Paavo Pitkänen. Turun Mielenterveysseuran julkaisu No. 1. Turku.
- Hormia 1962B, Hormia, Armo, Nuorisirikollisuus psykiatrisena ongelmana. Teoksessa Keskustelua nuorisirikollisuudesta. Toim. Armo Hormia ja Paavo Pitkänen. Turun Mielenterveysseuran julkaisu No. 1. Turku.
- Jarva 1966, Jarva, Fjalar, Nuoret liikenteessä. Poliisimies 1966:9, 297-298.

- Kaimio 1968, Kaimio, Juhani, Todellinen arvo ja arvotodellisuus. Huoltaja 56 (1968), 715-716.
- Kaila E. 1934, Kaila, Eino, Persoonallisuus. Helsinki.
- "Laius" 1956, "Laius", Kurittoman sukupolven ongelma. Poliisimies 1956:13-13, 446-448.
- Lampi 1964, Lampi, Kauko, Ajankohtaista nuorisoriikollisuudesta. Rikollisuutta vastaan 1964:1, 5-12.
- Lampi 1959, Lampi, Kauko, Eräistä nuorisomme käyttäytymisen perussyistä. Rikollisuutta vastaan 1959:2, 29-42.
- Lampi 1954, Lampi, Kauko, Harrastusten ja harrastustoiminnan riippuvaisuus sosiaalisista oloista nuorten rikoksenteijäin keskuudessa. Rikollisuutta vastaan 1954:2, Lampi 1953A, Lampi, Kauko, Nuorisoriikollisuuden kehitys maassamme kymmenvuotiskautena 1943-1952. Rikollisuutta vastaan 1953:1, 30-33.
- Lampi 1961, Lampi, Kauko, Nuorisoriikollisuuden määrällinen ja laadullinen tarkastelu kymmenvuotiskauden 1951-1960 tilastoista. Rikollisuutta vastaan 1961:1, 25-36.
- Lampi 1951, Lampi, Kauko, Nuorisoriikollisuus ja sen vastustamien. Huoltaja 39 (1951), 120-122, 151-152, 236-239.
- Lampi 1955, Lampi, Kauko, Nuorisoriikollisuus kriminaalipoliittisena ongelmana. Rikollisuutta vastaan 1955:2,
- Lampi 1956, Lampi, Kauko, Nuorisoriikollisuus nuorisomme arvostelun perusteena. Huoltaja 44 (1956), 744-748.
- Lampi 1967, Lampi, Kauko, Nuorisoriikollisuus siirtymässä nuorten aikuisten rikollisuudeksi. Rikollisuutta vastaan 1967:1, 117-
- Lampi 1961, Lampi, Kauko, Nuorisovalvonnan tila ja tulevaisuus. Rikollisuutta vastaan 1961:1, 17-23.
- Lampi 1953B, Lampi, Kauko, Syitten ja seurausten tilitystä nuorisoriikollisuudessa. Rikollisuutta vastaan 1953:2, 27-32.
- Lehtovaara 1951, Lehtovaara, Arvo, Johdatus ihmistuntemukseen. Porvoo.
- Lilius 1928, Lilius, Albert, Kouluiän sielunelämä nykyaikaisten tutkimusten mukaan. Porvoo.
- Littunen 1962, Littunen, Yrjö, Poikkeavat nuorisoryhmät ja nuorisoriikollisuus. Teoksessa Keskustelua nuorisoriikollisuudesta. Toim. Armo Hormia ja Paavo Pitkänen. Turun Mielenterveysseuran julkaisuja. No. 1. Turku.
- Minkkinen 1962, Minkkinen, Jaakko, Nuoriso-ongelmamme sosiaalityöntekijän kannalta katsoen. Teoksessa Keskustelua nuorisoriikollisuudesta. Toim. Armo Hormia ja Paavo Pitkänen. Turun Mielenterveysseuran julkaisuja. No. 1. Turku.
- Mäkelä 1967, Mäkelä, Klaus, Pakkoauttajat. Teoksessa Pakkoauttajat. Toim. Lars D. Eriksson. Helsinki 1967.
- Nuorisoriikollisuuden uudet muodot..., Nuorisoriikollisuuden uudet muodot, niiden alkuperä, ehkäisy ja käsittely. Päätöslauselmat ja suositukset. Päätöslauselmat. YK:n II rikollisuuden ehkäisemistä ja rikoksenteijäin kohtelua käsittelevä konferenssi Lontoossa 8.-20.8.1960. Rikollisuutta vastaan 1960:2, 15-18.

- Oksanen 1957, Oksanen, Niko, Tietämättömyys nuorisorikollisuutta edistävänä tekijänä. Rikollisuutta vastaan 1957:1, 5-10.
- Olsoni 1967, Olsoni, Kristin, Tummien diskriminointi. Teoksessa Pakkoauttajat. Toim. Lars D. Eriksson. Helsinki.
- Otavan iso tietosanakirja IV 1966, Otavan iso tietosanakirja. Encyclopaedia Fennica. IV osa. Keuruu.
- Raitasuo 1968, Raitasuo, Kyllikki, Uusia käsityksiä nuorista lainrikkojista. Lapsi ja nuoriso (1968), 78-81, 99-101.
- Rautio 1962, Rautio, Väinö, Mietteitä nuorisorikollisuuden torjumiseksi tarkoitettuista luennoista kansalaiskouluissa. Poliisimies 1962:11-12, 422-424.
- ”R.Ola” 1963, ”R.Ola”, Poliisi kasvattajana. Luentosarja nuorisorikollisuuden vastustamiseksi. Poliisimies 1963:10, 309.
- Saari 1949, Saari, Erkki, Sielullisesti poikkeavat lapset. Jyväskylä.
- Salmiala 1958, Salmiala, Bruno, Mihin toimenpiteisiin olisi ryhdyttävä nuorten suorittamien yhä lisääntyvien moottoriajoneuvon anastusten johdosta? Lakimies 56 (1958).
- Salmiala 1962, Salmiala, Bruno, Nuorisorikollisuus lainsäädännön kohteena. Teoksessa Keskustelua nuorisorikollisuudesta. Toim. Armo Hormia ja Paavo Pitkänen. Turun Mielenterveysseuran julkaisuja. No. 1. Turku.
- Salo 1954, Salo, Reino, Lastensuojelu ja rikollisuus. Lapsi ja nuoriso 13 (1954:9), 25-28.
- Sandström 1963, Sandström, Carl Ivar, Lapsi- ja nuorisopsykologia. Helsinki.
- Soine 1961, Soine, Valentin, Kriminaalipolitiikan suuntaviivoja. Rikollisuutta vastaan 1961:1, 5-
- Soine 1960, Soine, Valentin, Lontoon kongressi. Rikollisuutta vastaan 1960:2, 5-32.
- Soine 1966, Soine, Valentin, Nuorisorikollisuus suomalaisessa nyky-yhteiskunnassa. Rikollisuutta vastaan 1966:1, 5-15.
- Sirén 1967, Sirén, Pirkko, Ei kotia ei koulua Teoksessa Pakkoauttajat. Toim. Lars D. Eriksson. Helsinki.
- StAAF-Busch 1963, StAAF-Busch, Dagny, Nuoriso-ongelma ja ongelmanuoriso. Porvoo.
- Sveri 1962, Sveri, Knut, Nuorisorikollisuuden vastustamistoimenpiteistä. Esitelmä viidennen pohjoismaisen kriminalistikokouksen 12.6.1962 pidetyssä täysistunnossa. Poliisimies 1962:18, 580-582.
- Taipale ja Taipale 1967, Taipale, Ilkka ja Taipale, Vappu, Työ tekee vapaaksi. Teoksessa Pakkoauttajat. Toim. Lars D. Eriksson. Helsinki.
- Teuri 1962, Teuri, Helge, Nuorten osuus Turun rikostilanteessa. Teoksessa Keskustelua nuorisorikollisuudesta. Toim. Armo Hormia ja Paavo Pitkänen. Turun Mielenterveysseuran julkaisuja. No. 1. Turku.
- Vaahtera 1950, Vaahtera, Jalmari, Esitutkinnan eli henkilötutkinnan toimittaminen nuoria rikoksentekejiä koskeissa asioissa. Huoltaja 38 (1950), 432-436.
- Walén 1966, Walén, Hannes, Nuorten rikoksentekeijäin sopeuttaminen yhteiskuntaan. Esitelmä pohjoismaisilla poliisiopintopäivillä 24.8.1966. Poliisimies 1966:8, 601-605.

Waris 1950, Waris, Heikki, Murrosajan yhteiskuntamme. Suomalainen Suomi 18 (1950).

Waris 1952, Waris, Heikki, Suomalaisen yhteiskunnan rakenne. Helsinki.

Westling 1956, Westling, Achilles, Havaintoja romaaniheimoon kuuluvista nuorista rikoksenteijöistä. Rikollisuutta vastaan 1956:2, 15-23.

Wilenius 1964, Wilenius, Reijo, Koulu ja nyky-yhteiskunta. Mitä yhteiskunta koululta vaatii ja mitä se ei vaadi. Helsinki.

Voipio 1953, Voipio, P.J., Henkilötutkinta tuomioistuimen kannalta katsoen. Rikollisuutta vastaan 1953:2, 7-14.

Von Weissenberg 1956, Von Weissenberg, Gay, Mistä johtuu ns. nuorisopulma? Lapsi ja Nuoriso 15 (1956:6), 5-8, 26.

II Virallisjulkaisut

Laki nuorista rikoksenteijöistä. Suomen asetuskokoelma 1940.

Laki rikoslain 3 luvun 1 § muuttamisesta. Suomen asetuskokoelma 1940.

Laki nuorista rikoksenteijöistä annetun lain muuttamisesta. Suomen asetuskokoelma vuodelta 1942. Helsinki 1943.

Laki nuorista rikoksenteijöistä annetun lain muuttamisesta. Suomen asetuskokoelma 1953. Helsinki 1954.

Komitealta, joka on asetettu valmistamaan ehdotusta rikoksia tehneiden nuorten henkilöiden rikosoikeudellista käsittelyä koskevan lainsäädännön uudistamisesta. Komiteanmietintö 1937:2, Helsinki 1937.

Nuorisoriikollisuustoimikunnan mietintö. Komiteanmietintö 1966:A 2. Helsinki 1966.

Suomen virallinen tilasto (SVT). XXIII A Oikeustilasto. Poliisin tietoon tullut rikollisuus 89-107 1951-1970. Helsinki 1954-1972.

III Tutkimuskirjallisuutta

Alapuro ja Alestalo 1973, Alapuro, Risto ja Alestalo, Matti, Konkreettinen sosiaalitutkimus. Teoksessa Suomalaisen sosiologian juuret. Toimittaneet Risto Alapuro, Matti Alestalo ja Elina Haavio-Mannila. Porvoo.

Alestalo 1985, Alestalo, Matti, Yhteiskuntaluokat ja sosiaaliset kerrostumat toisen maailmasodan jälkeen. Teoksessa Suomalaiset. Yhteiskunnan rakenne teollistumisen aikana. Juva.

Allardt 1992, Allardt, Erik, Positivismi sosiologiassa ja yhteiskuntatieteissä. Teoksessa Suomalaisen sosiologian historia. Toimittaneet Risto Alapuro, Matti Alestalo ja Elina Haavio-Mannila. Juva 1992.

Anttila ja Törnudd 1983, Anttila, Inkeri ja Törnudd, Patrik, Kriminologia ja kriminaalipolitiikka. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja N:o 194. Juva.

Autio 1991, Autio, Veli-Matti ja Heikkilä, Markku, Opetusministeriön historia 5. Jälleenrakennuksen ja kasvun kulttuuripolitiikkaa 1945-1965. Pieksämäki.

- Bessel 1995, Bessel, Richard, The 'front generation' and the politics of Weimar Germany. In *Generations in Conflict. Youth revolt and generation formation in Germany 1770-1968*. Editor Mark Roseman. Cambridge.
- Bude 1995, Bude, Heinz, The German Kriegskinder: origins and impact of the generation of 1968. In *Generations in Conflict. Youth revolt and generation formation in Germany 1770-1968*. Editor Mark Roseman. Cambridge.
- Davis 1996, Davis, Natalie Zemon, Sosiaalhistorian haasteet. Teoksessa *Matkoja moderniin. Lähikuvia suomalaisten elämästä*. Toimittanut. Marjatta Rahikainen. Historiallinen Arkisto 107. Helsinki.
- DeMause 1982, DeMause, Lloyd, *Foundations of Psychohistory*. New York.
- Durkheim 1982, Durkheim, Emile, *Sosiologian metodisäännöt*. (1. Painos ilmestynyt 1895) Helsinki.
- Eskola 1992, Eskola, Antti, *Sosiologian uudistuminen 1950-luvulla*. Teoksessa *Suomalaisen sosiologian historia*. Toimittaneet Risto Alapuro, Matti Alestalo ja Elina Haavio-Mannila. Juva.
- Gillis 1974, Gillis, John, R., *Youth and History. Tradition and Change in European Age Relations 1770-Present*. New York.
- Haapala 1989, Haapala, Pertti, *Sosiaalhistoria*. Johdatus tutkimukseen. SHS Käsikirjoja 12. Jyväskylä.
- Haatanen 1992, Haatanen, Pekka, *Elämän varjopuolelle joutuneiden parissa. Sosiaaliministeriö 1917-1939*. Teoksessa *Pekka Haatanen ja Kyösti Suonoja, Suuriruhtinaskunnasta hyvinvointivaltioon*. Helsinki.
- Haatanen 1981, Haatanen, Pekka, *Köyhyys Suomen maaseudulla*. Teoksessa *Sosiaalipolitiikka, historiallinen kehitys ja yhteiskunnan muutos*. Juhlakirja Heikki Wariksen täyttäessä 80 vuotta 25.10.1981. Toimittaneet Risto Jaakkola, Antti Karisto ja J.P. Roos. Espoo.
- Heiskanen ja Mitchell, 1985, Heiskanen, Ilkka ja Mitchell, Ritva, *Lättähatuista punkkareihin. Suomalaisen valtakulttuurin ja nuorisokulttuurien kohtaamisen kolme vuosikymmentä*. Keuruu.
- Hovi ym. 1989, Hovi, Raimo, Kivinen, Osmo ja Rinne, Risto, *Komitealaitos, koulutusmietinnöt ja koulutuspolitiikan oikeutus. Ammatillisen ja akateemisen koulutuksen oikeusperustelujen muutokset suomalaisissa koulutusmietinnöissä 1860-luvulta 1980-luvun lopulle*. Turun Yliopiston julkaisuja C: 73. Turun yliopisto. Turku.
- Humphries 1981, Humphries, Stephen, *Hooligans or Rebels. An Oral History of Working-Class Youth 1889-1939*.
- Immonen 1996, Immonen, Kari, *Mentaliteetit ja moderni*. Teoksessa *Olkaamme siis suomalaisia. Kalevalaseuran vuosikirja 75-76*. Toimittaneet Pekka Laaksonen ja Sirkka-Liisa Mettomäki. Pieksämäki.
- Jeffs 1997, Jeffs, Tony, *Changing their ways: Youth work and "underclass" theory*. In *Youth, the "Underclass" and Social Exclusion*. Editor Robert MacDonald. Cornwall.
- Kallio 1982, Kallio, Veikko, *Aate ja yhteiskunta*. Teoksessa *Suomen kulttuurihistoria 3. Itsenäisyyden aika*. Porvoo.

Kangas 1992, Kangas, Lasse, Jyväskylän yliopistokysymys 1847-1966. Tutkimus korkeakoulun perustamisesta ja kehityksestä yliopistoksi. *Studia Historica Jyväskyläensia* 44. Jyväskylä.

Karonen 1997, Karonen, Petri, Rikollisuudesta. Teoksessa Jyväskylän kirja. Katsauksia kaupunkielämän vaiheisiin 1940-luvulta 1990-luvulle. Toimittanut Ilkka Nummela. Jyväskylä.

Karvonen ym. 1991, Karvonen, Sakari, Rimpelä, Arja ja Rimpelä, Matti, Tupakka, alkoholi ja huumeet – kohti moderneja käyttötapoja Teoksessa Nuoret ja muutos. Toimittaneet Jaana Lähteenmaa ja Lasse Siurala. Tutkimuksia 177. Tilastokeskus. Helsinki.

Kauppi ja Seppänen 1996, Kauppi, Matti ja Seppänen, Antti, Lättähatut. Teoksessa Rillumarei ja valistus. Kulttuurikahakoita 1950-luvun Suomessa. Historiallinen Arkisto 108. Helsinki.

Kemppinen 1993, Kemppinen, Jukka, Tunteiden historia. Metodista ja materiaalista. Teoksessa Keskusteluja professorin kanssa. Veikko Litzen 60 vuotta 1.12.1993. Toimittaneet Totti Tuhkanen, Elisa Pispala ja Keijo Virtanen. Turun yliopisto Historian laitoksen julkaisuja N:o 28. Turku.

Kontula 1991, Kontula, Osmo, Nuorten seksuaalisuuden itsenäistymisen vuosikymmenet. Teoksessa Nuoret ja muutos. Toimittaneet Jaana Lähteenmaa ja Lasse Siurala. Tutkimuksia 177. Tilastokeskus. Helsinki.

Laine 1991, Laine, Matti, Johdatus kriminologiaan ja poikkeavuuden sosiologiaan. Juva. Laitinen ja Nyholm 1995, Laitinen, Ahti ja Nyholm, Marja-Liisa, Luvaton nuoruus. Helsinki.

Lander 1993, Lander, Leena, Fiktio on hovimestari joka järjestää meidät yhteen todellisuuden kanssa. Sepite yksityisen elämän paljastumana. Teoksessa Keskusteluja professorin kanssa. Veikko Litzen 60 vuotta 1.12.1993. Toimittaneet Totti Tuhkanen, Elisa Pispala ja Keijo Virtanen. Turun yliopisto Historian laitoksen julkaisuja N:o 28. Turku.

Lappalainen 1991, Lappalainen, Antti, Suomi kouluttajana. Porvoo.

Lehtonen 1982, Lehtonen, Juhani U.E., Kaupungistuva kansankulttuuri. Teoksessa Suomen kulttuurihistoria 3. Itsenäisyyden aika. Porvoo.

Loewenberg 1974, Loewenberg, Peter, A Psychohistorical Approach: The Nazi Generation. In *The Youth Revolution. The Conflict of Generations in Modern History*. Editor Anthony Esler. D.C. Heath and Company.

Lähteenmaa 1991, Lähteenmaa, Jaana, Näkyvä nuorisokulttuuri – 50-luvulta tämän päivän ilmiöihin. Teoksessa Nuoret ja muutos. Toimittaneet Jaana Lähteenmaa ja Lasse Siurala. Tutkimuksia 177. Tilastokeskus. Helsinki.

Mattila 1999, Mattila, Markku, Kansamme parhaaksi. Rotuhygienia Suomessa vuoden 1935 sterilointilakiin asti. *Bibliotheca Historica* 44. Suomen Historiallinen Seura. Jyväskylä.

- Mikkola 1991, Mikkola, Matti, Sosiaalilainsäädännön kehitys. Sarja hallitsemattomia rakennemuutoksia. Teoksessa Suomen oikeushistorian pääpiirteet: Sukuvallasta moderniin oikeuteen. Toimittanut Pia Letto-Vanamo. Jyväskylä.
- Nieminen 1995, Nieminen, Juha, Nuorisossa tulevaisuus. Suomalaisen nuorisotyön historia. Jyväskylä.
- Niiranen ja Nurmi 1997, Niiranen, Susanna ja Nurmi, Marianna, Nuorisotoiminnan puoli vuosisataa. Teoksessa Jyväskylän kirja. Katsauksia kaupunkielämän vaiheisiin 1940-luvulta 1990-luvulle. Toimittanut Ilkka Nummela. Jyväskylä.
- Nygård 1998, Nygård, Toivo, Erilaisten historiaa. Marginaaliryhmät Suomessa 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa. Jyväskylä.
- Ojakangas 1997, Ojakangas, Mika, Lapsuus ja auktoriteetti. Pedagogisen vallan historia Snellmanista Koskenniemeen. Helsinki.
- Peltonen 1996, Peltonen, Matti, Olympiavuoden käytösopas. Teoksessa Rillumarei ja valistus. Kulttuurikahakoita 1950-luvun Suomessa. Historiallinen Arkisto 108. Helsinki.
- Pihlajamäki 1991, Pihlajamäki, Heikki, 1900-luvun rikosoikeudellisia kehityslinjoja: klassisesta rikosoikeudesta uusklassiseen. Teoksessa Suomen oikeushistorian pääpiirteet: Sukuvallasta moderniin oikeuteen. Toimittanut Pia Letto-Vanamo. Jyväskylä.
- Pulkkinen 1984, Pulkkinen, Lea, Nuoret ja kotikasvatus. Keuruu.
- Pulma 1987, Pulma, Panu, Kerjuuluvasta perhekuntoutukseen. Teoksessa Suomen lastensuojelun historia. Kouvola.
- Puuronen 1997, Puuronen, Vesa, Johdatus nuorisotutkimukseen. Jyväskylä.
- Roiko-Jokela 1997, Roiko-Jokela, Heikki, Sosiaali- ja terveystyö. Teoksessa Jyväskylän kirja. Katsauksia kaupunkielämän vaiheisiin 1940-luvulta 1990-luvulle. Toimittanut Ilkka Nummela. Jyväskylä.
- Searle 1971, Searle G.R., The Quest for National Efficiency.
- Siltala 1994, Siltala, Juha, Miehen kunnia. Modernin miehen taistelu häpeää vastaan. Keuruu.
- Siltala 1996, Siltala, Juha, Tunteiden käsittelyn solmukohtia Suomen historiassa. Teoksessa Olkaamme siis suomalaisia. Kalevalaseuran vuosikirja 75-76. Toimittaneet Pekka Laaksonen ja Sirkka-Liisa Mettomäki. Pieksämäki.
- Sipilä 1981, Sipilä, Jorma, Poikkeavan käyttäytymisen asemasta sosiaalisissa rakenteissa. Teoksessa Sosiaalipolitiikka, historiallinen kehitys ja yhteiskunnan muutos. Juhlakirja Heikki Wariksen täyttäessä 80 vuotta 25.10.1981. Toimittaneet Risto Jaakkola, Antti Karisto ja J.P. Roos. Espoo.
- Sipilä 1979, Sipilä, Jorma, Sosiaalisten ongelmien synty ja lievittäminen. Helsinki.
- Siurala 1994, Siurala, Lasse, Nuoriso-ongelmat modernisaatioperspektiivissä. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1994:3. Helsinki.
- Soikkanen 1997, Soikkanen, Hannu, Miten 1960-luvun raju elinkeinorakenteen muutos syntyi ja miten sitä hallittiin? Teoksessa Tie tulkintaan. Juhlakirja akatemiaprofessori Heikki Ylikankaalle 6. Marraskuuta 1997. Toimittanut Anu Koskivirta. Juva.

Soikkanen ja Vares 1998, Soikkanen, Timo ja Vares, Vesa, Sukupolvi selittäjänä Suomen historiassa. Historiallinen aikakauskirja 1:1998.

Sorainen 1996, Sorainen, Antu, Rikollisia sattumalta. Oikeustapauksia naisten keskinäisestä haureudesta 1950-luvun Itä-Suomesta. Teoksessa Matkoja moderniin. Lähikuvia suomalaisista. Toimittanut Marjatta Rahikainen. Historiallinen Arkisto 107. Helsinki.

Stolte-Heiskanen 1992, Stolte-Heiskanen, Veronica, Sosiologia vakiintuneena tieteenä. Teoksessa Suomalaisen sosiologian historia. Toimittaneet Risto Alapuro, Matti Alestalo ja Elina Haavio-Mannila. Juva.

Suonoja 1992, Suonoja, Kyösti, Kansalaisten parhaaksi—yhteistuntoa ja politiikka. Sosiaali- ja terveysministeriö 1939-1992. Teoksessa Pekka Haatanen ja Kyösti Suonoja, Suuriruhtinaskunnasta hyvinvointivaltioon. Helsinki.

Tommila 1972, Tommila, Päiviö, Jyväskylän kaupungin historia 1837-1965. Jyväskylä.

Tuominen 1991, Tuominen, Marja, Me kaikki ollaan sotilaitten lapsia. Sukupolvihegemonia kriisi 1960-luvun suomalaisessa kulttuurissa. Keuruu.

Törnudd 1978, Törnudd, Patrik, Crime trends in Finland 1950-1977. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja n:o 29. Helsinki.

Virrankoski 1982, Virrankoski, Pertti, Maatalousmaasta teollisuusmaaksi. Teoksessa Suomen kulttuurihistoria 3. Itsenäisyyden aika. Porvoo.

Ylikangas 1998, Ylikangas, Heikki, Käännekohtat Suomen historiassa. Pohdiskeluja kehityslinjoista ja niiden muutoksista uudella ajalla. Juva.

IV Sanomalehdet

Helsingin Sanomat (HS)1999

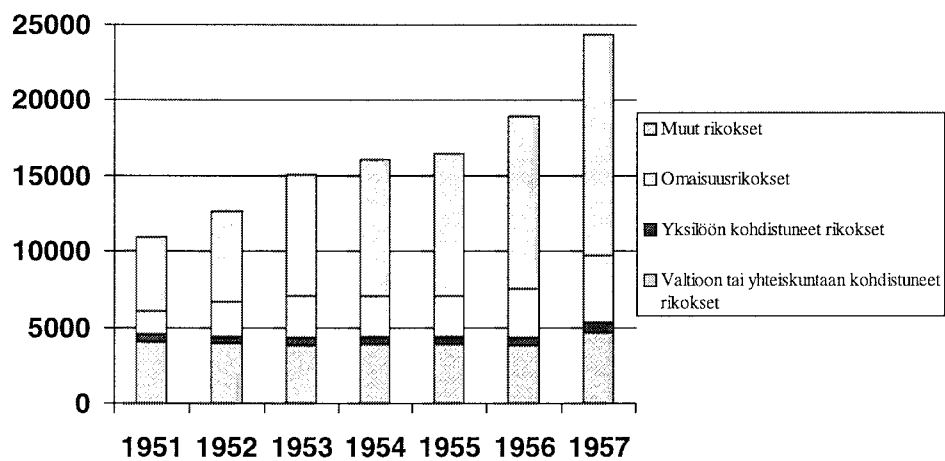
V Muut

Lardot 1997, Lardot, Raisa, Andy ja Veera. Porvoo.

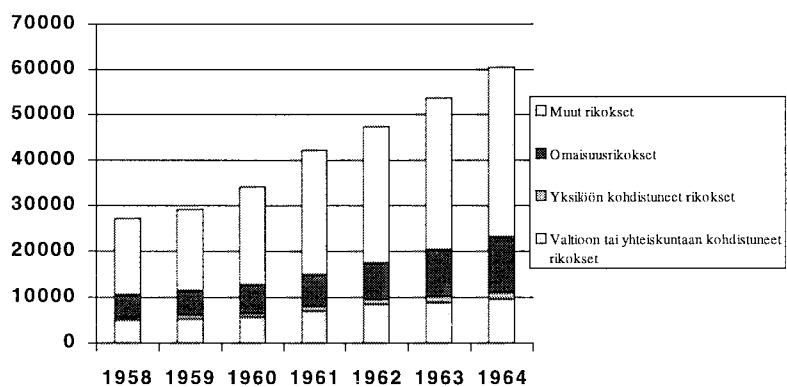
Liite

Taulukot 2-5

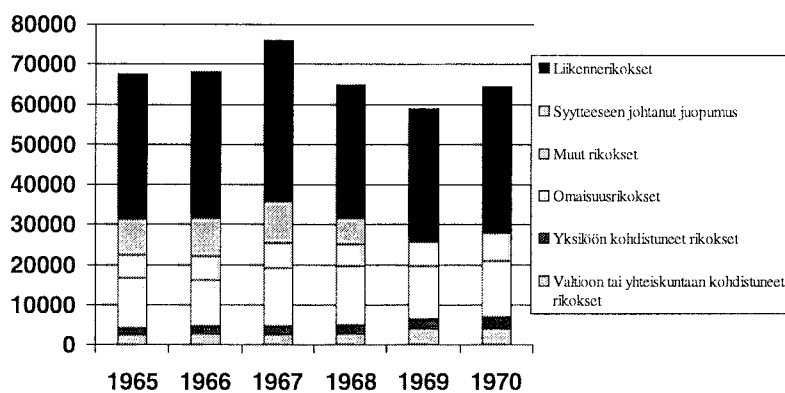
Taulukko 2 Rikoksista syytetyt nuoret rikoslajeittain vuosina 1951-1957 (Lähde: SVT XXIII A 89-94)

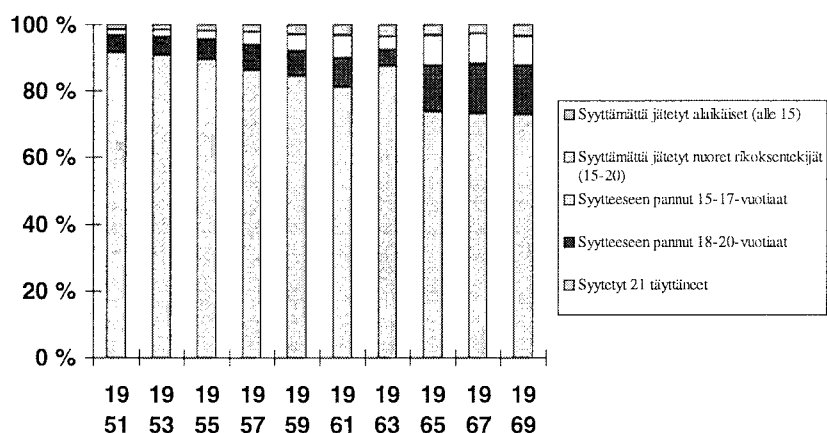
Taulukko 3 Rikoksista syytetyt nuoret rikoslajeittain vuosina 1958-1964 (Lähde: SVT XXIII A 95-100)

Taulukko 4 Rikoksista syytetyt nuoret rikoslajeittain 1965-1970 (Lähde SVT XXIII A 101-106)

Taulukko 5 Rikoksista syytetyt sekä syyttämättä jätetyt iän mukaan 1951-1969 (SVT XXIII A 90-105)

Huomioita rikostilastoista ja -taulukoista

Rikoksista syytettyjen nuorten määrät on jaettu kolmeen eri taulukkoon SVT:n tilastointitapojen perusteella. Jokainen ajanjakso pitää sisällään vuodet, joina rikokset on tilastoitu samojen kategorioiden mukaan. Ajanjaksolla 1951-1957 rikoskategorioita oli vähemmän kuin 1958-1964 ja ne lisääntyivät entisestään myös 1965.

Rikokset jaettiin tilastoissa kahteen pääryhmään: I Rikoslakia vastaan tehdyt rikokset, II Muut rikokset. Ryhmä I piti sisällään kolme eri rikosryhmää. Ryhmä A käsitti Valtioon tai

yhteiskuntaan kohdistuneet rikokset, joita oli muun muassa väkivalta virkamiestä vastaan, rauhanrikkominen, asiakirjan väärentäminen ja juopumus. Ryhmä B oli yksilöön kohdistuneita rikoksia kuten törkeä pahoinpitely, kuolemantuottamus, törkeätä lievempi pahoinpitely ja lievä pahoinpitely. Ryhmä C merkitsi omaisuusrikoksia, joita olivat tavallinen varkaus tai näpistäminen, törkeä varkaus tai murto, ryöstö ja petos. Toinen pääryhmä eli muut rikokset sisälsi etupäässä alkoholi- ja liikenne rikoksia, kuten väkijuoman luvaton myynti, moottoriajoneuvon kuljettaminen juopuneena tai väkijuomien vaikutuksen alaisena ja muut rikokset moottoriajoneuvolakia ja -asetuksia vastaan.

Vuonna 1958 omaisuusrikosten (C) ryhmään tuli erillisiksi rikoslajeikseen moottoriajoneuvon anastaminen sekä toisen omistaman ajoneuvon luvaton käyttö. 1965 tilastoja tarkennettiin useimmilla lisäyksillä.

1965 rikosten pääryhmiä lisättiin kahdella. Juopumus kuului vuoteen 1964 asti valtioon tai yhteiskuntaan kohdistuneiden rikosten ryhmään, mutta 1965 siitä tuli täysin oma rikosryhmänsä III Syytteeseen johtanut juopumus. Vuonna 1969 rikos poistui tilastoista kokonaan, koska teko dekriminialisoitiin. Tilastoihin lisättiin myös ryhmä IV Liikenne rikokset. Siihen asti liikenne rikokset ja alkoholirikokset (juopumusta lukuun ottamatta) oli tilastoitu yleiskategorian muut rikokset alle.